Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра права та публічного управління

СПУ
СУМСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗБІРНИК
НАУКОВИХ ПРАЦЬ

IX Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої Дню науки та Дню Європи в Україні

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Том 2

Суми-2026

Міністерство освіти і науки України
Батумський державний університет імені Шота Руставелі (Грузія)
Варненський вільний університет Чорноризця Храбра (Болгарія)
Державний університет м. Піза (Італія)
Бартинський університет (Туреччина)
Кишинівський державний педагогічний університет імені І. Creanga (Молдова)
Азербайджанська державна морська академія (Азербайджан)
Одеський університет внутрішніх справ (Україна)
Сумський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого (Україна)
Інститут публічної служби та управління НУ «Одеська політехніка (Україна)
Державний університет «Житомирська політехніка» (Україна)
Університет Григорія Сковороди в Переяславі (Україна)
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка (Україна)
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра права та публічного управління

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Том 2.

Матеріали
IX Міжнародної науково-практичної конференції
(29-30 травня 2026 року)

Суми – 2026

УДК 340.12:316.42 (477)
Р38

Рекомендовано до друку вченою радою
Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
(протокол № 11 від 21 травня 2026р.)

Редакційна колегія:

Іваній Олена Миколаївна – завідувач кафедри права та публічного управління Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, кандидат педагогічних наук, доцент

Кучук Андрій Миколайович – професор кафедри права та публічного управління Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, доктор юридичних наук, професор

Р38 Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні та світі: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 29-30 травня 2026 року). У 2-х томах. – Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2026. – Т. 2. – 232 с.

У збірнику викладено матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції. Збірник буде корисним для науково-педагогічних працівників, які цікавляться питаннями євроінтеграції та її правового забезпечення, зарубіжних практик публічного управління, а також для здобувачів вищої освіти при підготовці до навчальних занять з відповідних дисциплін і їх поглибленого вивчення.

Матеріали подано в редакції авторів тез. Оргкомітет не несе відповідальності за їх зміст та автентичність.

Співфінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу або Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури (EACEA). Ні Європейський Союз, ні EACEA не можуть нести за них відповідальність.

УДК 340.12:316.42

© СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2026
© Колектив авторів, 2026

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 6.
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ……..……..…….... 9
Polozova T., Salikhov M.
Ehe evolution of EU AI policy in the context of industrial development……. 9
Ахметшин Є.
Лідерство в публічному управлінні: теоретико-концептуальні підходи та сучасні практики ……. 13
Бондаренко В.
Антикризове управління у сфері охорони здоров'я в контексті розбудови демократичної держави ……... 15
Бондаренко Є.
Державне регулювання діяльності спортивних федерацій в умовах розбудови правової держави в Україні ……. 18
Боровик А.
Публічне управління бюджетними ресурсами у системі охорони здоров'я: виклики та перспективи ……. 21
Вознюк Б., Гавронська В., Гордійчук О.
Політична культура Німеччини як чинник становлення правової держави: історичний досвід та сучасні трансформації ……... 23
Дудар В.
Сучасні проблеми цифровізації системи надання адміністративних послуг в Україні …….. 26
Жеронкін В.
Громадянське суспільство як головний драйвер стійкості громад в умовах децентралізації ……... 28
Іваній В.
Цифровізація як інструмент запобігання корупції в правоохоронних органах ……. 31
Карпенко А.
Сучасні аспекти адаптації державної служби до стандартів ЄС на сучасному етапі реформ ……. 35
Міщенко О.
Кадрове забезпечення публічної служби України в епоху цифрових трансформацій ……. 37
Оліцький В.
Механізми радянського державного управління православним духовенством в Україні (1945–1991 рр.) …….. 39
Рущак Р.
Магдебурзьке право і сучасні стандарти місцевої демократії в Україні 43

Трофименко Н.
Світовий та український досвід застосування публічно-приватного партнерства в охороні здоров'я ……..... 46
Шкатула П.
Цифрова трансформація медичних послуг у контексті модернізації публічного управління ……... 49

СЕКЦІЯ 7.
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМ ……..... 53
Данчук О.
Роль громадянського суспільства у формуванні української публічної політики …… 53
Довгань Н.
Цифрова модернізація адміністративних послуг: впровадження інноваційних сервісів для громадян …….. 56
Зеленський М.
Трансформація публічної політики благоустрою міста в контексті енергетичної сталості ……. 59
Колеснікова П.
Цифровізація туризму в Німеччині: досвід публічного управління …….. 61
Красько М.
Сучасні виклики, що постають перед системою прийняття управлінських рішень в органах публічної влади ……... 64
Куртинець О.
Сутність, зміст та класифікація інноваційних освітніх технологій у публічному управлінні ……... 66
Мирославський С., Лещенко А.
Ефективність антикорупційної політики в сучасній системі державного та публічного управління України в умовах реальної та інформаційної війни ……... 69
Олійник М.
Формування сервісно-орієнтованого підходу публічного управління України в сучасних умовах 72
Олійник О.
Формування синергетичної моделі взаємодії держави та підприємств харчової промисловості в цифровому середовищі …….. 77
Орлова Н.
Євроінтеграційний вектор трансформацій управління людськими ресурсами в органах державної влади …….. 81
Проценко В.
Особливості формування цифрової зрілості підприємств харчової галузі 84

Рєзніков О.
Робота з викривачами як невід'ємна частина антикорупційного менеджменту в державних органах ……... 87
Свірко С., Панасюк Л.
Державне управління санаторно-курортним комплексом України: євроінтеграційні орієнтири …… 91
Сіденко Ю.
Пріоритети сталого розвитку та підтримки соціального підприємництва в системі публічного управління України 95
Сімоник П.
Сучасні тенденції цифровізації публічного управління в Україні в умовах євроінтеграції 98
Солос М.
Механізми державної підтримки цифрової трансформації бізнес-процесів комерційних підприємств ……... 102
Трушевський С.
Удосконалення сучасної моделі державного управління у сфері реабілітації осіб з інвалідністю в Україні ……. 105
Шутко Д.
Формування довіри громадськості до діяльності органів влади в Україні 108

СЕКЦІЯ 8.
НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА: ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ……..……..……..... 112
Sukhonosov R., Hladush M., Ushakova M., Shchebetun S.
Culturological analysis of the typology of violence 112
Абражевич М.
Інноваційні засади розвитку ризик-менеджменту у системі безпеки та оборони …… 115
Авер'янов С.
Трансформація європейської та євроатлантичної інтеграції України в умовах стратегічного прагматизму сша: безпеково-правовий дискурс … 118
Бойко Д., Панченко І.
Осмислення втрати близької людини в контексті судово-молекулярно-генетичної експертизи та поховання ……. 122
Ваховський Н., Більчук О.
Професійна етика адвоката в умовах безпекових викликів …… 124
Гордійчук О., Попович Я.
Роль національної ідентичності у забезпеченні національної безпеки України 128
Кладієнко В.
Особливості здійснення судово-експертної діяльності в період воєнного стану 133

Книженко С.
Розслідування кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки як складова національної безпеки України …… 136
Котляров І.
Баланс між захистом прав інтелектуальної власності та потребами національної безпеки у сфері військових технологій ……. 139
Лісун С., Вощенко А.
Дослідження у-хромосоми у молекулярно-генетичній експертизі: встановлення спорідненості по чоловічій лінії та її судово-експертне значення ……... 142
Манько Є.
Криміналістичні можливості ідентифікації тіл загиблих (померлих) осіб за дактилоскопічними даними в умовах воєнного стану …… 145
Откидач Р.
Проблема уніфікації поняття «екоцид» як злочину у міжнародному праві та перспективи її вирішення …… 147
Пархоменко-Куцевіл О.
Сучасні аспекти модернізації системи безпеки та оборони в Україні 151
Прокопчук М.
Стратегічне планування у сфері антитерористичної безпеки …… 155
Пусан М.
Призупинення участі держав у міжнародних договорах та виконання положень міжнародних угод як проблематика архітектури безпеки …… 157
Саліхова О.
Архітектурні ризики національної системи стратегічного планування для економічної безпеки держави ……. 160
Спасьонова С.
Вплив агресивних побутових хімікатів на виявлення слідів біологічного походження та ефективність проведення їх молекулярно-генетичного аналізу …… 163
Супрунова І., Герасимків Ю.
Детінізація економіки як інструмент зміцнення економічної безпеки держави 166
Усик В., Хандюк Т.
Проблеми ідентифікації днк-профілів із поліалельністю х-хромосоми в умовах сучасних безпекових викликів ……. 168
Філяніна Л.
Право вето та його вплив на систему колективної безпеки ……... 171
Черниш А.
Судова експертиза відео-, звукозапису як інструмент забезпечення національної безпеки України ……... 173
Черніков В.
Стратегічні засади модернізації системи міжнародної безпеки: державно-управлінський аспект …… 176

СЕКЦІЯ 9.
СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ: ПРІОРИТЕТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ …..... 180
Sukhonosov R., Myrhorodskyi E., Ushakova M., Halycha M.
Examination of the concept of conflict in the strategy of society's survival from the sociological point of view …….. 180
Алексанян З.
Державна політика підтримки жіночого підприємництва в Україні: інституційні обмеження та напрями вдосконалення в контексті європейського досвіду …… 182
Брильова А.
Використання chatgpt у навчанні студентів: переваги та ризики ……... 185
Гаполова Е.
Пенсійне право у системі соціального забезпечення в Україні ……. 188
Грязнов Д.
Особливості реалізації державних механізмів сталого розвитку малого та середнього підприємництва в умовах цифровізації …… 189
Дзеверіна К., Бойко Т.
Інституційно-правові засади сталого розвитку національної економіки в сучасних умовах …… 191
Дмитренко О., Кричкевич А.
Роль деонтології в етиці високотехнологічної авіації ……. 195
Каленіченко Д.
Конституційні обмеження прав людини в умовах воєнного стану ……... 198
Маркова С., Головань О.
Штучний інтелект як інструмент інноваційного розвитку маркетингу бізнесу в сучасній економіці …….. 200
Несененко П., Деньгуб В., Заварзіна С.
Електронні платіжні системи як фактор розвитку електронної комерції в Україні ……..…….……... 204
Овсієнко Є.
Соціальні гарантії поліцейських як елемент трудового захисту працівників правоохоронних органів ……... 210
Овсієнко Є.
Тимчасова непрацездатність поліцейського: проблематика та особливості …….. 213
Овсієнко Є.
Особливості організації та вдосконалення службово- бойової діяльності сил сектору безпеки …… 216
Попова Д.
Підприємництво у воєнний час: адаптація, цифровізація та релокація бізнесу …….. 220

Тимирзянова М.
Тіньова економіка в Україні та її зміни в умовах воєнного стану ……. 223
Ткаченко Є.
Проблеми функціонування установ виконання покарань в Україні …….. 226
Філатов В.
Соціально-економічні аспекти розвитку постконфліктних держав в контексті напрямів перехідного правосуддя …… 228

СЕКЦІЯ 6.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Polozova Tetiana,
Doctor of Economic Sciences, Professor Head of Department of Economic Cybernetics and Management of Economic Security Kharkiv National University of Radio Electronics
Salikhov Mykhailo, Senior Specialist Department for Development of the Real Sector of the Economy Ministry of Economy Environment, and Agriculture of Ukraine Postgraduate Student Kharkiv National University of Radio Electronics

THE EVOLUTION OF EU AI POLICY IN THE CONTEXT OF INDUSTRIAL DEVELOPMENT

Against the backdrop of intensifying global technological competition, artificial intelligence (AI) has become a central instrument of industrial and economic policy. Its diffusion shapes economic competitiveness through its effects on productivity, industrial modernization, and digital transformation of production systems [1]. Based on an empirical analysis of EU strategic and regulatory documents (2018–2025), this study identifies a shift in EU AI policy from strategic framing to large-scale industrial deployment.

I. Formation of the Strategic Framework for AI Policy (2018–2020). Between 2018 and 2020, the EU established the foundational strategic framework for AI policy, within which artificial intelligence (AI) was defined as a key instrument of industrial transformation, innovation, and economic competitiveness.

The Artificial Intelligence for Europe (COM(2018) 237) [2] identified AI as a driver of productivity growth and modernization across manufacturing, transport, energy, healthcare, and public administration. In parallel, the EU began developing institutional and infrastructural foundations for AI through public–private investment, innovation hubs, data-sharing mechanisms, and the integration of enterprises into digital ecosystems. The Coordinated Plan on Artificial Intelligence (COM(2018) 795) [3] strengthened policy coordination among Member States in areas such as investment, data access, skills development, and trust in AI technologies. In industrial policy terms, this supported the gradual shift toward enabling large-scale industrial deployment of AI in Europe.

The European Parliament Resolution (2018/2088(INI)) [4] further emphasized AI and robotics as instruments of structural economic transformation, while introducing initial regulatory principles related to safety, non-discrimination, and fundamental rights protection. The updated the Coordinated Plan on Artificial Intelligence (COM(2018) 795 final, updated in 2019) [5] reinforced the infrastructural dimension through Digital Innovation Hubs and the development of EuroHPC computing capacities. The White Paper on Artificial Intelligence (COM(2020) 65) [6] integrated innovation, economic, and regulatory instruments into a unified policy framework, culminating in a more structured model of AI governance.

II. Formation of the Institutional and Infrastructural Foundation (2021–2024). The period 2021–2024 is characterized by the systemic consolidation of EU AI policy and a gradual shift toward enabling large-scale industrial deployment of the European AI model. Regulatory, innovation, and infrastructural instruments were integrated into a coherent ecosystem combining technological development, trust-building, and conditions for industrial scaling. A defining feature of this phase is the emergence of a dual policy architecture based on the interaction between the "ecosystem of excellence" and the "ecosystem of trust". The former promotes research, innovation, and commercialization, particularly through the Horizon Europe and Digital Europe programmes, while the latter establishes regulatory and value-based parameters, including safety, fundamental rights protection, and ethical standards.

The document European Approach to AI (COM (2021) 205) [7] serves as the conceptual core of this phase, consolidating previous initiatives and formalizing an ecosystem-based governance model. It links strategic objectives with coordinated actions at EU and Member State levels, including investment mobilization and digital infrastructure development. Access to data, computing resources, and a unified digital environment became essential prerequisites for industrial AI development. Notably, initiatives such as the European Alliance on Industrial Data, Edge and Cloud and the expansion of sectoral Data Spaces supported the integration of industrial data into a common European framework. The culmination of this phase is the adoption of the AI Act (EU 2024/1689) [8], which introduces a harmonized risk-based regulatory model (unacceptable, high, limited, and minimal risk). High-risk systems in sectors such as industry, energy, robotics, and public services are subject to enhanced requirements on data quality, transparency, cybersecurity, and human oversight, with phased implementation during 2026–2027. Institutional implementation is ensured by the European Artificial Intelligence Office, provided for under the AI Act, supporting national authorities, and developing technical standards, particularly for general-purpose AI models.

From an industrial policy perspective, these developments establish a normatively structured environment for AI deployment in production systems, strengthening technological readiness and aligning regulatory, innovation, and industrial policies.

III. Industrialization and Scaling (2024–2025). From 2024 onwards, EU AI policy shifts toward industrialization and systemic scaling, where the direct integration of AI into production processes and value chains becomes the central priority. The policy focus moves from creating preconditions for innovation to enabling large-scale deployment of AI across the economy.

The document Boosting Startups and Innovation in Trustworthy AI (COM(2024) 28) [9] promotes an innovation-ecosystem model aimed at accelerating AI commercialization, with particular emphasis on startups and SMEs. The industrial sector is identified as the main field of application, particularly for generative AI as a driver of productivity and competitiveness. The institutional core of this phase is the GenAI4EU initiative, supporting the scaling of generative AI and its integration into manufacturing and engineering. This reflects a shift toward an applied innovation model focused on industrial performance and rapid technology diffusion. The infrastructural dimension is reinforced through AI Factories and European Data Spaces, which provide computing capacity, industrial data, and development environments. Together, these instruments form an integrated ecosystem linking innovation actors with industrial applications and accelerating technology transfer into production chains. Further institutionalization is reflected in the AI Continent Action Plan (COM(2025) 165) [10], which indicates a move toward a platform-based governance model of AI development in Europe. Competitiveness is increasingly determined by the ability to combine computing power, data, and innovation environments within a unified digital infrastructure. The policy becomes strongly sector-oriented, focusing on advanced manufacturing, energy, transport, and robotics. Its implementation relies on the synergy of research programmes, innovation support, and digital infrastructure development, which accelerates AI diffusion in industry. A key role is played by the AI Application Strategy (COM(2025) 723) [11], which emphasizes the practical deployment of AI in production systems and value chains. Priority is given to applied use cases such as robotics, cobots, digital twins, and predictive analytics, aimed at improving efficiency and optimizing production processes.

EU policy in artificial intelligence has evolved from strategic positioning (2018–2020) to institutional and infrastructural consolidation (2021–2024), and further toward the creation of conditions for large-scale industrial deployment (2024–2025). This trajectory reflects the emergence of an integrated AI development ecosystem combining regulatory frameworks, digital infrastructure,

and instruments for industrial application.

In Ukraine, AI policy is still in a developing stage and is dominated by an institutional and infrastructural approach. In comparative terms, this corresponds to the early phases of EU policy development, when industrial deployment had not yet become systemic. However, the limited integration of industrial application mechanisms constrains AI diffusion in manufacturing and reduces the economic impact of digital transformation. This highlights the need to move toward a more comprehensive model of AI integration into industry.

References:

1. Polozova, T. V., & Salikhov, M. M. (2026). Implementation of artificial intelligence in EU industry: Trend analysis. Statistics of Ukraine, 112(1), 108–116. https://doi.org/10.31767/su.1(112)2026.01.10

2. European Commission. (2018, June 14). Commission appoints expert group on AI and launches the European AI Alliance. Shaping Europe's digital future. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/commission-appoints-expert-group-ai-and-launches-european-ai-alliance

3. European Commission. (2018, December 7). Coordinated plan on artificial intelligence (COM(2018) 795 final). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52018DC0795

4. European Parliament. (2019, February 12). European Parliament resolution of 12 February 2019 on a comprehensive European industrial policy on artificial intelligence and robotics (2018/2088(INI)). https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0081_EN.html

5. Council of the European Union. (2019, February 18). European coordinated plan on artificial intelligence. https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/02/18/european-coordinated-plan-on-artificial-intelligence/

6. European Commission. (2020, February 19). White paper on artificial intelligence: A European approach to excellence and trust (COM(2020) 65 final). https://commission.europa.eu/document/d2ec4039-c5be-423a-81ef-b9e44e79825b_en

7. European Commission. (2021, April 21). Fostering a European approach to artificial intelligence (COM(2021) 205 final). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0205

8. European Union. (2024, July 12). Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng

9. European Commission. (2024, January 24). Communication on boosting startups and innovation in trustworthy artificial intelligence (COM(2024) 28 final). https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/communication-boosting-startups-and-innovation-trustworthy-artificial-intelligence

10. European Commission. (2025, April 9). The AI Continent Action Plan. Shaping Europe's digital future. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/ai-continent-action-plan

11. European Commission. (n.d.). AI application strategy. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/apply-ai

Ахметшин Євген,
магістр 057 групи, Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

ЛІДЕРСТВО В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ТА СУЧАСНІ ПРАКТИКИ

Актуальність дослідження. Лідерство в публічному управлінні посідає центральне місце в сучасних дискусіях про підвищення ефективності державних інституцій у відповідь на виклики глобалізації, цифровізації та зростання очікувань громадян щодо якості публічних послуг. У загальній теорії публічного управління лідерство розглядається як соціальний процес впливу, спрямований на мотивацію та сприяння досягненню колективних цілей, що принципово вирізняє його із суто адмініструвального підходу до організації діяльності органів влади [2]. Лідерство не може розглядатися винятково як набір особистісних якостей індивіда, оскільки об’єкти його впливу, умови та цілі вирішальної мірою визначаються інституційними рамками й суспільними очікуваннями [1;2].

Сучасна академічна думка про лідерство у публічному секторі ґрунтується на синтезі традиційних управлінських концепцій і новітніх підходів, що враховують специфіку суспільної служби та складність контексту публічного адміністрування. У цьому контексті лідерство трактується як багатовимірне явище, яке включає в себе інституційну, поведінкову та ціннісно-етичну складові [1;2]. Особливо виділяють такі моделі, як трансформаційне, адаптивне та колективне лідерство, орієнтовані на мотивацію, інновації та зміни в організаціях, що відповідає сучасним викликам публічного управління [1;4;9].

Дослідження лідерства показують, що трансформаційне лідерство сприяє формуванню спільного бачення, мотивації персоналу та підвищенню залучення співробітників до досягнення управлінських цілей, тоді як транзакційні підходи здебільшого підтримують дотримання процедур і дисципліни [9]. Такий аналітичний поділ стилів лідерства допомагає більш точно окреслити управлінські та поведінкові механізми впливу лідера на організаційний результат [9].

Особливу увагу сучасні дослідження приділяють міжорганізаційним мережам та колаборативному лідерству, де лідерські функції розподіляються між різними акторами, що сприяє розвитку партнерських форм управління та співробітництва між публічними установами, громадськими організаціями та бізнесом [4]. Цей перехід до мережевого та розподіленого лідерства підкреслює важливість координації, довіри та ефективної взаємодії в

досягненні спільних соціально-адміністративних цілей.

Інституційні аспекти розвитку лідерства в публічному секторі включають системну кадрову політику, яка передбачає професійну підготовку, підвищення кваліфікації, розвиток етичних стандартів та підтримку інноваційної поведінки серед службовців [6]. Такий підхід відповідає загальним тенденціям розвитку адміністративних систем із розвинутою службою, де лідерство інтегроване в програми професійного розвитку та управління людськими ресурсами [6].

У національному контексті України формування ефективного лідерства у публічному управлінні постає як необхідна умова адаптації державної служби до вимог сучасності, включаючи трансформаційні реформи, кризове управління та посилення зв'язку між владою і суспільством [1]. Українські науковці підкреслюють, що реалізація лідерських функцій потребує не лише адміністративного ресурсу, а й розуміння психологічних аспектів взаємодії між лідером та виконавцями, що вимагає розширення наукового аналізу лідерства у вітчизняних дослідженнях [1].

Концептуальною проблемою є інтеграція теоретичних уявлень про лідерство з емпіричними практиками публічного управління в Україні. Це вимагає вироблення методологічних підходів для оцінювання впливу лідерства на результати публічної політики, що дозволить розробляти інструменти вимірювання та порівняння ефективності управлінських практик у різних контекстах [1;2]. Така інтеграція знань сприятиме формуванню рекомендацій щодо адаптації західних моделей лідерства до національних умов та досягненню більшої результативності публічного управління.

Висновки. Отже, лідерство в публічному управлінні постає як стратегічний ресурс модернізації державних інституцій та забезпечення ефективності управлінських рішень. Його теоретичне осмислення та практичне впровадження є необхідними передумовами підвищення якості публічного адміністрування та адаптації до сучасних соціально-політичних викликів.

Список використаних джерел

1. Драган І. В., Долінченко О. М. Сутність лідерства та забезпечення лідерської ефективності в системі публічного управління / І. В. Драган, О. М. Долінченко // Публічне управління та регіональний розвиток. – 2022. – № 16. – С. 427–442.

2. Van Wart M. Public-Sector Leadership Theory: An Assessment / M. Van Wart // Public Administration Review. – 2003. – Vol. 63, No. 2. – P. 214–228.

3. Сурай І. Г. Особливості дослідження феномену лідерства в публічному управлінні (методологічний аспект) / І. Г. Сурай // Державне управління. – 2020. – № 3 (5). – С. 216–227.

4. Akerboom M. Leadership in Public Sector Interorganizational Networks: Conceptual Framework and Propositions / M. Akerboom // Policy & Governance. – 2024.

5. Mykolaichuk I. Розвиток лідерів змін в публічному управлінні: сучасні реалії та тренди / І. Миколайчук // Інтеграція науки та практики управління : зб. матеріалів ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. – Полтава : Луганський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2024. – С. 111–116.

6. Virtanen P., Tammeaid M. Developing Public Sector Leadership / P. Virtanen, M. Tammeaid. – Springer, 2020.

7. Іоффе М. В. Стилі лідерства в сфері публічного управління / М. В. Іоффе // Публічне управління та менеджмент. – 2025. – Т. 17, № 2. – С. 45–59.

Бондаренко Валерій Михайлович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності Публічне управління та адміністрування Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
Науковий керівник:
Іваній Олена Миколаївна,
завідувач кафедри права та публічного управління Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, кандидат педагогічних наук, доцент

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В КОНТЕКСТІ РОЗБУДОВИ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ

Антикризове управління у сфері охорони здоров'я являє собою систему управлінських рішень, спрямованих на запобігання кризовим явищам, мінімізацію їх негативних наслідків та забезпечення стабільного функціонування медичної системи. Його основною метою є підтримання доступності та якості медичних послуг навіть в умовах надзвичайних ситуацій і воєнного стану.

В умовах демократичної держави ефективність антикризового управління визначається рівнем відкритості влади, прозорістю прийняття управлінських рішень, підзвітністю органів державної влади та залученням громадськості до формування державної політики у сфері охорони здоров'я. Конституція України визначає життя і здоров'я людини найвищою соціальною цінністю, що покладає на державу обов'язок забезпечувати належний рівень медичного обслуговування населення.

Система охорони здоров'я України зазнала суттєвих випробувань унаслідок пандемії COVID-19 та повномасштабної війни. Руйнування медичних закладів, міграція населення, кадровий дефіцит, порушення

логістичних ланцюгів постачання медичних препаратів і обладнання стали факторами, що значно ускладнили функціонування галузі. У таких умовах особливого значення набувають механізми державного антикризового управління, спрямовані на забезпечення стійкості медичної системи [1, с.194].

Одним із ключових напрямів антикризового управління є цифровізація системи охорони здоров'я. Впровадження електронної системи охорони здоров'я, розвиток телемедицини, цифрових сервісів та інформаційних платформ сприяють підвищенню доступності медичних послуг, оптимізації управлінських процесів та забезпеченню оперативного реагування на кризові ситуації.

Важливою складовою антикризового управління є забезпечення кадрової стійкості медичної системи. В умовах війни значна кількість медичних працівників була змушена змінити місце проживання або долучитися до роботи у військово-медичних підрозділах. Це обумовлює необхідність розроблення державних програм підтримки медичних працівників, удосконалення системи професійної підготовки та створення мотиваційних механізмів для роботи у кризових умовах.

Крім того, ефективне антикризове управління неможливе без належного нормативно-правового забезпечення. Законодавча база повинна оперативно адаптуватися до нових викликів та створювати умови для швидкого прийняття управлінських рішень у сфері охорони здоров'я. Особливого значення набуває гармонізація українського законодавства з європейськими стандартами у сфері громадського здоров'я та медичної безпеки [2].

У сучасних умовах державна політика повинна бути орієнтована не лише на реагування на кризові явища, а й на їх прогнозування та попередження. Саме тому особливого значення набуває впровадження ризик-орієнтованого підходу в діяльність органів державної влади та медичних установ. Такий підхід передбачає систематичне оцінювання потенційних загроз, визначення рівня ризиків та розроблення превентивних заходів щодо їх мінімізації.

Не менш важливим є питання міжвідомчої координації у сфері антикризового управління. Практика останніх років засвідчила, що ефективне реагування на кризові ситуації потребує консолідації зусиль органів державної влади, місцевого самоврядування, закладів охорони здоров'я, міжнародних організацій та громадянського суспільства. В умовах воєнного стану особливого значення набуває оперативний обмін інформацією між суб'єктами управління, що дозволяє забезпечити швидке прийняття рішень та ефективне використання ресурсів.

Окрему увагу слід приділити розвитку системи громадського здоров'я як важливої складової антикризового управління. Всесвітня організація охорони здоров'я визначає громадське здоров'я як один із ключових напрямів забезпечення стійкості держави до кризових викликів. Саме система громадського здоров'я забезпечує моніторинг епідемічної ситуації, профілактику захворювань, інформаційно-просвітницьку діяльність та формування культури здорового способу життя серед населення [3].

У контексті розбудови демократичної держави особливого значення набуває забезпечення прозорості та підзвітності діяльності органів влади у сфері охорони здоров'я. Громадський контроль, відкритість інформації щодо використання бюджетних коштів, участь громадськості у формуванні управлінських рішень сприяють підвищенню довіри населення до державних інституцій та зміцненню демократичних процесів. Водночас прозорість управління дозволяє мінімізувати корупційні ризики та підвищити ефективність використання ресурсів медичної галузі [4, с. 60].

Суттєвим викликом для системи охорони здоров'я залишається питання фінансового забезпечення. В умовах економічної нестабільності та воєнного стану державі необхідно забезпечити ефективний розподіл фінансових ресурсів, спрямованих на підтримку медичної системи. Одним із перспективних напрямів є розвиток механізмів державно-приватного партнерства, які дозволяють залучати додаткові інвестиції у сферу охорони здоров'я та сприяють модернізації медичної інфраструктури [5].

Крім того, важливим напрямом антикризового управління є міжнародне співробітництво. Україна активно взаємодіє з міжнародними організаціями, зокрема з Всесвітньою організацією охорони здоров'я, Європейським Союзом, ЮНІСЕФ та іншими партнерами, які надають гуманітарну, фінансову та експертну підтримку медичній системі.

Всесвітня організація охорони здоров'я наголошує, що післявоєнне відновлення системи охорони здоров'я України має ґрунтуватися на принципах доступності, стійкості, прозорості та орієнтації на потреби населення. Одним із пріоритетів визначено забезпечення безперервності медичних послуг та зміцнення інституційної спроможності системи охорони здоров'я [3].

Таким чином, антикризове управління у сфері охорони здоров'я виступає важливим інструментом забезпечення стабільності держави, захисту прав громадян та зміцнення демократичних інституцій. Його ефективність залежить від здатності держави забезпечувати належний рівень координації між органами влади, медичними установами, громадянським суспільством та міжнародними партнерами.

Список використаних джерел:

1. Васюк, Н. О., & Деркач, Р. В. (2020). Розвиток механізмів державного антикризового управління охороною здоров'я в Україні. Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління, (1(7), 191-199. https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-1(7)-191-199
2. О. Рябченко, І. Ковач. Європейські стандарти у сфері електронної охорони здоров'я: проблеми імплементації в адміністративне законодавство України. Молодий вчений. № 6 (137) (2025). https://doi.org/10.32839/2304-5809/2025-6-137-16
3. Zahorodnieva, O., & Ponomaryova, L. (2021). Роль Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я у вирішенні міжнародних проблем громадського здоров'я: історія, сучасність та перспективи розвитку. Актуальні проблеми сучасної медицини, (7). https://doi.org/10.26565/2617-409X-2021-7-10
4. Палагнюк К. В. Цифрові технології у протидії корупції у сфері охорони здоров'я. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. Том 36 (75) № 3 2025. С. 58-64.
5. Публічно-приватне партнерство у сфері охорона здоров'я. URL: https://moz.gov.ua/uk/publichno-privatne-partnerstvo-u-sferi-ohorona-zdorov-ya (дата звернення: 12.05.2026).
6. Principles to guide health system recovery and transformation in Ukraine. URL: https://www.who.int/europe/publications/i/item/WHO-EURO-2022-5750-45515-65155?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 11.05.2026).

Бондаренко Євген Михайлович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності Публічне управління та адміністрування Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
Науковий керівник:
Іваній Олена Миколаївна,
завідувач кафедри права та публічного управління Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, кандидат педагогічних наук, доцент

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СПОРТИВНИХ ФЕДЕРАЦІЙ В УМОВАХ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

Розбудова правової держави в Україні передбачає удосконалення механізмів державного управління в усіх сферах суспільного життя, зокрема у сфері фізичної культури і спорту [1]. Важливу роль у реалізації державної спортивної політики відіграють спортивні федерації, які виступають суб'єктами організації спортивної діяльності, розвитку окремих видів спорту, підготовки спортсменів та представництва України на міжнародному

рівні [2].

Водночас сучасні умови розвитку суспільства, процеси європейської інтеграції та реформування системи публічного управління вимагають оновлення підходів до державного регулювання діяльності спортивних федерацій. Актуальності набувають питання прозорості їх діяльності, ефективності використання бюджетних коштів, забезпечення демократичних принципів управління та адаптації законодавства України до міжнародних стандартів [3; 4].

Спортивні федерації в Україні є громадськими об'єднаннями фізкультурно-спортивної спрямованості, які здійснюють діяльність відповідно до Конституції України, Закону України «Про фізичну культуру і спорт», Закону України «Про громадські об'єднання» та інших нормативно-правових актів [1; 2; 5]. Вони забезпечують розвиток відповідних видів спорту, організацію спортивних змагань, підготовку спортсменів та тренерів, а також представляють інтереси держави на міжнародній спортивній арені.

Важливим елементом державного регулювання є надання спортивним федераціям статусу національних. Такий статус дозволяє федераціям брати участь у формуванні державної політики у сфері спорту, отримувати фінансову підтримку з державного бюджету та представляти Україну у міжнародних спортивних організаціях [2]. Водночас держава здійснює контроль за дотриманням законодавства, цільовим використанням бюджетних коштів та виконанням статутних завдань федерацій [6].

У сучасних умовах особливого значення набуває питання прозорості діяльності спортивних федерацій. Практика свідчить, що недостатній рівень фінансової відкритості, ризики корупційних проявів та обмежена участь громадськості у процесах прийняття рішень негативно впливають на ефективність функціонування спортивних організацій [3]. Саме тому одним із пріоритетних напрямів державного регулювання має стати запровадження дієвих механізмів громадського контролю та забезпечення відкритості інформації про діяльність федерацій.

Не менш важливим є питання гармонізації українського законодавства із європейськими стандартами. У країнах Європейського Союзу значна увага приділяється принципам автономії спортивних організацій, доброчесності, гендерної рівності, недискримінації та демократичного управління [7]. Для України імплементація таких підходів є важливою умовою інтеграції до європейського спортивного простору та підвищення ефективності державної спортивної політики.

Слід також враховувати, що в умовах воєнного стану спортивна сфера стикається з новими викликами, пов'язаними з руйнуванням спортивної

інфраструктури, вимушеним переміщенням спортсменів та обмеженими фінансовими ресурсами. У таких умовах спортивні федерації стають важливими суб'єктами забезпечення соціальної згуртованості, підтримки молоді та популяризації здорового способу життя [6]. Тому державна підтримка їх діяльності повинна бути спрямована не лише на розвиток професійного спорту, а й на забезпечення доступності фізичної культури для населення.

Ефективне державне регулювання діяльності спортивних федерацій має ґрунтуватися на принципах верховенства права, законності, відкритості, підзвітності та партнерської взаємодії держави і громадянського суспільства [1; 4]. Лише за умови створення прозорої та демократичної системи управління спортом можливо забезпечити сталий розвиток спортивної галузі та формування позитивного міжнародного іміджу України.

Отже, державне регулювання діяльності спортивних федерацій є важливою складовою реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту. В умовах розбудови правової держави в Україні особливого значення набувають питання удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності спортивних федерацій, підвищення рівня прозорості та підзвітності їх функціонування, а також гармонізації національного законодавства із європейськими стандартами [3; 7].

Перспективними напрямами подальшого розвитку є впровадження сучасних механізмів публічного управління у сфері спорту, посилення громадського контролю, цифровізація управлінських процесів та забезпечення ефективної взаємодії держави і спортивних організацій. Реалізація зазначених заходів сприятиме зміцненню засад правової держави та розвитку спортивної сфери України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 22.05.2026).

2. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» : Закон України від 24 груд. 1993 р. № 3808-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text (дата звернення: 22.05.2026).

3. Домбровська С. М. Публічне управління у сфері фізичної культури та спорту: сучасний стан та перспективи розвитку. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. № 5.

4. Туряниця О. О. Конституційно-правове регулювання професійного спорту в Україні : дис. … д-ра філософії / ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2022. 193 с. URL: https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/53508 (дата звернення: 22.05.2026).

5. Закон України «Про громадські об'єднання» : Закон України від 22 берез. 2012 р. № 4572-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text (дата звернення: 22.05.2026).

6. Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на

період до 2028 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 4 листоп. 2020 р. № 1089. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-п#Text (дата звернення: 22.05.2026).

7. European Sports Charter : Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи CM/Rec(2021)5 «Переглянута Європейська спортивна хартія» від 13 жовтня 2021 р. URL: https://rm.coe.int/revised-european-sports-charter-web-a6/1680aafbc3 (дата звернення: 22.05.2026).

Боровик Алла Володимирівна,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності Публічне управління та адміністрування Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
Науковий керівник:
Іваній Олена Миколаївна,
завідувач кафедри права та публічного управління Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, кандидат педагогічних наук, доцент

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМИ РЕСУРСАМИ У СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Питання ефективного управління бюджетними ресурсами у сфері охорони здоров'я набуває особливої актуальності в умовах трансформації державної системи фінансування та впровадження Програми медичних гарантій. З 2017 року в Україні розпочалася системна реформа фінансування охорони здоров'я, спрямована на перехід до моделі стратегічного закупівельника медичних послуг.

Ключовою метою реформи є підвищення ефективності використання державних коштів та забезпечення універсального доступу населення до медичних послуг незалежно від місця проживання чи доходів [2].

Реформа системи охорони здоров'я в Україні розпочалася із прийняття Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» у 2017 році. Вона передбачає впровадження Програми медичних гарантій (ПМГ), яка визначає перелік медичних послуг, що оплачуються державою.

Ключовим інституційним елементом реформи стала Національна служба здоров'я України (НСЗУ), яка виконує функції стратегічного закупівельника медичних послуг та забезпечує укладання договорів із закладами охорони здоров'я [2].

За даними аналітичних звітів ВООЗ, перехід до централізованої моделі фінансування дозволив підвищити ефективність використання бюджетних коштів та забезпечити більш рівномірний доступ до медичних послуг [3].

Незважаючи на позитивні зрушення, система фінансування охорони здоров'я в Україні стикається з низкою проблем.

По-перше, існує нерівномірність фінансування між регіонами та різними рівнями медичної допомоги, що впливає на доступність послуг [4].

По-друге, залишається проблема недостатньої фінансової автономії медичних закладів, що обмежує їх ефективність у використанні ресурсів [3].

По-третє, контроль за результативністю використання бюджетних коштів потребує подальшого вдосконалення, зокрема через цифровізацію управлінських процесів [5].

Окремим викликом є вплив воєнного стану, який призвів до значного навантаження на систему охорони здоров'я, руйнування інфраструктури та зростання потреб у фінансуванні відновлення медичних закладів [6].

Перспективи розвитку публічного управління бюджетними ресурсами у сфері охорони здоров'я пов'язані з такими напрямами:

- подальше вдосконалення моделі стратегічних закупівель медичних послуг;
- розширення ролі НСЗУ як ефективного фінансового посередника;
- впровадження цифрових систем моніторингу витрат;
- посилення прозорості та підзвітності використання бюджетних коштів;
- гармонізація з європейськими стандартами фінансування охорони здоров'я [3; 5].

За даними ВООЗ, довгострокова стійкість системи охорони здоров'я можлива лише за умови підвищення ефективності державних витрат та забезпечення належного рівня інституційної спроможності [6].

Публічне управління бюджетними ресурсами у системі охорони здоров'я України перебуває на етапі глибокої трансформації. Основними досягненнями є впровадження Програми медичних гарантій [7] та створення НСЗУ як єдиного закупівельника медичних послуг.

Водночас система стикається з викликами, пов'язаними з нерівномірністю фінансування, обмеженою автономією медичних закладів та впливом воєнних факторів.

Перспективи розвитку полягають у цифровізації управління, посиленні прозорості бюджетних процесів та наближенні до європейських моделей фінансування охорони здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 20.05.2026).

2. Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» : Закон України від 19 жовт. 2017 р. № 2168-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19 (дата звернення: 20.05.2026).

3. WHO Health Financing Reform in Ukraine : World Health Organization. Health financing reform in Ukraine: progress and future directions. Copenhagen, 2022. URL: https://www.who.int/europe/publications/i/item/WHO-EURO-2022-5639-45404-64974?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 20.05.2026).

4. WHO Primary Health Care Financing Ukraine : World Health Organization. Primary health care financing in Ukraine: a situation analysis and policy considerations. Copenhagen, 2023. URL: https://www.who.int/europe/publications/i/item/WHO-EURO-2023-8138-47906-70792?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 20.05.2026).

5. WHO Health Financing Ukraine Reform Resilience Recovery : World Health Organization. Health financing in Ukraine: reform, resilience and recovery. Copenhagen, 2024. URL: https://www.who.int/europe/publications/i/item/WHO-EURO-2024-10570-50342-75964?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 20.05.2026).

6. WHO–World Bank Joint Report Ukraine Health Financing : World Health Organization & World Bank. Joint report on health financing in Ukraine, 2024. URL: https://www.who.int/europe/news/item/20-11-2024-joint-who-world-bank-report-outlines-steps-for-ukraine-to-strengthen-financing-of-health-system--improving-equity-and-efficiency?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 20.05.2026).

7. Програма медичних гарантій URL: https://moz.gov.ua/uk/categories/programa-medichnih-garantij (дата звернення: 20.05.2026).

Вознюк Богдан Юрійович,
здобувач вищої освіти, Державний університет «Житомирська політехніка»
Гавронська Вікторія Володимирівна,
здобувачка вищої освіти, Державний університет «Житомирська політехніка»
Гордійчук Ольга Олегівна,
докторка політичних наук, кандидатка філософських наук, доцентка кафедри журналістики та філософських студій, Державний університет «Житомирська політехніка»

ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА НІМЕЧЧИНИ ЯК ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ТА СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Політична культура Німеччини формувалася під впливом складних та драматичних історичних процесів, що суттєвою мірою визначили специфіку її сучасної демократичної моделі. Шлях становлення цієї держави супроводжувався глибокими трансформаціями суспільної свідомості та

політичних інститутів, охопив події від епохи політичної роздробленості до становлення єдиної національної держави, від авторитарних режимів до стабільної демократії.

Важливим етапом у формуванні політичної культури Німеччини стала діяльність Отто фон Бісмарка, який у XIX столітті об'єднав німецькі землі в єдину імперію. Його політика «заліза і крові» сприяла утвердженню сильної державної влади та централізованого управління. Цей період заклав традицію поваги до державних інститутів і дисципліни, яка й сьогодні залишається характерною рисою німецького суспільства [1].

Вирішальний вплив на сучасну політичну культуру Німецької держави мали події XX ст.: Перша та Друга світові війни, злочини нацистського режиму. Після поразки країни відбулося глибоке переосмислення минулого, що отримало назву «подолання минулого» (Vergangenheitsbewältigung). Німецьке суспільство взяло на себе відповідальність за історичні злочини, що стало основою для формування нової політичної культури, заснованої на гуманізмі, демократичних цінностях і неприйнятті тоталітаризму. Унікальність цього процесу полягає в тому, що історична пам'ять стала не лише елементом освіти, а й невід'ємною частиною політичної ідентичності нації.

Після війни Німеччина була розділена на дві держави з різними політичними системами – Федеративну Республіку Німеччини та Німецьку Демократичну Республіку. Символом цього поділу стала Берлінська стіна [4]. «Ганебну» стіну, як охрестив її четвертий канцлер Західної Німеччини та лауреат Нобелівської премії миру Віллі Брандт, досі пам'ятають як один із найяскравіших символів Холодної війни і розколотої Німеччини. Важливо додати, що Берлінська стіна уособлює й цинічне споживацьке ставлення радянської влади до життя простих людей. У Західній Німеччині сформувалася демократична політична культура, що заснована на принципах ринкової економіки та інтеграції із Заходом. Натомість у Східній частині, що була окупована СРСР, домінували соціалістичні практики й жорсткий державний контроль. Цей досвід «двох Німеччин» сформував у суспільстві особливу чутливість до питань свободи, прав людини та ролі держави.

Після об'єднання держави у 1990 р. політична культура зазнала подальшого розвитку. Значну роль у цьому процесі відіграв канцлер Гельмут Коль, який увійшов в історію як видатний діяч, що сприяв об'єднанню Німеччини та Європи, забезпечив політичну та інституційну інтеграцію двох частин німецької держави. Він став тим лідером, який зумів подолати нерішучість, страхи й застереження, що звучали як всередині держави, так і за її межами. Гельмут Коль очолював уряд 16 років, понад двадцятиріччя

керував Християнсько-демократичним союзом. Його політичну кар'єру вирізняли наполегливість, здатність досягати поставлених цілей і стабільна підтримка виборців, що дозволило чотири рази поспіль перемагати на виборах і залишатися на посаді канцлера [6].

Об'єднання Східної та Західної Німеччині стало не лише політичним актом, а й важливим етапом формування спільної національної ідентичності. Водночас тривале існування різних політичних і соціально-економічних систем зумовило збереження певних відмінностей у політичній культурі населення. Дослідження показують, що ці відмінності проявляються, зокрема, у рівні довіри до державних інституцій та політичній поведінці громадян: у перші десятиліття після об'єднання рівень довіри та політичної участі на сході був нижчим, ніж на заході. Соціально-економічні наслідки трансформації, насамперед, масове безробіття внаслідок приватизації, сприяли формуванню довготривалого політичного відчуження та підтримки протестних сил у східних регіонах [5]. Возз'єднання Німеччини стало символом перемоги демократії та свободи над авторитаризмом.

Сучасна політична культура Німеччини характеризується високим рівнем інституційної довіри, правовою свідомістю та активною громадянською позицією. Основою політичної системи є демократичні принципи, закріплені в Основному законі 1949 року. Важливу роль відіграють такі інститути, як Бундестаг та Бундесрат, які забезпечують баланс між федеральною владою та регіонами.

Суттєвою рисою сучасної політичної культури є орієнтація на консенсус та компроміс. Політичні рішення ухвалюються шляхом переговорів і коаліцій, що сприяє стабільності політичної системи. На відміну від більш конфронтаційних моделей, німецька політика тяжіє до «культури домовленостей», де навіть опоненти прагнуть знайти спільну позицію.

Окрему роль відіграє зовнішньополітична орієнтація Німеччини. Країна є активним членом Європейського Союзу та НАТО, що відображає її прагнення до міжнародної співпраці та підтримання миру. Після подій, пов'язаних із російською агресією проти України – інформаційної, гібридної, з 2022 року повномасштабної війни [2; 3], Німеччина переглянула свою безпекову політику, посиливши оборонний потенціал і взявши на себе більшу відповідальність за стабільність у Європі. Це свідчить про трансформацію політичної культури від стриманого пацифізму до «відповідального лідерства», де безпека розглядається як спільне завдання.

Отже, політична культура Німеччини є результатом тривалого історичного розвитку, що поєднує досвід авторитарного минулого, глибоке переосмислення історичних помилок, утвердження демократичних

цінностей. Її сучасними рисами є відповідальність, правова культура, орієнтація на компроміс і активна роль у міжнародній політиці. Німеччина демонструє приклад того, як нація може трансформувати власну політичну культуру, перетворивши історичні травми на основу для стабільного та відповідального розвитку.

Список використаних джерел:

1. Fuchs D. The political culture of unified Germany. Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB) Discussion Paper. 1998. URL: https://www.econstor.eu/handle/10419/56478

2. Hordiichuk O., Halapsis A., Kozlovets M. How the information warfare turns into full-scale military agression: the experience of Ukraine. Przegląd Strategiczny. 2023. (16). Pp. 345–362. DOI: https://doi.org/10.14746/ps.2023.1.25

3. Mishalova O., Hordiichuk O., Sokolovskyi O. Russia's War in Ukraine as a "War for Identity" and Appropriation of Cultural Tradition. ETHICS IN PROGRESS. 2024. № 15(1). Pp. 73–94. DOI: https://doi.org/10.14746/eip.2024.1.4

4. Pickel S., Pickel G. The wall in the mind: Persistent differences in political culture between East and West Germany. Journal of Contemporary European Studies. 2022. Vol. 30(3). Pp. 1–17. DOI: https://doi.org/10.1080/09644008.2022.2072488

5. Welsch H. What Shapes Satisfaction with Democracy? Interests, Morals, and the German East–West Divide. Social Indicators Research. 2022. Vol. 163. Pp. 197–217. DOI: https://doi.org/10.1007/s11205-022-02893-x

6. Кудашефф А. Видатний політик Гельмут Коль. DW. 01.07.2017. URL: https://surl.li/qrxnlb

Дудар Василь Леонідович,
магістрант кафедри публічного управління та адміністрування Університету Григорія Сковороди в Переяславі

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СИСТЕМИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Сучасна цифровізація системи надання адміністративних послуг в Україні є одним із ключових напрямів державної політики, спрямованої на трансформацію публічного адміністрування, підвищення ефективності роботи державних інститутів та якості обслуговування громадян. Незважаючи на значні позитивні зміни та впровадження новітніх електронних сервісів, зокрема порталу і застосунку «Дія», вітчизняний досвід демонструє низку структурних, технологічних і соціальних проблем, що суттєво стримують очікувані результати цифрової трансформації.

Змістовна трансформація адміністративних послуг передбачає забезпечення доступу до них у електронній формі, що потенційно мінімізує бюрократію та тимчасові витрати громадян, одночасно підвищуючи прозорість і підзвітність органів влади. Однак на сьогодні в Україні не всі громадяни мають змогу сповна реалізувати своє право на отримання

електронних адміністративних послуг через низку процесуальних недоліків і правових прогалин, що стосуються як нормативно-правового визначення електронних послуг, так і процедур їх надання та використання сучасних технологій [1].

Однією з найгостріших соціальних проблем є цифрова нерівність серед населення. Аналіз останніх досліджень свідчить про скорочення частки користувачів цифрових публічних послуг – з 64 % у 2023 році до 55 % у 2024 році. При цьому вікові й соціально-економічні відмінності значною мірою визначають рівень використання електронних сервісів: молодь значно активніша за старше покоління, а мешканці сільської місцевості та регіонів з низьким доходом мають значно нижчі показники залученості. Частина населення навіть не знає про існування державних цифрових сервісів [2].

Технологічні бар'єри проявляються у вигляді інфраструктурних недоліків та відсутності універсальних стандартів сумісності між державними реєстрами й системами, що ускладнює обмін даними між різними відомствами та створює фрагментарність цифрової екосистеми. Українські ініціативи щодо цифровізації раніше характеризувалися надмірним «силосним» підходом, де окремі електронні сервіси розвивалися незалежно один від одного без достатнього рівня інтеграції та узгоджених стандартів [3].

Також суттєвими є правові неопределеності, що пов'язані з термінологічними дефініціями та нормативним визначенням електронних публічних послуг і їх складових у чинному законодавстві. Це спонукає до неоднорідної практики застосування законодавчих норм у різних сферах та створює правові ризики для учасників відносин [4].

Важливим питанням є рівень цифрової грамотності громадян і державних службовців. Брак навичок роботи з цифровими сервісами спеціалісти називають однією з ключових перешкод на шляху до повноцінного використання електронних послуг. Це особливо характерно для вразливих категорій – людей поважного віку, малозабезпечених громадян, осіб з інвалідністю, мешканців віддалених населених пунктів. Така ситуація обумовлює необхідність не лише технічного забезпечення, але і масштабного навчання й інформаційної підтримки користувачів.

Безпека інформаційних систем та захист персональних даних також залишаються критично важливими. Широке впровадження цифрових послуг робить державні інформаційні системи вразливими до кіберзагроз, що потребує значних інвестицій в кібербезпеку, суворого контролю доступу та надійних механізмів ідентифікації користувачів.

У контексті глобальних викликів, зокрема війни та економічної

нестабільності, функціонування цифрової інфраструктури має підвищену вразливість, що теж впливає на доступність і стабільність надання цифрових послуг. Такі умови створюють додаткові ризики у підтримці безперервності сервісів і довгострокової стійкості цифрових рішень [5].

Комплексні наукові дослідження підкреслюють, що для подолання зазначених проблем потрібен системний підхід, який би включав удосконалення правового забезпечення, розвиток інфраструктури, підвищення цифрової грамотності та створення умов для більш широкого залучення громадян до цифрових процесів. Тільки у такому разі можливо забезпечити якісний рівень функціонування системи електронних адміністративних послуг, що відповідатиме стандартам сучасного цифрового суспільства та потребам громадян.

Список використаних джерел

1. Краковська А. Є., Бабик М. К. Цифровізація адміністративних послуг в Україні: проблеми та перспективи розвитку. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО. 2022. Випуск 70. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.70.52

2. Державна цифрова трансформація: аналіз за 2019-2024 роки. URL: https://voxukraine.org/derzhavna-tsyfrova-transformatsiya-analiz-za-2019-2024-roky

3. Ukraine is digital by design: Resilience and trust, embedded in governance. URL: https://ega.ee/ukraine-digital-by-design/?utm.com

4. Дубняк М.В. Адміністративно-правове забезпечення електронних послуг в умовах цифрової трансформації. Інформація і право. 2025. № 1(52). DOI: https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.1(52).324691.

5. Герасименко О., Калагурка, В. Модернізація адміністративних послуг в Україні в умовах глобальних викликів. Фінансовий простір. 2024. № 3-4 (54). С. 113-122. DOI: https://doi.org/10.30970/fp.3-4(54).2024.113121122

Жеронкін Віктор Володимирович,
магістрант кафедри публічного управління та адміністрування Університету Григорія Сковороди в Переяславі

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК ГОЛОВНИЙ ДРАЙВЕР СТІЙКОСТІ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Громадянське суспільство (далі – ГС) розглядається в сучасних соціально політичних і управлінських студіях як автономна сфера суспільних відносин, утворена добровільними об’єднаннями та ініціативами, що виникають знизу й не підпорядковані безпосередньо державним органам влади чи комерційним інтересам, і одночасно виступає ключовим «медіатором» між індивідом і владою, репрезентуючи інтереси громадян, захищаючи їх права й сприяючи формуванню суспільної думки. Сутнісно ГС об’єднує як механізми самоорганізації, так і мережі неурядових організацій,

волонтерських рухів, професійних спілок та інших форм активної колективної діяльності, спрямованої на вираження й реалізацію індивідуальних і колективних інтересів без прямого контролю держави. Така структура функціонування ГС визначає його місце не лише як соціального явища, а й як фундаментального елементу демократичного суспільства в цілому.

У науковій літературі громадянське суспільство зазвичай описується як надбудова над індивідуальною дією, що дозволяє громадянам консолідувати свої зусилля для вирішення спільних проблем, впливати на політичні процеси та здійснювати контроль за діяльністю владних інститутів. Ця функція, як підкреслюється дослідниками, є критичною для демократичної життєдіяльності суспільства, адже передбачає відкритість публічної влади, прозорість її рішень і можливість участі громадян у виробленні цих рішень [1].

Термін «стійкість громад» у контексті децентралізації означає здатність локальних спільнот адаптуватися до зовнішніх і внутрішніх викликів, підтримувати функціонування соціальних, економічних і політичних процесів під тиском змін, криз чи загроз (військових, економічних, екологічних тощо). У трансформаційних дослідженнях поняття «стійкість» інтегрується у вимір, що включає здатність до самоорганізації, ефективної комунікації між акторами й гнучкого реагування на надзвичайні ситуації. Теоретичні підходи до оцінювання стійкості громад підкреслюють, що вона формується не тільки через інституційні ресурси, але і через соціальні капітали, комунікаційні мережі й довіру між акторами — фактори, які значною мірою визначаються рівнем організованості та активності громадянського суспільства [2].

У контексті децентралізації, яка передбачає передачу значних повноважень і ресурсів із центрального на місцевий рівень, громадянське суспільство набуває ролі механізму «соціального стримування та противаги» владним інститутам. Це відбувається через створення інститутів громадської участі, посилення зворотного зв’язку між громадянами і місцевою владою, а також через участь у формуванні локальних програм і політик, які впливають на добробут громад.

Громадянське суспільство виступає драйвером стійкості громад саме тому, що воно спонукає до активного залучення мешканців у процеси прийняття рішень. У демократичних моделях управління локальними спільнотами активність громадян розширює простір для врахування місцевих потреб та інтересів, підсилює легітимність рішень і сприяє соціальному консенсусу. Такий механізм сприяє більш ефективному реагуванню на

місцеві виклики, оскільки рішення приймаються не тільки «згори», а й «знизу» з урахуванням реальних запитів тих, хто безпосередньо зацікавлений у результатах.

Емпіричні приклади, зокрема в Україні під час масштабних реформ децентралізації та кризових явищ, свідчать, що саме активність громадянського суспільства сприяє нарощуванню стійкості громад: місцеві ініціативи, волонтерські об'єднання та громадські активісти посилили здатність громад адаптуватися до умов воєнного конфлікту, мобілізувати ресурси для підтримки населення та забезпечувати соціальні послуги, які інколи не могли бути ефективно надані за участі лише державних структур. Такий досвід підкреслює, що децентралізація створює потенціал для посилення ролі ГС у зміцненні спроможності громад відповідати на зовнішні виклики [3].

Разом з тим, науковці зауважують, що ефективність громадянського суспільства як драйвера стійкості залежить від кількох факторів: рівня розвитку інституційних механізмів участі, доступності інформації й ресурсів, а також від загального рівня політичної культури та довіри серед громадян. У країнах з молодою демократією, як Україна, ці чинники можуть бути неоднорідними, що створює додаткові виклики для сталого функціонування ГС на місцевому рівні.

Таким чином, громадянське суспільство є не лише окремим елементом соціальної структури, але й ключовим драйвером стійкості громад в умовах децентралізації: через посилення участі громадян у публічному житті, концентрацію місцевих знань та ресурсів, а також через створення платформ для соціального діалогу між владою й суспільством. Упровадження ецентралізацій них реформ без розвитку ГС призводить до ризику формалізації участі громадян, що може обмежити потенціал громад до адаптації та самовідновлення у кризових ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Громадянське суспільство: основа розвитку громад. https://iscm.org.ua/uk/2024/05/13/gromadyanske-suspilstvo-osnova-rozvytku-gromad/?utm.com

2. Melissa De Iuliis, Omar Kammouh, Gian Paolo Cimellaro. Measuring and improving community resilience: a Fuzzy Logic approach. URL: https://arxiv.org/abs/2204.04335

3. Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу : аналіт. доп. / [В. Г. Потапенко, В. О. Баранник, Н. В. Бахур та ін.] ; за ред. В. Г. Потапенка. Київ : НІСД, 2023. 54 с. https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.02

Іваній Владислав Ігорович,
аспірант кафедри права та публічного управління Сумського державного університету імені А.С. Макаренка

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ

Сучасний стан розвитку суспільних відносин актуалізує проблему корупції як комплексне соціально-правове явище, що дестабілізуючим чином впливає на функціонування державного апарату. Особливо вразливим до її проявів є сектор правоохоронних органів, де корупційні практики трансформуються у чинник системного послаблення інституційної спроможності. За таких умов підривається не лише рівень суспільної довіри до органів, покликаних забезпечувати правопорядок, але й деформується сама логіка правозастосування, що унеможливлює повноцінну реалізацію принципу верховенства права. Небезпека корупції у цій сфері посилюється тим, що йдеться про суб'єкти, на які покладено функції гарантування законності та справедливості, а отже, будь-які відхилення від належних стандартів діяльності, хабарництво, перевищення владних повноважень і конфлікти інтересів у цьому середовищі мають не лише локальний, а й системний деструктивний ефект [2].

У цьому дискурсі цифровізація постає як один із ключових засобів модернізації антикорупційної політики. Такі інструменти, як електронні бази даних, алгоритмічний аналіз великих масивів інформації та розподілені реєстри, формують нову архітектуру контролю, здатну забезпечити більш ефективний моніторинг і попередження корупційних ризиків. Отже, дослідження потенціалу цифровізації набуває не лише теоретичного, а й прикладного значення.

Теоретичний аналіз механізмів протидії корупції у правоохоронній сфері ґрунтується на інтерпретації цього явища як багатовимірного соціально-правового феномена, що охоплює різноманітні форми протиправної поведінки. У національному правовому полі корупція трактується як використання службових повноважень або пов'язаних із ними можливостей задля отримання неправомірної вигоди [1].

Узагальнення наукових підходів дозволяє виокремити кілька концептуальних векторів протидії корупції. Інституційний підхід передбачає формування спеціалізованих органів, уповноважених здійснювати контроль і розслідування відповідних правопорушень. Правовий напрям акцентує увагу на вдосконаленні нормативної бази через підвищення юридичної відповідальності та впровадження прозорих процедур. Соціальний вимір

орієнтований на формування антикорупційної культури шляхом освітніх ініціатив, розвитку громадського контролю та підтримки інституту викривачів [3].

Традиційні інструменти стримування корупції, серед яких внутрішній нагляд, дисциплінарні санкції та фінансовий контроль, нерідко демонструють обмежену ефективність, що пояснюється недостатнім рівнем прозорості та відсутністю системного підходу [3]. У зв'язку з цим сучасні наукові розвідки акцентують увагу на доцільності впровадження інноваційних, насамперед цифрових, рішень, здатних оптимізувати управлінські процеси, мінімізувати вплив суб'єктивного чинника та посилити підзвітність.

У правоохоронному секторі цифрові технології формують принципово нові можливості для запобігання корупції. Зокрема, електронні інформаційні системи забезпечують оперативну перевірку даних щодо доходів, активів і фінансових операцій, зменшуючи простір для маніпуляцій. Використання розподілених реєстрів, зокрема блокчейн-рішень, гарантує незмінність інформації у критично важливих процесах, таких як державні закупівлі чи управління ресурсами. Міжнародний досвід засвідчує ефективність застосування аналітичних інструментів для виявлення корупційних ризиків, однак їх впровадження потребує належного нормативного забезпечення, підготовки персоналу та надійного кіберзахисту.

Особливе місце серед цифрових засобів посідають електронні реєстри, що забезпечують централізоване накопичення та верифікацію інформації. Їх використання дозволяє не лише підвищити прозорість діяльності посадових осіб, а й оперативно виявляти потенційні порушення, зокрема невідповідності між задекларованими доходами та фактичними витратами. Водночас технології аналізу великих даних і штучного інтелекту відкривають перспективи для автоматизованого виявлення аномалій у поведінці працівників та прогнозування корупційних ризиків, хоча потребують чіткого етичного й правового регулювання.

Не менш важливими є системи відеофіксації та моніторингу, які підвищують рівень підзвітності правоохоронців під час виконання службових обов'язків. Додатково значну роль відіграють цифрові платформи для повідомлення про корупційні правопорушення, що забезпечують анонімність і захист викривачів, сприяючи розширенню можливостей громадського контролю.

Практичний досвід застосування цифрових інструментів засвідчує їхню високу результативність у зниженні корупційних ризиків. Використання електронних систем фінансового контролю та публічних закупівель сприяє підвищенню прозорості та зменшенню можливостей для зловживань, що

підтверджує доцільність подальшого розвитку таких механізмів.

Разом із тим впровадження цифрових рішень супроводжується низкою суттєвих викликів. Серед них – технічна відсталість інфраструктури, обмежений доступ до сучасних інформаційних систем, а також нестабільність енергозабезпечення та зв'язку, що особливо актуально для регіональних підрозділів [4]. Додатковою проблемою є недостатній рівень цифрових компетентностей персоналу, що ускладнює ефективне використання інноваційних інструментів і потребує системного підходу до професійної підготовки.

Правові аспекти також залишаються недостатньо врегульованими, особливо в частині застосування новітніх технологій, зокрема штучного інтелекту. Відсутність чітких стандартів може призводити до порушень прав людини, включаючи питання приватності та недискримінації. Поряд із цим значною загрозою є кіберризики, що вимагають посилення захисту інформаційних систем, особливо в умовах зовнішніх викликів.

Перспективи розвитку цифрових інструментів у правоохоронній діяльності пов'язані передусім із поглибленням міжвідомчої інтеграції інформаційних ресурсів, що дозволить забезпечити оперативний обмін даними та підвищити ефективність виявлення корупційних схем. Важливим напрямом є також зміцнення кібербезпеки через впровадження сучасних технологій захисту інформації та розробку національних стандартів у цій сфері.

Не менш значущим чинником є розвиток цифрових навичок працівників правоохоронних органів. Системне навчання та підвищення кваліфікації здатні забезпечити належний рівень використання технологій, зменшити кількість помилок і підвищити загальну ефективність антикорупційної діяльності. Таким чином, комплексне поєднання технологічних, організаційних і освітніх заходів створює підґрунтя для формування дієвої моделі протидії корупції в умовах цифрової трансформації.

Таким чином, можна стверджувати, що впровадження цифрових технологій, серед яких електронні реєстри, системи аналізу великих масивів даних, блокчейн-інструменти, засоби відеоспостереження та цифрові платформи для фіксації повідомлень про правопорушення, формує вагомий інструментарій запобігання та протидії корупційним проявам у діяльності правоохоронних інституцій. Практична дієвість зазначених рішень підтверджується національним досвідом, зокрема функціонуванням системи електронного декларування та електронної платформи публічних закупівель. Їх застосування забезпечує підвищення прозорості управлінських процедур, сприяє автоматизації процесів та істотно обмежує вплив суб'єктивного

чинника, що має особливе значення в умовах широких дискреційних повноважень, притаманних правоохоронній сфері.

Разом із тим цифрова трансформація не позбавлена суттєвих обмежень і супроводжується комплексом викликів. До ключових із них належать технічна недостатність інфраструктури, обмежений рівень цифрових компетентностей персоналу, недосконалість нормативно-правового регулювання, а також зростання кіберзагроз. В українських реаліях ці проблеми загострюються під впливом воєнного стану та обмеженості ресурсного забезпечення, що обумовлює необхідність поетапного та гнучкого підходу до впровадження цифрових рішень у правоохоронній діяльності.

Перспективи подальшого розвитку пов'язані з реалізацією низки стратегічних напрямів, серед яких особливого значення набуває міжвідомча інтеграція інформаційних систем, що дозволить забезпечити ефективний обмін даними між різними державними структурами. Водночас пріоритетними залишаються питання зміцнення кібербезпеки, системної підготовки кадрів і розширення міжнародної взаємодії. Важливу роль у цьому процесі відіграє імплементація передових міжнародних практик та рекомендацій провідних інституцій, а також адаптація національного законодавства до умов технологічного розвитку, зокрема у сфері застосування штучного інтелекту [4].

Отже, цифровізація за умови належного правового, організаційного та технічного забезпечення здатна стати основою глибинної трансформації антикорупційної політики, сприяти зміцненню суспільної довіри до правоохоронних органів і утвердженню принципу верховенства права. Реалізація цього потенціалу потребує консолідації зусиль державних інституцій, громадянського суспільства та міжнародних партнерів, що створить передумови для ефективного використання цифрових інструментів у забезпеченні правопорядку.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 2057. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text;

2. Бондаренко О.С. Корупція у правоохоронних органах: причини та система заходів протидії. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». DOI https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.77;

3. Возьний В.І. Антикорупційна політика в Україні: Навчально-методичний посібник. – Тернопіль: ТНЕУ. 2013. 241 с.

4. Нинюк І.І., Нинюк М.А. Цифрова трансформація державного управління в Україні: виклики та перспективи. Успіхи і досягнення у науці. Серія: Управління та адміністрування. 2024. № 4. DOI: https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-4(4)-509-521

Карпенко Анна Михайлівна, магістрантка кафедри публічного управління та адміністрування Університету Григорія Сковороди в Переяславі

СУЧАСНІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ДО СТАНДАРТІВ ЄС НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РЕФОРМ

Адаптація державної служби до стандартів Європейського Союзу на сучасному етапі реформ являє собою багатовимірний процес, який охоплює нормативно-правові, інституційні, організаційні та професійні аспекти діяльності публічної служби. Це – не одноразова трансформація, а тривалий і комплексний поступ до гармонізації національних механізмів державного управління з європейськими вимогами, що визначені в рамках політики Європейського Союзу щодо державної служби та публічного адміністрування.

Перш за все, адаптація державної служби передбачає приведення національного законодавства у відповідність із «acquis communautaire» у сфері державної служби. Цей процес включає в себе розроблення і прийняття правових актів, що відповідають загальним засадничим принципам ЄС – верховенство права, прозорість, підзвітність, професіоналізм та неупередженість державних службовців. Таке наближення законодавства відбувається через ратифікацію відповідних міжнародних угод, зокрема Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС, а також імплементацію міжнародних стандартів у національні акти. Водночас наявні нормативно-правові зміни не свідчать про завершення процесу адаптації, оскільки частина ключових норм може не повною мірою відображати специфіку принципів ЄС щодо організації державної служби та адміністративного права [1].

Інституційний вимір адаптації передбачає посилення спроможностей органів державної служби, що відповідають за реалізацію реформи та координацію євроінтеграційних дій. В Україні для цього створено відповідні підрозділи, зокрема Центр адаптації державної служби до стандартів ЄС, який покликаний поглиблювати співробітництво з інституціями ЄС, координувати використання інструментів інституційної розбудови (Twinning, TAIEX, SIGMA) та підвищувати професійний рівень службовців. Саме останні ініціативи, зокрема навчальні курси на основі принципів SIGMA, спрямовані на формування спільного бачення сучасних стандартів публічного управління, які відповідають кращим практикам країн-членів ЄС, включно з принципами доброго врядування [2].

Професійна складова адаптації підкреслює необхідність формування та розвитку компетентностей державних службовців, що відповідають європейським стандартам. Сучасний європейський підхід до державної служби вимагає не лише технічних навичок, а й високого рівня етичних, комунікативних та соціальних компетенцій, здатності працювати у мультикультурному та мультиінституційному середовищі, орієнтації на якість і ефективність державних послуг. Ключовими елементами цієї професійної ідентифікації є здатність службовця діяти відповідно до етичних стандартів ЄС, забезпечувати прозорість та підзвітність, а також управляти людськими ресурсами на принципах конкуренції та merit-системи [3].

Організаційно-управлінські аспекти адаптації включають модернізацію підходів до добору кадрів, оцінювання результативності діяльності, системи оплати праці та соціальних гарантій. Європейські моделі державної служби передбачають роботу на основі об'єктивних процедур відбору, оцінювання, просування по службі, що мінімізують ризики неефективності і корупції. В Україні ці зміни частково відображені у Законі України «Про державну службу», де закладено основи європейських засад кадрового забезпечення, включно з класифікацією посад, загальними умовами проходження служби, системою оплати праці тощо.

Трансформація державної служби також пов'язана з розвитком нових стандартів, що виходять за межі традиційної бюрократії – стандартів електронного управління, стандартів доброчесності й якості, адаптації до вимог цифровізації та відкритого урядування [4]. Ці напрями гармонізації відображаються в європейських моделях публічного управління та стають невід'ємною частиною процесу адаптації в контексті партнерства з країнами ЄС.

Таким чином, сучасні аспекти адаптації державної служби до стандартів ЄС характеризуються як безперервний процес, що поєднує правові, інституційні, професійні та організаційні трансформації. Його метою є створення ефективної, прозорої, професійно підготовленої системи публічного управління, яка відповідає демократичним цінностям Європейського Союзу та здатна забезпечувати високий рівень публічних послуг в інтересах громадян.

Список використаних джерел

1. Комонюк А. Є., Чорна В.Г. Проблемні питання адаптація державної служби до стандартів Європейського Союзу. Наукові записки. Серія: Право : зб. наук. пр. 2022. Вип. 13. С. 146-151.

2. Training course on SIGMA principles of public administration started at the NAUCS. URL: https://nads.gov.ua/en/news/training-course-on-sigma-principles-of-public-administration-started-at-the-naucs?utm.com

3. Ярмистий М. Професійна ідентифікація державних службовців в умовах адаптації

державної служби до стандартів Європейського Союзу. Економіка, управління та адміністрування. 2024. № 1(107). С. 193–198. https://doi.org/10.26642/ema-2024-1(107)-193-198

4. Гончарук В. В. Гармонізація державної служби України з міжнародними стандартами та нормами ЄС Проблеми розвитку соціально-трудових прав та профспілкового руху в Україні : матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 трав. 2020 р.) / за заг. ред. К. Ю. Мельника; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2020. С. 164-167.

Міщенко Олександр Олексійович,
магістрант кафедри публічного управління та адміністрування Університету Григорія Сковороди в Переяславі

КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Кадрове забезпечення публічної служби України в умовах цифрових трансформацій є одним із ключових чинників ефективності державного управління, оскільки саме людський капітал визначає спроможність державних інституцій адаптуватися до нових технологічних, організаційних і соціальних викликів. Сучасна трансформація публічної служби відбувається в контексті формування цифрової держави, де пріоритетом стає не лише автоматизація процесів, але й розвиток цифрових компетентностей персоналу, модернізація підходів до добору, оцінювання, навчання та мотивації службовців.

У наукових дослідженнях підкреслюється, що цифровізація управління персоналом у публічному секторі включає впровадження HR-аналітики, систем автоматизації добору кадрів, використання великих даних, хмарних технологій та елементів штучного інтелекту для підтримки управлінських рішень. У контексті України це проявляється у поступовому переході до електронних платформ управління персоналом та інтеграції цифрових сервісів у кадрові процеси державних органів [1]. Такий підхід дозволяє не лише підвищити швидкість і прозорість процедур, а й зменшити ризики людського фактору, включно з корупційними проявами.

Важливим інституційним підґрунтям кадрового забезпечення є законодавчо визначена функція служб управління персоналом у державних органах. Відповідно до нормативної бази України, ці підрозділи відповідають за реалізацію державної політики у сфері кадрового менеджменту, добір персоналу, планування професійного розвитку та оцінювання діяльності державних службовців [2]. Умови цифровізації суттєво розширюють їх функціонал, оскільки традиційні адміністративні процедури поступово трансформуються у цифрові процеси, що базуються на електронному

документообігу, автоматизованих системах обліку та цифрових платформах управління кар'єрою.

У межах реформування публічної адміністрації в Україні цифрова трансформація розглядається як інструмент підвищення ефективності державного управління, що передбачає автоматизацію прийняття рішень, розвиток електронних послуг та модернізацію внутрішніх процесів органів влади [2]. У цьому контексті кадрове забезпечення набуває нового змісту, оскільки від державних службовців вимагається не лише традиційна професійна компетентність, але й цифрова грамотність, здатність працювати з аналітичними системами та швидко адаптуватися до інноваційних інструментів управління.

Однією з ключових тенденцій є впровадження систем управління людськими ресурсами нового покоління, які забезпечують єдину цифрову базу даних державних службовців і дозволяють автоматизувати основні кадрові процеси. Планується широке впровадження таких систем у центральних органах виконавчої влади як елемент побудови ефективної цифрової держави [3]. Це створює передумови для підвищення прозорості кадрових рішень, стандартизації процедур добору та оцінювання персоналу, а також для формування об'єктивної системи професійного розвитку.

У науковій літературі також наголошується, що цифрова трансформація публічного управління базується на чотирьох ключових компонентах: цифрових даних, інформаційно-комунікаційних технологіях, цифрових компетентностях працівників і гнучких управлінських процесах. Саме рівень цифрових навичок державних службовців визначає ефективність використання технологічних інновацій у публічному секторі [4]. Таким чином, кадрове забезпечення стає не лише адміністративною функцією, а стратегічним ресурсом цифрової трансформації держави.

Важливим аспектом є також зміна підходів до добору персоналу. Сучасні дослідження демонструють активне впровадження цифрових моделей рекрутингу, що включають автоматизований аналіз резюме, алгоритмічну оцінку кандидатів та використання онлайн-платформ для відбору державних службовців [4]. Це дозволяє підвищити об'єктивність кадрових рішень та забезпечити принцип меритократії, який є базовим для сучасної державної служби.

Окремо слід відзначити значення безперервного професійного навчання. Умови цифровізації вимагають від державних службовців постійного підвищення кваліфікації, зокрема в сфері цифрових технологій, кібербезпеки, аналізу даних та електронного урядування. Європейські підходи до цифрової компетентності включають інформаційну грамотність, комунікаційні

навички, роботу з цифровим контентом та здатність до самостійного вирішення професійних завдань у цифровому середовищі.

У підсумку слід зазначити, що кадрове забезпечення публічної служби України в епоху цифрових трансформацій зазнає системних змін, які охоплюють усі етапи життєвого циклу державного службовця – від добору до професійного розвитку та оцінювання результативності. Цифровізація сприяє підвищенню прозорості, ефективності та результативності кадрових процесів, однак водночас висуває нові вимоги до компетентностей персоналу та організаційної культури державної служби. Подальший розвиток цього напряму пов'язаний із поглибленням інтеграції цифрових технологій, удосконаленням HRMIS-систем, а також формуванням стійкої моделі цифрових компетентн

Список використаних джерел

1. Goncharuk N., Bilokudria A., Kovalchuk M., Suray I., Komarova K. The Ecosystem of Human Resource Management in the Ukrainian Public Service: Development in the Context of Digital Transformation of Society. Journal of Information Systems Engineering and Management. 2025. № 10(2s). URL: https://jisem-journal.com/index.php/journal/article/view/334/94

2. Євтушенко О. Цифровізація – інструмент модернізації публічного управління в Україні. Публічне управління та регіональний розвиток. 2024. № 26. С. 1158-1176. https://doi.org/10.34132/pard2024.26.03

3. Paolo Ciancarini, Raffaele Giancarlo, Gennaro Grimaudo. Digital Transformation in the Public Administrations: a Guided Tour For Computer Scientists. https://doi.org/10.48550/arXiv.2305.05551

4. Олійник О. Моделі цифровізації процесів рекрутингу у системі публічного управління: концептуально-філософські та прикладні аспекти. Менеджмент та підприємництво: тренди розвитку. 2025. № 4(34). С. 80-100. doi:10.26661/2522-1566/2025-4/34-07.

Оліцький В'ячеслав Олександрович,
кандидат історичних наук, доцент, магістр богослов'я,
завідувач кафедри історії України,
Сумський державний педагогічний університет

МЕХАНІЗМИ РАДЯНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРАВОСЛАВНИМ ДУХОВЕНСТВОМ В УКРАЇНІ (1945–1991 РР.)

Повоєнний період історії СРСР став важливим етапом трансформації державно-церковних відносин та формування нової моделі управління релігійною сферою. Після масштабних антирелігійних кампаній 1920–1930-х років, радянське керівництво було змушене частково переглянути власну

політику щодо православної церкви. Водночас ця трансформація не означала відмови від ідеологічного контролю над релігією. Навпаки, після 1943 р. у СРСР сформувалася складна система державного управління православним духовенством, що поєднувала адміністративний нагляд, нормативно-правове регулювання, кадровий контроль та агентурно-оперативну діяльність спецслужб. Православне духовенство України поступово інтегрувалося у радянську адміністративну модель, залишаючись при цьому об'єктом постійного державного контролю.

Формування нової моделі державно-церковних відносин розпочалося в роки Другої світової війни. Радянське керівництво було змушене частково легалізувати діяльність РПЦ для мобілізації населення та зміцнення патріотичних настроїв. Зміна політики щодо церкви у воєнний період мала виключно прагматичний характер і не означала перегляду атеїстичної ідеології радянської держави [6, с. 5–7]. Саме у цей період виникла модель так званого «сталінського конкордату», за якої РПЦ отримувала обмежені можливості для функціонування в обмін на лояльність до держави та включення у систему радянського політичного контролю. У 1943–1953 рр. радянські спецслужби здійснювали масштабну агентурно-оперативну роботу у середовищі православного духовенства України, створюючи умови для формування контрольованої державою церковної структури [3, с. 298–301]. Радянська влада прагнула не лише отримувати інформацію про внутрішнє життя церкви, але й безпосередньо впливати на кадрову політику єпархій, діяльність монастирів та поведінку духовенства.

Одним із ключових механізмів державного управління православною церквою стало створення у 1943 р. Ради у справах Руської православної церкви при РНК СРСР. Через дану структуру радянська влада здійснювала централізований контроль над релігійною сферою. Цей орган фактично виконував функції державного адміністратора церковного життя та забезпечував підпорядкування православної церкви інтересам партійно-державного апарату [2, с. 34–36]. На території УРСР система державного управління православним духовенством реалізовувалася через мережу уповноважених Ради у справах РПЦ при обласних виконавчих комітетах. Саме вони стали ключовими провідниками радянської релігійної політики на місцях. Уповноважені контролювали реєстрацію релігійних громад, відкриття та закриття храмів, кадрові переміщення духовенства, а також звітували партійним органам про релігійну ситуацію в регіонах. Таким чином, система уповноважених перетворилася на важливий інструмент адміністративного регулювання релігійного життя та забезпечення державного нагляду за православним духовенством [1, с. 138–141].

Особливе місце у системі радянського державного управління займала кадрова політика щодо духовенства. Призначення єпископів, відкриття духовних навчальних закладів, рукоположення священнослужителів та переміщення клірників фактично залежали від погодження державних структур. Радянська влада прагнула сформувати максимально контрольований єпископат Українського екзархату, використовуючи як адміністративні важелі, так і агентурний вплив [5, с. 87–89].

Важливим механізмом державного контролю була діяльність органів державної безпеки. Після війни радянські спецслужби поступово перейшли від масових репресій до системної агентурно-оперативної роботи у церковному середовищі. У 1953–1964 рр. основний акцент робився на створенні ефективної агентурної мережі серед єпископату, священників, насельників монастирів та парафіяльного активу. Органи КДБ здійснювали постійний моніторинг діяльності духовенства, контролювали міжнародні контакти церковної ієрархії, виявляли «антирадянські настрої» та проводили вербування агентури. Водночас агентурна діяльність мала не лише інформаційний характер. Її метою було також активне втручання у внутрішньоцерковне життя, дискредитація нелояльного духовенства та вплив на кадрову політику Московської патріархії [4, с. 91–94].

Важливою складовою радянського державного управління православною церквою було фінансове регулювання. Держава активно використовувала податкові механізми для обмеження діяльності релігійних громад. Парафії обкладалися високими податками, а господарська діяльність монастирів перебувала під суворим адміністративним контролем. Радянська система прагнула не допустити економічної самостійності церкви та зберігати її у стані постійної матеріальної залежності від держави.

Наприкінці 1950-х років радянська влада перейшла до нового етапу посилення контролю над православним духовенством. Хрущовська антирелігійна кампанія стала спробою суттєвого обмеження суспільного впливу церкви та посилення адміністративного втручання держави у церковне життя. Нормативною основою кампанії стали постанови ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР 1958–1961 рр., які значно розширили повноваження державних органів у релігійній сфері [5, с. 88–89]. У цей період уповноважені Ради у справах РПЦ фактично стали безпосередніми адміністраторами антирелігійної політики. Вони контролювали процес закриття храмів і монастирів, здійснювали перевірки діяльності духовенства та ініціювали адміністративний тиск на релігійні громади. Одним із ключових елементів державного управління стала церковна реформа 1961 р., яка суттєво обмежила повноваження єпископату та духовенства. Священнослужителів

усунули від фінансово-господарського управління парафіями, передавши ці функції виконавчим органам релігійних громад, підконтрольним державі. Таким чином радянська влада прагнула послабити реальний вплив духовенства на церковне життя.

Наслідки хрущовської антирелігійної кампанії для Українського екзархату були надзвичайно масштабними. Протягом 1960–1964 рр. кількість православних громад в Україні скоротилася з 7460 до 4565, а число монастирів – із 40 до 9 [2, с. 87–93]. Водночас, навіть в умовах масштабного адміністративного тиску єпископат намагався зберегти внутрішню церковну єдність та забезпечити функціонування парафій [5, с. 90–91].

У пізньорадянський період система державного управління православним духовенством набула стабілізованого характеру. Після створення у 1965 р. Ради у справах релігій при Раді Міністрів СРСР контроль над усіма конфесіями був централізований. Держава поступово перейшла до моделі «контрольованої лояльності», за якої церква могла функціонувати лише у межах, визначених партійно-державним апаратом. Відкриті репресії поступово замінювалися адміністративним регулюванням, агентурним наглядом та кадровим контролем. Важливим елементом державного управління залишався контроль за ідеологічною діяльністю духовенства. Радянська влада прагнула максимально обмежити вплив церкви на молодь, освіту та суспільне життя. Будь-які прояви релігійної активності поза межами культових споруд трактувалися як порушення законодавства про культи. Особлива увага приділялася західним областям України, де релігійне життя нерідко поєднувалося з проявами української національної ідентичності. Наприкінці 1980-х років політика перебудови призвела до певного послаблення державного контролю над релігійною сферою. Відзначення 1000-ліття Хрещення Русі у 1988 р. стало символом трансформації державно-церковних відносин та поступового відходу від жорсткої адміністративної моделі. Водночас навіть у цей період механізми державного управління православним духовенством продовжували функціонувати, хоча й у значно м’якших формах [6, с. 312–318; 1, с. 201–207; 2, с. 214–220].

Таким чином, упродовж 1945–1991 рр. в Україні сформувалася багаторівнева система радянського державного управління православним духовенством, що поєднувала адміністративні, кадрові, фінансові, нормативно-правові та агентурно-оперативні механізми впливу. Післявоєнна радянська модель не передбачала повного фізичного знищення церкви, характерного для 1920–1930-х років, натомість була спрямована на інтеграцію православного духовенства у систему державного контролю та ідеологічного нагляду. Ключову роль у реалізації цієї політики відігравали

Рада у справах РПЦ, Рада у справах релігій, мережа уповноважених та органи державної безпеки. Православне духовенство України змушене було функціонувати в умовах постійної залежності від партійно-державного апарату, поєднуючи формальну лояльність до режиму із прагненням зберегти церковне життя та духовну традицію. Наслідки сформованої у радянський період системи державно-церковних відносин продовжували впливати на розвиток православного середовища і після здобуття Україною незалежності.

Список використаних джерел

1. Бондарчук П.М. Релігійні течії в радянській Україні (середина 1940-х – середина 1980-х років). Історико-релігієзнавче домлідження. К.: Інститут історії України НАН України, 2019. 268 с.

2. Войналович В. Партійно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940–1960-х років: політологічний дискурс. К.: Світогляд, 2005. 741 с.

3. Оліцький В. Агентурно-оперативна діяльність радянських спецслужб у середовищі православного духовенства України в епоху сталінського «конкордату». Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: історичні науки. 2025. Т. 47. С. 298–311.

4. Оліцький В. Агентурно-оперативна діяльність радянських спецслужб у середовищі православного духовенства України (1953–1964). Сумський історико-архівний журнал. 2025. № XLV. С. 90–99.

5. Оліцький В. Православний єпископат України в умовах хрущовської антирелігійної кампанії. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. 2025. Вип. 52. С. 87–93.

6. Пащенко В. Православна церква в тоталітарній державі. Україна 1940 – початок 1990-х років. Полтава: АСМІ, 2005. 630 с.

Рущак Руслана Іванівна,
студентка 1 курсу Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

МАГДЕБУРЗЬКЕ ПРАВО І СУЧАСНІ СТАНДАРТИ МІСЦЕВОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ

Сьогодні, коли Україна активно рухається шляхом європейської інтеграції, питання місцевого самоврядування набуває особливого значення. Але чи справді для нас це щось нове? Чи, можливо, ідеї демократії на місцях уже давно закладені в українській історії? Ще в середньовіччі українські міста отримували Магдебурзьке право - це була така система норм, яка фактично надавала громадам право самостійно вирішувати власні справи. Саме в той час почали формуватися перші уявлення про місцеву демократію та участь громадян в управлінні та відповідальність влади перед громадою. Попри проведення реформ децентралізації, в Україні досі постає питання: наскільки ефективно працює місцеве самоврядування? Чому громади не

завжди відчувають реальну владу, а громадяни свою участь у прийнятті рішень? З цього виникає логічне запитання: чи не втратили ми ті принципи, які ще кілька століть тому вже успішно діяли на українських землях? І чи може історичний досвід стати ключем до розуміння сучасних проблем? Саме це ми розглянемо в даних тезах.

Коли ми говоримо про Магдебурзьке право, важливо не сприймати його як щось суто «історичне з підручника». Насправді це була доволі практична система організації міського життя, яка дуже нагадує те, що сьогодні ми називаємо місцевою демократією. Як зазначає І. Й. Бойко: «Магдебурзьке право сприяло формуванню елементів самоврядування та розвитку правової культури міського населення» [1]. І якщо перекласти це простішою мовою, то міста вперше почали жити не тільки за наказами «згори», а й за власними рішеннями. Наприклад, у таких містах як Львів, Київ чи Кам'янець-Подільський діяли магістрати, виборні органи управління. Вони займалися не лише адміністрацією, а й судочинством, фінансами, міським порядком. І тут виникає досить просте питання: чи не нагадує це сучасні міські ради? Різниця лише в епохах, але логіка дуже схожа.

Окремо варто згадати судову систему. У межах Магдебурзького права міста мали власні суди, які розглядали спори між мешканцями. Це підвищувало довіру до правосуддя, бо люди бачили, як працює система, і часто знали тих, хто ухвалює рішення. О. Ф. Скакун підкреслював: «ефективність правової держави неможлива без незалежних і наближених до людини судових інститутів» [2]. І якщо подивитися на сучасність, то саме рівень довіри до судів залишається однією з найболючіших тем.

Цікавий і ще один аспект, а саме участь громади. Магдебурзьке право не працювало «само по собі». Воно вимагало активної участі мешканців. Люди не були пасивними спостерігачами, вони реально впливали на рішення міста. І тут виникає доволі незручне питання вже до нашого суспільства: а чи готове воно до такого рівня участі, чи нам зручніше залишатися в позиції «хай влада вирішує»? Сучасні принципи місцевої демократії закріплені в Європейській хартії місцевого самоврядування. У статті 3 цього документа прямо сказано, що місцеве самоврядування означає «право і здатність органів місцевого самоврядування регулювати значну частину публічних справ під свою відповідальність» [3]. По суті, це дуже схоже на те, що вже існувало в містах із Магдебурзьким правом. Але тут виникає цікавий парадокс. З одного боку, ми говоримо про європейські стандарти як про щось нове для України. З іншого боку, ці принципи вже були частиною нашої історії. Тоді питання не тільки в тому, як їх запровадити зараз, а й у тому, чому вони колись працювали, а сьогодні потребують постійного «впровадження реформами».

Тому, мабуть, головний висновок тут досить простий і водночас складний: місцева демократія - це не тільки про структури, бюджети чи реформи. Це про те, чи відчуває людина, що її голос справді щось змінює. І якщо таке відчуття є, то система працює, незалежно від епохи. І тоді Магдебурзьке право вже перестає бути «історією». Воно стає нагадуванням того, що демократія починається не з кабінетів і законів, а з громади, яка не боїться бути суб'єктом, а не спостерігачем.

На останок, ми би хотіли окреслити можливі заходи, які можна вжити задля посилення реальної, а не формальної місцевої демократії в Україні. Насамперед ідеться про розвиток активної участі громадян у житті своїх громад не лише під час виборів, а й у щоденному процесі прийняття рішень. Адже демократія не обмежується виборчою урною, вона починається з простих речей, таких як: цікавості до того, що відбувається у твоєму місті, і готовності впливати на ці процеси. Окремо слід наголосити на необхідності розвитку прозорості та відкритості місцевої влади. Довіра між громадою і владою не виникає автоматично, її потрібно формувати через чесну комунікацію, доступ до інформації та реальну підзвітність рішень. Без цього будь-які інституційні реформи залишаються лише на папері.

У межах подальшого розвитку теми доцільно, на нашу думку, важливо окреслити кілька ключових перспектив, які дозволять глибше зрозуміти як історичні, так і сучасні аспекти місцевої демократії. По-перше, перспективним є дослідження спадковості між традиціями Магдебурзьке право та сучасною системою місцевого самоврядування в Україні, зокрема в умовах децентралізації. По-друге, важливим напрямом є аналіз того, наскільки сучасні європейські стандарти, закріплені в Європейській хартії місцевого самоврядування, реально імплементуються на рівні українських громад. По-третє, актуальним є вивчення не лише правових, а й соціально-психологічних чинників ефективності місцевої демократії, зокрема рівня довіри громадян до влади та їхньої готовності до участі в управлінні.

Список використаних джерел:

1.І. Й. Бойко, Б. Й. Тищик. Історія держави і права України. Львів : Нац. ун-т ім. І. Франка. – Київ : Ін Юре, 2015. URL: https://librarygo.lpnu.ua/?elbook=istoriya-derzhavy-i-prava-ukrayiny.

2. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. Київ : Прав. єдність, 2009. 520 с.

3. Європейська хартія місцевого самоврядування : Хартія Ради Європи від 15.10.1985 : станом на 16 листоп. 2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text

Трофименко Наталія Володимирівна,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності Публічне управління та адміністрування Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
Науковий керівник:
Іваній Олена Миколаївна,
завідувач кафедри права та публічного управління Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, кандидат педагогічних наук, доцент

СВІТОВИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В ОХОРОНІ ЗДОРОВ'Я

Сучасні системи охорони здоров'я у світі дедалі частіше стикаються з дефіцитом бюджетних ресурсів, зростанням вартості медичних послуг та необхідністю модернізації інфраструктури. У цих умовах публічно-приватне партнерство (ППП) розглядається як ефективний інструмент залучення приватного капіталу до реалізації суспільно важливих проєктів [1].

В Україні актуальність ППП посилюється в умовах воєнного стану, обмеженості державних фінансів та потреби у відновленні медичної інфраструктури.

Публічно-приватне партнерство визначається як довгострокова співпраця держави та приватного сектору з метою реалізації інфраструктурних та соціально значущих проєктів, у якій розподіляються ризики, ресурси та відповідальність [1].

У сфері охорони здоров'я ППП охоплює:

- будівництво та управління лікарнями;
- створення діагностичних центрів;
- постачання медичного обладнання;
- цифрові медичні сервіси;
- лабораторні послуги.

Світовий банк наголошує, що ключовими умовами ефективності ППП є прозорість процедур, належне правове регулювання та чіткий розподіл ризиків між сторонами [2].

Однією з найбільш відомих моделей ППП була Private Finance Initiative (PFI), яка передбачала залучення приватного капіталу для будівництва лікарень із подальшим їх обслуговуванням приватними компаніями [3]. Хоча

модель дозволила швидко модернізувати інфраструктуру, згодом вона зазнала критики через високу вартість довгострокових контрактів.

У Канаді ППП активно застосовується для будівництва медичних центрів та лікарень. Успіх моделі базується на чіткій системі оцінки ризиків та участі держави у контролі якості послуг [2].

У цих країнах ППП використовується переважно у формі змішаних моделей управління, де приватний сектор відповідає за технічні та інфраструктурні послуги, а держава – за медичну діяльність [3].

Європейська комісія зазначає, що ефективність ППП залежить від стабільності нормативної бази та довіри між державою і бізнесом [4].

В Україні правові засади ППП визначені Законом України «Про публічно-приватне партнерство» [5]. Закон встановлює основні принципи: рівність сторін; довгостроковість співпраці; розподіл ризиків; захист інтересів держави.

Попри наявність законодавчої бази, рівень практичної реалізації ППП у сфері охорони здоров'я залишається низьким.

В Україні ППП у медичній сфері реалізується переважно у формах:

- оренди та концесії медичного майна;
- спільних інвестиційних проєктів;
- залучення приватних лабораторій до державних програм;
- ІТ-партнерств у цифровій медицині.

Окремі приклади включають модернізацію діагностичних центрів та розвиток приватних лабораторних мереж, які працюють у межах державних програм.

Проте, як зазначають дослідники, розвиток ППП в Україні стримується низкою факторів:

- складність процедур погодження проєктів;
- недостатня інституційна спроможність органів влади;
- відсутність гарантій для інвесторів;
- обмежений досвід реалізації великих інфраструктурних проєктів [6].

Основні проблеми впровадження публічно-приватного партнерства в Україні значною мірою зумовлені комплексом інституційних, правових, фінансових та організаційних чинників. Насамперед, однією з ключових проблем є недостатня стабільність і передбачуваність нормативно-правового регулювання у сфері ППП, що ускладнює довгострокове планування інвестиційних проєктів та знижує рівень довіри з боку приватних партнерів. Процедури підготовки, погодження та реалізації проєктів залишаються складними і тривалими, що істотно зменшує інвестиційну привабливість

механізму.

Важливою проблемою також є недостатній рівень інституційної спроможності органів державної влади та місцевого самоврядування щодо підготовки якісних проєктів ППП. Часто бракує кваліфікованих фахівців, здатних здійснювати ефективну оцінку ризиків, фінансове моделювання та управління складними інфраструктурними проєктами. Це призводить до низької якості підготовки проєктної документації та ускладнює залучення інвесторів.

Суттєвим бар'єром залишається також невизначеність механізмів розподілу ризиків між державним і приватним партнерами. У багатьох випадках приватний сектор стикається з непрогнозованістю регуляторного середовища, що підвищує інвестиційні ризики та зменшує інтерес до участі у проєктах ППП. Додатково проблемою є обмеженість бюджетних гарантій і недостатній рівень розвитку фінансових інструментів підтримки таких проєктів.

Не менш важливим викликом є вплив загальноекономічної та безпекової ситуації, зокрема умов воєнного стану, що суттєво ускладнює реалізацію довгострокових інфраструктурних проєктів у сфері охорони здоров'я. Ризики руйнування об'єктів інфраструктури, нестабільність економічного середовища та обмеженість фінансових ресурсів держави знижують активність потенційних інвесторів.

Перспективи розвитку публічно-приватного партнерства в Україні пов'язані насамперед із вдосконаленням нормативно-правової бази та її гармонізацією з європейськими стандартами. Важливим напрямом є спрощення процедур ініціювання та реалізації проєктів ППП, а також запровадження більш прозорих і зрозумілих правил участі приватного сектору.

Значний потенціал має розвиток інституційної спроможності органів влади через підготовку фахівців у сфері управління проєктами ППП, впровадження сучасних методик оцінки ефективності та управління ризиками. Окрему роль відіграватиме розвиток цифрових інструментів управління, які дозволять підвищити прозорість процедур та забезпечити ефективний моніторинг реалізації проєктів.

Перспективним також є розширення сфер застосування ППП, зокрема у медичній інфраструктурі, цифровій медицині, реабілітаційних центрах та системах громадського здоров'я. У довгостроковій перспективі ефективне впровадження механізмів ППП сприятиме модернізації системи охорони здоров'я, підвищенню якості медичних послуг та оптимізації використання бюджетних ресурсів

Список використаних джерел:

1. Про публічно-приватне партнерство : Закон України від 01 лип. 2010 р. № 2404-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17 (дата звернення: 22.05.2026).
2. World Bank. Public-Private Partnerships Reference Guide. URL: https://ppp.worldbank.org/public-private-partnership/overview (дата звернення: 22.05.2026).
3. World Bank Group. Public-Private Partnerships in Health. URL: https://www.worldbank.org/en/topic/publicprivatepartnerships (дата звернення: 22.05.2026).
4. European Commission. Public-Private Partnerships in the EU. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/public-procurement/public-private-partnerships_en (дата звернення: 22.05.2026).
5. Коваль Я. С. Публічно-приватне партнерство як фактор підвищення стійкості системи охорони здоров'я в умовах кризових викликів // Підприємництво і торгівля. 2025. № 46. С. 50–57. DOI: https://doi.org/10.32782/2522-1256-2025-46-6
6. Фальковський А., Палагнюк К. Публічно-приватне партнерство як антикорупційний інструмент у сфері охорони здоров'я України // Наукові праці МАУП. Політичні науки та публічне управління. 2025. № 2(78). DOI: https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-2(78)-30

Шкатула Павло Юрійович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності Публічне управління та адміністрування Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
Науковий керівник:
Іваній Олена Миколаївна,
завідувач кафедри права та публічного управління Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, кандидат педагогічних наук, доцент

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ У КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Цифрова трансформація медичних послуг у сучасних умовах є одним із пріоритетних напрямів модернізації системи публічного управління у сфері охорони здоров'я. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, поширення електронного врядування та необхідність забезпечення доступності й ефективності медичних послуг обумовлюють активне впровадження цифрових рішень у діяльність органів державної влади та закладів охорони здоров'я. Особливої актуальності процеси цифровізації набули в умовах пандемії COVID-19 та воєнного стану, коли виникла необхідність забезпечення безперервності надання медичних послуг, дистанційної взаємодії між лікарем і пацієнтом та оперативного управління

медичними ресурсами.

Цифровізація охорони здоров'я є складовою загальної державної політики цифрової трансформації, яка передбачає інтеграцію сучасних цифрових технологій у систему публічного управління. У науковій літературі цифрова трансформація визначається як комплексний процес зміни механізмів функціонування державних інституцій шляхом використання цифрових технологій для підвищення ефективності, прозорості та якості надання публічних послуг [1]. У сфері охорони здоров'я це означає перехід від традиційних паперових механізмів обліку та управління до електронних систем обміну даними, автоматизованих сервісів і цифрових платформ взаємодії.

В Україні цифрова трансформація медичних послуг реалізується в межах медичної реформи та розвитку електронного урядування. Одним із ключових елементів є функціонування електронної системи охорони здоров'я eHealth, яка забезпечує інформаційну взаємодію між державою, закладами охорони здоров'я, лікарями та пацієнтами [2]. Впровадження цієї системи дозволило створити електронний реєстр пацієнтів, автоматизувати процес укладання декларацій із сімейними лікарями, забезпечити функціонування електронних рецептів та електронних направлень.

Важливим досягненням цифрової трансформації стало впровадження електронного рецепта, який забезпечує спрощення доступу населення до лікарських засобів, мінімізує бюрократичні процедури та підвищує прозорість державних програм реімбурсації лікарських засобів. Електронні направлення, у свою чергу, дозволили оптимізувати процес отримання спеціалізованої медичної допомоги та скоротити адміністративне навантаження на медичних працівників.

Одним із важливих напрямів цифровізації є розвиток телемедицини. Світовий досвід демонструє, що телемедичні технології забезпечують можливість дистанційного консультування пацієнтів, проведення медичного моніторингу та надання допомоги мешканцям віддалених територій [3]. В умовах воєнного стану телемедицина набуває особливого значення, оскільки дозволяє забезпечити безперервність медичного обслуговування внутрішньо переміщених осіб та населення, яке перебуває у прифронтових регіонах.

Цифровізація медичних послуг також сприяє підвищенню ефективності публічного управління у сфері охорони здоров'я. Використання цифрових систем дозволяє органам державної влади оперативно отримувати та аналізувати інформацію щодо стану здоров'я населення, ефективності використання бюджетних ресурсів, навантаження на медичні заклади та потреб у медичному забезпеченні. Це створює передумови для прийняття

більш обґрунтованих управлінських рішень, удосконалення стратегічного планування та оптимізації державної політики у сфері охорони здоров'я [4].

Важливою складовою цифрової трансформації є розвиток електронних сервісів для населення. Використання мобільних застосунків, електронних кабінетів пацієнтів та цифрових платформ сприяє підвищенню доступності медичних послуг, спрощує комунікацію між пацієнтами та медичними закладами, а також підвищує рівень задоволеності громадян якістю медичного обслуговування. Крім того, цифрові сервіси забезпечують можливість дистанційного запису до лікаря, отримання результатів аналізів та доступу до власної медичної інформації.

Світовий досвід свідчить, що цифрова трансформація охорони здоров'я є одним із ключових напрямів розвитку сучасних систем публічного управління. У країнах Європейського Союзу активно впроваджуються системи електронної ідентифікації пацієнтів, цифрові медичні платформи, телемедичні сервіси та системи обміну медичними даними [5]. Європейська комісія визначає цифрову трансформацію охорони здоров'я одним із пріоритетів розвитку Єдиного цифрового ринку ЄС.

Водночас процес цифровізації супроводжується низкою проблем і викликів. Однією з основних проблем є недостатній рівень цифрової інфраструктури, особливо у сільських та віддалених регіонах. Нерівномірний доступ населення до швидкісного інтернету та сучасних цифрових технологій обмежує можливості повноцінного використання електронних медичних сервісів.

Не менш важливою проблемою є питання захисту персональних даних та кібербезпеки. Цифровізація охорони здоров'я передбачає накопичення значних обсягів конфіденційної медичної інформації, що потребує створення ефективних механізмів її захисту [6]. У сучасних умовах кіберзагрози стають одним із ключових ризиків функціонування цифрових систем охорони здоров'я, особливо в умовах воєнного стану.

Додатковим викликом є недостатній рівень цифрової компетентності окремих категорій населення та медичних працівників. Ефективне функціонування цифрових сервісів потребує належного рівня цифрової грамотності, а також системної підготовки медичного персоналу до використання сучасних інформаційних технологій.

Перспективи розвитку цифрової трансформації медичних послуг в Україні пов'язані з подальшим удосконаленням системи eHealth, інтеграцією штучного інтелекту в медичну практику, розвитком телемедицини та розширенням цифрових сервісів для громадян. Важливим напрямом є також гармонізація українського законодавства із європейськими стандартами

цифрового врядування та забезпечення сумісності національних цифрових систем із європейським цифровим простором.

У перспективі цифровізація медичних послуг має стати важливим чинником формування сучасної, ефективної та людиноцентричної системи охорони здоров'я. Реалізація цифрової трансформації сприятиме підвищенню якості медичних послуг, ефективності управління бюджетними ресурсами та зміцненню довіри громадян до системи публічного управління.

Отже, цифрова трансформація медичних послуг є важливим інструментом модернізації публічного управління у сфері охорони здоров'я. Її впровадження забезпечує підвищення ефективності управлінських процесів, доступності та якості медичних послуг, прозорості використання бюджетних ресурсів і розвитку сучасної цифрової держави. Успішна реалізація цифрової трансформації потребує комплексного поєднання технологічних, організаційних та правових механізмів, а також активної взаємодії держави, медичних закладів, бізнесу та громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. World Health Organization. Global strategy on digital health 2020–2025. URL: https://www.who.int/publications/i/item/9789240020924 (дата звернення: 12.05.2026).

2. Електронна система охорони здоров'я eHealth. URL: https://ehealth.gov.ua/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 12.05.2026).

3. World Health Organization. Telemedicine: opportunities and developments in Member States. URL: https://www.who.int/goe/publications/goe_telemedicine_2010.pdf (дата звернення: 12.05.2026).

4. Концепція розвитку електронного урядування в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 верес. 2017 р. № 649-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-р#Text (дата звернення: 12.05.2026).

5. European Commission. Digital transformation of health and care. URL: https://health.ec.europa.eu/ehealth-digital-health-and-care_en (дата звернення: 12.05.2026).

6. Закон України «Про захист персональних даних» : Закон України від 01 черв. 2010 р. № 2297-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text (дата звернення: 12.05.2026).

СЕКЦІЯ 7.
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМ

Данчук Оксана Володимирівна,
магістрантка кафедри публічного управління та адміністрування Університету Григорія Сковороди в Переяславі

РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОЇ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Громадянське суспільство є одним із ключових суб'єктів формування української публічної політики, оскільки саме через механізми громадської участі забезпечується взаємодія між державою та суспільством, реалізуються принципи демократії, відкритості та підзвітності влади. У сучасних умовах розвитку України роль громадянського суспільства суттєво зросла внаслідок процесів демократизації, децентралізації, європейської інтеграції та функціонування держави в умовах воєнного стану. Інститути громадянського суспільства дедалі більше впливають на визначення пріоритетів державної політики, моніторинг діяльності органів влади, громадський контроль за використанням бюджетних ресурсів та захист прав людини.

У науковій літературі громадянське суспільство розглядається як сукупність добровільних об'єднань громадян, громадських організацій, професійних асоціацій, благодійних фондів, незалежних медіа, волонтерських рухів та інших інститутів, які функціонують незалежно від державної влади, але взаємодіють із нею у процесі вироблення та реалізації публічної політики. Особливість української моделі полягає у високому рівні самоорганізації населення, що особливо проявилося під час Революції Гідності, у період російської агресії та після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році [1]. Саме громадянське суспільство стало важливим каталізатором реформ у сферах антикорупційної політики, децентралізації, цифровізації публічного управління, розвитку місцевого самоврядування та реформування

сектору безпеки й оборони.

Формування публічної політики в Україні поступово трансформується від традиційної адміністративно-командної моделі до моделі публічного врядування, у межах якої важливу роль відіграють механізми партнерства між державою та громадськістю. У цьому контексті громадянське суспільство виступає не лише об'єктом державної політики, а й активним учасником процесу прийняття рішень. Значення інститутів громадянського суспільства проявляється через участь у громадських консультаціях, діяльність громадських рад при органах виконавчої влади, електронні петиції, громадські слухання, бюджети участі, незалежну експертизу нормативно-правових актів та проведення громадського моніторингу [2].

Особливе значення громадянське суспільство має у сфері забезпечення прозорості та підзвітності органів публічної влади. Саме діяльність антикорупційних громадських організацій, незалежних журналістських розслідувань та експертних центрів стала важливим чинником формування антикорупційної політики України. Громадськість активно впливає на розроблення законодавчих ініціатив, проведення громадської антикорупційної експертизи, контроль за публічними закупівлями та діяльністю органів державної влади. Така взаємодія сприяє підвищенню легітимності державних рішень та формуванню суспільної довіри до публічних інституцій.

У процесі децентралізації роль громадянського суспільства значно посилилася на місцевому рівні. Територіальні громади отримали більше можливостей для участі у вирішенні питань місцевого значення, а громадські організації стали важливими партнерами органів місцевого самоврядування у реалізації соціальних, культурних, освітніх та інфраструктурних проєктів. Запровадження механізмів бюджету участі та громадських ініціатив дозволило громадянам безпосередньо впливати на розподіл бюджетних ресурсів і визначення пріоритетів розвитку громад. Це сприяло формуванню нової моделі локальної демократії, заснованої на принципах участі, відповідальності та партнерства [3].

В умовах воєнного стану та повномасштабної агресії російської федерації роль громадянського суспільства стала ще більш вагомою.

Волонтерські організації, благодійні фонди, громадські ініціативи та незалежні медіа фактично стали складовою системи національної стійкості держави. Вони забезпечують гуманітарну допомогу, підтримку внутрішньо переміщених осіб, допомогу Збройним Силам України, міжнародну адвокацію українських інтересів та протидію інформаційним загрозам. У цих умовах громадянське суспільство не лише підтримує функціонування держави, а й формує нові механізми кризового управління та взаємодії влади і громадян.

Водночас існують суттєві проблеми, які обмежують ефективність впливу громадянського суспільства на публічну політику. Серед них – недостатній рівень інституційної спроможності окремих громадських організацій, формальний характер консультацій із громадськістю, низький рівень політичної культури, нерівномірний розвиток громадянської активності в регіонах, залежність частини громадського сектору від міжнародного фінансування та недостатня ефективність механізмів громадського контролю. Крім того, існують ризики імітації публічності, коли органи влади формально залучають громадськість до процесу ухвалення рішень без реального врахування її позиції.

Суттєвий вплив на розвиток громадянського суспільства мають цифрові технології та інструменти електронної демократії. Електронні петиції, цифрові платформи громадської участі, відкриті державні реєстри та соціальні мережі значно розширили можливості громадян щодо впливу на державну політику. Сучасні дослідження свідчать, що електронна участь підвищує рівень громадянської активності та сприяє формуванню нових форм комунікації між владою та суспільством.

Таким чином, громадянське суспільство в Україні перетворилося на важливий елемент системи публічного управління та демократичного врядування. Його роль полягає не лише у здійсненні громадського контролю, а й у безпосередній участі у формуванні державної політики, виробленні стратегічних рішень та забезпеченні суспільної стабільності. Подальший розвиток ефективної взаємодії між державою та громадянським суспільством є необхідною умовою зміцнення демократії, підвищення якості публічного управління та реалізації європейського курсу України.

Список використаних джерел

1. Чальцева О.М. Роль громадянського суспільства у проєктуванні публічної політики в Україні. Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія політичні науки. 2021. № 5. С. 102-107. DOI: https://doi.org/10.31558/2617-0248.2020.5.10.

2. Титаренко О.М., Добровольська І.І. Інститути громадянського суспільства у формуванні та реалізації місцевої політики. Економічний простір. 2025. № 203. DOI: https://doi.org/10.30838/EP.203.256-262

3. Кузьмічов О. Д. Громадянське суспільство як суб'єкт формування державної політики у сфері продовольчої безпеки України. Нове українське право. 2023. Вип. 4. DOI https://doi.org/10.51989/NUL.2023.4.10

Довгань Назарій Петрович,
магістрант кафедри публічного управління та адміністрування Університету Григорія Сковороди в Переяславі

ЦИФРОВА МОДЕРНІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ: ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ СЕРВІСІВ ДЛЯ ГРОМАДЯН

Цифрова модернізація адміністративних послуг у сучасних умовах виступає одним із ключових напрямів трансформації публічного управління, що передбачає глибоку інтеграцію інформаційно-комунікаційних технологій у процеси надання державних сервісів та переорієнтацію їх на потреби громадян. У науковій літературі цифрова трансформація розглядається не лише як технологічне оновлення, а як комплексний процес організаційних, інституційних і культурних змін, спрямованих на підвищення ефективності, прозорості та доступності публічних послуг [1]. Відповідно, впровадження інноваційних сервісів для громадян є складовою ширшої парадигми електронного урядування, яка передбачає мінімізацію бюрократичних процедур, розвиток принципу «цифровий за замовчуванням» та формування сервісної держави.

Суттєвою характеристикою цифрової модернізації є орієнтація на людиноцентричність, що передбачає спрощення взаємодії громадянина з державою, скорочення часу отримання послуг та зниження адміністративного навантаження. Як свідчать дослідження, впровадження цифрових платформ дозволяє інтегрувати різнорідні

державні реєстри, забезпечити обмін даними між органами влади та створити єдині точки доступу до послуг [2]. У цьому контексті особливого значення набувають технології електронної ідентифікації, цифрового підпису та міжвідомчої взаємодії, які формують основу довіри до цифрових сервісів.

Інноваційність цифрових сервісів проявляється у впровадженні комплексних послуг, які дозволяють громадянам отримувати адміністративні послуги без фізичної взаємодії з органами влади. Наприклад, цифрові документи, електронні послуги реєстрації бізнесу, соціальні виплати, сервіси відновлення пошкодженого майна та інші функції забезпечують принцип «держава у смартфоні». Це сприяє не лише підвищенню зручності, а й зменшенню корупційних ризиків, оскільки автоматизація процедур знижує можливості для неформального впливу.

Важливим аспектом цифрової модернізації є створення інфраструктури інтероперабельності, яка забезпечує взаємодію різних інформаційних систем. В Україні таким рішенням стала система обміну даними, що дозволяє органам влади отримувати необхідну інформацію без залучення громадян як посередників. У межах міжнародних проєктів, зокрема EU4DigitalUA, було розроблено понад 50 електронних послуг, модернізовано державні реєстри та впроваджено електронний підпис відповідно до стандартів ЄС [3]. Це сприяє гармонізації української системи електронного урядування з європейським цифровим простором.

Досвід Європейського Союзу підтверджує, що ефективна цифрова модернізація адміністративних послуг базується на комплексному підході, який включає розвиток електронної ідентифікації, впровадження цифрових гаманців громадянина, використання блокчейн-технологій та створення єдиних цифрових платформ [4]. У країнах ЄС цифрові сервіси забезпечують високий рівень доступності та інтегрованості, що дозволяє громадянам отримувати послуги незалежно від місця перебування та з мінімальними витратами часу. Вивчення цього досвіду є важливим для подальшого вдосконалення української системи адміністративних послуг [5].

Окремої уваги заслуговує розвиток мережі центрів надання

адміністративних послуг (ЦНАП), які інтегрують цифрові рішення з фізичною інфраструктурою. Сучасні модульні центри, створені за підтримки міжнародних партнерів, забезпечують доступ до сотень послуг, поєднуючи офлайн- і онлайн-формати обслуговування та використовуючи сучасні цифрові технології [6]. Це дозволяє забезпечити інклюзивність цифрових сервісів, зокрема для населення, яке має обмежений доступ до інтернету або цифрових навичок.

Таким чином, цифрова модернізація адміністративних послуг через впровадження інноваційних сервісів для громадян є багатовимірним процесом, що охоплює технологічні, організаційні та соціальні аспекти. Її реалізація сприяє підвищенню ефективності публічного управління, зміцненню довіри до державних інституцій, зниженню рівня корупції та формуванню нової моделі взаємодії держави і громадян, заснованої на принципах відкритості, доступності та орієнтації на потреби людини.

Список використаних джерел

1. Paolo Ciancarini, Raffaele Giancarlo, Gennaro Grimaudo. Digital Transformation in the Public Administrations: a Guided Tour For Computer Scientists. https://doi.org/10.48550/arXiv.2305.05551

2. Lo O., Buchanan W.J., Sayeed S., Papadopoulos P., Pitropakis N., Chrysoulas C. GLASS: A Citizen-Centric Distributed Data-Sharing Model within an e-Governance Architecture. Sensors. 2022. № 22. 2291. https://doi.org/10.3390/s22062291

3. The European Union supports Ukraine's digital transformation: results of EU4DigitalUA's work. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/european-union-supports-ukraines-digital-transformation-results-eu4digitaluas-work_en?

4. Kasimatis, D. et al. Transforming EU Governance: The Digital Integration Through EBSI and GLASS. In: Pitropakis, N., Katsikas, S., Furnell, S., Markantonakis, K. (eds) ICT Systems Security and Privacy Protection. SEC 2024. IFIP Advances in Information and Communication Technology. 2024. Vol 710. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-65175-5_18

5. Vovk N., Markovets O. EU experience in the digital transformation of administrative services. Library Science. Record Studies. Informology. 2024. № 20(2). P. 20-30. doi: 10.63009/lsrsi/2.2024.20.

6. MinDigital, the EU, and UNDP unveil a new administrative service centre in Kyiv Oblast. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/mindigital-eu-and-undp-unveil-new-administrative-service-centre-kyiv-oblast_en

Зеленський Максим Олександрович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності Публічне управління та адміністрування Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
Науковий керівник:
Іваній Олена Миколаївна,
завідувач кафедри права та публічного управління Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, кандидат педагогічних наук, доцент

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ БЛАГОУСТРОЮ МІСТА В КОНТЕКСТІ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СТАЛОСТІ

Трансформація публічної політики благоустрою міста в контексті енергетичної сталості є одним із ключових напрямів сучасного розвитку урбаністичних систем у світі та Україні. Умови кліматичних змін, зростання енергетичних ризиків, необхідність підвищення енергоефективності міської інфраструктури та євроінтеграційні процеси зумовлюють переосмислення підходів до формування та реалізації політики міського благоустрою. Особливої актуальності набуває інтеграція принципів сталого розвитку та енергетичної ефективності у сферу публічного управління міським середовищем.

Публічна політика благоустрою міста традиційно охоплює питання організації міського простору, озеленення, освітлення, поводження з відходами, утримання інфраструктури та забезпечення комфортного середовища проживання. Водночас сучасні підходи передбачають, що ці процеси мають бути тісно пов’язані з енергетичною політикою держави та принципами сталого розвитку, що закріплені у міжнародних стратегічних документах, зокрема Цілях сталого розвитку ООН [1].

У контексті Європейського Союзу розвиток енергетично сталих міст ґрунтується на концепції «розумних міст» (smart cities), яка передбачає використання цифрових технологій, енергоефективних

рішень та відновлюваних джерел енергії для підвищення якості міського управління та зменшення екологічного навантаження [2]. Такий підхід змінює традиційне розуміння благоустрою, перетворюючи його на комплексну систему управління міською енергетикою, транспортом, інфраструктурою та екологією.

В Україні правові та організаційні засади енергетичної політики та сталого розвитку визначаються низкою нормативно-правових актів, зокрема Законом України «Про енергетичну ефективність» та Енергетичною стратегією України до 2050 року, які передбачають підвищення ефективності використання енергоресурсів та зменшення енергетичної залежності [3; 4]. У сфері місцевого самоврядування важливу роль відіграють програми енергомодернізації житлово-комунального господарства та впровадження енергоефективних технологій у міській інфраструктурі.

Трансформація публічної політики благоустрою міста в умовах енергетичної сталості передбачає зміну управлінської парадигми від традиційного утримання міського середовища до стратегічного управління ресурсами. Це включає впровадження систем енергоефективного освітлення, модернізацію теплових мереж, розвиток відновлюваних джерел енергії, оптимізацію системи поводження з відходами та цифровізацію міського управління.

Важливим аспектом є також залучення громадськості до процесів формування та реалізації політики благоустрою. У європейській практиці значна увага приділяється партисипативному управлінню, коли мешканці міста беруть участь у прийнятті рішень щодо розвитку міського середовища. Такий підхід сприяє підвищенню ефективності управлінських рішень та формуванню довіри до органів місцевого самоврядування [2].

Серед основних викликів трансформації публічної політики благоустрою міста в Україні можна виокремити недостатній рівень фінансування енергетичних проєктів, зношеність міської інфраструктури, обмежену інституційну спроможність органів місцевого самоврядування та недостатню координацію між державним, регіональним і місцевим рівнями управління. Додатковим викликом є вплив воєнного стану, який ускладнює реалізацію довгострокових

інфраструктурних та енергетичних проєктів.

Перспективи розвитку публічної політики благоустрою міста в контексті енергетичної сталості пов'язані з подальшою імплементацією європейських стандартів енергоефективності, розвитком концепції «зелених міст», розширенням використання відновлюваних джерел енергії та впровадженням цифрових технологій управління міською інфраструктурою. Важливим напрямом є також розвиток муніципального енергоменеджменту та залучення міжнародних інвестицій у міські інфраструктурні проєкти.

Отже, трансформація публічної політики благоустрою міста в контексті енергетичної сталості є необхідною умовою сталого розвитку міських територій. Її реалізація потребує комплексного підходу, що поєднує правові, організаційні, фінансові та технологічні інструменти, а також активну взаємодію держави, органів місцевого самоврядування, бізнесу та громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. United Nations. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. URL: https://sdgs.un.org/2030agenda (дата звернення: 18.05.2026).

2. European Commission. Smart Cities and Communities. URL: https://energy.ec.europa.eu/topics/markets-and-consumers/smart-cities-and-communities_en (дата звернення: 18.05.2026).

3. Закон України «Про енергетичну ефективність» : Закон України від 21 жовт. 2021 р. № 1818-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1818-20 (дата звернення: 18.05.2026).

4. Енергетична стратегія України на період до 2050 року : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 квіт. 2023 р. № 373-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2023-%D1%80 (дата звернення: 18.05.2026).

Колеснікова Поліна Миколаївна,
студентка 2 курсу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТУРИЗМУ В НІМЕЧЧИНІ: ДОСВІД ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Сучасний розвиток глобальної економіки характеризується масштабною цифровою трансформацією, де індустрія туризму виступає одним із головних драйверів інновацій. У контексті євроінтеграційних прагнень України особливого значення набуває дослідження передового досвіду країн Європейського Союзу, серед яких лідером у сфері

системного державного регулювання є Федеративна Республіка Німеччина [1]. Німецька модель публічного управління демонструє унікальний баланс між державним стратегічним плануванням та активним залученням приватного сектору [4].

Метою цих тез є аналіз інструментів та механізмів публічного управління Німеччини у сфері цифровізації туристичної індустрії [1], а також визначення можливостей імплементації цього досвіду для модернізації державного управління в Україні.

Фундаментом німецького підходу до регулювання галузі є «Національна туристична стратегія» (Nationale Tourismusstrategie), що координується Федеральним міністерством економіки та захисту клімату [1]. Публічне управління в цій сфері базується не на прямому адміністративному тиску чи надмірному бюрократичному контролі, а на створенні сприятливого інфраструктурного та регуляторного середовища для всіх суб'єктів ринку [4]. Яскравим прикладом такої політики є довгострокове фінансування Компетенційного центру з туризму Федерального уряду (Kompetenzzentrum Tourismus des Bundes) [1]. Ця інституція забезпечує органи влади всіх рівнів, наукові кола та приватний бізнес якічною прогностичною аналітикою щодо цифрових трендів, оцінює готовність підприємств до впровадження інновацій та розробляє методичні рекомендації для мінімізації цифрового розрив в країні [4].

Ключовим управлінським кейсом та інноваційним проривом став загальнонаціональний проєкт відкритих даних (Open Data Germany), ініційований Національним комітетом Німеччини з туризму (DZT) [2]. У межах цього масштабного проєкту держава виступила в ролі головного архітектора та координатора єдиного цифрового графа знань (Knowledge Graph), який централізовано об’єднав верифіковані туристичні дані з усієї країни [2]. Завдяки цій платформі малі та середні підприємства, стартапи, а також муніципальні заклади культури отримали безкоштовний доступ до публічних баз даних [2]. Це дозволило їм без значних капіталовкладень розробляти власні сервіси на основі штучного інтелекту, вдосконалювати навігаційні системи, створювати додатки доповненої реальності та інтегрувати локальні туристичні маршрути у глобальні пошукові мережі [2].

Крім того, цифровізація туризму в ФРН безпосередньо інтегрована із загальнодержавним Законом про доступ до онлайн-послуг (Onlinezugangsgesetz) [4]. Це дозволило перевести ключові адміністративні процедури, ліцензування, сертифікацію та дозвільні системи для готельного й екскурсійного бізнесу в зручний електронний формат через єдині державні портали, мінімізуючи корупційні ризики [4]. Особлива роль у системі публічного управління належить регіональним Організаціям менеджменту дестинацій (DMO) та муніципалітетам, які активно впроваджують концепції розумних міст (Smart Cities) [3]. Спільні проєкти з Європейською Комісією в межах ініціативи «Європейська столиця смарт-туризму» дозволяють німецьким містам залучати значні цільові гранти для розвитку цифрової міської інфраструктури, інтегрованих транспортних систем та екологічного моніторингу рекреаційних зон [3].

Важливим аспектом державного регулювання залишається жорсткий контроль за кібербезпекою та суворе дотримання Загального регламенту про захист даних (GDPR), що забезпечує високу довіру громадян та іноземних гостей до цифрових сервісів німецької індустрії гостинності [4]. Публічне управління у ФРН також приділяє значну увагу фінансуванню освітніх програм та тренінгів для підвищення цифрової грамотності працівників локального туристичного бізнесу на периферії [1]. Це дозволило ефективно вирішувати соціально-економічні проблеми розвитку регіонів, створювати нові робочі місця за межами великих мегаполісів та забезпечувати сталий розвиток сільського й екологічного туризму через цифрові інструменти просування.

Досвід публічного управління Німеччини доводить, що успішна цифрова трансформація туризму можлива лише за умови синергії чіткої державної стратегії, надійної нормативно-правової бази та свободи локальних ініціатив. Створення цифрових платформ відкритих даних, перехід адміністративних послуг в онлайн та підтримка регіональних смарт-дестинацій є тими ефективними управлінськими інструментами, які Україні варто перейняти під час повоєнного відновлення. Адаптація німецьких підходів дозволить українському публічному управлінню не просто модернізувати інфраструктуру індустрії гостинності, а

побудувати прозору, інноваційну та конкурентоспроможну систему, повністю інтегровану в єдиний цифровий ринок Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Про Національну туристичну стратегію (Die Nationale Tourismusstrategie): Звіт Федерального міністерства економіки та захисту клімату Німеччини від 18.10.2023 року. URL: https://www.bmwk.de/Redaktion/DE/Publikationen/Wirtschaft/nationale-tourismusstrategie.html

2. Про Проєкт відкритих даних для німецького туризму (Open Data Germany): Стратегічна ініціатива Національного комітету Німеччини з туризму (DZT) від 22.03.2021 року. URL: https://www.germany.travel/en/trade/open-data-projekt.html

3. Про Європейську столицю смарт-туризму (European Capital of Smart Tourism): Постанова Європейської Комісії про започаткування конкурсу для міст ЄС від 11.04.2018 року. URL: https://smart-tourism-capital.ec.europa.eu/

4. Про Тенденції та політику в сфері туризму (Tourism Trends and Policies — Germany): Аналітична доповідь Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) від 03.12.2024 року. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/urban-rural-and-regional-development/oecd-tourism-trends-and-policies_20767773

Красько Микола Олегович,
аспірант Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ, ЩО ПОСТАЮТЬ ПЕРЕД СИСТЕМОЮ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Система ухвалення рішень управляючих органів публічної влади, наразі перебуває під впливом активних процесів трансформації, як наслідок у ній відбуваються значні зміни, особливо це стосується цифрового аспекту. Цифровізація суспільних процесів, розвиток інформаційних технологій, інші процеси глобального характеру вимагають оперативного прийняття рішень від системи публічного управління на динамічні зміни соціально-економічного середовища та кібербезпеки. Впровадження інноваційних технологій, інформаційно аналітичних механізмів та програм прогнозування наслідків прийнятих рішень є критичним для вдосконалення системи публічного управління.

Одним з основних аспектів у процесах цифровізації системи прийняття рішень є зростання ролі аналітичних механізмів оскільки подібна обробка даних з цифрових платформ і систем підтримки

прийняття рішень дозволяє підвищити ефективність органів публічного управління, забезпечити обґрунтованість рішень та прогнозувати можливі ризики й наслідки управлінських дій. Стосовно негативних моментів у процесі цифровізації, на сьогоднішній день можна виділити наступні: недостатній рівень інтеграції інформаційних систем, обмеженість доступу до якісних даних та низький рівень цифрових компетентностей державних службовців.

Особливо актуальним аспектом у у контексті військового положення є проблема кібербезпеки та захисту інформації. Активне впровадження цифрових технологій і електронного урядування спричинює зріст загроз у кібер-просторі, такі загрози можуть дестабілізувати систему функціонування органів публічної влади та знизити рівень довіри громадян до державних інституцій. Окрім кібербезпеки державного рівня велике значення набуває захисту персональних даних, оскільки така інформація часто використовується при зверненнях громадян за послугами держави.

Також важливим елементом сьогодення є технології штучного інтелекту, що знаходять застосування у всіх галузях людської діяльності які пов’язані з цифровими технологіями. Штучний інтелект відкриває перспективи автоматизації управлінських процесів, аналізу великих масивів даних та прогнозування соціально-економічних процесів. Але при впровадженні подібних технологій важливо не забувати про можливість виникнення проблем етичного характеру, особливо зниження довіри громадян до непластичного сприйняття інформації машиною. Правові аспекти впровадження технологій штучного інтелекту прозорість алгоритмів, відповідальність за автоматизовані рішення та можливі прояви алгоритмічної дискримінації, повинні бути глибоко пропрацьованими.

Отже сучасні виклики при цифрових реформах у процесах прийняття управлінських рішень в органах публічної влади потребують комплексного підходу до модернізації управлінських механізмів, розвитку цифрових компетентностей, удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення та впровадження сучасних технологій із дотриманням принципів прозорості, підзвітності й безпеки. Ефективне вирішення зазначених проблем сприятиме підвищенню якості

публічного управління та зміцненню довіри громадян до органів влади.

Список використаних джерел:

1. Поспелова Т. І., Маркулентко О. А., Руденко В. В. Цифрова трансформація публічного управління: вплив на параметри людського розвитку в умовах сучасних суспільних трансформацій в україні. Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій. 2024. (№ 2.16).

2. Сорокіна Н. Н., Філатов Р. Т. Цифровізація публічного управління в Україні: теоретичний аспект. Аспекти публічного управління,. 2025. (№ 13.0). 77-81.

3. Тенденції та перспективи цифровізації публічного управління в Україні. URL: http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2024/318-319/page.php?id=abstract/ukr/99-106.

4. Цифрова трансформація публічного управління в умовах воєнного стану. URL: https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/6451.

5. Цифровізація публічного управління в Україні: теоретичний аспект. URL: https://www.researchgate.net/publication/392852982_Cifrovizacia_publicnogo_upravlinna_v_Ukraini_teoreticnij_aspekt.

Куртинець Олександр Семенович,
аспірант кафедри публічного управління та адміністрування Університету Григорія Сковороди в Переяславі

СУТНІСТЬ, ЗМІСТ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

У сучасних умовах трансформації системи публічного управління, зумовленої цифровізацією, глобалізаційними процесами та зростанням вимог до професійної компетентності кадрів, інноваційні освітні технології постають як ключовий інструмент забезпечення якісної підготовки, перепідготовки та безперервного професійного розвитку управлінців. Їх сутність полягає у цілеспрямованому використанні новітніх педагогічних, інформаційно-комунікаційних та організаційних рішень, спрямованих на підвищення ефективності освітнього процесу, формування компетентностей нового типу та адаптацію знань до динамічних умов функціонування держави. Відповідно до підходів, сформульованих у працях ЮНЕСКО та ОЕСР, інноваційні освітні технології розглядаються не лише як застосування цифрових засобів, а як комплексна трансформація змісту, методів, форм і результатів навчання [1].

Зміст інноваційних освітніх технологій у публічному управлінні характеризується багатовимірністю та інтегративністю. По-перше, він охоплює цифрові інструменти навчання, такі як системи дистанційного

навчання, масові відкриті онлайн-курси, адаптивні освітні платформи та технології штучного інтелекту, які забезпечують персоналізацію навчального процесу. По-друге, важливою складовою є інноваційні педагогічні підходи, серед яких проблемно-орієнтоване навчання, кейс-метод, симуляційне моделювання, змішане навчання та гейміфікація. По-третє, зміст включає організаційні інновації, що передбачають нові моделі взаємодії між суб'єктами освітнього процесу, зокрема мережеву взаємодію освітніх установ, органів державної влади та міжнародних партнерів. У контексті публічного управління особливого значення набуває орієнтація на формування компетентностей стратегічного мислення, аналітичних здібностей, цифрової грамотності, кризового менеджменту та міжвідомчої координації [2].

Сутнісною характеристикою інноваційних освітніх технологій є їх спрямованість на результат, який визначається не лише обсягом засвоєних знань, а рівнем сформованих компетентностей і здатністю до їх практичного застосування у сфері державного управління. Це відповідає компетентнісному підходу, закріпленому в європейських освітніх стандартах, зокрема у Рамці ключових компетентностей для навчання впродовж життя [3]. У цьому контексті інноваційні технології виступають засобом переходу від традиційної знаннєвої моделі освіти до моделі, орієнтованої на розвиток навичок, цінностей і поведінкових установок, необхідних для ефективного виконання функцій публічного управління.

Класифікація інноваційних освітніх технологій у публічному управлінні може здійснюватися за кількома критеріями. За технологічною основою виділяють цифрові (електронне навчання, мобільне навчання, використання великих даних і штучного інтелекту) та нецифрові інновації (нові педагогічні методики, організаційні форми навчання). За дидактичною спрямованістю розрізняють технології, орієнтовані на передачу знань (наприклад, онлайн-лекції), формування практичних навичок (симуляції, тренажери, рольові ігри) та розвиток аналітичного мислення (кейс-метод, проєктне навчання). За рівнем інтеграції в освітній процес інновації поділяються на локальні (використання окремих інструментів), системні (впровадження комплексних платформ і методик) та трансформаційні (повна зміна

моделі освітнього процесу). За суб'єктно-орієнтованим підходом можна виділити технології, спрямовані на індивідуалізацію навчання, колективну взаємодію та міжсекторальну кооперацію.

Окрему увагу слід приділити класифікації за функціональним призначенням у системі публічного управління. У цьому контексті інноваційні освітні технології виконують навчальну, управлінську, комунікативну та аналітичну функції. Навчальна функція забезпечує передачу знань і формування компетентностей; управлінська – оптимізацію процесів планування, організації та контролю навчання; комунікативна – розвиток взаємодії між учасниками освітнього процесу; аналітична – використання даних для оцінки ефективності навчання та прийняття управлінських рішень [4].

У сучасних дослідженнях також поширено підхід до класифікації інноваційних освітніх технологій за рівнем їх впливу на систему публічного управління: інкрементальні (що вдосконалюють існуючі процеси), радикальні (що змінюють окремі елементи системи) та трансформаційні (що призводять до системних змін у підготовці кадрів і функціонуванні інституцій). Саме трансформаційні технології, зокрема використання штучного інтелекту, віртуальної та доповненої реальності, створюють передумови для формування нової парадигми навчання у сфері державного управління.

Таким чином, інноваційні освітні технології у публічному управлінні є складною багаторівневою системою, що поєднує технологічні, педагогічні та організаційні компоненти і спрямована на забезпечення якісно нового рівня підготовки управлінських кадрів. Їх сутність полягає у трансформації освітнього процесу відповідно до сучасних викликів, зміст – у інтеграції цифрових і педагогічних інновацій, а класифікація відображає різноманіття підходів до їх впровадження та використання. Це створює підґрунтя для підвищення ефективності публічного управління та формування професійно компетентного кадрового потенціалу держави.

Список використаних джерел

1. OECD. Measuring Innovation in Education. URL: https://www.oecd.org/en/publications/measuring-innovation-in-education-2019_9789264311671-en.html

2. Mustafa Demirkol. A Review on The Transformation of Governance Public Administrationfor Twenty-First Century. URL:

https://www.researchgate.net/publication/380269545_A_Review_on_The_Transformation_of_Governance_Public_Administration_for_Twenty-First_Century

3. European Reference Framework. Key competences for lifelong learning. URL: https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/youth-in-action-keycomp-en.pdf

4. Selwyn N. Education and Technology: Key Issues and Debates. Bloomsbury Academic, 2016. https://doi.org/10.5040/9781474235952

Мирославський Сергій Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри права та публічного управління Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
Лещенко Андрій Вікторович,
аспірант Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

ЕФЕКТИВНІСТЬ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО ТА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ РЕАЛЬНОЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Сучасний етап розвитку України характеризується одночасним впливом двох масштабних викликів — повномасштабної військової агресії та інформаційної війни, що суттєво трансформують систему державного і публічного управління. У таких умовах особливого значення набуває ефективність антикорупційної політики, оскільки корупція не лише послаблює державні інститути, а й створює безпосередні загрози національній безпеці, обороноздатності та міжнародному авторитету держави.

Антикорупційна політика України впродовж останніх років зазнала істотних змін. Після 2014 року було сформовано спеціалізовану систему антикорупційних органів, до якої входять Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) та Вищий антикорупційний суд (ВАКС). Їх діяльність стала важливим кроком до інституціоналізації механізмів протидії корупції та приведення українського законодавства до європейських стандартів [1; 2].

Водночас ефективність антикорупційної політики не може оцінюватися виключно за кількістю створених органів або ухвалених нормативно-правових актів. Важливим критерієм є реальне зниження рівня корупції, забезпечення невідворотності покарання та формування суспільної довіри до державних інституцій. Умови війни значно ускладнюють реалізацію цих завдань, адже збільшення державних витрат на оборону, гуманітарну допомогу та відбудову створює додаткові корупційні ризики.

Особливу небезпеку становить корупція у сфері оборонних закупівель, використання міжнародної фінансової допомоги та управління гуманітарними ресурсами. У період воєнного стану частина процедур закупівель була спрощена задля оперативного забезпечення потреб держави, однак це одночасно підвищило ризики непрозорого використання бюджетних коштів. Саме тому важливого значення набуває баланс між безпековими інтересами держави та принципами відкритості й підзвітності влади.

Не менш важливим фактором є інформаційна війна, у межах якої корупційна тематика активно використовується як інструмент дестабілізації українського суспільства. Російська пропаганда систематично поширює інформаційні маніпуляції щодо «тотальної корумпованості» України з метою підриву довіри громадян до влади та міжнародних партнерів до української державності. У зв’язку з цим ефективна антикорупційна політика виконує не лише правову чи управлінську, а й стратегічну безпекову функцію.

Серед ключових напрямів підвищення ефективності антикорупційної політики в умовах війни доцільно виокремити:

- забезпечення незалежності антикорупційних органів;
- цифровізацію державного управління та автоматизацію адміністративних процедур;
- посилення громадського контролю;
- удосконалення механізмів моніторингу використання міжнародної допомоги;
- розвиток антикорупційної культури та правової свідомості населення.

Одним із найбільш результативних інструментів мінімізації

корупційних ризиків стала цифровізація публічного управління. Впровадження електронних сервісів, системи публічних закупівель Prozorro, електронного декларування та цифрових адміністративних послуг сприяє зменшенню прямого контакту між громадянином і посадовою особою, що, своєю чергою, знижує можливості для корупційних зловживань [5]. Цифрова трансформація державного управління в Україні стала важливим фактором прозорості та підзвітності влади навіть в умовах воєнного стану.

Разом із тим існують суттєві проблеми, що негативно впливають на ефективність антикорупційної політики. Серед них — політичний вплив на окремі державні інституції, затягування судових процесів, недостатній рівень правової культури, а також спроби дискредитації антикорупційних органів через інформаційні кампанії. Окремою проблемою залишається низький рівень довіри громадян до судової системи, без реформування якої неможливо забезпечити повноцінне функціонування механізму антикорупційного правосуддя.

Важливу роль у формуванні ефективної антикорупційної політики відіграє міжнародна співпраця України з Європейським Союзом, Міжнародним валютним фондом, Світовим банком та іншими міжнародними організаціями. Надання фінансової допомоги та підтримки процесу європейської інтеграції безпосередньо пов’язується із забезпеченням прозорості державного управління та реальними результатами боротьби з корупцією. У цьому контексті антикорупційна політика стає важливою складовою реалізації євроінтеграційного курсу України [2].

Слід також враховувати, що після завершення активної фази війни Україна зіткнеться з масштабним процесом повоєнної відбудови. Значні фінансові ресурси, які будуть спрямовані на реконструкцію інфраструктури та економіки, можуть стати джерелом нових корупційних ризиків. Тому вже сьогодні необхідно формувати ефективні механізми контролю за використанням коштів, посилювати прозорість управлінських процесів та забезпечувати відкритість публічної інформації.

За даними міжнародної організації Transparency International, рівень сприйняття корупції залишається одним із важливих індикаторів

ефективності державної антикорупційної політики та довіри міжнародної спільноти до держави [4]. Це свідчить про необхідність подальшого вдосконалення інституційних та правових механізмів протидії корупції в Україні.

Отже, ефективність антикорупційної політики в сучасній системі державного та публічного управління України є одним із ключових факторів зміцнення правової держави, забезпечення національної безпеки та успішної європейської інтеграції. В умовах реальної та інформаційної війни боротьба з корупцією виходить за межі суто правової проблематики й набуває стратегічного значення для збереження державності. Подальше вдосконалення антикорупційної політики повинно базуватися на принципах незалежності інституцій, цифрової прозорості, верховенства права та активної взаємодії держави й громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. Верховна Рада України. URL: zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 19.05.2026).

2. Антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки. Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: НАЗК (дата звернення: 19.05.2026).

3. Національне антикорупційне бюро України : офіційний вебсайт. URL: НАБУ (дата звернення: 19.05.2026).

4. Corruption Perceptions Index 2024. Transparency International. URL: Transparency International (дата звернення: 19.05.2026).

5. Prozorro : офіційний сайт електронної системи публічних закупівель. URL: Prozorro (дата звернення: 19.05.2026).

Олійник Максим Олександрович,
аспірант Запорізького національного університету

ФОРМУВАННЯ СЕРВІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Трансформація парадигми публічного управління в Україні зумовлена об’єктивною потребою відходу від застарілої радянської та класичної бюрократичної моделей, орієнтованих на тотальний контроль, імперативне регулювання та систему вертикальних заборон чи дозволів. У сучасних умовах глобальних технологічних зрушень та масштабних суспільно-політичних викликів виникає необхідність

розбудови сервісно-орієнтованої держави, де ключовим вектором діяльності владних інституцій стає надання високоякісних публічних послуг, спрямованих на повне забезпечення прав і законних інтересів громадян та бізнесу. Особливої актуальності цей процес набуває під впливом наскрізного тренду на цифровізацію та комплексну цифрову трансформацію, які виступають технологічним фундаментом для перезавантаження взаємовідносин між органами публічної влади та суспільством.

Теоретичне осмислення та практичний інструментарій сервісно-орієнтованої моделі державного управління перебувають у центрі уваги сучасних українських дослідників, які аналізують цей феномен із позицій системного, функціонального та технологічного підходів. Глибокий аналіз концептуальних засад формування зазначеної парадигми представлено у працях Т. Сиволапенко, де детально розкрито поняття сервісно-орієнтованої держави та визначено ключові складові елементи її механізму [3]. Дослідниця акцентує на важливості реструктуризації системи органів виконавчої влади та модернізації сукупності правових норм, які мають регламентувати не лише внутрішню структуру інституцій, а й процеси їхнього безперервного розвитку задля задоволення потреб кожного громадянина.

Технологічний вимір сервісної трансформації, зумовлений розвитком інформаційного суспільства, досліджується у працях А. Є. Никифорова [1], який детально обґрунтовує інструментарій сервісно-орієнтованих механізмів цифрового урядування, розглядаючи цифрові інструменти як базовий привід для оптимізації адміністративних процедур. Важливий внесок у розуміння динаміки цього процесу зробила Н. Панасенко [2], яка узагальнила теоретичні основи переходу від бюрократичного до сервісного управління, дослідила роль електронних інформаційних послуг та довела необхідність покращення їхнього надання через призму аналізу емпіричних даних та впровадження інноваційних мережевих платформ.

Організаційні механізми реалізації сервісно-орієнтованої політики в інших специфічних секторах, зокрема в екологічній сфері, стали об’єктом наукового інтересу М. С. Ярошенка [5], який обґрунтував специфіку інтеграції сервісних стандартів у процеси

природокористування та екологічного контролю. Своєю чергою, І. Хожило [4] адаптувала сервісно-орієнтований підхід до екстремальних умов сьогодення, дослідивши особливості функціонування публічного управління в умовах повоєнного відновлення України та проаналізувавши організаційні моделі трансформації таких життєво важливих сфер, як освіта та охорона здоров'я.

Стратегічна мета формування сервісно-орієнтованого підходу в сучасних умовах полягає у створенні високоефективної, прозорої, стійкої та адаптивної системи публічного управління, яка функціонує на засадах повного перезавантаження взаємовідносин між державою та суспільством на основі використання технологій цифрового урядування. Досягнення цієї мети передбачає трансформацію органів влади з контролюючих інституцій у сервісні платформи, здатні забезпечити безбар'єрний доступ до публічних послуг, мінімізувати трансакційні витрати для громадян і бізнесу, а також гарантувати інституційну стійкість держави під час повоєнного відновлення та євроінтеграційної інтеграції.

Реалізація сервісно-орієнтованого підходу вимагає комплексного переосмислення функціональної структури державного апарату. Нове публічне управління докорінно змінює роль державного службовця: він перестає бути елементом ієрархічної командно-адміністративної системи, що управляє суспільством, а стає відповідальним менеджером, який оперативно реагує на запити громадян та надає якісні послуги. Аналіз цієї трансформації вказує на те, що зміна внутрішньої організаційної культури є першоосновою, без якої будь-яка автоматизація процесів залишатиметься лише поверхневою цифровізацією старих бюрократичних процедур. Механізм сервісної держави включає два взаємопов'язані блоки: скориговану систему органів виконавчої влади та гнучку нормативно-правову базу, що регламентує процеси її функціонування в умовах постійних зовнішніх змін.

Важливим технологічним драйвером, який матеріалізує сервісну концепцію, є інтеграція сучасних цифрових інструментів та платформ типу Web 2.0 у повсякденну діяльність органів публічної влади. Це створює умови для двосторонньої інтерактивної взаємодії, надаючи

авторизованим користувачам можливість не лише безперешкодно отримувати доступ до необхідної інформації, а й здійснювати обмін даними, зберігати мультимедійні документи, створювати та редагувати публікації.

Особливого значення сервісна модель набуває під час реалізації специфічних галузевих політик та подолання кризових явищ. Впровадження електронного урядування в соціальній сфері виступає сервісно-орієнтованим інструментом, який нівелює дискреційні повноваження чиновників та забезпечує адресність допомоги найменш захищеним верствам населення. Аналогічно, в екологічній політиці формування сервісних організаційних механізмів дозволяє перетворити складні процедури екологічного моніторингу та ліцензування на доступні та зрозумілі для бізнесу цифрові сервіси.

У контексті повоєнного відновлення сервісний підхід зазнає суттєвої еволюції, адаптуючись до умов підвищеного ризику та обмеженості ресурсів. На перший план виходить трансформація організаційних моделей управління освітою та забезпечення інституційної відкритості системи охорони здоров'я, де сервісна орієнтація держави виступає гарантом збереження та відновлення людського капіталу. Порівняльний аналіз структурних моделей публічного управління дозволяє чітко диференціювати етапи еволюційного переходу до вищого рівня сервісної зрілості.

Таблиця 1 – Структурні моделі публічного управління [2, 3, 5]

Параметр	Бюрократична модель	Базова модель е-урядування	Цифрова сервісно-орієнтована модель
Домінуючий вектор діяльності	Контроль, регламентація суспільних процесів, застосування санкцій та обмежень	Оцифрування наявних паперових функцій без зміни їхнього внутрішнього змісту	Повне забезпечення прав та інтересів громадян через надання публічних послуг
Характер архітектури та обміну даними	Відомча ізольованість, закриті паперові архіви, відсутність взаємодії	Створення локальних електронних баз даних, обмежений міжвідомчий обмін	Функціонування Єдиного інформаційного простору, висока актуальність та відкритість даних
Взаємодія зі	Одностороння	Одностороння подача	Інтерактивна

споживачем послуг	ієрархічна комунікація, фізична присутність громадянина	документів через електронну пошту або прості вебформи	взаємодія на базі платформ Web 2.0, спільне створення контенту
Специфіка галузевої реалізації	Жорстке централізоване управління без урахування специфіки запитів	Впровадження окремих електронних інструментів у соціальній чи екологічній сферах	Гнучкі адаптивні моделі управління освітою, охороною здоров'я та екологією в умовах кризи
Сутнісна роль державного службовця	Керівник суспільства, орієнтований на виконання інструкцій	Технічний оператор інформаційних систем та електронних баз даних	Сервісний менеджер, який відповідає на реальні запити суспільства

Формування сервісно-орієнтованого підходу в системі публічного управління України є об'єктивною закономірністю її еволюційного розвитку та ключовою умовою успішної модернізації в сучасних умовах. Аналіз наукових джерел та практичного досвіду свідчить, що перехід від парадигми контролю до парадигми послуг вимагає не просто технічної автоматизації, а повного перезавантаження філософії взаємодії між державними інституціями та громадянами, де державні службовці виступають провайдерами сервісів, орієнтованими на запити суспільства.

Список використаних джерел:

1. Никифоров А. Є. Інструментарій сервісно-орієнтованих механізмів цифрового урядування. Derzhavne upravlinnya udoskonalennya ta rozvytok. 2022. № 10. URL: https://doi.org/10.32702/2307-2156.2022.10.2 (дата звернення: 13.05.2026).

2. Панасенко Н. Роль електронних інформаційних послуг в розвитку сервісно-орієнтованої держави. Наукові перспективи (Naukovì perspektivi). 2024. № 3(45). URL: https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-3(45)-348-361 (дата звернення: 13.05.2026).

3. Сиволапенко Т. Основні підходи до визначення поняття механізмів сервісно-орієнтованої держави. Актуальні проблеми державного управління. 2019. № 1(55). С. 96–101. URL: https://doi.org/10.34213/ap.19.01.12 (дата звернення: 13.05.2026).

4. Хожило І. Сервісно-орієнтований підхід публічного управління в умовах повоєнного відновлення України. Суспільство та національні інтереси. 2025. № 11(19). URL: https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-11(19)-858-868 (дата звернення: 13.05.2026).

5. Ярошенко М. С. Організаційний механізм реалізації сервісно-орієнтованої екологічної політики в Україні. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2021. № 3. С. 78–81. URL: https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2021.3.13 (дата звернення: 13.05.2026).

Олійник Олександр Миколайович,
к.філос.н., доцент кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Запорізького національного університету

ФОРМУВАННЯ СИНЕРГЕТИЧНОЇ МОДЕЛІ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Сучасна архітектура глобальної економіки зазнає масштабних трансформацій під впливом четвертої та п'ятої промислових революцій. Цифровізація перетворюється з допоміжного інструменту оптимізації бізнес-процесів на ключовий фактор забезпечення національної безпеки, стійкості та конкурентоспроможності стратегічних секторів. Харчова промисловість України традиційно виконує критично важливу роль у структурі національного виробництва, гарантуючи продовольчу безпеку та генеруючи вагому частку валютних надходжень від експортної діяльності. Проте за умов геополітичної нестабільності, руйнування логістичних ланцюгів та інтеграції до європейського економічного простору традиційні методи взаємодії між державними інституціями та виробниками втрачають свою ефективність.

Виникає об’єктивна потреба у розбудові принципово нової парадигми публічно-приватного партнерства – синергетичної моделі, яка базується на функціонуванні спільного цифрового середовища. Цифрова трансформація взаємовідносин дозволяє перейти від жорсткого адміністративного тиску та фіскального контролю до гнучкого горизонтального координаційного процесу.

Теоретико-методологічні засади державного регулювання та інноваційно-орієнтованого розвитку харчової промисловості активно досліджуються провідними вітчизняними фахівцями, які формують теоретичну основу для розбудови сучасних моделей взаємодії. Вагомим внеском у розвиток цієї проблематики є праці В. І. Хрип’юк [4-5], у яких ґрунтовно досліджено склад державного регуляторного механізму, орієнтованого на активізацію інноваційних процесів у харчовому секторі. У своїх подальших працях авторка деталізувала інструментарій державного регулювання харчової галузі України, виокремивши

регуляторні чинники впливу на якість, безпечність та простежуваність харчових ресурсів.

Питання пріоритетних напрямів державного регулювання харчової промисловості як інструменту диверсифікації агроекспорту висвітлено у наукових пошуках С. О. Остапенка [2]. Теоретичні аспекти підвищення ефективності харчової галузі через державні регуляторні механізми вивчає С. Ю. Упатов [3]. Особливості державного регулювання інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості у контексті регіонального розвитку та розбудови міського простору відображено у дослідженнях О. Гривківської та М. Горінного [1].

Попри значну наукову цінність зазначених доробок, аспекти формування інтегрованих цифрових екосистем, що поєднують державні та корпоративні цифрові інструменти у межах єдиної синергетичної моделі, потребують подальшого системного аналізу та комплексного обґрунтування.

Перехід до постіндустріального суспільства та розвиток концепцій Індустрії 4.0 і 5.0 вимагають кардинальної реконцептуалізації взаємовідносин між державою та суб’єктами господарювання. Традиційні підходи, орієнтовані на пряме адміністративне втручання та жорсткий нагляд, демонструють низьку адаптивність у динамічному цифровому середовищі. Синергетична модель взаємодії базується на принципах мережевої координації, де держава і бізнес розглядаються як рівноправні партнери єдиної екосистеми, що здійснюють спільне створення та утримання цінності (value co-creation and co-capture).

Цифрове середовище виступає інтегратором, що поєднує інструменти публічного управління та бізнес-процеси підприємств у режимі реального часу. Партнерські зв’язки у цьому форматі реалізуються через спеціалізовані онлайн-платформи, хмарні сервіси та децентралізовані реєстри, що усувають інформаційну асиметрію. Завдяки використанню великих даних (Big Data), інтернету речей (IoT) та хмарних технологій з'являється можливість трансформувати бізнес-моделі підприємств у бік платформних, циркулярних чи екологічно орієнтованих.

Державне регулювання в межах синергетичної моделі зміщує акцент із фіскального навантаження на стимулювання інноваційно-

орієнтованого розвитку. Це передбачає формування сприятливого нормативно-правового поля, фінансову підтримку подвійного (зеленого й цифрового) переходу та створення спільних цифрових кластерів. Для наочного порівняння та ілюстрації якісних трансформацій взаємодії доцільно проаналізувати ключові відмінності між існуючими регуляторними системами та новою синергетичною моделлю.

Таблиця 1. Моделі взаємодії держави та підприємств харчової промисловості [2-4]

Параметри	Традиційна модель	Цифрова синергетична модель
Основний вектор взаємодії	Вертикальний контроль, односторонній адміністративний тиск	Горизонтальне партнерство, мережева інтеграція екосистемного типу
Комунікаційні канали	Паперовий документообіг, дискретність, тривалі бюрократичні погодження	Інтегровані онлайн-платформи, обмін даними в реальному часі
Методологія контролю якості	Періодичні вибіркові перевірки, високі трансакційні та корупційні ризики	Наскрізне цифрове простежування ланцюгів постачання
Спрямованість інноваційної політики	Фрагментарне субсидіювання, відсутність системного моніторингу	Підтримка подвійного (зеленого та цифрового) переходу, спільні цифрові кластери
Стимулювання експорту	Стандартне митне оформлення, пасивна інформаційна підтримка	Автоматизована сертифікація, аналітика глобальних ринків засобами Big Data
Управління ресурсами та енергією	Дотримання встановлених лімітів, штрафні санкції за порушення	Застосування робастно-оптимальних та енергоефективних технологій управління

Порівняльний аналіз демонструє, що синергетична модель суттєво оптимізує регуляторне навантаження. Завдяки автоматизації та предиктивному характеру аналітики держава перетворюється з контролера на фасилітатора розвитку. Відбувається перехід до орієнтації на сталий розвиток і досягнення екологічних стандартів, що є критично важливим в умовах євроінтеграційних процесів.

Ефективне функціонування синергетичної моделі потребує використання комплексу взаємопов'язаних інструментів державного регулювання та підтримки інноваційного розвитку. Замість неефективних прямих субсидій у цифровому середовищі доцільно

застосовувати непрямі та інфраструктурні інструменти, які стимулюють підприємства до впровадження сучасних технологічних рішень.

Важливим кроком є переведення дозвільних процедур та сертифікації у сфері безпечності харчової продукції на технологію блокчейн. Це дозволяє створити прозорі системи простежуваності (traceability) від первинного виробника сировини до кінцевого споживача. Така прозорість нівелює технічні бар'єри у торгівлі та виступає дієвим засобом диверсифікації агроекспорту, спрощуючи доступ українських виробників харчових продуктів на високомаржинальні ринки ЄС, Азії та Північної Америки.

Поряд із цим особливого значення набуває стимулювання подвійного (зеленого й цифрового) переходу на підприємствах харчової промисловості. Застосування інструментів Індустрії 4.0 та 5.0, таких як цифрові двійники виробничих ліній, дозволяє оптимізувати використання сировини, води та енергетичних ресурсів. Державне сприяння у цій сфері має здійснюватися через механізми податкових кредитів на НДДКР, пільгове кредитування проектів з автоматизації та впровадження високотехнологічних робастно-оптимальних систем керування. Це забезпечить підвищення енергоефективності та загальної конкурентоспроможності підприємств у кризових умовах.

Інституційний вимір синергетичної взаємодії передбачає формування спільних науково-виробничих та цифрових кластерів. У межах таких об'єднань державні наукові установи, вищі навчальні заклади та приватні ІТ-компанії спільно з підприємствами харчової промисловості розробляють спеціалізовані цифрові рішення, що враховують галузеву специфіку. Держава в цьому процесі виступає координатором та співінвестором, створюючи сприятливі умови для трансферу технологій та розвитку людського капіталу. Таким чином формується стійка екосистема, здатна гнучко реагувати на глобальні виклики та забезпечувати стабільне економічне зростання.

Державне регулювання в сучасних умовах має трансформуватися у дієвий механізм підтримки подвійного (зеленого й цифрового) переходу. Стимулювання впровадження енергоефективних систем управління та цифрових бізнес-моделей дозволить забезпечити стійкий розвиток як окремих підприємств харчової галузі, так і територіальних

громад, інтегруючи вітчизняного виробника в глобальні ланцюги створення доданої вартості на правах високотехнологічного партнера.

Список використаних джерел:

1. Гривківська О., Горінний М. Державне регулювання інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості. РОЗВИТОК МІСТА. 2025. № 4 (08). С. 13–19. URL: https://doi.org/10.32782/city-development.2025.4-2 (дата звернення: 19.05.2026).
2. Остапенко С. Пріоритетні напрями державного регулювання харчової промисловості як засіб диверсифікації агроекспорту. ПРОДОВОЛЬЧІ РЕСУРСИ. 2022. Т. 10, № 18. С. 257–265. URL: https://doi.org/10.31073/foodresources2022-18-25 (дата звернення: 19.05.2026).
3. Упатов С. Державне регулювання як засіб підвищення ефективності харчової промисловості. Суспільство та національні інтереси. 2024. № 4(4). URL: https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-4(4)-1354-1365 (дата звернення: 19.05.2026).
4. Хрип'юк В. І. Державне регулювання інноваційно-орієнтованого розвитку харчової промисловості україни. Food Industry Economics. 2017. Т. 9, № 4. URL: https://doi.org/10.15673/fie.v9i4.748 (дата звернення: 19.05.2026).
5. Khrypiuk V. Instruments of the state regulation of food industry of Ukraine. Scientific Works of National University of Food Technologies. 2018. Vol. 24, no. 3. P. 35–45. URL: https://doi.org/10.24263/2225-2924-2018-24-3-6 (date of access: 19.05.2026).

Орлова Наталія Сергіївна,
д.держ.упр., професор Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВЕКТОР ТРАНСФОРМАЦІЙ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Недооцінка впливу людського розвитку на економічне зростання держави є однією з головних причин занепаду сталого економічного розвитку країни. Державне управління (особливо на місцевому рівні) людським розвитком є ключовою метою успішної державної політики, що вимагає збалансованої діяльності органів влади, спрямованої на пошуки дієвих механізмів державного управління у соціальній сфері. Варто проводити глибокий аналіз механізмів державного управління соціальної сфери та європейських соціальних стандартів на шляху України до європейських цінностей та розвитку демократичного суспільства.

Україна здійснює реформування системи державного управління в умовах екстремальних викликів повномасштабної війни. Головна мета реформування державного управління – побудова сучасної спроможної сервісної та цифрової держави, що забезпечує захист інтересів громадян

на основі європейських стандартів [1].

Глибокий аналіз демографічної складової суспільства та розроблені в країні напрями підвищення індексу людського розвитку свідчать про можливості соціальної сфери України до швидкого стрибку до європейських стандартів життя. Особливу увагу в державних стратегічних завданнях приділено реформі державного управління – саме частині управління людськими ресурсами в органах державної влади та місцевого самоврядування. Пріоритетними є наразі дослідження реформи оплати праці для державних службовців, яка впроваджує прозору структуру виплат та функціональну класифікацію посад. Також, актуальним залишається формування механізмів державної підтримки людського потенціалу та аналізу розвитку професійних компетентностей державних службовців у Європі та Україні.

Сучасні виклики цифровізації державного управління та їх вплив на управління людськими ресурсами в органах державного управління та місцевого самоврядування безперечно наближає Україну до європейського цифрового ринку. Аналіз розвитку професійних компетентностей державних службовців у Європі та Україні свідчить про глибоку конвергенцію стратегічних підходів, де інновації, цифрова грамотність та адаптивне лідерство стають основою професійної компетентності.

Інновації в уряді більше не сприймаються як факультативна діяльність або випадковий успіх окремих департаментів. Це системна вимога, що дозволяє підвищувати ефективність, покращувати якість послуг і забезпечувати стійкість державних інституцій перед глобальними кризами. Дослідження Global Government Innovation підкреслює, що державні службовці за своєю суттю є «вирішувачами проблем», проте їхня здатність до інновацій критично залежить від створених умов [2].

Європейський союз (ЄС) та Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) встановлюють глобальні стандарти управління публічною службою, фокусуючись на цінностях, спроможності та результативності. Рекомендації ОЕСР щодо лідерства та спроможності публічної служби визначають 14 принципів, структурованих за трьома основними напрямами: культура, орієнтована

на цінності, кваліфікована та ефективна робоча сила, а також адаптивні системи зайнятості. Стрижнем ефективності уряду є Senior Level Public Servants – вищі державні службовці. Вони мають бути не лише експертами в адміністративних процесах, а й лідерами, здатними мотивувати персонал та бути довіреними партнерами для громадян і політиків. Сучасні виклики вимагають від них здатності надавати безсторонні поради, засновані на доказах, навіть якщо ці поради не збігаються з політичними уподобаннями поточної влади.

Для забезпечення якості вищої ланки управління країни-члени ОЕСР все частіше використовують складні інструменти оцінки компетенцій, включаючи асесмент-центри та симуляції. Це дозволяє виявляти лідерський потенціал ще на етапі рекрутингу та формувати індивідуальні плани розвитку [3, 4].

Зміна пріоритетів у виборі компетентностей протягом 2020-2024 рр. відображає перехід України від стабілізаційних реформ до підготовки до членства в ЄС та післявоєнного відновлення. Якщо у 2020 році акцент робився на процесах децентралізації та базовій цифровій грамотності, то у 2025 році структура запитів стала значно складнішою. У 2025 році ключові компетентності публічних службовців в Україні орієнтовані на євроінтеграцію, цифровізацію, управління змінами та стійкість. Пріоритетними є професійні знання (в т.ч. законодавства ЄС), комунікація, лідерство, кібербезпека та здатність працювати в умовах невизначеності. Розвиток цих навичок переважно здійснюється через самоосвіту та спеціальні короткострокові програми.

У висновках варто зазначити, що проблему зниження значущості інтелектуального потенціалу в процесі розвитку економіки можливо вирішити на різних управлінських рівнях у країни: державному, регіональному, на рівні підприємства та на рівні особистості. Також, у подальших дослідженнях варто визначити нові механізми цифровізації державного управління в Україні та зробити комплексне дослідження особливостей управління людським розвитком в органах державної влади в умовах євроінтеграції.

Список використаних джерел:

1. Орлова Н.С. Детермінанти людського розвитку України в умовах євроінтеграції: державно-управлінський вимір. Київ: ФОП Самченко А.М., 2026. 144 с.

2. Global Governance Innovation Report 2025: Advancing the Pact for the Future and Environmental Governance. Washington: The Stimson Center, 2025. 110 p.

3. Public employment and management. Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: https://www.oecd.org/en/topics/public-employment-and-management.html

4. The Principles of Public Administration. SIGMA. URL: https://www.sigmaweb.org/en/publications/the-principles-of-public-administration_7f5ec453-en.html

Проценко Владислав Олегович,
аспірант Запорізького національного університету

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ ЗРІЛОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ГАЛУЗІ

Харчова промисловість України є стратегічно важливим сектором національної економіки, який не лише гарантує продовольчу безпеку держави, а й виступає провідним фактором диверсифікації аграрного експорту. В сучасних умовах воєнного стану та активізації процесів євроінтеграції виникає гостра потреба у формуванні принципово нових підходів до взаємодії між державними органами та суб'єктами господарювання. У цьому контексті цифрова зрілість підприємств харчової галузі перетворюється із суто корпоративного завдання на важливий об'єкт та пріоритет публічного управління.

Розбудова сучасного цифрового партнерства потребує узгодження державних регуляторних механізмів із процесами внутрішньої цифрової трансформації бізнесу. К. Є. Балабуха [1] досліджує вплив цифрової зрілості на якість управлінських рішень на основі даних у країнах, що розвиваються. У публічному управлінні це дозволяє створювати умови для проактивної стійкості критичних секторів. Т. Гера розглядає цифрову зрілість як результат комплексної трансформації системи менеджменту підприємства [2]. А. Кіщун та Ю. Войцеховська аналізують вплив штучного інтелекту та гнучких методологій на інноваційну активність у нестабільному середовищі [3]. Я. Корнійко та О. Юрцева досліджують цифрову зрілість у контексті управління ланцюгами поставок [4]. Р. М. Лісова оцінює цифрову готовність українського промислового сектору до стандартів Індустрії 4.0 [5], що є критично важливим для формування державної промислової та інноваційної політики. Попри значний науковий інтерес, питання інструментів публічного управління, спрямованих на стимулювання

цифрової зрілості підприємств харчової галузі в межах єдиної державно-приватної екосистеми, потребують додаткового концептуального обґрунтування.

Традиційна модель державного регулювання харчової галузі тривалий час базувалася на принципах зовнішнього нагляду, контролю за дотриманням лімітів та фіскального тиску. Проте в цифровому середовищі публічне управління має еволюціонувати в бік партнерської моделі взаємодії. Формування цифрової зрілості підприємств харчової промисловості стає платформою, яка дозволяє об'єднати публічний інтерес (забезпечення продовольчої безпеки, наповнення бюджету, сталий розвиток) із приватними цілями бізнесу (рентабельність, розширення ринків збуту).

Ефективність взаємодії органів публічної влади та бізнесу безпосередньо залежить від рівня діджиталізації підприємств харчової галузі.

Таблиця 1 Рівень цифровізації підприємств харчової галузі та формат державно-приватної взаємодії

Рівень цифрової зрілості підприємств	Технологічний інструментарій	Механізми публічного управління та контролю	Формат державно-приватної взаємодії
Початковий (Цифрова готовність)	Локальні таблиці Excel, паперовий облік, розрізнене ПЗ	Традиційний бюрократичний контроль, паперова звітність, регулярні перевірки	Асиметричний, дискретний, високий рівень адміністративного тиску
Керований (Цифрова інтенсивність)	Базові ERP, WMS, часткова автоматизація ліній, датчики HACCP	Електронний кабінет платника, подача електронних декларацій.	Електронна взаємодія за принципом «запит-відповідь», зниження паперового навантаження
Інтегрований (Цифрова зрілість)	Хмарні платформи, інтегровані ланцюги постачання, EDI-системи	Наскрізне цифрове відстеження якості, автоматизований митний контроль	Двостороннє партнерство на спільних платформах, підтвердження відповідності стандартам
Оптимізований (Інтелектуальне лідерство)	Big Data, ШІ для планування, цифрові двійники, IoT	Предиктивний моніторинг ризиків продовольчої безпеки, автоматичний комплаєнс	Синергетична екосистема, спільне управління ризиками, дата-орієнтоване публічне планування

Для прискорення переходу підприємств на вищі рівні цифрової зрілості органи публічного управління мають застосовувати систему взаємопов'язаних механізмів. Нормативно-правовий механізм, що передбачає адаптацію законодавства у сферах кібербезпеки та державно-приватної взаємодії в кіберпросторі, легалізацію використання технологій розподілених реєстрів (блокчейн) для відстежуваності ланцюгів постачання. Економіко-фінансовий механізм, що використовується для запровадження податкових стимулів (кредитів на НДДКР), надання державних субсидій та пільгових кредитів на цифрову модернізацію в межах концепції подвійного (зеленого та цифрового) переходу. Організаційно-інституційний механізм, що формує інструменти стимулювання створення інноваційних цифрових кластерів, де державні інституції, наукові установи та приватний IT-сектор (такі компанії вітчизняного ландшафту, як SoftElegance, IMATEK тощо) спільно працюють над потребами харчових підприємств. А також, інформаційно-комунікативний механізм, що передбачає розбудову інтегрованих державних онлайн-платформ для публічно-приватного діалогу, спрощення доступу малого та середнього бізнесу до аналітичних баз даних Big Data органів статистики та митниці.

Отже, формування цифрової зрілості підприємств харчової галузі є стратегічним пріоритетом публічного управління, що безпосередньо визначає рівень продовольчої та економічної безпеки держави в умовах війни та євроінтеграції. Органи публічної влади мають змінити парадигму регулювання – відійти від жорсткого нагляду та перейти до ролі фасилітатора цифрової трансформації, стимулюючи горизонтальну та вертикальну інтеграцію суб'єктів ринку в межах єдиного цифрового середовища. Використання гнучких методологій управління, технологій штучного інтелекту та залучення рішень вітчизняного високотехнологічного ландшафту є критично важливими інструментами, державна підтримка яких дозволить мінімізувати дефіцит інвестиційного капіталу. Досягнення високого рівня цифрової зрілості підприємствами харчової галузі дозволить органам публічного управління оптимізувати власну діяльність, переходячи до

предиктивного моніторингу ризиків та ухвалення ефективних державних рішень на основі даних.

Список використаних джерел:

1. Балабуха К. Є. ЦИФРОВА ЗРІЛІСТЬ ТА ЯКІСТЬ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ НА ОСНОВІ ДАНИХ: ДОСВІД КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ. Інвестиції: практика та досвід. 2026. № 5. С. 205–214. URL: https://doi.org/10.32702/2306-6814.2026.5.205 (дата звернення: 19.05.2026).

2. Гера Т. ЦИФРОВА ЗРІЛІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ЯК РЕЗУЛЬТАТ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ. Успіхи і досягнення у науці. 2026. № 3(25). URL: https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-3(25)-747-762 (дата звернення: 19.05.2026).

3. Кіщун А., Войцеховська Ю. ЦИФРОВА ЗРІЛІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ. THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF MODERN SCIENTIFIC RESEARCH. 2026. С. 56–58. URL: https://doi.org/10.36074/logos-13.03.2026.011 (дата звернення: 19.05.2026).

4. Корнійко Я., Юрцева О. Цифрова зрілість підприємства в управлінні бізнес-процесами ланцюгів поставок. Adaptive Management Theory and Practice Economics. 2024. Т. 18, № 36. URL: https://doi.org/10.33296/2707-0654-18(36)-13 (дата звернення: 19.05.2026).

5. Лісова Р. М. Індустрія 4.0 та цифрова готовність українських промислових підприємств. Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування. 2021. № 7. С. 86–96. URL: https://doi.org/10.33244/2617-5932.7.2021.86-96 (дата звернення: 19.05.2026).

Рєзніков Олексій Вікторович,
аспірант Державного торговельно–економічного університету

РОБОТА З ВИКРИВАЧАМИ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА АНТИКОРУПЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ДЕРЖАВНИХ ОРГАНАХ

Проблема запобігання корупції на шаленій швидкості увірвалася в усі суспільно–політичні процеси в Україні вже на початку 2000–х років. Міжнародно–правові зобов'язання, прийняті нашою державою з метою досягнення Україною відповідності третьому Копенгагенському та Мадридському критеріям набуття членства в Європейському Союзі та втілені у Загальнодержавній програмі адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, підтримані наступними Євроінтеграційними кроками ще більше актуалізували питання антикорупційного менеджменту в державному управлінні.

Відповідно до Дослідження «Корупція в Україні 2025: розуміння, сприйняття, поширеність», проведеного соціологічною компанією «Info

Sapiens» на замовлення Національного агентства з питань запобігання корупції, корупція посідає друге місце (72,2%) серед основних проблем для України після повномасштабного вторгнення російської федерації (93,5%)[1, с.18].

Частина перша статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» визначає викривача як фізичну особу, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання[2].

Запобігання корупції як функція органів державної влади визначена у статтях 19, 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України»[3], статті 9 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади»[4], затверджених положеннях центральних органів виконавчої влади.

Роз'яснення цієї функції щодо роботи з викривачами ми знаходимо у частині п'ятій статті 53-1 Закону України «Про запобігання корупції», яка зобов'язує державні органи забезпечувати викривачам умови для здійснення повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону шляхом:

– впровадження механізмів заохочення та формування культури повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону;

– надання працівникам та особам, які проходять у них службу або навчання чи виконують певну роботу, методичної допомоги та консультацій щодо здійснення повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону;

– організації та забезпечення розгляду повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших

порушень цього Закону;

– обов’язкового забезпечення функціонування у випадках, передбачених цим Законом, внутрішніх та регулярних каналів для повідомлення про можливі факти корупційних або пов’язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону[2].

Наведені обов'язки охоплюють увесь цикл роботи з викривачем – від формування психологічної готовності повідомляти до організаційного забезпечення самого процесу повідомлення, – що свідчить про системний підхід законодавця. Водночас практична ефективність цих механізмів значною мірою залежить від того, наскільки уповноважені підрозділи спроможні перетворити вимоги закону на реальну організаційну культуру, а не на формальне звітування.

Також зміст роботи з викривачами, що здійснюється спеціалізованими структурними підрозділами державних органів – уповноваженими підрозділами (уповноваженими особами) з питань запобігання та виявлення корупції, – визначається пунктами 6 та 7 частини шостої статті 13-1 Закону України «Про запобігання корупції»:

– розгляд повідомлень про порушення вимог цього Закону, у тому числі на підвідомчих підприємствах, в установах та організаціях;

– забезпечення захисту працівників, які повідомили про порушення вимог цього Закону, від застосування негативних заходів впливу з боку керівника або роботодавця відповідно до законодавства щодо захисту викривачів[2].

Є досить виразним, що законодавець покладає на уповноважений підрозділ одночасно дві функції – процесуальну (розгляд повідомлень) та захисну (протидія тиску на викривача), що підкреслює його роль не лише як технічного реєстратора звернень, а й як внутрішнього ґаранта безпеки особи, яка повідомила про порушення.

Ефективна система викривання включає декілька елементів: захист викривачів, визначення процедури викривання та розбудову культури викривання[5, с.72,73].

На виконання вимог Закону України «Про запобігання корупції» державні органи:

- визначають порядок розгляду повідомлень викривачів;

- заохочують та формують культуру викривання;
- проводять інформаційно–роз'яснювальну роботу, розробляють пам'ятки для викривачів, розміщують відповідні інформаційна матеріали, зокрема й щодо визначення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», на інформаційних дошках та веб порталах органів державної влади, співпрацюють з викривачами, зокрема і з метою їх захисту відповідно до вимог та гарантій, встановлених Законом України «Про запобігання корупції»;
- визначають та підтримують у робочому стані внутрішні та регулярні канали для повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», повідомляють інформацію про такі канали на веб порталах та в інформаційних матеріалах.

Отже, проведений аналіз свідчить, що робота з викривачами є системним та багатовимірним напрямом антикорупційного менеджменту в державних органах, який охоплює нормативне регулювання, інституційне забезпечення та цілеспрямоване формування культури повідомлення про корупційні правопорушення. Попри наявну правову базу ефективна реалізація цього напряму потребує не лише формального виконання законодавчих вимог, а й подолання практичних бар'єрів: страху помсти з боку керівництва, недовіри до інституцій та браку обізнаності працівників щодо механізмів захисту. В умовах воєнного стану і поглиблення євроінтеграції України зазначені питання набувають особливої актуальності, адже система захисту викривачів є однією з обов'язкових умов відповідності держави–кандидата вимогам Євросоюзу у сфері публічного управління та верховенства права. Перспективним напрямом подальших досліджень вважаємо оцінювання практики імплементації норм про захист викривачів у реальній діяльності державних органів та розроблення науково–практичних рекомендацій щодо вдосконалення відповідних механізмів з урахуванням кращого досвіду держав–членів ЄС.

Список використаних джерел:

1. Корупція в Україні 2025: розуміння, сприйняття, поширеність. Аналітичний звіт за результатами опитування населення та бізнесу // InfoSapiens : веб сайт. URL: https://www.sapiens.com.ua/publications/socpol–research/386/Звіт _2025_УКР.pdf .

2. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700–VII : станом на 7 лют. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700–18#Text.

3. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27.02.2014 № 794–VII : станом на 16 груд. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794–18#Text.

4. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17.03.2011 № 3166–VI : станом на 30 серп. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/3166–17#Text .

5. Стан культури викривання на державних підприємствах, які входять до сфери управління Міністерства розвитку громад та територій України. Програма розвитку ООН (ПРООН). URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/ files/2025–09/kultura_vykryvannya_koruptsiyi.pdf.

Свірко Світлана Володимирівна,
завідувач кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування Державного університету «Житомирська політехніка»
Панасюк Лідія Мирославівна,
здобувач Державного університету «Житомирська політехніка»

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ САНАТОРНО-КУРОРТНИМ КОМПЛЕКСОМ УКРАЇНИ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ОРІЄНТИРИ

України знаходиться на заключному етапі євроінтеграційного процесу, що передбачає проведення скринінгу Європейською комісію, який являє собою оцінку відповідності законодавства України праву ЄС. Скринінг фактично проводиться за 38-ма переговорними розділами, що об’єднані 6-ма змістовними кластерами [1 - 3]. У наслідок проведеної оцінки за традиційною процедурою Європейська комісія формує звіт та рекомендації країні-кандидату на членство в Європейському Союзі. Фактично, ці вказівки є дороговказом уряду такої країни щодо подальших дій на шляху євроінтеграції.

Санаторно-курортний комплекс являє собою сукупність різновекторних (за організаційно-правовою формою, формою власності, профілем, спеціалізацією, функцією, відомчим підпорядкуванням тощо) санаторно-курортних закладів, що призвані вирішувати важливі загальнодержавні завдання із забезпечення та відновлення здоров’я нації, підвищення її якості життя в межах досягнення цілей сталого розвитку. Державне управління санаторно-курортним комплексом фактично охоплює два об’єкти: охорону здоров’я та туризм. В межах переговорних кластерів ЄС та країн-кандидата до членства в ЄС вони

ідентифікуються за розділами: 3 «Свобода підприємництва та надання послуг», 28 «Захист прав споживачів та охорона здоров'я» (кластер 2 «Внутрішній ринок»), 20 «Підприємництво та промислова політика» (кластер 3 «Конкурентноспроможність та інклюзивне зростання») [1].

Слід зауважити, що попередня оцінка відповідності законодавства України праву ЄС була розпочата ще в 2022 році. За результатами проведеної первинної оцінки можливо визначити динаміку відповідності права України праву ЄС щодо санаторно-курортної сфери (таблиця 1) [4].

Таблиця 1. Динаміка відповідності права України праву ЄС щодо санаторно-курортної сфери (складено на підставі [5-8])

ступінь відповідності за роками **назва розділу**	***2022***	***2023***	***2024***	***2025***
3 «Свобода підприємництва та надання послуг»	*деяка відповідність*	*деяка відповідність*	*деяка відповідність*	*деяка відповідність*
20 «Підприємництво та промислова політика»»	*деяка відповідність*	*деяка відповідність*	*деяка/помірна відповідність*	*деяка/помірна відповідність*
28 «Захист прав споживачів та охорона здоров'я»	*деяка відповідність*	*деяка відповідність*	*деяка відповідність*	*деяка/помірна відповідність*

Акцентуємо на невисокому рівні отриманих оцінок за вказаними розділами, оскільки, за 5-бальною шкалою оцінкам «деяка відповідність» та «деяка/помірна відповідність» відповідають 2 та 2,5 бали відповідно.

Прогрес наближення права України до права ЄС щодо санаторно-курортної сфери представлено в таблиці 2.

Таблиця 2. Прогрес у наближенні права України до права ЄС щодо санаторно-курортної сфери (складено на підставі [5-8]).

ступінь відповідності за роками **назва розділу**	***2022/2023***	***2023/2024***	***2024/2025***
3 «Свобода підприємництва та надання послуг»	*певний прогрес*	*обмежений прогрес*	*обмежений прогрес*
20 «Підприємництво та промислова політика»»	*обмежений прогрес*	*добрий прогрес*	*певний прогрес*
28 «Захист прав споживачів та охорона здоров'я»	*обмежений прогрес*	*певний прогрес*	*добрий прогрес*

Зазначимо, що за 4-бальною шкалою оцінки «обмежений прогрес», «певний прогрес» та «добрий прогрес» відповідають оцінками 1, 2 та 3 бали відповідно, що свідчить, зважаючи на єдину оцінку «добрий прогрес», про дещо невтішну ситуацію.

За вказаними розділами скринінг розпочався в листопаді 2024 року та закінчився у квітні 2025 року; водночас, варто зазначити, що було здійснено попередня оцінка за цими розділами, що знайшло своє відображення у Звітах ЄК про рекомендацій нашій країні за наближенням її законодавства до права ЄС (2024, 2025 роки). Рекомендаціями , а отже дороговказом державному управлінню санаторно-курортним комплексом стали такі (таблиця 3).

Таблиця 3. Рекомендації ЄК Україні, що торкаються санаторно-курортного комплексу, в межах євроінтеграції останньої за Звітами розширення ЄС щодо України (складено на підставі [4, 9]).

Назва розділу	***2024***	***2025***
3 «Свобода підприєм-ництва та надання послуг»	• вжити заходів для усунення існуючих обмежень щодо надання послуг, використов-уючи можливості, передбаче-ні Угодою про асоціацію; • продовжити прогрес у наближенні до законодавства ЄС у сфері взаємного визнання професійних кваліфікацій.	• вжити заходів для усунення пере-шкод у наданні послуг між ЄС та Україною, використовуючи мож-ливості, що надаються Угодою про асоціацію, та розпочати процес гармонізації з Директивою ЄС про послуги; • досягти прогресу в гармонізації з acquis ЄС щодо взаємного визнан-ня професійних кваліфікацій.
20 «Підприєм-ництво та промислова політика»»	• відповідно до Плану України, продовжувати дерегуляцію та діджиталізацію дозвільних про-цедур з метою подальшого по-кращення бізнес-середовища та інвестиційного клімату вкраїні; • впроваджувати заходи для сти-мулювання приватного сектору та промислового розвитку, сприяти переходу до вироб-ництва товарів з вищою дода-ною вартістю та підтримувати стимули для залучення прямих іноземних інвестицій.	• продовжувати вдосконалювати рамкові умови для підприємництва, інновацій та інвестицій, зокрема шляхом прийняття нормативних актів у сфері бізнесу, що сприятимуть відновленню довіри інвесторів, та полегшення доступу до фінансування; • розпочати приведення законодавства у відповідність до acquis ЄС щодо Директиви про прострочені платежі.
28 «Захист прав спо-жи-вачів та	• прийняти законодавство, яке відповідає законодавству ЄС про ринковий нагляд та загальну безпеку продукції;	• привести у відповідність до Загаль-ного регламенту з безпеки продук-ції;

охорона здоров'я»	• прийняти національну стратегію та план дій у сфері охорони здоров'я, включаючи положення про громадське здоров'я та інформаційні системи охорони здоров'я, що сприятимуть інвестиціям у цей сектор, відповідно до зобов'язань, взятих на себе в рамках Плану України; • ухвалити законодавство, яке додатково узгоджується із законодавством ЄС щодо серйозних транскордонних загроз для здоров'я.	• розробити, затвердити та розпочати реалізацію національного плану готовності до надзвичайних ситуацій у сфері охорони здоров'я, а також відповідних механізмів реагування, та привести національне законодавство у відповідність до acquis ЄС у сфері безпеки охорони здоров'я; • інтегрувати технічні аспекти системи електронної охорони здоров'я в надійну систему управління, що охоплює всі відповідні суб'єкти, з метою забезпечення ефективної координації та ефективного виконання рішень.

Як свідчить таблиця 3 певна позитивна динаміка щодо виконання рекомендацій ЄК є, однак нашій країні необхідно виконати ще значну сукупність завдань задля наближення законодавства нашої країни в санаторно-курортній сфері до права ЄС. Саме ці завдання і є первинними орієнтирами державного управління санаторно-курортним комплексом нашої країни.

Список використаних джерел:

1. Свірко С.В., Орел О.В. Скринінг законодавства України з боку ЄС як орієнтир щодо напрямів розвитку вітчизняного державного управління. «Детермінанти соціально-економічного відновлення держави, регіонів та суб'єктів господарювання»: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 50-річчю Навчально-наукового інституту економіки та менеджменту, м.Рівне, 14 листопада 2025 р. Рівне: НУВГП, 2025. С.566-569.

2. Свірко С.В., Орел О.В. Державне управління євроінтеграційним процесом та державна євроінтеграційна політика України: понятійний дискурс. Економіка, управління та адміністрування. №3. 2025. С. 87-98.

3. Свірко С.В., Орел О.В. Державна євроінтеграційна політика України. Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні та світі», (Хорватія, м. Рієці, 12-13 травня 2025 р.). Суми: Сум ДПУ ім.А.С.Макаренка, 2025. С.249-251.

4. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Ukraine 2024 Report. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine%20Report%202024.pdf

5. Сидоренко С. Україна-лідерка та Україна-двієчниця: як Брюссель оцінює готовність Києва до вступу в ЄС. Європейська правда від 7.02.2023. URL: https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/02/7/7155643/

6. Сидоренко С. Рейтинг євроінтеграції-2023: хто випереджає Україну на шляху до ЄС та чи реально їх наздогнати. Європейська правда від 13.11.2023. URL: https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/11/13/7173415/

7. Сидоренко С. Рейтинг Євроінтеграції-2024. Від "корупції" до телемарафону: як ЄС оцінює готовність України до вступу. Європейська правда від 31.10.2024.

URL:https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/10/31/7197377/

8. Сидоренко С. Україну попередили, але не покарали. Як ЄС оцінив реформи та чого чекає від Києва. Європейська правда від 4.11.2025. URL: https://www.eurointegration.com.ua/articles/2025/11/4/7224109/

9. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Ukraine 2025 Report. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/EU-enlargement-.pdf

Сіденко Юлія Леонідівна,
д.держ.упр., головний спеціаліст відділу розгляду звернень управління обслуговування громадян Головного управління Пенсійного фонду України в Донецькій області

ПРІОРИТЕТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ПІДТРИМКИ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ

Соціальне підприємництво в сучасних умовах розглядається публічним управлінням як міст між економічною ефективністю та вирішенням гострих суспільних проблем [1].

Європейський союз (ЄС) визнає соціальну економіку як модель бізнесу майбутнього, де індивід та соціальна мета мають пріоритет над капіталом. План дій ЄС на 2021-2030 рр. зосереджений на трьох пріоритетах: створення сприятливих рамкових умов шляхом розробки спеціальних правових та фіскальних режимів, нарощування потенціалу та інвестицій через спеціалізовані фонди та хаби соціальних інновацій, формування доказової бази та порівняльної статистики соціального внеску підприємств [2].

Україна продовжує дотримуватися глобальних Цілей сталого розвитку, проте повномасштабна агресія змусила переглянути пріоритетність окремих завдань. У 2024-2025 рр. ключовий фокус змістився на забезпечення базових потреб населення, відновлення енергетичної безпеки, та збереження людського капіталу. Цифровізація МСП та розвиток соціального підприємництва є нерозривними частинами стратегічного курсу України на сталий розвиток.

Організація Social Economy Ukraine у 2024 році презентувала «Білу книгу», яка визначає соціальну економіку як ширшу систему, що включає кооперативи, асоціації та фонди, які реінвестують прибуток у

суспільні блага. Пріоритети «Білої книги» корелюють із завданнями відновлення: інтеграція вразливих груп, зелена трансформація, цифровізація соціальних послуг [3].

Соціальне підприємництво в Україні переходить від стадії волонтерського руху до інституціалізованого сектору економіки, що підкріплюється новими законодавчими ініціативами та міжнародною підтримкою, та стає частиною стратегії відновлення та інклюзивності. Одним із найважливіших досягнень у сфері публічного управління в 2024-2025 рр. стала робота над легалізацією соціального підприємництва.

Тривалий час соціальне підприємництво існувало як ініціатива громадських організацій без чіткого правового статусу, що обмежувало його економічний потенціал. В жовтні 2025 р. зареєстровано законопроект №11456, який офіційно визнає соціальне підприємництво частиною МСП та відкриває доступ до державної підтримки. Законопроєкт №14156, який отримав підтримку профільного комітету Верховної Ради у березні 2026 року, став відповіддю на потребу інклюзивного відновлення.

Законопроєкт №14156 пропонує внести зміни до Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні». Його основна мета – інтегрувати соціальне підприємництво в загальну систему підтримки бізнесу без створення додаткових бюрократичних перешкод [4]. Законопроєкт вводить у національне законодавство офіційний термін «суб'єкти соціального підприємництва», визначаючи їх як підприємства МСП, чия діяльність спрямована на вирішення соціальних проблем при одночасному отриманні прибутку [3]. Головними наслідками прийняття законопроєкту для системи публічного управління є:

соціальні підприємства отримують доступ до всіх інструментів державної підтримки (кредити «5-7-9», гранти «єРобота») на рівних умовах із традиційним бізнесом;

створюються правові підстави для залучення міжнародних імпакт-інвестицій та грантів ЄС, де сектор соціальної економіки традиційно має високу пріоритетність (в ЄС це 13,6 млн. робочих місць);

держава отримує партнера у сфері реабілітації ветеранів,

працевлаштування людей з інвалідністю та забезпечення послуг у громадах, що постраждали від війни [3, 5].

Законопроєкт передбачає, що соціальні підприємства зможуть користуватися послугами бізнес-інкубаторів, отримувати консультаційну підтримку та державні гарантії нарівні з традиційним бізнесом. Це особливо актуально для імпакт-інвесторів, які шукають прозорі правові рамки для вкладення коштів у соціально значущі проєкти в Україні. Незважаючи на прогресивність законопроєкту, існують певні бар'єри його реалізації: відсутність деталізованих механізмів верифікації «суспільно корисної мети», що може створити ризики зловживань статусом для отримання пільг [4].

Програма Ukraine Facility на 2024-2027 рр. є головним інструментом підтримки стійкості України, що базується на трьох взаємопов'язаних стовпах. Перший стовп забезпечує пряму бюджетну підтримку для виконання реформ (38,27 млрд. євро), другий – спеціальний інвестиційний інструмент для залучення приватного капіталу (6,97 млрд. євро), а третій – технічну допомогу для адаптації до стандартів ЄС. Ефективне використання інструментів Ukraine Facility (50 млрд євро) та активна участь у програмах ЄС дозволять Україні не лише відновити втрачені показники, а й здійснити технологічний стрибок, ставши одним із найдинамічніших цифрових середовищ Європи до 2030 року.

Розвиток соціального підприємництва є критично важливим для сталого розвитку країни, оскільки він є інструментом реінтеграції ветеранів, дозволяє інтегрувати вразливі групи населення в економічне життя країни, стимулювати соціальні підприємства у сфері переробки відходів та циркулярної економіки, знизити рівень бідності та посилити соціальну згуртованість, наблизити країну до стандартів Green Deal та сталого управління ресурсами.

Список використаних джерел:

1. Браунагель А. В. Стратегічні напрями розвитку соціального підприємництва в Україні. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2025. Т.10. №1. С. 170-175.

2. Social Economy Action Plan: progress tracker. European Commission. URL: https://social-economy-gateway.ec.europa.eu/social-economy-action-plan-progress-tracker_en

3 Розвиваємо екосистемусоціальної економіки України. Social Economy Ukraine. URL: https://socialeconomy.org.ua/

4. Комітет економічного розвитку підтримав законопроєкти про сімейне та соціальне підприємництво. Верховна Рада України. URL:

https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/271635.html

5. Соціальна згуртованість в Україні: тенденції за даними дослідження reSCORE 2024. ПРООН. URL: https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/sotsialna-zhurtovanist-v-ukrayini-tendentsiyi-za-danymy-doslidzhennya-rescore-2024

Сімоник Поліна Олексіївна,
студентка Державного торговельно-економічного університету

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Сучасний етап розвитку України характеризується активним реформуванням системи публічного управління та впровадженням цифрових технологій у діяльність органів державної влади. В умовах європейської інтеграції особливого значення набуває створення ефективної, прозорої та доступної системи управління, орієнтованої на потреби людини [1]. Саме тому цифровізація публічного управління є одним із пріоритетних напрямів державної політики України.

Цифрові технології поступово стають невід'ємною частиною функціонування держави. Їх використання дозволяє оптимізувати роботу органів влади, забезпечити швидке надання адміністративних послуг та покращити комунікацію між державою і громадянами. Крім того, цифровізація сприяє зменшенню бюрократичних процедур, підвищенню прозорості діяльності органів влади та мінімізації корупційних ризиків [5].

Євроінтеграційний курс України передбачає адаптацію національної системи публічного управління до європейських стандартів. Це стосується не лише законодавчих змін, а й впровадження сучасних цифрових механізмів управління, які вже успішно функціонують у країнах Європейського Союзу [5]. Саме тому питання цифровізації публічного управління є надзвичайно актуальним і потребує подальшого наукового дослідження.

Цифровізація публічного управління — це процес впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування з метою підвищення ефективності їх роботи та покращення якості надання послуг населенню [5]. Вона охоплює створення електронних реєстрів, розвиток

електронного документообігу, надання адміністративних послуг онлайн, використання цифрових платформ та автоматизацію управлінських процесів.

Основною метою цифровізації є створення сервісної держави, у якій людина може швидко й зручно отримувати необхідні послуги без зайвих бюрократичних процедур. Такий підхід відповідає сучасним європейським принципам публічного адміністрування, серед яких важливе місце займають відкритість, прозорість, підзвітність та орієнтація на потреби громадян [2].

Важливим елементом цифрової трансформації стало впровадження електронного урядування. Електронне урядування передбачає використання цифрових технологій для організації діяльності державних органів та взаємодії між владою, громадянами і бізнесом [4]. Це дозволяє зробити державне управління більш ефективним та доступним.

Особливу роль у процесі цифровізації відіграє застосунок та портал «Дія». Завдяки цьому сервісу громадяни можуть користуватися цифровими документами, отримувати адміністративні послуги, реєструвати бізнес, оформлювати допомогу та здійснювати інші юридично значимі дії онлайн [4]. Запровадження таких сервісів свідчить про поступове формування в Україні сучасної цифрової держави.

Країни Європейського Союзу вже тривалий час активно впроваджують цифрові технології у сферу публічного управління. Європейська модель електронного урядування базується на принципах відкритості, доступності, безпеки інформації та захисту прав людини. Саме ці принципи поступово впроваджуються і в Україні [5].

Одним із прикладів успішної цифровізації є Естонія, яка вважається однією з найбільш цифровізованих держав світу. У цій країні більшість державних послуг надається онлайн, а громадяни мають можливість голосувати на виборах через інтернет, користуватися електронними медичними картками та підписувати документи за допомогою електронного підпису. Досвід Естонії демонструє, що цифровізація здатна значно підвищити ефективність державного управління та рівень довіри населення до влади.

Європейський Союз також приділяє значну увагу питанням

захисту персональних даних. У країнах ЄС діє Загальний регламент про захист даних (GDPR), який встановлює високі стандарти безпеки інформації та гарантує захист прав громадян у цифровому середовищі. Україна також поступово адаптує своє законодавство до європейських вимог у цій сфері [3].

Крім того, у країнах ЄС активно розвиваються концепції відкритих даних та цифрової демократії. Органи влади забезпечують відкритий доступ до публічної інформації, що сприяє підвищенню прозорості державного управління та громадського контролю за діяльністю посадових осіб [3].

Одним із ключових напрямів цифровізації в Україні є розвиток електронних адміністративних послуг. Сьогодні громадяни можуть отримати значну кількість послуг дистанційно, не відвідуючи державні установи. Це особливо важливо в умовах воєнного стану, коли забезпечення безперервності роботи державних органів має стратегічне значення.

Важливим напрямом є розвиток електронного документообігу. Використання цифрових документів та електронного підпису дозволяє пришвидшити обмін інформацією між органами влади, скоротити витрати часу та зменшити використання паперових документів [4]. Це позитивно впливає на ефективність роботи державного апарату.

Ще одним напрямом є створення та вдосконалення державних електронних реєстрів. Наявність єдиних цифрових баз даних забезпечує швидкий доступ до інформації та спрощує процес надання адміністративних послуг. Наприклад, електронні реєстри використовуються у сфері реєстрації нерухомості, бізнесу, транспортних засобів та актів цивільного стану.

Важливу роль у цифровізації відіграє також розвиток електронної демократії. Громадяни можуть брати участь у публічних консультаціях, подавати електронні петиції, звернення та брати участь у громадському обговоренні важливих рішень [3]. Це сприяє розвитку демократичних процесів та підвищує рівень участі населення у державному управлінні.

Подальший розвиток цифровізації в Україні пов’язаний із поглибленням європейської інтеграції та модернізацією системи державного управління. Важливим завданням є створення повністю

інтегрованої цифрової системи, у якій громадяни зможуть отримувати всі основні державні послуги онлайн.

Перспективним напрямом є використання штучного інтелекту та автоматизованих систем у сфері публічного управління. Такі технології можуть допомогти у швидкій обробці інформації, прогнозуванні управлінських рішень та оптимізації роботи державних органів.

Важливим завданням також є підвищення рівня цифрової грамотності населення. Для цього необхідно розвивати освітні програми, проводити інформаційні кампанії та забезпечувати доступ громадян до сучасних технологій.

Отже, цифровізація публічного управління є одним із найважливіших напрямів реформування державної системи України в умовах євроінтеграції. Вона сприяє підвищенню ефективності діяльності органів влади, забезпеченню прозорості управління та покращенню якості адміністративних послуг.

Запровадження електронного урядування, розвиток цифрових сервісів та адаптація до європейських стандартів створюють умови для формування сучасної правової держави. Разом із тим існують певні виклики, пов’язані з кібербезпекою, захистом персональних даних та необхідністю підвищення цифрової грамотності населення.

Подальший розвиток цифровізації має стати важливим елементом модернізації України та її інтеграції до європейського правового простору. Саме цифрові технології можуть забезпечити більш ефективне, доступне та прозоре публічне управління, орієнтоване на потреби людини та суспільства.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: Конституція України (дата звернення: 20.05.2026).

2. Про адміністративні послуги : Закон України від 06 верес. 2012 р. № 5203-VI. URL: Закон України «Про адміністративні послуги» (дата звернення: 20.05.2026).

3. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI. URL: Закон України «Про доступ до публічної інформації» (дата звернення: 20.05.2026).

4. Питання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг : постанова Кабінету Міністрів України від 04 груд. 2019 р. № 1137. URL: Постанова КМУ № 1137 (дата звернення: 20.05.2026).

5. Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право : навч. посіб. Київ : Ваіте, 2023. 376 с.

Солос Микита Михайлович,
аспірант Запорізького національного університету

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ КОМЕРЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Цифрова трансформація бізнес-процесів стає однією з основних умов забезпечення виживання та довгострокової конкурентоспроможності суб'єктів господарювання в умовах високої макроекономічної нестабільності, постійної невизначеності та зовнішніх шоків. Проте для вітчизняного бізнесу цей процес ускладнюється руйнуванням інфраструктури, дефіцитом фінансових і людських ресурсів, а також системними ризиками, що супроводжують упровадження передових технологічних рішень. За таких умов комерційні підприємства не завжди здатні самостійно подолати бар'єри цифрового переходу, що обумовлює необхідність формування дієвої державної політики.

Теоретичний та практичний фундамент дослідження механізмів державного регулювання та підтримки цифрових трансформацій формується на перетині декількох наукових напрямів, представлених у працях сучасних вчених. Так, Хіміч С. детально досліджує інституційно-правові аспекти державного регулювання цифрової трансформації підприємств [4]. Автор обґрунтовує важливість створення єдиного цифрового простору з Європейським Союзом, фокусує увагу на потребі розробки спеціалізованого законодавства (зокрема закону «Про цифрову економіку») та виокремлює п'ять ключових вимірів цифрового переходу підприємств (стратегічний, технологічний, організаційний, результативний та ризиковий) разом із класифікацією необхідних ресурсів. Титиш Б. Й. аналізує державне регулювання в умовах цифрових викликів через призму конкурентних відносин [3]. Охотник А. фокусується на трансформації самого державного управління, досліджуючи адаптацію публічного адміністрування до вимог цифрового суспільства [1]. Вагонова О. Г. вивчають зв'язок макроекономічного регулювання з мікроекономічним рівнем [2]. Незважаючи на значний науковий доробок зазначених та інших дослідників, існує потреба в інтеграції зазначених підходів для

створення єдиної моделі, де державні механізми підтримки безпосередньо корелюють із внутрішніми процесами проєктного менеджменту комерційних підприємств.

Дієвість державної підтримки визначається якістю створеного інституційно-правового механізму, який виступає базисом для формування цифрової екосистеми. Згідно з дослідженнями, успішна державна політика у сфері цифровізації має базуватися на адаптації концепцій «Індустрії 4.0», «Цифрового виробництва» та «Інтернету в промисловості» до національних реалій. Це вимагає розробки та ухвалення комплексних законодавчих актів, насамперед закону «Про цифрову економіку», які б чітко регламентували статус цифрових активів, електронного документообігу та хмарних технологій.

Важливим вектором державного регулювання є гармонізація національних стандартів із вимогами Європейського Союзу з метою створення єдиного цифрового простору. Це відкриває комерційним підприємствам спрощений доступ до зовнішніх ринків та транскордонних цифрових сервісів. Водночас державне регулювання має пом'якшувати ринкові деформації. Як зазначає Титиш Б. Й., у цифровій економіці виникають ланцюгові ефекти, які за відсутності належного контролю можуть призвести до монополізації ринків великими цифровими платформами [3]. Держава має створювати прозорі умови для входу нових гравців, знижувати регуляторне навантаження на малі підприємства та стимулювати відкриту конкуренцію.

Зміни в публічному адмініструванні, детально описані Охотник А., безпосередньо впливають на бізнес-процеси підприємств через перехід до концепції "держави як платформи" [1]. Спрощення адміністративних процедур, автоматизація податкової звітності та цифровізація державних послуг (наприклад, через екосистему Дія) суттєво знижують операційні витрати комерційного сектору та мінімізують корупційні ризики.

Успіх цифрових ініціатив безпосередньо залежить від достатності та доступності трьох базових типів ресурсів, залучення яких має стимулюватися державою: фінансових, інтелектуально-кадрових та техніко-технологічних. Державна підтримка повинна мати таргетований характер, забезпечуючи потреби бізнесу на кожному з етапів

трансформації.

Державні ресурси та регуляторні пільги стають ефективними лише тоді, коли менеджмент підприємства спроможний раціонально інтегрувати їх у внутрішні операційні ланцюги. За умов макроекономічної нестабільності та обмеженості фінансування комерційні підприємства мають застосовувати математичні методи моделювання проєктів для мінімізації ризиків невиконання планів. Особливої ваги набувають методи сітьового планування — метод критичного шляху (CPM) та метод оцінки й аналізу програм (PERT), які детально досліджувалися Вагоновою О. Г. та колегами [2].

При плануванні проєкту цифровізації (наприклад, інтеграції ERP-системи чи автоматизації логістики) тривалість робіт часто характеризується високим ступенем невизначеності.

Державні імпульси через нормативні, фінансові та конкурентні канали проникають у внутрішнє середовище підприємства. Вони трансформують стратегічний, технологічний та організаційний виміри його діяльності, після чого проходять етап точного математичного планування на рівні проєктного менеджменту, що у підсумку веде до підвищення конкурентоспроможності компанії на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Отже, інституційно-правовий механізм є первинним елементом державної цифрової політики. Ефективність будь-яких фінансових чи технологічних вливань буде нівельована без чіткого законодавчого поля, гармонізованого з європейськими директивами, та створення дієвих органів координації цифровізації. Інтеграція до єдиного цифрового простору ЄС виступає головним стратегічним орієнтиром для забезпечення довгострокової стійкості українського бізнесу. Державне регулювання має гнучко поєднувати стимулювання інноваційної активності з контролем конкурентного середовища. Спрощення умов ведення бізнесу та ліквідація адміністративних бар'єрів для малих інноваційних фірм мають супроводжуватися дієвим антимонопольним регулюванням великих цифрових платформ. Це запобігає викривленню ринкових механізмів та забезпечує дію ланцюгових ефектів цифровізації на користь усіх суб'єктів господарювання. Ресурсна підтримка з боку держави повинна мати збалансований характер, одночасно покриваючи фінансові, технічні та

кадрові дефіцити підприємств. Створення податкових оаз та надання грантів дає результати лише тоді, коли паралельно функціонують державні програми розвитку людського капіталу та цифровізації публічних послуг, що знижує загальні трансакційні витрати бізнесу.

Успіх державної політики підтримки безпосередньо залежить від операційної спроможності мікроекономічних суб'єктів. Застосування комерційними підприємствами передових методів проєктного менеджменту, виступає необхідною ланкою для трансляції зовнішньої державної допомоги у внутрішню ефективність, оптимізацію логістичних ланцюгів та мінімізацію ризиків в умовах хронічної невизначеності. Лише за умови взаємодії скоординованої державної політики та науково обґрунтованого корпоративного менеджменту можливе досягнення синергетичного ефекту та успішна модернізація національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Охотник А. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ. Успіхи і досягнення у науці. 2026. № 12(22). URL: https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12(22)-1202-1211 (дата звернення: 19.05.2026).

2. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ ОПТИМІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ КОМЕРЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ / О. Г. Вагонова та ін. Efektyvna ekonomika. 2024. № 9. URL: https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.9.10 (дата звернення: 19.05.2026).

3. Титиш Б. Й. Державне регулювання в умовах викликів цифрової трансформації. 2025. URL: https://doi.org/10.5281/zenodo.14882881 (дата звернення: 19.05.2026).

4. ХІМІЧ С. ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки. 2023. № 3(66). С. 32–38. URL: https://doi.org/10.32689/2522-4603.2023.3.5 (дата звернення: 19.05.2026).

Трушевський Севастян Сергійович,
аспірант Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України

УДОСКОНАЛЕННЯ СУЧАСНОЇ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

Удосконалення сучасної моделі державного управління у сфері реабілітації осіб з інвалідністю в Україні зумовлюється як внутрішніми трансформаційними процесами публічного управління, так і зовнішніми викликами, пов’язаними з європейською інтеграцією, наслідками

збройної агресії, демографічними змінами та зростанням потреб у комплексній реабілітації. Нормативно-правову основу цієї сфери становить Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» [1], який визначає організаційні, правові та економічні засади функціонування системи, а також покладає державне управління на центральні та місцеві органи виконавчої влади й органи місцевого самоврядування. При цьому сучасна модель управління характеризується багаторівневістю, міжсекторальністю та складною координацією між суб'єктами, що обумовлює необхідність її подальшого вдосконалення.

Однією з ключових проблем є фрагментарність системи управління, що проявляється у розмежуванні повноважень між різними центральними органами виконавчої влади, зокрема у сферах соціального захисту, охорони здоров'я, освіти та фізичної культури. Така модель, хоча і відповідає принципу міжгалузевості реабілітації, водночас ускладнює інтеграцію послуг і формування єдиного управлінського контуру. Законодавство передбачає координацію діяльності цих органів, однак на практиці вона часто носить декларативний характер [1]. У зв'язку з цим перспективним напрямом удосконалення є впровадження інтегрованої моделі управління, заснованої на принципах «єдиного вікна» та кейс-менеджменту, що дозволяє забезпечити безперервність реабілітаційного процесу.

Суттєвим елементом модернізації є також розвиток індивідуалізованого підходу до надання реабілітаційних послуг. Існуючий механізм реалізації індивідуальних програм реабілітації, які визначають види, обсяг і строки заходів, є важливим інструментом персоналізації державної політики [2]. Водночас прийняття нових підзаконних актів, зокрема щодо вдосконалення індивідуальних програм реабілітації, спрямоване на перехід від медико-орієнтованої до функціонально-орієнтованої моделі, яка враховує повсякденне функціонування особи та її соціальну інтеграцію [3]. Це відповідає сучасним міжнародним підходам, зокрема концепції Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я.

Важливим напрямом удосконалення є цифровізація системи державного управління у сфері реабілітації. Створення електронних

реєстрів осіб з інвалідністю, цифрових платформ управління індивідуальними програмами реабілітації та інтеграція інформаційних систем різних відомств сприяють підвищенню прозорості, ефективності та адресності державної політики. У цьому контексті цифрові інструменти дозволяють забезпечити моніторинг результативності реабілітаційних заходів і формування доказової бази для управлінських рішень.

Окремої уваги потребує розвиток інституційної спроможності органів публічної влади. Сучасна модель державного управління передбачає не лише нормативне регулювання, але й формування професійного кадрового потенціалу у сфері реабілітації, включаючи фахівців з фізичної терапії, ерготерапії, соціальної роботи та психології. Законодавство визначає кадрове забезпечення як один із ключових елементів функціонування системи, проте на практиці існує дефіцит кваліфікованих кадрів, що потребує впровадження сучасних освітніх програм і стандартів підготовки.

Не менш важливим є посилення ролі місцевого самоврядування в умовах децентралізації. Передача значної частини повноважень на місцевий рівень відкриває можливості для адаптації реабілітаційних послуг до потреб конкретних громад, однак водночас вимагає належного ресурсного забезпечення та управлінської компетентності. Дослідження інфраструктури реабілітації в Україні свідчать про нерівномірність її розвитку та необхідність активізації державно-приватного партнерства як інструменту розширення доступу до послуг [4].

Удосконалення фінансово-економічного механізму також є ключовим напрямом реформування. Сучасна система фінансування реабілітаційних послуг характеризується фрагментованістю джерел і недостатньою орієнтацією на результат. Перехід до програмно-цільового фінансування, впровадження механізмів «гроші йдуть за пацієнтом», а також розвиток соціального замовлення сприятимуть підвищенню ефективності використання бюджетних ресурсів.

Суттєвим аспектом модернізації є інтеграція міжнародних стандартів і практик у національну систему державного управління. Відповідно до законодавства України, у разі наявності міжнародних

договорів застосовуються їхні положення [1], що створює передумови для імплементації Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю та європейських підходів до інклюзії. Це передбачає перехід від патерналістської моделі до моделі, орієнтованої на права людини, де особа з інвалідністю розглядається як активний суб'єкт, а не об'єкт соціальної політики.

Таким чином, удосконалення сучасної моделі державного управління у сфері реабілітації осіб з інвалідністю в Україні повинно здійснюватися на основі комплексного підходу, що поєднує інституційну інтеграцію, цифровізацію, індивідуалізацію послуг, розвиток кадрового потенціалу, фінансову модернізацію та імплементацію міжнародних стандартів. Реалізація цих напрямів дозволить сформувати ефективну, людиноцентричну та стійку систему реабілітації, здатну забезпечити повноцінну соціальну інтеграцію осіб з інвалідністю в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text

2. Бук М. Соціальне обслуговування осіб з інвалідністю в реабілітаційних установах України. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 9. DOI https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.9.15

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2025 р. № 1021 «Деякі питання щодо індивідуальних програм реабілітації осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю». URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-shchodo-indyvidualnykh-prohram-reabilitatsii-osib-z-invalidnistiu-ta-ditei-k-1021

4. Оверчук В.А. Аналіз регіональної інфраструктури забезпечення реабілітації осіб з інвалідністю в Україні. Сталий розвиток економіки. 2019. № 2. URL: https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/download/41/40

Шутко Дмитро Віталійович,
магістрант кафедри публічного управління та адміністрування Університету Григорія Сковороди в Переяславі

ФОРМУВАННЯ ДОВІРИ ГРОМАДСЬКОСТІ ДО ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Формування довіри громадськості до діяльності органів влади в Україні є складним і багатовимірним соціально-управлінським

процесом, який визначається взаємодією інституційних, комунікаційних, правових та соціокультурних чинників. У сучасній науковій літературі довіра до публічної влади розглядається як ключовий ресурс ефективного державного управління, що забезпечує легітимність владних інституцій, підвищує рівень соціальної згуртованості та сприяє стабільності політичної системи. Зокрема, дослідники наголошують, що соціальна довіра виступає інтегральним показником взаємодії громадян і держави, який формується на основі оцінки ефективності, прозорості та справедливості управлінських рішень [1].

У контексті України проблема довіри до органів влади набуває особливої актуальності в умовах тривалих реформ, суспільно-політичних трансформацій, децентралізації та зовнішніх безпекових викликів. Як свідчать наукові дослідження, рівень довіри громадян значною мірою залежить від сприйняття ефективності державних інституцій, рівня корупції, якості публічних послуг, а також здатності влади забезпечувати верховенство права та соціальну справедливість [2]. Водночас довіра є не лише результатом діяльності органів влади, але й чинником, який безпосередньо впливає на їхню спроможність реалізовувати політики, оскільки високий рівень довіри сприяє добровільному дотриманню громадянами рішень держави та зменшенню транзакційних витрат управління.

Важливим інституційним механізмом формування довіри є забезпечення прозорості та підзвітності органів влади. У сучасних умовах це реалізується через розвиток електронного урядування, відкритих даних, антикорупційної інфраструктури та інструментів громадського контролю. Дослідження у сфері публічного управління підкреслюють, що підвищення прозорості діяльності органів влади безпосередньо корелює зі зростанням рівня суспільної довіри, оскільки зменшує інформаційну асиметрію між державою і громадянами та обмежує можливості для зловживань [3].

Окрему роль у формуванні довіри відіграє якість комунікації між владою та суспільством. Ефективна комунікаційна політика передбачає не лише інформування громадян про прийняті рішення, але й залучення їх до процесів вироблення політики через механізми громадської участі,

консультацій та електронної демократії. Як зазначається в наукових дослідженнях, взаємодія влади і громадянського суспільства є ключовим чинником формування соціальної довіри, оскільки сприяє розвитку партнерських відносин і підвищує рівень легітимності управлінських рішень [4].

Водночас важливим чинником є інституційна спроможність держави забезпечувати справедливе правозастосування та ефективне функціонування судової системи. Недовіра до судів, правоохоронних органів і антикорупційних інституцій суттєво підриває загальний рівень довіри до держави, оскільки саме ці інституції формують у громадян відчуття справедливості та захищеності прав. У наукових працях наголошується, що без функціонування незалежної судової системи та дієвих механізмів запобігання корупції неможливо забезпечити стабільне зростання довіри до органів влади [2].

Крім того, важливе значення мають соціально-психологічні чинники, зокрема рівень соціального капіталу, історичний досвід взаємодії громадян із державними інституціями, а також загальний рівень соціальної згуртованості суспільства. Довіра формується поступово як результат тривалого накопичення позитивного або негативного досвіду взаємодії з владою, і тому є інерційним явищем, яке змінюється повільніше, ніж політичні або інституційні реформи.

У сучасних умовах цифровізації державного управління значно зростає роль електронних сервісів як інструментів підвищення довіри. Впровадження електронного урядування сприяє зниженню рівня бюрократії, мінімізації корупційних ризиків та забезпеченню доступності адміністративних послуг. Водночас наукові дослідження підтверджують, що розвиток електронної участі громадян у процесах управління позитивно впливає на їхню готовність до взаємодії з державою та підвищує рівень довіри до інституцій влади [5].

Отже, формування довіри громадськості до органів влади в Україні є комплексним процесом, що залежить від ефективності державного управління, рівня прозорості та підзвітності інституцій, якості правосуддя, розвитку громадянського суспільства та комунікаційної відкритості влади. Підвищення рівня довіри можливе лише за умови системного поєднання інституційних реформ,

антикорупційної політики, розвитку цифрових технологій управління та розширення участі громадян у прийнятті рішень.

Список використаних джерел

1. Палагнюк Ю.В. Соціальна довіра до органів публічної влади як фактор розвитку громадянського суспільства. Публічне управління та регіональний розвиток. 2021. № 13. С. 699-725. https://doi.org/10.34132/pard2021.13.07

2. Довженко А.М., Макарова О.П. Соціальна довіра до органів влади як фактор підвищення публічної безпеки. Взаємодія органів публічної влади та правоохоронних органів в контексті забезпечення публічної безпеки в умовах воєнного стану : зб. доп. за результатами Кругл. столу (м. Кам’янське, 20 листоп. 2024 р.)/ ГО "Молодіжна Організація Починаючих Лідерів". Кам’янське : ГО МОПЛ, 2024. С. 51-55.

3. Кузьмич А., Кузьмич О. Довіра громадян до органів місцевого самоврядування в Україні: фактори, наслідки та шляхи зміцнення. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління. 2025. № 21(1). С. 62-72. https://doi.org/10.17721/2616-9193.2025/21-9/11

4. Родіонов Є.О. Механізми соціальної взаємодії влади та громадянського суспільства на етапі повоєнної розбудови публічного управління. Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2024. № 3. С. 64-70. https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2024.3.8

5. Abdullah Alharbi, Kyeong Kang, Igor Hawryszkiewycz. The Influence of Trust and subjective Norms on Citizens Intentions to Engage in E-participation on E-government Websites. https://doi.org/10.48550/arXiv.1606.00746

СЕКЦІЯ 8.
НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА: ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ

Sukhonosov Roman,
Ph.D. in Medical Sciences, Associate Professor Department of Human Anatomy, Clinical Anatomy and Operative Surgery Kharkiv National Medical University
Hladush Marharyta,
Student, 2nd Medical Faculty Kharkiv National Medical University
Ushakova Mariia,
Intern Doctor Municipal Non-Profit Enterprise "Chuhuiv Central District Hospital"
Shchebetun Serhii,
Commander of the Special Purpose Police Regiment in Kharkiv Region, Police Colonel

CULTUROLOGICAL ANALYSIS OF THE TYPOLOGY OF VIOLENCE

Relevance: Today, an act of violence is not perceived exclusively in its physical aspect as direct aggression; it is regarded as a complex, multidimensional phenomenon that has deeply penetrated all structural components of society. For a long period of time, violence was examined primarily within the framework of jurisprudence or criminalistics. The adoption of a cultural studies approach makes it possible to go beyond these boundaries and investigate "invisible" forms: symbolic, structural, and cultural violence.

The aim of the study: To examine the cultural studies analysis of the typology of violence.

Materials and methods: Theoretical: review and analysis of scientific and methodological literature. Practical: original research.

Results and conclusions: In the conditions of global upheavals and full-scale wars (which is felt especially acutely in Ukraine), violence acquires existential proportions. Modern man lives in conditions of information oversaturation, where violence often becomes an object of consumption. Cinematography, video games, news, and social networks create a specific cultural space in which cruelty can be aestheticized or perceived as something commonplace. Examining how the media represent different types of violence helps to understand its impact on the

collective psyche.

A cultural studies analysis is necessary to understand the nature of information wars, propaganda, cultural genocide (the destruction of identity, language, and cultural monuments), and how aggressor societies culturally "normalize" their own cruelty toward other nations.

Cultural violence refers to those aspects of culture (religion, ideology, language, art, science) that are used to justify or legitimize direct and structural violence.

The empirical basis for the analysis of the typology of violence consists of 4 main psychotypes, or types of temperament (choleric, sanguine, melancholic, and phlegmatic), which must be considered in a broad socio-cultural context. Each of these main (abstract) types is divided into 3 specific types depending on the degree of expression of their primary quality, the characteristics of that group, or its modification within the given psychotype. The following groups of psychotypes are distinguished, along with the corresponding types of violence associated with them:

I. Choleric, extraverted, rational psychotype, oriented toward transformation. Main qualities: will and independence. It has 3 modal types that correspond to the individual, social, and spiritual levels.

a) Strongly expressed individuality that opposes generally accepted norms and traditions. Core attitude: the desire to complete the old and begin a new period. Here violence acts as a defense against the encroachments of society, an active rejection of its traditions and authorities. In culture – modernism and the avant-garde as forms of violent influence on the psyche;

b) Core attitude: self-assertion in society, within a collective, the conquest and defense of one's own authority. Violence motivated by ambitious drives, or as a means of achieving victory and winning in a struggle. An aggressive style of behavior, threats, blackmail, and the imitation of violence. The theatricalization of violence in life and its aestheticization in culture;

c) The individual at the level of a subject of society and culture. Violence as a form of struggle for the realization or protection of national-cultural, social, and religious ideals, national liberation movements, religious fundamentalism, and xenophobia.

II. Sanguine, extraverted, emotional psychotype. Main qualities: collectivity, interaction, commonality.

a) Core attitude: justice and harmony. Violence against manifestations of injustice, inequality, betrayal by partners, and also out of jealousy. Violence as the

reverse side of love;

b) The individual as an independent monad, with an attitude toward freedom and spirituality. The violent embodiment of ideas. Revolutions in culture as spiritual and artistic violence: the shock value and challenge of avant-garde art, ideological struggle;

c) The individual as a subject of communication and social connections. Violence as a consequence of disrupted communication, misunderstanding, and alienation. Also violence in the forms of writing and language. Militant rhetoric as a means of replacing or preventing real actions. The language of violence in culture and art.

III. Melancholic, introverted, rational psychotype, oriented toward cognition and analysis. Main qualities: materialism and realism.

a) Core attitude: order, organization, and principledness. Organized violence by the state and its institutions on legal grounds, which reinforces the existing order and system of values;

b) Core attitude: common sense and practicality. Here violence is connected with property, ownership, and money and is aimed both at their protection and acquisition, including corruption, theft, and robbery as extreme manifestations of this type of violence;

c) Core attitude: adaptability, instrumentalism, and functionalism. Violence in the form of criticism for mistakes made or waste in any undertaking. The use of violence for practical purposes, or as punishment in upbringing and education.

IV. Phlegmatic, introverted, sensory-emotional psychotype, oriented toward preservation. An evaluative, ethical-aesthetic attitude toward the world.

a) Core attitude: reliance on traditional life values – family, home, people. Violence as a means of protecting traditional foundations of life, as well as resulting from a sharp division into “us” and “them,” including elements of nationalism and racism in culture and public life as extreme manifestations of this type of violence;

b) Core attitude: egocentric will. The desire to eliminate everything that hinders the realization of one’s interests or obstructs development. The transformation of violence into an end in itself, self-destruction, and the possibility of sadism and masochism. Nihilism in culture and public life;

c) Core attitude: inner, spiritual life. Hidden forms of violence: conspiracies, intrigues, and other means of fighting secret enemies. Influence on a person’s subconscious and energy through occult methods (hypnosis, suggestion, brainwashing, lessons, etc.). The use of psychiatry for violent purposes.

Thus, all the psychotypes considered are characterized by elements of violence, the forms and methods of which are determined by individual qualities and attitudes. Many practices that were previously considered a "cultural norm" (for example, corporal punishment of children, gender-based violence, discrimination against minorities) are now being rethought as unacceptable acts of aggression. The study of the typology of violence is necessary for the formation of a culture of memory and the healing of societal traumas. Understanding how different types of violence affect collective identity is the key to creating effective mechanisms of transitional justice, reconciliation (where possible), and preventing the repetition of tragedies in the future. A cultural studies analysis of the typology of violence provides tools for recognizing aggression at the stage of its inception – in ideas, words, and symbols – before it turns into physical actions. Understanding this typology is critically important, because without overcoming cultural justification it is impossible to eradicate physical aggression.

Literature:

1. Alekseienko, A. P., & Lisovyi, V. M. (Eds.). (2010). Social-Philosophical and Ethical Problems of Medicine. Kolegium. (Recommended by the Ministry of Education and Science of Ukraine).

2. Bourdieu, P. (1991). Language and Symbolic Power (J. B. Thompson, Ed.; G. Raymond & M. Adamson, Trans.). Polity Press.

3. Brouwer, L. (2004). Pharmaceutical and Food Mafia. Kniahynia Olha.

4. Galtung, J. (1990). Cultural Violence. Journal of Peace Research, 27(3), 291–305. https://doi.org/10.1177/0022343390027003005

5. Social-Philosophical Dimensions of Violence in the Conditions of Modern War. (2023). Naukova Dumka. (Collective monograph, V. V. Kryvulia, Ed.).

Абражевич Марина Михайлівна,
аспірантка кафедри публічного управління та адміністрування Університету Григорія Сковороди в Переяславі

ІННОВАЦІЙНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ У СИСТЕМІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Інноваційні засади розвитку ризик-менеджменту у системі безпеки та оборони формуються під впливом глибинних трансформацій сучасного безпекового середовища, які характеризуються зростанням невизначеності, гібридизацією загроз, цифровізацією військових процесів та активним впровадженням проривних технологій. У таких умовах традиційні підходи до управління ризиками, що базуються переважно на ймовірнісних моделях і ретроспективному аналізі, виявляються недостатніми, оскільки не

враховують динамічність та нелінійність сучасних загроз. Відтак, ризик-менеджмент у секторі безпеки та оборони еволюціонує у напрямі інтеграції інноваційних методів, орієнтованих на проактивність, адаптивність та використання інтелектуальних систем.

Суттєвим концептуальним зрушенням є переосмислення співвідношення між ризиком і невизначеністю. У сучасних дослідженнях наголошується, що поряд із класичним управлінням ризиками необхідно розвивати здатність працювати з невизначеністю як окремою категорією, що не піддається точному кількісному виміру. Зокрема, у підходах НАТО підкреслюється, що ефективна безпекова політика має не лише мінімізувати ризики, але й використовувати невизначеність як джерело інноваційних можливостей, стимулюючи експериментування та розвиток нових технологічних рішень . Такий підхід трансформує саму природу ризик-менеджменту, переводячи його з площини контролю до площини стратегічного управління розвитком.

Однією з ключових інноваційних засад є цифровізація ризик-менеджменту та впровадження технологій штучного інтелекту. Використання ШІ дозволяє здійснювати прогнозування загроз у реальному часі, аналіз великих масивів даних, виявлення аномалій та автоматизацію прийняття управлінських рішень. Водночас, як зазначається у стратегіях НАТО, штучний інтелект виступає не лише інструментом підвищення ефективності оборонних спроможностей, але й джерелом нових ризиків, що потребують спеціалізованих механізмів управління [1]. У зв’язку з цим формується концепція «Управління ризиками на основі штучного інтелекту» [2], яка передбачає поєднання технологічних можливостей із етичними, правовими та безпековими обмеженнями.

Інноваційний розвиток ризик-менеджменту також пов’язаний із впровадженням принципів відповідального використання технологій. У сучасних міжнародних практиках особлива увага приділяється таким аспектам, як підзвітність, прозорість, контрольованість і мінімізація упередженості алгоритмів. Відповідно до принципів відповідального застосування штучного інтелекту в оборонній сфері, розроблених НАТО, управління ризиками має охоплювати весь життєвий цикл технологій – від розробки до експлуатації, включаючи постійний моніторинг і аудит [3]. Це свідчить про перехід до інтегрованих моделей ризик-менеджменту, де технічні, організаційні та нормативні елементи функціонують як єдина система.

Важливим напрямом інновацій є застосування багаторівневих та

життєвих підходів до управління ризиками. Сучасні наукові дослідження доводять ефективність концепції «глибоко ешелонований захист», яка передбачає створення кількох рівнів захисту та управління ризиками на різних етапах функціонування системи. Такий підхід поєднує функціональні, процесні та загрозоорієнтовані моделі, що дозволяє комплексно ідентифікувати, оцінювати та мінімізувати ризики [4]. У секторі безпеки та оборони це проявляється у створенні інтегрованих систем кіберзахисту, багаторівневих систем протидії гібридним загрозам та адаптивних механізмів реагування на кризові ситуації.

Не менш важливою інноваційною засадою є розвиток екосистемного підходу до ризик-менеджменту. Сучасна безпекова політика передбачає активну взаємодію між державними структурами, приватним сектором, науковими установами та міжнародними організаціями. Зокрема, у рамках стратегії розвитку проривних технологій НАТО наголошується на необхідності партнерства для одночасного стимулювання інновацій і захисту від їх потенційного зловживання [1]. Це означає, що управління ризиками виходить за межі окремих інституцій і набуває мережевого характеру.

Ще одним важливим елементом є впровадження принципів безперервного моніторингу та адаптивного управління ризиками. Сучасні підходи передбачають постійне оцінювання загроз, проведення аудитів, тестування систем на стійкість та оперативне реагування на інциденти. Зокрема, у практиках управління ризиками, пов’язаними з використанням ШІ у сфері національної безпеки, акцент робиться на безперервному контролі, регулярних перевірках і наявності чітких процедур реагування на кіберінциденти [5]. Такий підхід забезпечує високий рівень стійкості систем безпеки до динамічних загроз.

Інноваційні засади також включають розвиток концепції інтегрованої безпеки, яка передбачає поєднання військових, інформаційних, кібернетичних, економічних та соціальних компонентів. У цьому контексті ризик-менеджмент стає міждисциплінарним інструментом, що забезпечує узгодженість політик і дій у різних секторах. Особливої актуальності набуває управління ризиками гібридних загроз, які поєднують традиційні військові засоби з інформаційними операціями, кібератаками та економічним тиском.

Отже, інноваційні засади розвитку ризик-менеджменту у системі безпеки та оборони полягають у переході до проактивних, адаптивних і технологічно орієнтованих моделей управління, що базуються на інтеграції штучного інтелекту, багаторівневих систем захисту, екосистемної взаємодії

та принципів відповідального використання технологій. Така трансформація забезпечує підвищення стійкості безпекових систем, їх здатності ефективно реагувати на складні та динамічні загрози сучасного світу, а також формує нову парадигму управління ризиками як ключового елементу стратегічного розвитку сектору безпеки і оборони.

Список використаних джерел

1. NATO.Emerging and disruptive technologies. URL: https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/emerging-and-disruptive-technologies

2. Summary of NATO's revised Artificial Intelligence (AI) strategy. URL: https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2024/07/10/summary-of-natos-revised-artificial-intelligence-ai-strategy

3. NATO - Responsible AI Use in Defence (2024). URL: https://regulations.ai/regulations/RAI-X6-GO-RESPONS-2024

4. Shaun Ee, Joe O'Brien, Zoe Williams, Amanda El-Dakhakhni, Michael Aird, Alex Lintz. Adapting cybersecurity frameworks to manage frontier AI risks: A defense-in-depth approach. https://doi.org/10.48550/arXiv.2408.07933

5. Risk Management. URL: https://www.ai.mil/About/Resources/Pathway-to-AI-Readiness/Risk-Management

Авер'янов Сергій Володимирович,
к. політ. н., асистент кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ СТРАТЕГІЧНОГО ПРАГМАТИЗМУ США: БЕЗПЕКОВО-ПРАВОВИЙ ДИСКУРС

Ми є свідками корінної трансформації міжнародної системи безпеки, що прискорилась після 2022 року та відкритої збройної агресії РФ проти України. Подальша політико-безпекова турбулентність в різних регіонах світу є наслідком цих глобальних процесів. Це відобразилось і на новій зовнішньополітичній парадигмі США в «Стратегії національної безпеки» від листопада 2025 року [1]. Друга адміністрація Дональда Трампа проголошує відхід від політики глобального домінування, яке, на думку авторів документа, підірвало середній клас та індустріальну базу країни, на користь доктрини «гнучкого реалізму» та концепту «America First».

Ключовими принципами стратегії стають прагматичний підхід, де

зовнішня політика є інструментом захисту виключно національних інтересів США, та відмова від нав’язування демократичних змін іншим державам, що докорінно змінює умови, в яких Україна реалізує свій євроатлантичний курс. Стратегія США вносить суттєві корективи, закликаючи до припинення сприйняття Альянсу як структури, що постійно розширюється [1, с. 27]. Це робить актуальним для України аналіз моделі функціональної інтеграції, тобто членства через секторальну участь, як альтернативи формальному вступу.

Для союзників нова стратегічна концепція США означає перехід до доктрини «розподілу відповідальності» (burden-sharing). Вашингтон більше не планує бути «одноосібним світовим поліцейським». Натомість запроваджується «Гаазьке зобов'язання», згідно з яким країни НАТО мають витрачати 5% ВВП на оборону, забезпечуючи регіональну самодостатність [1, с. 12].

Крім того, США дотримуються принципу «гнучкого реалізму», відмовляючись від нав'язування демократичних змін країнам, чиї традиції відрізняються від західних, що відкриває шлях до виключно прагматичної взаємодії без фіксації на формі правління держави та світових стандартів політичного плюралізму. Це вимагає від України швидкого переходу від логіки виживання до логіки розвитку, щоб стати багатим та сильним союзником, з яким США готові працювати на партнерських засадах.

Пріоритетом США стає швидке припинення бойових дій для стабілізації світової економіки та відновлення стратегічної стабільності з Росією, щоб не допустити її надмірного зближення з Китаєм. Розуміння того, як цей фактор вплине на умови відновлення та подальшу інтеграцію України, є критично важливим. Відтак перспективи набуття швидкого членства України в НАТО у найближчій перспективі виглядають примарними.

Проте логіка розширення європейських та євроатлантичних структур невпинно змінюється з проєкту розвитку на стратегічний інструмент стримування РФ. В цьому контексті Україна може відігравати провідну роль, а в перспективі наші збройні сили можуть стати основою майбутньої європейської армії в рамках спільної політики оборони ЄС. Україна таким чином стає каталізатором фундаментальних реформ самого Євросоюзу у сферах бюджету та оборони.

Однак цей процес стикається з явищем «втоми від розширення» (enlargement fatigue) та економічним дисбалансом. Найбільш імовірним сценарієм на цьому тлі наразі є модель «Європи різних швидкостей»

(Французька модель), де Україна отримує доступ до єдиного ринку та оборонної політики, але без права голосу в Раді ЄС [2].

Тим не менш, Україна перебуває в епіцентрі трансформації трансатлантичного простору. Вона перестала бути виключно об'єктом міжнародної підтримки і реципієнтом допомоги, а перетворилася на активного суб'єкта — «донора безпеки», який змінює внутрішню логіку розширення західних інституцій.

На відміну від євроатлантичного треку, шлях до ЄС стимулюється самою Європою як інструмент стабілізації регіону. Повномасштабне вторгнення 2022 року змінило логіку розширення ЄС. Тепер уже Україна виступає ключовим фактором трансформації трансатлантичного лідерства. Подекуди Україна чинить не менший вплив на ЄС, ніж ЄС на Україну. Зокрема Український кейс спонукає Союз до фундаментальних реформ у сфері бюджету та оборони. Військово-фінансова допомога європейських країн-партнерів є яскравим прикладом цього. Поступово на Заході формується чітке розуміння того, що Україна повинна бути достатньо сильною, щоб Європа могла функціонувати стабільно, не потребуючи постійної американської допомоги.

Випереджаючими темпами відбувається секторальна інтеграція України з країнами Європи у цифрових та оборонних сферах. Україна як «цифровий тигр Європи» [3, с.1] інтегрується до європейських цифрових стандартів (eIDAS) через застосунок «Дія», а також жорстких стандартів захисту даних (GDPR) та штучного інтелекту (AI Act) [4]. У сфері оборони проєкти PESCO фактично включають Україну в оборонно-промисловий комплекс Європи ще до офіційного вступу до ЄС.

Однак критичними бар'єрами на шляху інтеграції України до ЄС залишаються корупція, слабка нормативно-правова база та низька довіра до судової системи. Існує також ризик так званого «турецького сценарію» — багаторічного перебування у статусі кандидата у разі регресу реформ та відсутності відчутних результатів.

Відтак гостро постає необхідність розробки нової європейської та євроатлантичної стратегії інтеграції України, яка б враховувала, з одного боку, прагматизм США, з іншого – прагнення Європи до стратегічної автономії та потребу самої України забезпечити власну суб'єктність у новій архітектурі безпеки.

Головним завданням для України є трансформація з реципієнта допомоги на самодостатнього та технологічно розвиненого суб'єкта, чия

участь у європейській та євроатлантичній безпеці є незамінною для колективного Заходу.

Виник унікальний геополітичний феномен: Україна досягає глибокого рівня інтеграції в безпековий простір Заходу через «функціональну участь», водночас залишаючись поза юридичним полем колективної оборони. Ця ситуація створює стратегічну неоднозначність: з одного боку, Україна виступає потужним «донором безпеки» з унікальним бойовим досвідом, а з іншого — позбавлена «парасолькового захисту» Статті 5 НАТО через пріоритет США щодо «стратегічної стабільності» з РФ. Такий розрив між фактичною роллю та формальним статусом несе ризики тривалого перебування у «сірій зоні» безпеки.

Існує обґрунтоване побоювання, що затяжна «втома від розширення» у поєднанні з внутрішніми проблемами України може призвести до «замороження» процесу інтеграції на десятиліття. Та все ж, Україна крок за кроком перестає бути просто одностороннім отримувачем зовнішньої допомоги та поступово, але неухильно стає своєрідним унікальним драйвером та каталізатором реформ всередині інституцій самого колективного Заходу.

Майбутнє України в європейській архітектурі безпеки, ймовірно, буде реалізоване через модель «концентричних кіл», де доступ до безпекових та ринкових ресурсів передуватиме повному політичному приєднанню. Основною умовою успіху залишається здатність офіційного Києва трансформувати свій бойовий потенціал у сталий інституційний та економічний розвиток.

Список використаних джерел

1. National Security Strategy of the United States of America (November 2025). URL: https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2025/12/2025-National-Security-Strategy.pdf (дата звернення: 20.05.2026).

2. Німеччина та Франція запропонували «символічне» членство в ЄС для України – FT. Forbes. URL: https://forbes.ua/news/nimechchina-ta-frantsiya-zaproponuvali-simvolichne-chlenstvo-v-es-dlya-ukraini-ft-20042026-38121 (дата звернення: 20.05.2026).

3. DIGITAL TIGER: the Power of Ukrainian IT research for 2023. URL: https://itukraine.org.ua/files/ITU_GT.pdf (дата звернення: 20.05.2026).

4. EU Artificial Intelligence Act від 13.06.2024. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R1689 (дата звернення: 20.05.2026).

Бойко Дмитро Олексійович,
старший судовий експерт відділу біологічних досліджень та обліку Сумського НДЕКЦ МВС
Панченко Ігор Юрійович,
головний судовий експерт групи біологічних досліджень відділу біологічних досліджень та обліку Сумського НДЕКЦ МВС

ОСМИСЛЕННЯ ВТРАТИ БЛИЗЬКОЇ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ СУДОВО-МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТА ПОХОВАННЯ

Переживання смерті близької людини є одним із найбільш інтенсивних психотравмуючих досвідів у житті людини. У психологічній науці горювання розглядається як багатовимірний процес, що охоплює емоційні, когнітивні, поведінкові та соціальні зміни особистості. Класичні психологічні моделі описують горювання як послідовність етапів або як динамічний процес адаптації до втрати, у межах якого людина поступово інтегрує факт смерті у власну систему життєвих смислів. Водночас сучасні підходи наголошують, що перебіг горювання значною мірою залежить від умов, за яких відбулася втрата, а також від наявності чи відсутності визначеності щодо смерті близької людини [3].

Особливої актуальності проблема набуває в умовах воєнного часу, масових втрат, насильницьких смертей та ситуацій, коли ідентифікація тіла можлива лише шляхом проведення судово-молекулярно-генетичної експертизи. У таких випадках родичі перебувають у стані тривалої невизначеності, який у психології визначається як феномен «невизначеної втрати». Відсутність офіційного підтвердження смерті підтримує надію на можливе повернення людини, одночасно поєднуючи її зі страхом отримання трагічної звістки. Такий амбівалентний психоемоційний стан супроводжується підвищеним рівнем тривоги, емоційною нестабільністю, порушенням відчуття реальності події та утрудненням переходу до адаптації [3].

Судово-молекулярно-генетична експертиза в цьому контексті виконує не лише юридичну чи криміналістичну функцію, а й має вагоме психологічне значення. Процедура ДНК-ідентифікації стає своєрідним механізмом когнітивного підтвердження смерті, що дозволяє людині перейти від стану

невизначеності до усвідомлення фактичної втрати. Однак очікування результатів експертизи часто супроводжується сильним психоемоційним напруженням, а сам момент повідомлення результатів може повторно актуалізувати травматичні переживання, подібні до первинної реакції на смерть близького [3].

Дослідження у сфері клінічної психології свідчать, що тривале перебування у стані невизначеності може підвищувати ризик розвитку ускладненого або пролонгованого горювання. Для такого стану характерними є надмірна інтенсивність переживань, постійна фіксація на втраті, труднощі прийняття смерті та порушення соціального функціонування [1; 2]. В умовах війни, масових катастроф чи пандемій ці реакції набувають ще більш вираженого характеру, оскільки поєднуються з високим рівнем колективної тривоги, травматизацією суспільства та неможливістю своєчасного завершення ритуалів прощання [5].

Важливе психологічне значення у процесі переживання втрати має поховання як соціокультурний і ритуальний акт. Поховання не лише виконує функцію суспільного визнання смерті, а й створює умови для символічного завершення зв'язку з померлим у фізичному вимірі. Саме через ритуал прощання людина отримує можливість емоційно усвідомити втрату, виразити почуття скорботи та інтегрувати подію у власну біографічну пам'ять [1]. Крім того, колективні форми вшанування пам'яті — похорон, поминальні обряди, підтримка родичів і громади — сприяють зниженню психологічної ізоляції та посиленню соціальної підтримки, яка є одним із ключових ресурсів адаптації до втрати.

Неможливість проведення поховання або значне затягування процедури ідентифікації може блокувати природний процес переживання горя. У таких умовах людина продовжує перебувати у стані психологічного очікування, що перешкоджає завершенню етапу пошуку та прийняття. Саме тому судово-молекулярно-генетична експертиза і поховання взаємопов'язані не лише на юридичному чи соціальному рівні, а й у структурі психологічної адаптації до втрати [1; 3].

Сучасні психологічні концепції розглядають горювання не лише як емоційне реагування на смерть близької людини, а і як процес реконструкції життєвих смислів. Згідно з теорією смислової реконструкції, після втрати людина змушена переосмислювати власну життєву історію, систему цінностей та уявлення про майбутнє [4]. У випадках, коли смерть підтверджується через ДНК-ідентифікацію, процес прийняття пов'язаний

також з інтеграцією офіційно підтвердженої інформації у внутрішній наратив особистості. Після проведення експертизи та поховання людина поступово переходить до етапу адаптації, у межах якого можливе відновлення життєвих орієнтирів, формування нових смислів та психологічна реорганізація досвіду втрати.

Таким чином, судово-молекулярно-генетична експертиза є не лише інструментом встановлення особи померлого, а й важливим психокогнітивним чинником, який впливає на процес переживання втрати. Офіційне підтвердження смерті через ДНК-ідентифікацію та подальше поховання створюють умови для переходу від невизначеності до прийняття факту смерті, сприяючи початку психологічної адаптації та реконструкції життєвих смислів.

Список використаних джерел:

1. American Psychiatric Association. Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed., text rev.; DSM-5-TR). Washington, DC: American Psychiatric Publishing, 2022.

2. Аврамчук О. Клініко-психологічні аспекти переживання втрати та діагностики ускладненого горювання // Проблеми сучасної психології. 2019. №45. С. 11–39.

3. Boss P. Ambiguous loss: Learning to live with unresolved grief. Harvard University Press, 1999.

4. Neimeyer R. A. Narrative disruptions in the construction of the self // Narrative and the meaning of life. Washington: APA, 2000. P. 3–24.

5. Лещук І., Бут Т. Актуальні питання дослідження горювання після втрати близької людини // Психосоматична медицина та загальна практика. 2024. Т. 9(4).

Ваховський Нікіта Анатолійович,
студент факультету національної безпеки, права та міжнародних відносин Державного університету «Житомирська політехніка»
Більчук Олександр Олександрович,
асистент кафедри права та правоохоронної діяльності Державного університету «Житомирська політехніка»

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА АДВОКАТА В УМОВАХ БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ

У сучасних умовах розвитку правової системи України особливого значення набуває забезпечення належного рівня професійної етики адвоката, що зумовлено ускладненням правових відносин та посиленням безпекових викликів, зокрема в умовах воєнного стану. Адвокат як ключовий суб’єкт захисту прав і свобод людини повинен дотримуватися не лише норм права, а й високих моральних стандартів, оскільки професійна етика виступає

основою довіри до адвокатури та визначає межі допустимої поведінки у складних суспільних і правових ситуаціях.

Актуальність теми обумовлена тим, що сучасні безпекові виклики істотно трансформують умови здійснення адвокатської діяльності. Повномасштабна збройна агресія, підвищений рівень загроз, інформаційний тиск, а також обмеження доступу до правосуддя створюють нові умови, в яких адвокат змушений виконувати свої професійні обов'язки. Це породжує низку етичних дилем, пов'язаних із необхідністю одночасного дотримання норм права, моральних принципів та забезпечення власної безпеки.

Метою дослідження є комплексний аналіз особливостей професійної етики адвоката в умовах безпекових викликів, визначення ключових проблем та формування підходів до їх подолання з урахуванням сучасних правових реалій.

Наукова розробка проблеми представлена працями таких учених, як А.М. Бірюкова, С. Б. Компанейцев, М. Братасюк, В. Лозовой, О. Петришин, С. Сливка, В. Ухач, Д. Любан, Р. Дворкін, О. Рассомахіна, А. В. Божко, А.Романова, Л. В. Котова, В. В. Заборовський та інші. Їхні дослідження сформували теоретичне підґрунтя для розуміння сутності професійної етики адвоката, її ролі у забезпеченні верховенства права та захисту прав людини.

Професійна етика адвоката є системою моральних принципів і норм, які регулюють його поведінку як у професійній діяльності, так і поза її межами. Вона визначає не лише правомірність дій адвоката, але й їх моральну виправданість. Етичні вимоги є об'єктивно необхідними, оскільки адвокат виконує особливу роль у здійсненні правосуддя і повинен відповідати високим стандартам чесності, гідності та відповідальності [1, с. 153].

Особливий статус адвоката обумовлює його функцію як посередника між громадськістю та судовою системою. Він не лише представляє інтереси клієнта, але й сприяє реалізації принципу верховенства права. У цьому контексті адвокат повинен діяти не лише в межах закону, але й з урахуванням загальних інтересів правосуддя. Це створює складну систему обов'язків, які часто можуть вступати у взаємну суперечність [1, с. 153-154].

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у статті 4 визначає, що адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів, що формує правову й етичну основу функціонування адвокатури та визначає межі професійної поведінки адвоката. Водночас правила адвокатської етики, зокрема стаття 8, закріплюють принцип пріоритету інтересів клієнта, відповідно до якого адвокат, залишаючись незалежним від клієнта, зобов'язаний діяти з

урахуванням переваги його інтересів у межах дотримання законності, що відображає баланс між професійною автономією та обов'язком ефективного захисту. У сучасних умовах безпекових викликів реалізація цих принципів суттєво ускладнюється, оскільки адвокати стикаються з ризиками втручання в їхню діяльність, обмеженням доступу до клієнтів, загрозами порушення конфіденційності через кібератаки або технічний контроль, а також із необхідністю поєднання захисту інтересів клієнта з вимогами безпеки держави, що підвищує значення етичної стійкості, професійної відповідальності та здатності приймати виважені рішення в умовах підвищеного ризику.

Юридична діяльність неможлива без морального підґрунтя, оскільки пов'язана із захистом прав і свобод людини. Адвокат взаємодіє з різними категоріями клієнтів, тому дотримання етичних стандартів є необхідною умовою недопущення зловживання професійним становищем [2, с. 51-52]. Водночас професійна діяльність супроводжується ризиком професійної деформації, що може проявлятися у втраті моральних орієнтирів, цинізмі чи байдужості до прав клієнтів під впливом стресу та специфіки професійного середовища [2, с. 53-54].

Важливою проблемою також є забезпечення незалежності адвоката, яка в умовах безпекових викликів може обмежуватися через тиск з боку державних органів чи правоохоронних структур. Це може проявлятися у перешкоджанні доступу до клієнтів, погрозах або втручанні у професійну діяльність, що негативно впливає на здійснення ефективного захисту [2, с. 52].

Збройні конфлікти створюють особливі умови для функціонування адвокатури. Вони призводять до виникнення нових етичних дилем, пов'язаних із конфліктом між професійними обов'язками та вимогами національної безпеки. У таких умовах адвокат повинен знаходити баланс між захистом прав клієнта та інтересами держави [3, с. 27-28].

Особливо складною є ситуація із захистом осіб, обвинувачених у воєнних злочинах. Незважаючи на суспільний осуд, адвокат повинен забезпечити їм право на справедливий суд. Це є фундаментальним принципом правової держави, і його порушення може мати негативні наслідки для всієї правової системи [3, с. 29].

Однією з найскладніших етичних дилем є конфлікт між принципом конфіденційності та потребами забезпечення національної безпеки. Умови воєнного стану та інформаційної війни створюють ситуації, коли дотримання адвокатської таємниці може вступати у суперечність із суспільними інтересами. Це вимагає від адвоката високого рівня професійної

відповідальності та здатності приймати складні рішення [3, с. 29-30].

Крім того, адвокат може опинитися в ситуації, коли його діяльність може бути розцінена як сприяння злочину. Це створює ризик притягнення до юридичної відповідальності та вимагає чіткого розмежування між законним захистом і недопустимими діями [3, с. 28].

Важливим аспектом є психологічний стан адвоката. Постійний стрес, емоційне навантаження, загрози та ризики можуть призводити до професійного вигорання. Це негативно впливає на якість правової допомоги та може сприяти порушенню етичних норм. Тому важливо забезпечити психологічну підтримку адвокатів та розвиток навичок саморегуляції [3, с. 31].

Матеріальні фактори суттєво впливають на етичну поведінку адвоката, адже надмірна орієнтація на фінансовий результат може призводити до порушення інтересів клієнта, зниження якості правничої допомоги та використання неетичних методів. Це негативно впливає на довіру до адвокатури та її репутацію [4, с. 173]. До поширених порушень професійної етики належать несумлінне виконання обов’язків, неявка до суду, неповага до суду, маніпуляції з доказами та затягування процесу, що посилюється в умовах безпекових викликів [4, с. 172-173].

Вагомим аспектом професійної етики є уникнення конфлікту інтересів, оскільки особисті інтереси адвоката або інтереси інших клієнтів не повинні впливати на виконання професійних обов’язків. Порушення цього принципу є серйозним етичним правопорушенням і може мати негативні наслідки для всіх сторін [4, с. 173]. В свою чергу моральні засади забезпечують незалежність адвоката та його здатність діяти відповідно до закону й етичних принципів навіть у складних умовах [4, с. 172].

Етичні правила виступають орієнтиром для професійної поведінки адвоката та сприяють прийняттю правомірних рішень у складних ситуаціях. Вони забезпечують дотримання професійних стандартів і відображають рівень професійної культури та відповідальності адвоката перед суспільством [4, с. 174].

Отже, професійна етика адвоката в умовах безпекових викликів є важливою складовою ефективного функціонування правової системи, оскільки визначає межі допустимої поведінки та забезпечує баланс між суспільними й правовими інтересами. Сучасні умови вимагають від адвокатів високого рівня професійної та моральної підготовки, здатності адаптуватися до кризових обставин і приймати складні рішення, тоді як держава має гарантувати належні умови для здійснення адвокатської діяльності, зокрема незалежність і безпеку адвокатів. Таким чином, розвиток професійної етики

адвоката є необхідною умовою зміцнення правової держави, забезпечення прав людини та підтримання довіри до правової системи.

Список використаних джерел:

1. Божко А. В. Етична складова правового статусу адвоката. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. Вип. 86, ч. 5. С. 152-157. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.5.22 (дата звернення: 10.05.2026)

2. Романова А. Етичні норми у адвокатській діяльності: особливості дотримання та відповідальність за їх порушення. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки». 2022. Т. 9. № 2 (34). С. 51-56. DOI: https://doi.org/10.23939/law2022.34.051 (дата звернення: 10.05.2026)

3. Котова Л. В., Степченко Д. О. Професійна етика юристів та верховенство права в умовах воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. Вип. 92, ч. 5. С. 26-34. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.5.3 (дата звернення: 10.05.2026)

4. Заборовський В. В. Аморальні проступки та професійна діяльність адвоката. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. Вип. 87, ч. 4. С. 171-176. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.4.26 (дата звернення: 10.05.2026)

Гордійчук Ольга Олегівна,
докторка політичних наук, кандидатка філософських наук, доцентка кафедри журналістики та філософських студій Державного університету «Житомирська політехніка»

Попович Ярослав Васильович,
викладач фізики та астрономії Галицького фахового коледжу імені В'ячеслава Чорновола

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Національна культура – основа національної ідентичності. Національна ідентичність – ключовий фактор національної безпеки.

Наталія Кривда

Інформаційна та гібридна агресія рф проти України як незалежної демократичної держави, що обрала європейський вектор розвитку [3; 6] 24 лютого 2022 р. переросла у повномасштабну війну [2]. Ці події суттєво підвищили увагу до питань національної ідентичності як ключового чинника історичного самовизначення й приналежності, суспільної консолідації та

забезпечення національної безпеки. В умовах екзистенційної загрози для життя кожного українця та для існування України як суверенної держави, посилилося усвідомлення спільної належності до політичної нації, що стало потужним каталізатором громадянської єдності, мобілізації суспільства до захисту Батьківщини.

Українська національна ідентичність є стійким усвідомленням особою приналежності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних цінностей, зокрема українською мовою, народними традиціями [8].

Утвердження української національної та громадянської ідентичності базується на суспільно-державних (національних) цінностях України. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» серед основних визначає такі:

1) соборність – єдність, неподільність усіх територій України, духовна єдність українців, які проживають на території України, а також єдність усіх громадян України незалежно від національності та віросповідання, спрямована на утвердження суверенітету й незалежності України, побудову процвітаючої демократичної національної держави;

2) самобутність – національна ідентичність, неповторність, оригінальність, які виявляються окремою особою чи групою осіб у ментально обумовленому художньо-мистецькому світосприйнятті, національно прийнятних способах спілкування, діяльності, поведінки. Самобутність українського народу визначається його історією, культурою, традиціями та українською мовою;

3) воля – здатність, намір, кероване намагання, прагнення досягти мети, героїка боротьби за незалежність України, прагнення до самостійності, невпинний пошук шляхів досягнення свободи;

4) гідність – відстоювання своїх духовно-моральних і державницьких позицій, усвідомлення власної ваги, громадянського обов'язку [8].

Російська федерація на окупованих і тимчасово захоплених українських територіях застосовує геноцидні практики фізичного знищення й примусового витіснення населення у поєднанні з системним руйнуванням культурної, мовної, релігійної історичної ідентичності українців як окремої нації [4]. Такі дії включають нав'язування російської псевдо історичної інтерпретації, витіснення української мови з публічного простору, зміну освітніх програм, знищення символічних маркерів української культури.

Станом на початок квітня 2026 року росіянами зруйновано та пошкоджено 1723 пам'ятки культурної спадщини та 2524 об'єкти культурної інфраструктури України [10].

Заперечення й знищення росіянами виявів української культурної ідентичності є цілеспрямованим інструментом ведення війни, який інтегрований у ширшу стратегію, спрямовану на підрив існування українців як окремої політичної та культурної спільноти. Він включає привласнення собі історичної культурної спадщини часів Київської Русі та пізніших періодів [5; 9]. У цьому контексті йдеться про довготривалу політику, що має ознаки геноциду: поєднує фізичний вимір насильства з системним руйнування основ української ідентичності.

Як зазначено в резолюції «Щодо дезінформації та історичних фальсифікацій Росії для виправдання її агресивної війни проти України (2024/2988(RSP))», агресія рф проти України розглядається як продовження імперської політики, що супроводжується використанням історичного ревізіонізму та маніпулятивних наративів для легітимації застосування сили. У документі наголошується, що російський режим системно використовує дезінформацію та інформаційні маніпуляції, зокрема через викривлення історичних фактів, а також заперечує існування окремої української національної ідентичності, намагаючись інкорпорувати її в концепт так званого «русского мира», який має імперіалістичне ідеологічне підґрунтя [1].

Культурний вимір війни має не другорядне, а стратегічне значення, оскільки саме через руйнування ідентичності здійснюється спроба довгострокового контролю над суспільством, підрив основ державності. В основі такої політики лежить спроба легітимізувати імперські амбіції через апеляцію до «великої історії» та «спільної культурної традиції», яка штучно конструюється росіянами як підґрунтя для виправдання їх експансії.

Існування незалежної української держави становить виклик насамперед для російських ідеологічних конструкцій, які використовуються для обґрунтування агресивної зовнішньої політики. Україна як самостійний культурний та політичний суб'єкт руйнує імперський міф про «єдиний історичний простір», підважує спроби монополізації історичної спадщини [7].

Попри активне використання пропагандистських інструментів та маніпуляцій ідентичністю як у внутрішній, так і зовнішній політиці, російське керівництво не досягає бажаного ефекту, оскільки механічне привласнення чужої культурної традиції не розв'язує проблеми формування власної цілісної ідентичності. Українська культурна традиція залишається

самобутньою та історично відмінною від російської, що робить будь-які спроби її інкорпорації штучними та концептуально необґрунтованими [9, с. 164].

Додамо, що вагомим є вплив національної ідентичності на інформаційну безпеку. В умовах активного використання дезінформації як інструменту війни саме сформована ідентичність слугує своєрідним «фільтром» для сприйняття інформації. Вона дозволяє критично оцінювати зовнішні наративи, розпізнавати маніпуляції, протистояти спробам нав'язування чужих цінностей та смислів.

Щодо соціального виміру ідентичності, то варто підкреслити її сприяння формуванню горизонтальних зв'язків у суспільстві, розвитку соціального капіталу та взаємної довіри між громадянами. Це підсилює здатність суспільства до самоорганізації, що особливо проявляється у діяльності територіальних громад, волонтерському русі, масштабній підтримці ЗСУ, НГУ та ін. Така мобілізаційна готовність суспільства є важливим елементом національної стійкості, адже дозволяє швидко реагувати на кризові ситуації.

Варто зазначити, що зберігаються й певні внутрішні суперечності, пов'язані з процесами формування та інституціоналізації української ідентичності, які в окремих випадках спричиняють суспільне напруження, деструктивно впливають на рівень державної стійкості. Насамперед йдеться про мовно-культурні дискусії, що набувають політизованого характеру та інтерпретуються як символічні маркери розмежування суспільних груп, хоча в умовах війни спостерігається тенденція до їх поступового згладжування.

Важливим чинником залишаються також відмінності в історичних наративах і підходах до колективної пам'яті, зокрема щодо оцінки окремих періодів національної історії, а особливо радянського минулого. Насамперед, на це впливають регіональні та соціокультурні особливості, що історично сформувалися у різних частинах України.

Війна активізувала процеси інституційного закріплення національної ідентичності, зокрема зміцнення державної політики пам'яті, розвиток мовної політики, реалізацію освітніх реформ, які, маємо визнати, по-різному сприймаються різними групами населення. У мирних демократичних умовах подібні відмінності є природними проявами плюралізму, однак в умовах війни вони можуть посилюватися під впливом зовнішніх інформаційних впливів і використовуватися для поглиблення внутрішніх розбіжностей, що потенційно створює ризики для суспільної єдності та національної безпеки.

Оскільки українське суспільство є різноманітним за низкою характеристик, воно потребує вироблення консолідуючої моделі

ідентичності. У цьому контексті важливу роль відіграють державна політика пам'яті, освітня просвітницька робота, розвиток медіапростору та підтримка культурних ініціатив, спрямованих на формування спільного ціннісного поля.

Отже, національна ідентичність є культурно-ціннісним орієнтиром і стратегічним ресурсом стійкості, ключовим елементом забезпечення національної безпеки України. Вона виступає основою суспільної консолідації, підвищує стійкість до зовнішніх загроз, сприяє ефективній мобілізації ресурсів, зміцнює демократичні інститути. У сучасних умовах її розвиток є пріоритетним напрямком державної політики, що поєднує гуманітарний, інформаційний та безпековий виміри.

Список використаних джерел:

1. European Parliament resolution on Russia's disinformation and historical falsification to justify its war of aggression against Ukraine (2024/2988(RSP)). URL: https://tinyurl.com/4ev3y6pr

2. Hordiichuk O. The Ideological and Ontological Causes of Russia's War on Ukraine. West versus East, Tyranny versus Democracy. ETHICS IN PROGRESS. 2023. Vol. 14 (1). Pp. 4-23. DOI: https://doi.org/10.14746/eip.2023.1.1

3. Hordiichuk O., Dekert T., Lysetska Yu. Polityczne i mentalne aspekty integracji Ukrainy z Europą. Przegląd Politologiczny. 2024. Vol. 2. Pp. 59–75. DOI: https://doi.org/10.14746/pp.2024.29.2.5

4. Kondratiuk, Yu.; Hordiichuk, O.; Vitiuk, I.; and Sokolovskyi. Main Areas of International Activity of Ukrainian Christian Churches. Occasional Papers on Religion in Eastern Europe. 2026. Vol. 46. Iss. 1, Article 13. DOI: https://doi.org/10.55221/2693-2229.2721

5. Mishalova O., Hordiichuk O., Sokolovskyi O. Russia's War in Ukraine as a "War for Identity" and Appropriation of Cultural Tradition. ETHICS IN PROGRESS. 2024. 15(1). 73–94. DOI:https://doi.org/10.14746/eip.2024.1.4

6. Гордійчук О. Євроатлантичний курс України як відображення політичних традицій українського суспільства та гарантія національної безпеки. Society and Security. 2024. 6(6). С. 17–26. DOI: https://doi.org/10.26642/sas-2024-6(6)-17-26

7. Гордійчук О., Мосієнко О. Національна безпека України: виклики та пріоритети. "Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого". Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2024. 3(62). С.158–172. https://doi.org/10.21564/2663-5704.62.310882

8. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13 грудня 2022 р. № 2834-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2834-20 (дата звернення: 25.04.2026)

9. Мішалова О., Гордійчук О. Війна росії проти України як «війна за ідентичність». Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2025. Випуск 59. С. 164-175. https://doi.org/10.30970/PPS.2025.59.18

10. Росіяни пошкодили 1723 пам'ятки культурної спадщини та 2524 об'єкти культурної інфраструктури постраждали в Україні. Міністерство культури України, 09.04.2026. URL: https://surl.li/aancnz

Кладієнко Вероніка В'ячеславівна,
головний судовий експерт Сумського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Запровадження воєнного стану в Україні зумовило суттєві трансформації у функціонуванні всіх державних інституцій, зокрема системи правосуддя. В умовах збройної агресії різко зростає кількість кримінальних правопорушень, пов'язаних із воєнними діями, руйнуванням об'єктів інфраструктури, загибеллю та пораненням людей, що, у свою чергу, підвищує значення судово-експертної діяльності як ключового інструменту встановлення об'єктивної істини у кримінальних провадженнях.

Судова експертиза в умовах воєнного стану набуває особливого значення, оскільки саме її результати забезпечують належну доказову базу для розслідування воєнних злочинів, ідентифікації загиблих, визначення характеру та масштабів завданої шкоди. Водночас здійснення судово-експертної діяльності у цей період супроводжується низкою специфічних викликів, пов'язаних із безпековими ризиками, обмеженим доступом до місць подій, а також необхідністю оперативного реагування на нові види загроз.

Особливої актуальності набули балістичні дослідження, вибухотехнічні експертизи, ДНК-експертизи, дактилоскопічні дослідження, у зв'язку з необхідністю фіксації наслідків збройної агресії, дослідження пошкодженого або знищеного майна та ідентифікації тіл загиблих цивільних та військових. Ряд судово-експертних напрямів теж зазнав суттєвої трансформації в період воєнного стану, детальніше розглянемо деякі з них.

Одним з таких напрямів є лінгвістична експертиза. В 2022 році Кримінальний процесуальний кодекс України було доповнено статтею 436-2 «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників», у якій криміналізовано глорифікаційну дію щодо «осіб, які здійснювали збройну агресію Російської Федерації проти України, розпочату у 2014 році, представників збройних формувань Російської Федерації, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих Російською Федерацією, а також представників окупаційної адміністрації Російської Федерації, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та

представників підконтрольних Російській Федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України» [1, ст. 436-2]. Розслідування кримінальних правопорушень за цією статтею є практично неможливим без проведення лінгвістичної експертизи. Висновок експерта-лінгвіста є вагомим джерелом доказів при розгляді проваджень судом.

Часто об'єктами експертного дослідження є публікації (зображення публікацій), поширення публікацій іншого автора та коментарі в соціальних мережах. В рамках таких досліджень вирішуються питання: чи міститься в публікації виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації, заперечення тимчасової окупації частини території України, чи містяться в них публічні заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу, публічні заклики до зміни меж території або державного кордону України [2, с. 371].

В умовах воєнного стану в Україні суттєво загострилася проблема встановлення особи, що обумовлено значним зростанням кількості безвісти зниклих осіб, а також випадків виявлення невпізнаних тіл. Збройна агресія, активні бойові дії, тимчасова окупація окремих територій, масові переміщення населення та руйнування об'єктів цивільної інфраструктури значно ускладнюють процес ідентифікації осіб традиційними методами.

У цьому контексті особливої криміналістичної значущості набуває ідентифікація особи за ознаками зовнішності на підставі матеріальних зображень, яка виступає ефективним і часто єдиним доступним способом встановлення особи в умовах обмеженого доступу до біологічних або дактилоскопічних даних.

Ідентифікованим об'єктом портретної експертизи є конкретна людина, тотожність якої встановлюється. Ідентифікувальними об'єктами можуть бути: геометрично точні зображення голови й обличчя ідентифікаційного об'єкта; скелет голови (череп) або його знімок [3, с.285].

У сучасних умовах об'єктами такого дослідження можуть бути фотозображення та відеоматеріали військовополонених, отримані з відкритих джерел і соціальних мереж, зокрема Telegram-каналів, фото загиблих військовослужбовців, створені під час аерозйомки, а також прижиттєві знімки військових та інші матеріальні зображення, придатні для ідентифікації особи за ознаками зовнішності.

Результати портретної експертизи відіграють важливу роль у правовому аспекті, оскільки сприяють встановленню місцезнаходження особи або її тіла, підтвердженню факту загибелі, а також ідентифікації осіб, які можуть перебувати у полоні чи на тимчасово окупованих територіях. Отримані

відомості мають особливе значення для сімей безвісти зниклих осіб за особливих обставин, адже дозволяють з'ясувати їхню подальшу долю. Водночас експертний висновок за результатами портретної експертизи може бути підставою для зміни статусу особи з «безвісти зниклого за особливих обставин» на «померлого», проведення державної реєстрації смерті, реалізації майнових і соціальних прав родичів, а також використання у процесі притягнення винних осіб до відповідальності.

Часто проблематикою такого дослідження є недостатня якість зображень та внесення змін в зображення за допомогою різних редакторів та технологій штучного інтелекту, що значно ускладнює процес дослідження та не дає змоги експерту прийти до категоричного висновку.

Також варто окремо виділити оціночно-будівельну експертизу. Адже в умовах воєнного стану значно зросла кількість об'єктів нерухомості, які зазнали пошкоджень або повного знищення внаслідок бойових дій. Це обумовлює підвищену потребу у проведенні такого напряму досліджень з метою визначення розміру матеріальних збитків, фіксації руйнувань та забезпечення доказової бази для національних і міжнародних судових інстанцій. Труднощі в проведенні експертизи виникають через обмежений та/або небезпечний доступ до об'єктів дослідження, відсутність повної технічної документації на об'єкти (що можуть бути втрачені також через воєнні дії).

Отже, судово-експертна діяльність у період воєнного стану функціонує в умовах підвищеної складності, що обумовлено як об'єктивними безпековими викликами, так і значним зростанням обсягу завдань, пов'язаних із розслідуванням воєнних злочинів, фіксацією наслідків збройної агресії та ідентифікацією осіб. Незважаючи на це, система судової експертизи демонструє здатність до адаптації, забезпечуючи належний рівень доказового забезпечення кримінальних проваджень.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14?find=1&text#Text (дата звернення: 14.05.2026).

2. Манько Є.С., Мірошніченко Л. М. Роль лінгвістичної експертизи в розслідуванні кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку / Питання сучасної науки і права: матеріали XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти (26 квітня 2024 року, м. Суми) / Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. Суми: СФ ХНУВС, 2024.–С. 371-373.

3. Криміналістика: підручник за ред. В.М. Шевчука; Нац. Юрид. Ун-т ім. Ярослава Мудрого.- Харків: Право, 2024.-1008с.

Книженко Світлана Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістики та судової експертології Харківського національного університету внутрішніх справ

РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

В умовах збройної агресії проти України та ведення гібридної війни особливої актуальності набувають питання ефективного розслідування кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України. Вказані кримінальні правопорушення перестали бути поодинокими прецедентами й перетворилися на системний інструмент дестабілізації конституційного ладу. У цих умовах своєчасне виявлення, розслідування кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України є складовою загальнодержавної системи захисту суверенітету та територіальної цілісності країни. Отже, питання розроблення методики розслідування кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України набувають особливої актуальності.

Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України містяться в розділі І кримінального кодексу України та охоплюють собою 11 статей (ст. ст. 109 - 114-2 КК України). Вони характеризується високим рівнем конспірації, використанням інформаційно-комунікаційних технологій, криптографічних засобів зв’язку, активним використанням соціальної інженерії та інформаційно-психологічного впливу. Водночас вказані кримінальні правопорушення різняться як за способом вчинення так і особою злочинця, обстановкою, слідовою картиною. Тому одним із актуальних питань щодо формування методики розслідування таких кримінальних правопорушень є розробка їх криміналістичної класифікації. Так, у криміналістичній літературі відзначається, що головним призначенням такої класифікації є наукове пізнання, поглиблене вивчення об’єкта, створення умов для реалізації інших методів криміналістичного дослідження [1, 144].

Відсутність криміналістичної класифікації негативно впливає на формування ефективних окремих методик розслідування, побудову слідчих версій, організацію взаємодії між слідчим та іншими державними органами, адаптацію тактики розслідування в умовах війни.

Сучасна криміналістична методика розслідування досліджуваної категорії кримінальних правопорушень повинна будуватися з урахуванням їх криміналістичної характеристики.

Криміналістична характеристика дозволяє систематизувати типові ознаки протиправної діяльності, що визначає закономірності діяльності з досліджуваної категорії кримінальних проваджень [2, с. 102].

Зазначимо, що способи вказаних кримінальних правопорушень найчастіше включають використання месенджерів із наскрізним шифруванням (Telegram, Signal), передачу координат об'єктів критичної інфраструктури через спеціальні боти, адміністрування проросійських закритих груп, а також фінансування підривної діяльності за допомогою криптовалют. Трансформація способів вчинення державної зради, колабораціонізму, інших кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки справляє вплив на інші елементи криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень.

У зв'язку з цим слідчий потребує науково обґрунтованої системи відомостей про типові: способи кримінальних правопорушень; особу зловмисника; сліди; предмет кримінального посягання; обстановку вчинення кримінального правопорушення.

Наступною особливістю вказаних злочинів є те, що їх розслідування вимагає скоординованої взаємодії слідчого з органами контррозвідувальної діяльності, Збройними силами України, Державною прикордонною службою, міжнародними установами та організаціями. Відповідно, детермінація особливостей такої міжвідомчої та міжнародної взаємодії виступає обов'язковим елементом криміналістичної методики розслідування цих кримінальних правопорушень.

Стратегічне значення має також побудова ефективної системи роботи з цифровими доказами, оскільки значна частина комунікації між учасниками злочинної діяльності здійснюється через месенджери, соціальні мережі, VPN-сервіси, анонімні акаунти та криптовалютні платформи. Це зумовлює необхідність широкого використання цифрової криміналістики, аналізу метаданих, геолокаційної інформації, технічного моніторингу та спеціальних знань у сфері кібербезпеки.

Зазначимо, що окремі методики розслідування кримінальних правопорушень містять такий обов'язковий елемент як тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій [3, 32]. Тактичні аспекти проведення окремих слідчих (розшукових) дій при розслідуванні досліджуваних

кримінальних правопорушень повинні враховувати:

- високий рівень організованості суб'єктів злочинної діяльності;
- ризики витоку інформації;
- необхідність негайного вилучення цифрових носіїв;
- можливість дистанційного знищення доказів;
- використання засобів конспірації.

Особливістю тактики проведення слідчих дій у межах цієї методики є обов'язкове залучення спеціалістів у галузі ІТ-технологій під час огляду мобільних пристроїв та комп'ютерної техніки. Також критично важливим є призначення специфічних судових експертиз: комп'ютерно-технічних, експертиз телекомунікаційних систем, а також лінгвістичних (семантико-текстуальних) експертиз писемного чи усного мовлення для доказування фактів виправдовування агресії або закликів до повалення конституційного ладу.

Окрім того, розслідування кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України інтегрує в себе алгоритми аналізу відкритих джерел (OSINT), кіберрозслідування мережевих диверсій, а також специфічні тактичні прийоми фіксації доказів на деокупованих або прифронтових територіях.

Отже, методика розслідування кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України має формуватися з врахуванням їх криміналістичної класифікації, криміналістичної характеристики кожного виду відповідно до розробленої класифікації та поєднанні класичних тактичних прийомів із методами OSINT-розвідки, цифрової форензики, що дозволить забезпечити належний рівень документування таких злочинних дій в умовах гібридних загроз.

Список використаних джерел:

1. Федосова, О. В. Значення криміналістичної класифікації у розслідуванні корисливо-насильницьких злочинів. Юридична наука в XXI столітті: перспективні та пріоритетні напрями досліджень: тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 13-14 трав. 2016 р.). Запоріжжя: ЗНУ, 2016. С. 144-147.

2. Оржинська Ельвіра. Криміналістична характеристика кримінального правопорушення: поняття та практичне значення. Jurnalul juridic national: teorie şi practică 46.1 (2021). С. 99-102.

3. Ващук, О. Структура окремих методик розслідування кримінальних правопорушень. Юридичний вісник. 3 (2024). С. 30-36.

Котляров Іван Володимирович,
студент 3 курсу ННІ права та міжнародно-правових відносин Університету митної справи та фінансів

БАЛАНС МІЖ ЗАХИСТОМ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПОТРЕБАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ ВІЙСЬКОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасні збройні конфлікти демонструють вирішальне значення військових технологій для забезпечення національної безпеки держави. Водночас поряд із необхідністю захисту прав інтелектуальної власності виникає проблема забезпечення швидкого розвитку та впровадження оборонних технологій в умовах війни. Особливо актуальним це питання є в умовах сучасної геополітичної нестабільності, коли демократичні держави дотримуються високих стандартів охорони прав правовласників, тоді як окремі авторитарні режими здійснюють військово-технологічний розвиток із меншими правовими обмеженнями.

На наднаціональному рівні даний підхід до балансу між інтелектуальною власністю та безпекою інституційно знайшов відображення у нормах міжнародного права. Відповідно до статті 73 Угоди ТРІПС (1994) держави-члени Світової організації торгівлі можуть «уживати будь-які дії, які вони вважають необхідними для захисту своїх істотних інтересів безпеки» навіть тоді, коли такі дії відхиляються від загальних зобов'язань з охорони прав ІВ. Формулювання винятку повторює клаузули про національну безпеку, що походять ще з GATT 1947, і охоплює три категорії: (i) операції з поділюваними матеріалами чи вихідною сировиною; (ii) торгівлю зброєю, боєприпасами й товарами подвійного призначення, що прямо або опосередковано постачають військові формування; (iii) дії, учинені «в часи війни або іншої надзвичайної ситуації у міжнародних відносинах». Крім того, пункт (c) дозволяє державі відступити від режиму охорони прав інтелектуальної власності для виконання обов'язків за Статутом ООН щодо підтримання міжнародного миру та безпеки [1].

На національному рівні механізм примусового ліцензування (ст. 30 ЗУ «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»), що дозволяє Кабінету Міністрів України використання технологій без згоди автора в умовах воєнного стану, є неефективним через застарілу патентну рутину. Статті 6 та 28 Закону гарантують патентовласнику абсолютну монополію на винахід строком на 20 років (на корисну модель — 10 років) та виключне право

забороняти її використання іншим. За Правилами реєстрації винаходів та корисні моделей, затвердженими Наказом Міністерства економіки України [2], повний цикл експертиз та реєстрації військової інновації в УКРНОІВІ триває від 1,5 до 3 років, що є неприпустимим для умов війни. Ситуацію ускладнює Постанова КМ України від 18 січня 2003 року № 72 [3], яка зобов'язує розробників сплачувати значні збори за адміністрування патенту та проходити тривалі процедури погодження виплат роялті за ліцензійними договорами.

Системність цієї кризи підтверджують дослідники О. Зайківський та О. Оністрат, наголошуючи, що практика застосування вітчизняного законодавства виявила цілу низку прогалин у регулюванні об’єктів права інтелектуальної власності (далі — ОПІВ) у сфері національної безпеки. Зокрема, науковці прямо вказують на те, що в Україні «не врегульовано питання виплати роялті за використання ОПІВ при виконанні державного, особливо оборонного, замовлення». Крім того, вчені акцентують увагу на правовому вакуумі в критичних ситуаціях, оскільки в державі «не встановлено критерії визначення ОПІВ, які повинні належати до сфери суспільної необхідності, зокрема до сфери національної безпеки» [4, с. 50]. Як наслідок, ці багаторічні строки, фінансові бар'єри та тотальна неврегульованість процедур блокують швидке впровадження оборонних технологій і унеможливлюють їхнє оперативне масштабування для потреб фронту.

Цей критичний розрив між статичним нормативним полем та динамічними потребами фронту наочно ілюструє позиція практиків оборонного сектору. Зокрема, на знищенні бюрократичних бар'єрів наполягає Денис Штілерман — український розробник, співвласник та головний конструктор вітчизняної оборонної компанії Fire Point (виробник далекобійних дронів та ракет «Фламінго»). У своєму інтерв'ю Дмитру Гордону він відверто критикує застарілі підходи державних інституцій до регулювання військових інновацій, зазначаючи: «Держава у нас — це такий великий апарат, який дуже повільно повертається... Чиновники мислять паперами, постановами, інструкціями. А на війні технології змінюються кожні два-три тижні. Якщо ми будемо чекати погодження кожного папірця, ми просто програємо цю війну» [5]. Позиція Д. Штілермана чітко підтверджує: допоки держава законодавчо не зніме надмірне регуляторне навантаження з критичних військових розробок (БПЛА, РЕБ), чинна патентна і бюрократична система діятиме проти інтересів національної

безпеки, консервуючи штучний дефіцит озброєння на передовій.

Таким чином, аналіз правового регулювання оборонних інновацій свідчить про наявність суттєвого дисбалансу між формальним декларуванням безпекових пріоритетів та практикою їх реалізації. Хоча як на міжнародному рівні (ст. 73 Угоди ТРІПС), так і в національному законодавстві теоретично закладено підходи для обмеження інтелектуальної власності в інтересах оборони, чинний бюрократичний апарат повністю нівелює ці інструменти. Застарілі реєстраційні процедури, тривалі строки патентної монополії та невизначеність фінансово-правових механізмів виплати роялті чи експропріації технологій не дозволяють адаптувати правове поле до високої динаміки сучасної війни. За таких умов збереження консервативної патентної рутини штучно стримує масштабування військових розробок і створює пряму загрозу для національної безпеки держави, що вимагає негайного впровадження механізмів спрощеного «воєнного ліцензування» для критичного сектору оборонно-промислового комплексу України.

Список використаних джерел:

1. Западинчук В. О. Теоретико-правові моделі гармонізації прав інтелектуальної власності та вимог національної безпеки: міжнародний досвід і український контекст. URL: https://orcid.org/0009-0007-1827-7250.

2. Про затвердження Правил складання, подання та проведення експертизи заявки на винахід і заявки на корисну модель: Наказ Міністерства економіки України від 09 верес. 2024 р. № 23301 (зареєстр. в Міністерстві юстиції України 18 верес. 2024 р. за № 1411/42756). Законодавство України / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1411-24.

3. Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 січ. 2003 р. № 72. Офіційний вісник України. 2003. № 4. Ст. 129. (Поточна редакція зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/72-2003-%D0%BF.

4. Зайківський О. Б., Оністрат О. А. Нормативно-правове забезпечення охорони інтелектуальної власності в оборонній сфері (при розробленні озброєння та військової техніки; при здійсненні міжнародного військово-технічного співробітництва). Теорія і практика інтелектуальної власності. 2021. № 6. С. 50.

5. Штілерман Д. Головний конструктор української БАЛІСТИКИ Штілерман. Балістична ракета України, Patriot, Трамп: інтерв'ю Дмитру Гордону. YouTube. 2026. 14 квіт. URL: https://www.youtube.com/watch?v=f86GVxsohnU.

Лісун Світлана Леонідівна,
завідувач відділу біологічних досліджень та обліку Сумського НДЕКЦ МВС
Вощенко Альона Валеріївна,
заступник завідувача відділу біологічних досліджень та обліку Сумського НДЕКЦ МВС

ДОСЛІДЖЕННЯ Y-ХРОМОСОМИ У МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧНІЙ ЕКСПЕРТИЗІ: ВСТАНОВЛЕННЯ СПОРІДНЕНОСТІ ПО ЧОЛОВІЧІЙ ЛІНІЇ ТА ЇЇ СУДОВО-ЕКСПЕРТНЕ ЗНАЧЕННЯ

Дослідження Y-хромосоми є одним із важливих напрямів молекулярно-генетичних досліджень в Експертній службі МВС. Особливістю Y-хромосоми є її передача виключно по чоловічій лінії - від батька до сина, що робить такі дослідження ефективним інструментом для встановлення родинних зв’язків між чоловіками по батьківській лінії, ідентифікації осіб та вирішення завдань судової біологічної експертизи.

У більшості випадків Y-хромосома не зазнає рекомбінації, тому набір генетичних маркерів залишається стабільним упродовж багатьох поколінь. Невеликі зміни виникають лише внаслідок мутацій, що дозволяє простежувати походження чоловічих ліній та формувати гаплогрупи.

Y-хромосома є однією з двох статевих хромосом людини. Вона містить приблизно 60 мільйонів пар нуклеотидів і становить близько 2 % геномної інформації людини. Основна частина Y-хромосоми представлена нерекомбінантною ділянкою (NRY або MSY - Male Specific Region of Y chromosome), яка успадковується практично незмінено. [2]

Близько 95 % Y-хромосоми не бере участі у рекомбінації з X-хромосомою. Це забезпечує збереження патрилінійних генетичних ознак протягом багатьох поколінь. Саме тому Y-хромосомні маркери активно використовуються для:

- встановлення батьківської спорідненості;
- дослідження генеалогічного походження;
- судово-медичної ідентифікації;
- дослідження популяційної історії.

Основним методом дослідження чоловічої спорідненості є аналіз Y-STR-маркерів (Y-chromosomal Short Tandem Repeats). STR - це короткі повторювані послідовності ДНК, кількість повторів яких відрізняється між різними чоловічими лініями. [2]

Y-STR профіль являє собою сукупність алелей різних локусів Y-хромосоми. Оскільки всі Y-STR локуси успадковуються разом, формується так званий Y-гаплотип.

Типовими Y-STR локусами є:

- DYS19;
- DYS385;
- DYS389;
- DYS390;
- DYS391;
- DYS393.

Сучасні комерційні системи дозволяють аналізувати понад 20–30 Y-STR локусів одночасно. [5]

Y-STR аналіз особливо ефективний у випадках:

1. Встановлення спорідненості між чоловіками.
2. Ідентифікації віддалених родичів по чоловічій лінії.
3. Дослідження історичних останків.
4. Аналізу невідомих чоловічих ДНК у змішаних зразках.

Якщо два чоловіки мають однаковий або дуже подібний Y-STR профіль, це свідчить про наявність спільного предка по батьківській лінії.

Y-SNP (Single Nucleotide Polymorphism) - це точкові мутації у певних позиціях Y-хромосоми. На відміну від Y-STR, SNP-маркери мутують дуже повільно, тому використовуються для визначення глибокого походження чоловічих ліній. [1]

Основними методами дослідження Y-хромосоми є:

- полімеразна ланцюгова реакція (ПЛР) - використовується для ампліфікації Y-STR локусів із мінімальної кількості ДНК;
- капілярний електрофорез – це метод дозволяє визначати довжину STR-фрагментів та встановлювати алельний профіль;
- масивне паралельне секвенування (NGS/MPS).

Сучасні технології секвенування нового покоління значно підвищують точність аналізу та дозволяють одночасно досліджувати сотні Y-SNP і Y-STR маркерів.

Основними перевагами дослідження Y-хромосоми є:

- можливість аналізу чоловічої ДНК у змішаних біологічних слідах;
- ефективність при відсутності прямого батька;
- дослідження далеких поколінь;
- стабільність спадкування;

- висока інформативність у генеалогії. [4]

Попри високу ефективність, Y-хромосомний аналіз має певні обмеження, пов'язані насамперед із його родинною (а не індивідуальною) специфічністю, а тому він є потужним допоміжним інструментом у судовій генетиці, але не може самостійно забезпечити повну ідентифікацію особи.

У криміналістиці Y-хромосомний аналіз має велике практичне значення для дослідження чоловічих біологічних слідів, встановлення спорідненості по батьківській лінії, ідентифікації невідомих осіб та розслідування сексуальних злочинів. Особливо цінним цей метод є у випадках змішаних ДНК-зразків та за відсутності прямого зразка підозрюваного. [3]

Також Y-STR застосовується для:

- ідентифікації безвісти зниклих осіб;
- дослідження масових поховань;
- аналізу історичних останків;
- встановлення родинних зв'язків у складних випадках.

Сучасний розвиток молекулярної генетики в галузі Y-хромосоми спрямований на підвищення роздільної здатності аналізу, впровадження високотехнологічного секвенування, розширення баз даних та інтеграцію з іншими генетичними системами, що значно посилює її роль у криміналістиці, антропології та судовій експертизі.

Таким чином, дослідження Y-хромосоми займають важливе місце у практиці молекулярно-генетичних досліджень Експертної служби МВС та є ефективним інструментом під час встановлення спорідненості по чоловічій лінії, ідентифікації осіб та дослідження складних біологічних об'єктів. Використання сучасних методів Y-STR-аналізу сприяє підвищенню достовірності результатів судових біологічних експертиз за напрямом молекулярно-генетичного дослідження та розширює можливості розкриття різноманітних злочинів під час розкриття кримінальних проваджень.

Список використаних джерел:

1. Kayser M. Forensic use of Y-chromosome DNA: a general overview. Human Genetics. 2017; 136: 621-635.

2. De Knijff P. On the Forensic Use of Y-Chromosome Polymorphisms. Genes. 2022; 13(5): 898.

3. Syndercombe Court D. The Y chromosome and its use in forensic DNA analysis. Emerging Topics in Life Sciences. 2021; 5(3): 427-441.

4. Andersen M.M., Balding D.J. Assessing the Forensic Value of DNA Evidence from Y Chromosomes and Mitogenomes. Genes. 2021; 12(8): 1209.

5. Hanson E.K., Ballantyne J. Forensic typing of short tandem repeat markers on the X and Y chromosomes. Forensic Science International: Genetics. 2015; 18: 140-151.

Манько Євгенія Сергіївна,
головний судовий експерт Сумського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

КРИМІНАЛІСТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТІЛ ЗАГИБЛИХ (ПОМЕРЛИХ) ОСІБ ЗА ДАКТИЛОСКОПІЧНИМИ ДАНИМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану в Україні особливої актуальності набуває проблема встановлення осіб загиблих (померлих), що обумовлено значним зростанням кількості людських втрат унаслідок бойових дій, ракетних обстрілів, тимчасової окупації окремих територій та інших наслідків збройної агресії. Одним із ключових завдань правоохоронних органів і судово-експертних установ є своєчасна та достовірна ідентифікація тіл загиблих, що має важливе криміналістичне, правове та гуманітарне значення.

Актуальність теми зумовлена необхідністю вдосконалення криміналістичних підходів до ідентифікації тіл загиблих (померлих) осіб в умовах воєнного стану, забезпечення оперативності проведення дактилоскопічних досліджень, а також ефективного використання наявних обліків та інформаційних систем.

Індивідуальність папілярних візерунків на фалангах пальців і долонних поверхнях добре виражена в зовнішній будові, навіть неозброєним оком можна відрізнити один папілярний візерунок від іншого. Френсіс Гальтон, використовуючи математичну теорію імовірності, установив, що можливість збігу відбитків десяти пальців однієї людини з відбитками іншої виражається у відношенні 1:64млрд, а отже, збіг відбитків пальців двох осіб є практично не можливим [1, с. 212].

На даний час ідентифікація загиблих (померлих) осіб за відбитками пальців рук шляхом використання баз даних є менш популярною, ніж ДНК – аналіз, хоча впевнено займає своє місце як науково обґрунтований метод ідентифікації.

Відповідно до «Порядку реалізації експериментального проекту з ідентифікації тіл (останків) осіб, загиблих (померлих) внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, за біометричними даними» метою експериментального проекту є підвищення спроможностей органів, уповноважених на ведення обліку та/або здійснення розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, щодо ідентифікації тіл (останків) осіб, загиблих (померлих) внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України (далі - загиблі (померлі) особи), шляхом використання засобів

автоматизованої дактилоскопічної ідентифікаційної системи та національної системи біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства [2].

Дактилоскопіювання та фотографування тіл (останків) загиблих (померлих) осіб здійснюються спеціалістами-криміналістами та/або іншими працівниками Національної поліції, які володіють спеціальними знаннями та навичками, на підставах та в порядку, передбачених кримінальним процесуальним законодавством.

Сформована дактилоскопічна карта за дорученням органу досудового розслідування перевіряється спеціалістом-криміналістом або працівником уповноваженого оперативного підрозділу Національної поліції за масивами дактилоскопічних даних автоматизованої дактилоскопічної ідентифікаційної системи з використанням прикладного програмного інтерфейсу або надсилається установам Експертної служби МВС (Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС, науково-дослідні експертно-криміналістичні центри МВС) [2].

Відповідно до «Інструкції про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України» дактилокартотеки являють собою масив дактилокарт: невпізнаних трупів; безвісно зниклих осіб; осіб, які були піддані дактилоскопіюванню (затримані за підозрою у вчиненні злочину, взяті під варту, звинувачуються у вчиненні злочину) [3]. Зазначений перелік осіб, які піддаються дактилоскопіюванню, не містить військовослужбовців, поліцейських, осіб рядового та начальницького складу служби цивільного захисту, а ні членів добровольчих формувань територіальних громад. Тому основним проблемним питанням на цьому етапі є наповнення дактилоскопічних баз.

Якщо порівнювати метод дактилоскопічної ідентифікації з ДНК-методами, то можна виділити такі переваги: дешевизна лабораторних реагентів та обладнання, оперативність (встановлення особи за відбитками пальців займає значно менше часу), простота застосування (ідентифікація особи за відбитків є технічно простішою, може проводитися без складної підготовки та спеціальної освіти персоналу).

Отже, встановлено, що криміналістичні можливості дактилоскопії значною мірою забезпечуються індивідуальністю та незмінністю папілярних узорів, а також наявністю сучасних автоматизованих дактилоскопічних обліків. Водночас ефективність проведення ідентифікації залежить від своєчасності вилучення слідів, належного технічного забезпечення, професійної підготовки фахівців та ефективної взаємодії між

правоохоронними органами й експертними установами.

Особливої актуальності в умовах воєнного стану набуває необхідність удосконалення методик роботи з тілами загиблих, впровадження сучасних цифрових технологій та забезпечення належного функціонування інформаційно-пошукових систем. Це сприятиме підвищенню оперативності та достовірності ідентифікації, забезпеченню прав родичів загиблих осіб та належному документуванню наслідків збройної агресії.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика: підручник за ред. В.М. Шевчука; Нац. Юрид. Ун-т ім. Ярослава Мудрого.- Харків: Право, 2024.-1008с.

2. Порядок реалізації експериментального проекту з ідентифікації тіл (останків) осіб, загиблих (померлих) внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, за біометричними даними: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 вересня 2025 р. № 1214 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1214-2025-%D0%BF#Text (дата звернення: 14.05.2026).

3. Інструкція з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС: наказ МВС N 785 від 11.09.200 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1066-01#Text (дата звернення: 14.05.2026).

Откидач Руслана Русланівна,
здобувачка вищої освіти ННІ права та інноваційної освіти, інспектор відділення організації наукової роботи Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Гритенко Оксана Анатоліївна,
д.ю.н., професор, професор кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМА УНІФІКАЦІЇ ПОНЯТТЯ «ЕКОЦИД» ЯК ЗЛОЧИНУ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Сьогодні питання кримінально-правової оцінки екоциду як масштабного знищення довкілля виправдано можна назвати одним із найскладніших викликів для правників. Події останніх років в Україні наочно продемонстрували, що під час збройних конфліктів природа часто стає не просто випадковою жертвою, а свідомою мішенню.

Екологічні правопорушення загалом тривалий час розглядалися юридичною спільнотою як супутні наслідки збройних конфліктів, побічний результат промислової діяльності тощо. Проте сьогодні, коли масштаби

антропогенного впливу цілком можуть загрожувати існуванню окремих екосистем, виникає гостра потреба у виокремленні екоциду в категорію найбільш тяжких міжнародних злочинів. Попри очевидну суспільну небезпеку, міжнародна спільнота досі не виробила єдиного, юридично обов'язкового підходу до трактування цього діяння. На нашу думку, це вочевидь стає на заваді ефективному притягненню до відповідальності як посадових осіб, так і цілих держав.

Саме поняття «екоцид» вперше було використано ще під час війни у В'єтнамі, для опису навмисного знищення довкілля як методу збройної боротьби. У межах операцій «Ranch Hand» та «Попай» збройні сили США застосовували хімічні гербіциди та навіть технології зміни погоди. Такі заходи були спрямовані на те, щоб зруйнувати логістику на «Стежці Хо Ші Міна» – лабіринтній мережі шляхів, якими люди переміщувалися з Північного В'єтнаму до бойових дій на Півдні [1].

Що стосується наукового бачення, то першим науковцем, який увів у професійний обіг термін «екоцид», був американський ботанік і біоетик Артур Ґалстон, професор Єльського університету. Саме на Конференції з питань війни і національної відповідальності у Вашингтоні 1970 року він вперше використав цей термін для характеристики масового руйнування довкілля внаслідок застосування гербіцидів (зокрема Agent Orange) під час війни у В'єтнамі. Ґалстон трактував екоцид як навмисне і тривале знищення природного середовища, що створює серйозні наслідки для екосистем та життя людей, і закликав до міжнародної заборони таких дій [2]. Саме його праці та виступи започаткували подальше наукове обговорення цього явища на міжнародному рівні.

Водночас, попри теоретичне підґрунтя, закладене ще у минулому столітті, реальне втілення механізмів захисту довкілля в міжнародному кримінальному праві відбулося лише з початком XXI століття. Важливим кроком у цьому напрямі стало набуття чинності у 2002 році Римським статутом Міжнародного кримінального суду (далі – Римський статут; МКС) [3]. На сьогодні цей документ залишається одним із ключових інструментів, що дозволяють притягувати до індивідуальної відповідальності за дії, які завдають критичної шкоди природному середовищу. Зокрема, положеннями статті 8(2)(b)(iv) Статуту умисне вчинення нападу кваліфікується як воєнний злочин, якщо заздалегідь відомо, що він спричинить випадкову шкоду довкіллю, яка буде явно надмірною в порівнянні з конкретною та безпосередньо очікуваною загальною військовою перевагою. Варто зауважити, що в межах міжнародного гуманітарного права природне

середовище за загальним правилом розглядається як цивільний об’єкт. Як наслідок, будь-які прямі атаки на нього або ігнорування принципу пропорційності формально набувають ознак міжнародного злочину.

Слід відмітити, що міжнародне визнання екоциду наразі ґрунтується переважно на визначенні Незалежної експертної групи, яка у червні 2021 року запропонувала окреслити його як незаконні або свавільні дії, вчинені з усвідомленням високої ймовірності заподіяння тяжкої та широкомасштабної або довгострокової шкоди довкіллю та ратувала за внесення відповідних змін до Римського статуту МКС [4]. Важливою в цьому плані є також Директива ЄС 2024/1203 [5], яка має на меті забезпечення ефективної охорони довкілля завдяки встановленню мінімальних вимог до визначення екологічних злочинів та заходів для попередження та боротьби з екологічною злочинністю і для більш ефективного застосування екологічного права ЄС.

Важливо звернути увагу на те, що саме статусу самостійного злочину у міжнародному праві екоцид ще не має. Погоджуємося із Р. В. Верешою, О. П. Кучинською та О. М. Ковтуном, які наголошують на тому, що злочин екоциду необхідно включити до Римського статуту, адже на їхню думку та шкода, що завдається довкіллю під час збройних конфліктів, ще в певній мірі охоплюється положеннями Римського статуту, а от така шкода, що завдається в мирний час, випадає з-під юрисдикції МКС [6, с. 152]. А. В. Андрушко та О. О. Дудоров пов’язують відсутність закріплення відповідного формулювання у Римському статуті МКС із дуже складною процедурою внесення змін до цього акту [7, с. 16].

З цим погоджується і П. В. Мельник, втім зазначаючи, що МКС приділяє увагу злочинам, передбаченим Римським статутом, які вчиняються шляхом або призводять в тому числі до руйнування довкілля, незаконної експлуатації природних ресурсів або захоплення земель. Науковець також відмічає завищені вимоги щодо визначення шкоди природному середовищу у Протоколі І і Конвенції 10.10.1980 р., яка повинна бути одночасно і широкою/широкомасштабною, і довготривалою, і серйозною [8, с. 86].

Втім, ця проблема останніми роками активно вирішується. Варто відзначити вересень 2024 року, коли Вануату, Фіджі та Самоа офіційно запропонували Асамблеї держав-учасниць МКС внести екоцид до Римського статуту як п’ятий самостійний міжнародний злочин. Запропонована дефініція («незаконні або свавільні дії, вчинені з усвідомленням високої ймовірності заподіяння тяжкої та широкомасштабної або довгострокової шкоди довкіллю») фактично базується на згаданих вище напрацюваннях Незалежної експертної групи [9]. Так, ця ініціатива покликана подолати існуючий

розрив, за якого довкілля захищене скоріш як цивільний об’єкт виключно під час збройного конфлікту.

На наше переконання, ключовим у всій проблемі уніфікації поняття екоциду є необхідність переходу від антропоцентричного до екоцентричного підходу. Наразі Римський статут захищає довкілля переважно як цивільний об’єкт, тобто у нашому розумінні через призму його користі для людини та наслідків для цивільного населення. Втім, перспектива визнання екоциду п’ятим автономним злочином, що була офіційно винесена на порядок денний Асамблеї держав-учасниць МКС у 2024 році, дозволить нарешті захистити природу як самодостатній об’єкт правової охорони. Це дасть змогу притягувати до відповідальності за руйнування екосистем незалежно від того, чи відбуваються вони в умовах війни, чи внаслідок свавільної діяльності у мирний час.

Іншою не менш гострою перешкодою для уніфікації вважаємо конфлікт суб’єктивних критеріїв (маємо на увазі форму вини) та розмитість поняття свавільності у запропонованому міжнародному стандарті. Чинна ініціатива тихоокеанських держав, як і напрацювання експертної групи 2021 року, оперує терміном «wanton acts», що передбачає вчинення дій із усвідомленням лише високої ймовірності шкоди, а не виключно з прямим умислом на її заподіяння.

Таким чином, бачимо, що сучасне міжнародне право визнає суспільну небезпеку масштабного знищення довкілля, однак все ще не містить автономного складу екоциду. Положення Римського статуту МКС охоплюють екологічну шкоду переважно в межах воєнних злочинів, що фактично залишає поза юрисдикцією МКС руйнування екосистем у мирний час. Це є визнаною науковцями прогалиною у правозастосуванні. Вбачається доцільним: по-перше, вочевидь, закріпити у Римському статуті МКС окрему норму про екоцид як самостійний міжнародний злочин; по-друге, нормативно конкретизувати критерії тяжкості шкоди із використанням вимірюваних показників; по-третє, визначити форму вини як умисел або свідоме прийняття високої ймовірності настання тяжких наслідків із чітким стандартом доказування. За таких умов, на нашу думку, уніфікація поняття екоциду набуде практичного змісту.

Список використаних джерел

1. Витоки екоциду: справа В’єтнаму. Екологія. Право. Людина : веб-сайт. URL: https://epl.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/Vytoky-ekotsydu_n2204.pdf (дата звернення: 28.02.2026).

2. In memoriam: Arthur Galston, plant biologist, fought use of Agent Orange. Yale News. URL: https://news.yale.edu/2008/07/18/memoriam-arthur-galston-plant-biologist-fought-use-

agent-orange (date of access: 28.02.2026).

3. Римський статут міжнародного кримінального суду : Статут Міжнар. судів від 17.07.1998 : станом на 25 жовт. 2025 р. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України : веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 02.03.2026).

4. Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide. Commentary and core text. June 2021. URL: https://www.stopecocide.earth/legal-definition (date of access: 02.03.2026).

5. Environmental Crime Directive. Environment. URL: https://environment.ec.europa.eu/law-and-governance/environmental-compliance-assurance/environmental-crime-directive_en (date of access: 02.03.2026).

6. Вереша Р. В., Кучинська О. П., Ковтун О. М. Екоцид у національному та міжнародному праві: сучасні виклики та перспективи нормативно-правового регулювання. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2023. № 78(2). С. 152-159. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.2.24.

7. Андрушко А. В., Дудоров О. О. Екоцид у міжнародному та національному кримінальному праві. Науковий вісник НДІ проблем досудового розслідування. 2024. № 1. С. 5-39. DOI: https://doi.org/10.61417/2786-7900.2024.3.1.

8. Мельник П. В. Екоцид у міжнародному кримінальному праві. International scientific conference (September 18–19, 2025). м. Рига, Латвія. С. 83-87.

9. Proposal by Vanuatu, Fiji and Samoa to amend the Rome Statute to include the crime of ecocide (submitted September 2024). Status as of January 2026: under consideration in the Assembly of States Parties to the ICC. URL: https://www.stop_ecocide.earth/ (дата звернення: 10.01.2026).

Пархоменко-Куцевіл Оксана Ігорівна,
доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування Університету Григорія Сковороди в Переяславі

СУЧАСНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ В УКРАЇНІ

Сучасна модернізація системи безпеки та оборони України формується під впливом комплексних внутрішніх і зовнішніх викликів, передусім повномасштабної збройної агресії Російської Федерації, а також необхідності інтеграції до євроатлантичного безпекового простору. У цьому контексті відбувається глибока трансформація як інституційної архітектури сектору безпеки і оборони, так і змісту державної політики у відповідній сфері, що поєднує військові, політичні, економічні, інформаційні та кібернетичні компоненти.

Однією з ключових тенденцій є стратегічна інституціоналізація реформ, що реалізується через запровадження довгострокових програмних

документів. Зокрема, Указом Президента України затверджено Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як складової сектору безпеки і оборони на 2023-2027 роки [1], який визначає системні напрями трансформації правоохоронних органів, підвищення їх ефективності, підзвітності та сумісності з європейськими стандартами. Практична реалізація цього плану забезпечується через урядові програми та міжвідомчу координацію, що свідчить про перехід до програмно-цільового управління у сфері безпеки.

Важливим аспектом модернізації є розвиток інституційного механізму стратегічного управління, ключову роль у якому відіграє Рада національної безпеки і оборони України. Цей орган здійснює координацію та контроль діяльності органів виконавчої влади у сфері національної безпеки, а також формує стратегічні рішення щодо реагування на загрози. Посилення ролі цього інституту після 2014 року свідчить про централізацію управління безпековою політикою та підвищення оперативності прийняття рішень.

Суттєвою складовою сучасної модернізації є технологічна трансформація сектору оборони. Україна демонструє інноваційний підхід, зокрема шляхом створення окремого роду військ – Сил безпілотних систем, що спеціалізуються на застосуванні безпілотних технологій у повітряному, наземному та морському середовищах. Це рішення відображає глобальний тренд переходу до високотехнологічних форм ведення війни, де ключове значення мають автоматизовані системи, штучний інтелект та мережево-центричні операції.

Паралельно відбувається посилення ролі спеціалізованих компонентів сектору безпеки, зокрема Сил спеціальних операцій, які забезпечують виконання завдань у гібридному середовищі та асиметричну протидію противнику. У наукових дослідженнях підкреслюється їх значення як інструменту реагування на багатовекторні загрози та забезпечення національної безпеки в умовах трансформації безпекового середовища [2].

Не менш важливим є розвиток антикорупційної складової та підвищення прозорості сектору безпеки і оборони. Сучасні підходи передбачають створення систем внутрішнього контролю, оцінювання корупційних ризиків та впровадження відповідних механізмів запобігання зловживанням, зокрема у новостворених інституціях, таких як Бюро економічної безпеки. Це відповідає європейським вимогам до демократичного цивільного контролю над сектором безпеки.

Окремим напрямом модернізації виступає інтеграція до міжнародних безпекових структур і гармонізація національного законодавства з нормами

Європейського Союзу та НАТО. Це передбачає впровадження стандартів сумісності, реформування системи управління військами, удосконалення оборонного планування та розвитку оборонно-промислового комплексу. Євроінтеграційний вектор виступає не лише політичним орієнтиром, але й інструментом підвищення інституційної спроможності сектору безпеки.

Сучасна модернізація також включає розширення функціонального змісту безпеки, що охоплює кібербезпеку, енергетичну безпеку, інформаційну протидію та захист критичної інфраструктури. В умовах гібридної війни особливого значення набуває здатність держави протидіяти неконвенційним загрозам, що потребує інтегрованого підходу та міжвідомчої взаємодії. У цьому контексті визначаються пріоритети боротьби з корупцією, злочинністю, контрабандою та іншими внутрішніми ризиками, які прямо впливають на національну безпеку.

Проведений аналіз сучасних аспектів модернізації системи безпеки та оборони України дає підстави стверджувати, що трансформаційні процеси у цій сфері набули системного, багатовимірного та незворотного характеру. Вони зумовлені не лише необхідністю протидії повномасштабній збройній агресії, але й стратегічним курсом держави на інтеграцію до євроатлантичного безпекового простору. У результаті формується нова модель сектору безпеки і оборони, яка поєднує військову спроможність із інституційною стійкістю, технологічною інноваційністю та демократичним цивільним контролем.

Водночас встановлено, що попри значний прогрес у реформуванні, система безпеки та оборони України залишається вразливою до низки структурних і функціональних проблем. До них належать фрагментарність окремих реформ, недостатній рівень міжвідомчої координації, обмеженість ресурсного забезпечення, а також збереження корупційних ризиків у сфері оборонних закупівель та управління ресурсами. Крім того, динаміка сучасних загроз, зокрема у кіберпросторі та інформаційній сфері, вимагає більш гнучких і адаптивних управлінських рішень.

З огляду на це доцільно запропонувати комплекс взаємопов’язаних напрямів подальшого вдосконалення державної політики у сфері безпеки та оборони.

Передусім, необхідним є поглиблення інституційної інтеграції складових сектору безпеки і оборони шляхом створення ефективної системи стратегічного планування та управління на основі єдиних стандартів. Йдеться про забезпечення повної сумісності процедур оборонного планування з підходами НАТО, впровадження сучасних методів оцінювання

загроз і ризиків, а також удосконалення механізмів міжвідомчої координації, зокрема через цифровізацію управлінських процесів.

Другим важливим напрямом є подальший розвиток оборонно-промислового комплексу як ключового елементу стратегічної автономії держави. Доцільно стимулювати інноваційну діяльність, розширювати державно-приватне партнерство, залучати іноземні інвестиції та технології, а також забезпечити прозорість і підзвітність у сфері оборонних закупівель. Особливу увагу слід приділити розвитку високотехнологічних сегментів, зокрема безпілотних систем, кіберзахисту та штучного інтелекту.

Третім напрямом є посилення кадрового потенціалу сектору безпеки і оборони. Це передбачає формування сучасної системи підготовки, перепідготовки та професійного розвитку кадрів, орієнтованої на компетентнісний підхід, а також впровадження ефективних механізмів мотивації та соціального забезпечення персоналу. Важливо також забезпечити розвиток стратегічного мислення серед управлінців у сфері безпеки.

Четвертим напрямом виступає зміцнення демократичного цивільного контролю та антикорупційних механізмів. Доцільно розширити повноваження парламентського контролю, удосконалити систему внутрішнього аудиту та моніторингу, а також впровадити цифрові інструменти прозорості у сфері використання бюджетних коштів. Це сприятиме підвищенню довіри суспільства до інституцій сектору безпеки і оборони.

П’ятим важливим напрямом є розвиток комплексного підходу до безпеки, який охоплює не лише військовий компонент, але й кібернетичну, інформаційну, енергетичну та гуманітарну безпеку. Необхідно забезпечити інтеграцію політик у цих сферах, а також підвищити спроможність держави до протидії гібридним загрозам шляхом розвитку системи національної стійкості.

Подальша модернізація системи безпеки та оборони України повинна базуватися на принципах системності, інноваційності, відкритості та міжнародної інтегрованості. Реалізація запропонованих заходів сприятиме формуванню ефективної, адаптивної та стійкої моделі безпеки, здатної забезпечити національні інтереси України в умовах сучасних глобальних викликів.

Список використаних джерел

1. Указ Президента України 11 травня 2023 року № 273/2023 «Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки». URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text

2. Пуздряк А. В., Біленець Д. А. Роль сил спеціальних операцій у забезпеченні національної безпеки України. Juris Europensis Scientia. 2025. Випуск 3. URL: https://jes.nuoua.od.ua/archive/3_2025/23.pdf

Прокопчук Михайло Леонідович,
здобувач освітньо-наукового рівня доктор філософії за спеціальністю 256 «Національна безпека», Державний університет «Житомирська політехніка»

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ У СФЕРІ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

В умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України антитерористична безпека набуває стратегічного значення як невід'ємна складова системи національної безпеки держави. Тероризм у сучасних умовах дедалі частіше поєднується із гібридними методами ведення війни, що суттєво ускладнює його виявлення та нейтралізацію і зумовлює необхідність системного підходу до стратегічного планування у цій сфері. Відповідно до чинного законодавства, антитерористична безпека держави визначається як захищеність об'єктів можливих терористичних посягань від терористичних загроз, що передбачає не лише реагування, а й проактивне попередження загроз.

Стратегічне планування у сфері антитерористичної безпеки є систематичним процесом, за допомогою якого органи державного управління прогнозують і планують свою діяльність щодо протидії терористичним загрозам на перспективу. Його мета полягає у чіткій розробці послідовності дій щодо визначення цілей, уточнення завдань і розподілу ресурсів, розробки та ухвалення стратегічних рішень. Нормативно-правову основу антитерористичної безпеки та планування в даній сфері в Україні становлять: Закон України «Про боротьбу з тероризмом», Стратегія національної безпеки України, Стратегія забезпечення державної безпеки та Концепція боротьби з тероризмом в Україні.

Аналіз чинної нормативної бази засвідчує, що стратегічне планування у сфері антитерористичної безпеки реалізується на трьох рівнях: довгостроковому (понад п'ять років), середньостроковому (до п'яти років) та короткостроковому (до трьох років). При цьому Стратегія національної безпеки України «Безпека людини - безпека країни» [2] є вихідним документом довгострокового планування, що визначає загальні пріоритети

протидії тероризму, а галузеві концепції та плани заходів конкретизують їх реалізацію на нижчих рівнях. Стратегією передбачено, що планування та здійснення заходів боротьби з тероризмом відбувається, виходячи з пріоритетності захисту прав і свобод людини і громадянина, інтересів суспільства і держави, а також мінімізації наслідків терористичної діяльності.

Ключовими напрямами стратегічного планування у сфері антитерористичної безпеки відповідно до Концепції боротьби з тероризмом в Україні [3] є:

1. аналіз тенденцій поширення тероризму, виявлення реальних і потенційних загроз та постійний обмін відповідною інформацією між суб'єктами боротьби з тероризмом;

2. удосконалення механізмів та інституційної спроможності суб'єктів боротьби з тероризмом, транснаціональною та організованою злочинністю;

3. захист об'єктів критичної інфраструктури та забезпечення їх антитерористичного забезпечення;

4. впровадження механізмів відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок терористичних актів, та реабілітації постраждалих;

5. міжнародне співробітництво та імплементація положень Глобальної контртерористичної стратегії ООН.

Проблема вдосконалення стратегічного планування у сфері антитерористичної безпеки набуває особливої актуальності в контексті аналізу структури Стратегії національної безпеки України та необхідності її оновлення з урахуванням поточної безпекової ситуації [4]. Як зазначають дослідники, в умовах тривалої війни стратегічні документи мають враховувати нові виклики, зокрема, поєднання тероризму із гібридними загрозами, використання інформаційного простору, кібератаки на критичну інфраструктуру та застосування терористичних методів іноземними спецслужбами.

Таким чином, стратегічне планування у сфері антитерористичної безпеки є комплексним завданням, що потребує узгодженості між рівнями планування, чіткого розмежування функцій суб'єктів боротьби з тероризмом та їх належного ресурсного забезпечення. Ефективність такого планування визначається здатністю держави до своєчасного виявлення загроз, швидкої адаптації до змін безпекового середовища та забезпечення стійкості критичної інфраструктури. Подальший розвиток системи стратегічного планування у сфері антитерористичної безпеки має відбуватися у координації з євроатлантичними партнерами та на основі кращих практик держав-членів

НАТО, що є передумовою успішної інтеграції України в систему колективної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Стратегія забезпечення державної безпеки: Указ Президента України № 56/2022 від 16.02.2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#Text

2. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини - безпека країни»: Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text

3. Про Концепцію боротьби з тероризмом в Україні: Указ Президента України № 53/2019 від 05.03.2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53/2019#Text.

4. Аналіз структури Стратегії національної безпеки України: аналітична записка / Український інститут майбутнього. 2026. URL: https://uifuture.org/statti/strategiya-naczionalnoyi-bezpeky-ukrayiny/

Пусан Максим Юрійович,
ад'юнкт (штатний) науково-організаційного відділу Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРИЗУПИНЕННЯ УЧАСТІ ДЕРЖАВ У МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРАХ ТА ВИКОНАННЯ ПОЛОЖЕНЬ МІЖНАРОДНИХ УГОД ЯК ПРОБЛЕМАТИКА АРХІТЕКТУРИ БЕЗПЕКИ

Призупинення участі держав у міжнародних договорах та виконання положень міжнародних угод у межах наявної договірної архітектури загальноєвропейської системи колективної безпеки (далі – архітектура безпеки) є складовою її проблематики, зумовлюючи істотний вплив на її функціонування. У зв'язку з цим виникає потреба у виробленні науково обґрунтованих підходів до регулювання зазначених процесів з метою мінімізації його дестабілізуючого впливу на архітектуру безпеки.

Міжнародні договори та угоди, що становлять архітектуру безпеки, дедалі частіше характеризуються випадками призупинення участі держав або невиконання ними окремих положень. Це зумовлює суттєві зміни у функціонуванні відповідної системи, передусім у сфері контролю над звичайним озброєнням та заходів із зміцнення довіри та безпеки. До ключових інструментів у цій сфері належать Договір про звичайні збройні сили в Європі (далі – ДЗЗСЄ), Віденський документ 2011 року про заходи зміцнення довіри та безпеки (далі – ВД-2011), а також пов'язані з ними міжнародно-правові акти.

Особливістю більшості договорів у зазначеній сфері є відсутність чітко

визначених процедур або спеціальних норм щодо призупинення участі чи виконання їх положень. Унаслідок цього держави у ряді випадків приймають односторонні рішення про призупинення виконання своїх зобов'язань, що не має достатнього правового врегулювання в межах самих договорів і створює суперечності з основоположними принципами міжнародного права, зокрема принципом добросовісного виконання зобов'язань.

Таким чином, виникає ситуація, за якої держава фактично самостійно визначає доцільність імплементації прийнятих на себе зобов'язань. У практиці це найчастіше пов'язано з тим, що виконання відповідних міжнародних зобов'язань, на думку держави, суперечить її національним інтересам.

У результаті простежується тенденція до підпорядкування імплементації міжнародно-правових актів логіці національних інтересів, що формує їх взаємозалежність.

Водночас важливим чинником є відсутність ефективних санкційних або інших примусових механізмів щодо держав, які призупиняють участь або виконання своїх зобов'язань. Це сприяє поширенню такої практики, оскільки відсутність негативних наслідків знижує рівень правової відповідальності. У цих умовах держави, які не зацікавлені у виконанні зобов'язань, адаптують свою поведінку шляхом пошуку механізмів формального або неформального обходу їх положень, що супроводжується відповідним обґрунтуванням правомірності таких дій.

Додатковою особливістю є те, що держава, призупиняючи виконання зобов'язань, формально зберігає статус учасника договору. Це створює можливість для гнучкого повернення до виконання положень без необхідності проходження складних процедур повторного приєднання. Як правило, таке повернення відбувається за наявності політичної або стратегічної зацікавленості та може супроводжуватися переговорами, результати яких іноді надають додаткові переваги державі. Таким чином, призупинення може використовуватися як інструмент досягнення вигідніших умов участі.

Зазначена практика має потенційно дестабілізуючий вплив на функціонування міжнародно-правових інструментів архітектури безпеки, оскільки порушує передбачуваність і сталість зобов'язань, а також впливає на баланс сил у регіоні.

Показовим прикладом є призупинення російською федерацією участі у ДЗЗСЄ в 2007 році [1]. Це рішення не було прямо передбачене положеннями

самого договору, однак не зустріло належних ефективних контрзаходів.

У подальшому аналогічну практику застосували й інші держави, що фактично призвело до припинення реального виконання положень договору, насамперед щодо територіальних та кількісних обмежень озброєнь [2]. Така ситуація сприяла трансформації балансу сил і зростанню військових можливостей держав.

Аналогічні процеси спостерігались у межах Договору з відкритого неба, коли Сполучені Штати Америки у 2020 році, а російська федерація у 2021 році призупинили виконання своїх зобов'язань, що призвело до подальшого припинення участі обох держав [3–4]. При цьому характерною є практика вибіркового невиконання окремих положень договору, що фактично означає їх довільну інтерпретацію державами.

Схожа тенденція простежується і щодо ВД-2011, у межах якого окремі держави вдавалися до формального дотримання з одночасним фактичним обходом його положень. Насамперед російська федерація застосовувала практики поділу масштабних військових навчань для уникнення обов'язкових процедур повідомлення та міжнародного спостереження [5]. У цьому контексті доцільно розрізняти відкриту форму невиконання, коли відповідна позиція офіційно декларується, та приховану форму, пов'язану з обходом встановлених норм.

У підсумку призупинення участі або виконання положень міжнародних договорів у сфері безпеки може розглядатися як своєрідна альтернативна форма виходу з договору без формального припинення членства. Така практика створює більш гнучкі юридичні умови для держав, дозволяючи варіювати ступінь виконання зобов'язань залежно від політичної доцільності.

Отже, призупинення участі держав у міжнародних договорах та виконання положень міжнародних угод становить суттєвий виклик для функціонування архітектури безпеки. Це зумовлює необхідність подальшого наукового осмислення зазначеного явища, а також розроблення ефективних правових механізмів його регулювання з метою зменшення дестабілізуючого впливу на систему загальноєвропейської безпеки.

Список використаних джерел:

1. Ситник, Г., Мороз, В. Формування ефективної системи контролю над звичайними озброєннями в Європі: проблематика дослідження. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Національна безпека. (2024). 1(1), 11–20. URL: https://doi.org/10.17721/3041-1912.2024/1-1/11.

2. Мороз, В. Військова транспарентність у сфері контролю над озброєннями в Європі: тренди сьогодення. Національні інтереси України. 2025. 8(13), 213–231. URL: https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-8(13)-213-231.

3. Kühn, U. The rise and fall of cooperative arms control in Europe. Nomos Verlagsgesellschaft. 2020.

4. U.S. Department of Defense. DOD statement on Open Skies Treaty withdrawal. U.S. Department of Defense. 2020. URL: https://www.war.gov/News/ Releases/Release/Article/2195239/dod-statement-on-open-skies-treaty-withdrawal/

5. Rosa-Hernández, G. I. How Russia's retreat from the Vienna Document information exchange undermines European security. Bulletin of the Atomic Scientists. 2023. URL: https://thebulletin.org/2023/03/how-russias-retreat-from-thevienna-document-informationexchange-undermines-european-security

Саліхова Олена Борисівна,
доктор економічних наук, незалежний експерт

АРХІТЕКТУРНІ РИЗИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

На виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2025 р. № 853-р «Про затвердження Плану заходів з реалізації Концепції національної системи стратегічного планування» (далі – Концепція) [1] Міністерство економіки України (Мінекономіки) як головний виконавець має забезпечити підготовку та подання до червня 2026 року до Верховної Ради України законопроєкту щодо розбудови національної системи стратегічного планування (далі – НССП). Водночас ще до ухвалення зазначеної Концепції Мінекономіки на офіційному вебсайті було оприлюднено проєкт Закону України «Про державне стратегічне планування» (2017 р.) [2], який відображав попередні підходи до правового регулювання у цій сфері.

Законопроєкт, згідно з Концепцією, покликаний врегулювати системні проблеми у сфері стратегічного планування, зокрема шляхом уніфікації термінології, визначення повноважень органів державної влади, закріплення координуючої функції системи, формування ієрархії стратегічних документів, встановлення вимог до їх змісту та процедур оновлення.

Ключовим методологічним підходом під час підготовки законопроєкту має бути забезпечення цілісності архітектури НССП та мінімізація регуляторної невизначеності, насамперед у частині координаційних механізмів і процедур оновлення стратегічних документів. Окремого врегулювання потребують питання періодичності та порядку перегляду стратегій, оскільки відсутність чітко встановлених правил у цій сфері може призводити до зміни стратегічних пріоритетів у короткостроковій перспективі та зниження передбачуваності системи стратегічного

планування.

Концепцією встановлено базову проблему – відсутність узгодженої системи документів стратегічного планування, що зумовлює фрагментацію державної політики, розпорошення ресурсів та ускладнення координації стратегічного, бюджетного й інвестиційного планування. У зв'язку з цим НССП потребує визначення єдиного системоутворюючого принципу та узгодженої моделі взаємозв'язків між стратегічними документами.

За відсутності такого підходу виникає ризик концептуальної неузгодженості архітектури НССП, зокрема у вигляді дублювання повноважень і зниження ефективності державного управління, що вказує на потребу цілісного архітектурного рішення, важливого для забезпечення узгодженості державної політики у сфері економічної та фінансової безпеки.

Методологічно уразливим є підхід, за якого модель НССП одночасно базується на кількох різних принципах класифікації та узгодження стратегічних документів, зокрема ієрархічному (за рівнями державного управління), функціональному (за спрямованістю «розвиток» / «безпека») та координаційному (гетархічному) (за характером горизонтальних зв'язків між документами). За відсутності єдиного системоутворюючого принципу та чітких правил взаємодії між зазначеними підходами формується ризик концептуальної неузгодженості архітектури системи стратегічного планування.

Додатковим проявом методологічної вразливості є одночасне включення до структури НССП системи документів стратегічного планування розвитку на загальнодержавному рівні, системи документів стратегічного планування розвитку на регіональному рівні та системи документів у сфері національної безпеки та оборони. У межах такої архітектурної конструкції застосовуються різні критерії класифікації: перші два елементи базуються на територіально-управлінському принципі, тоді як третій – на функціонально-секторальному. Це зумовлює ризик методологічної неузгодженості архітектури системи та ускладнює її практичну реалізацію.

Окремим застереженням під час розроблення законопроєкту є поділ документів стратегічного планування на категорії «розвитку» та «безпеки», а також одночасне застосування ієрархічних та гетархічних зв'язків між ними.

За своєю природою ці категорії є взаємопов'язаними та взаємозалежними складовими єдиної державної політики, що функціонують у межах спільного ресурсного, інституційного та інфраструктурного контуру, де економічна, фінансова, енергетична, технологічна та кібернетична

стійкість одночасно виступають як елементами розвитку, так і складовими національної безпеки. У цьому контексті їх нормативне розмежування не повністю узгоджується з реальними механізмами формування державної політики.

У зв'язку з цим поєднання у межах однієї системи стратегічного планування ієрархічної (підпорядкування) та гетархічної (горизонтальної координації) моделей без визначення домінуючого системоутворюючого принципу створює методологічну невизначеність архітектури НССП. Відсутність єдиної логіки взаємозв'язків між документами може призводити до виникнення паралельних або частково перехресних контурів стратегічного управління, що ускладнює визначення ієрархії цілей, розподіл повноважень та координаційних механізмів між суб'єктами формування політики.

Неврахування зазначених аспектів під час розроблення законопроєкту породжує системні ризики, зокрема: розмивання єдиної архітектури державних стратегічних пріоритетів, дублювання та інституційне накладання стратегічних і програмних документів, фрагментацію взаємозв'язку стратегічного, бюджетного та інвестиційного планування, ускладнення визначення джерел, обсягів і пріоритетів ресурсного забезпечення державної політики, а також відсутність уніфікованих механізмів координації та підпорядкування документів.

У сукупності такі чинники можуть призвести до структурної дезінтеграції системи стратегічного планування та зниження ефективності реалізації державної політики у сферах економічної та фінансової безпеки, а також управління державними ресурсами.

З огляду на викладене, під час розроблення законопроєкту доцільно:

– визначити чітке співвідношення між цілями розвитку держави та цілями забезпечення національної безпеки в системі стратегічного планування, враховуючи, що стійкість та безпековий вимір є базовою умовою реалізації будь-якої моделі розвитку держави;

– зосередити регуляторні рішення на питаннях економічного та інвестиційного розвитку, що належать до компетенції Мінекономіки, зокрема в частині узгодження відповідних механізмів із системою державного прогнозування, середньострокового бюджетного планування та управління державними інвестиціями;

– здійснювати регулювання питань стратегічного планування у сфері національної безпеки та оборони в межах спеціального законодавства сектору безпеки і оборони з чітким розмежуванням предметів правового

регулювання та координаційних повноважень.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції національної системи стратегічного планування: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2025 р. № 853-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/853-2025-р#Text

2. Проект Закону України «Про державне стратегічне планування». 05.12.2017. URL: https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e7b8af7a-7c03-4d5b-aaa5-e1c0d7e84388&title=ProektZakonuUkrainiproDerzhavneStrategichnePlanuvannia

Спасьонова Софія Олександрівна,
головний судовий експерт відділу біологічних досліджень та обліку Сумського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС

ВПЛИВ АГРЕСИВНИХ ПОБУТОВИХ ХІМІКАТІВ НА ВИЯВЛЕННЯ СЛІДІВ БІОЛОГІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ ЇХ МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ

У сучасній криміналістичній практиці спроби приховування слідів злочину є поширеним явищем. Зловмисники часто застосовують широкий спектр агресивних побутових засобів — від хлоровмісних відбілювачів до концентрованих лужних і кислотних розчинників для знищення слідів біологічного походження. Такі дії перешкоджають роботі експертів-криміналістів під час огляду місця події, ускладнюється візуалізація та попередня ідентифікація слідів, а хімічна взаємодія призводить до деградації біологічного матеріалу, який буде використовуватися для проведення молекулярно-генетичних досліджень, що ставить під загрозу успішність подальшої ідентифікації.

Проблема впливу хімічних речовин на біологічні об'єкти активно висвітлюється на сторінках провідних закордонних видань, таких як Forensic Science International та Journal of Forensic Sciences. Більшість досліджень фокусується на проблемі гіпохлориту натрію (NaClO), який є найпопулярнішим агентом для знищення слідів крові. Реагентом вибору для виявлення прихованих слідів крові на всіх типах поверхонь є люмінол, але його головним недоліком є високий ступінь чутливості до окислювальних забруднювачів у зразку крові, якщо для очищення плям крові використовується побутовий відбілювач на основі гіпохлориту натрію, орієнтовні методи виявлення є недійсними [1, с. 2]. Доведено, що цей

окисник здатен викликати хибнопозитивні результати у тестах на основі люмінолу та Bluestar. Водночас механізми глибокої структурної деградації нуклеїнових кислот під дією багатокомпонентних детергентів залишаються предметом дискусій у молекулярній біології.

Орієнтовні методи виявлення наявності слідів крові базуються на пероксидазоподібній активності гемоглобіну, який каталізує окислення реагенту у присутності пероксиду водню. Однак побутові хімікати, що містять сильні окисники, запускають цю реакцію навіть за повної відсутності гемоглобіну. Гіпохлорит натрію розщеплюється з утворенням вільних радикалів, які миттєво окислюють люмінол, викликаючи інтенсивну хемілюмінесценцію, а ключовою проблемою на огляді місця події є диференціація цього світіння. Практика показує, що світіння, спричинене відбілювачем, характеризується миттєвим спалахом високої інтенсивності, який швидко згасає (протягом кількох секунд), тоді як реакція з гемоглобіном розвивається повільніше і може тривати до кількох хвилин [4, с. 4]. Сучасні рекомендації передбачають використання альтернативних джерел світла (ALS) перед застосуванням хімічних реагентів для пошуку замитих ділянок.

Дія побутової хімії на клітинні структури має комплексний характер, але основний вплив це інгібування на рівні матриці ДНК. Окиснювальні агенти атакують азотисті основи ДНК, перетворюючи їх на модифіковані форми. Прикладом є утворення 8-оксогуаніну, коли на біологічний слід діє сильний окисник (наприклад, активний хлор або вільні радикали з побутового відбілювача на основі гіпохлориту натрію), він найперше «атакує» гуанін. У результаті реакції до молекули гуаніну приєднується атом кисню, утворюючи цю модифіковану форму, у зв’язку з чим відбувається блокування роботи Taq-полімерази під час ПЛР [3].

Особливо руйнівним є вплив високої лужності (pH > 10), притаманної багатьом засобам для чищення труб та знежирювачам. Високий рівень pH не лише спричиняє лізис клітинних мембран, він також зумовлює гідролітичне розщеплення фосфодіефірних зв'язків у структурній основі ДНК. Крім того, тривала дія лужного середовища призводить до незворотної денатурації ДНК (переходу з дволанцюгової форми в одноланцюгову), що критично ускладнює подальшу кількісну та якісну оцінку ДНК за допомогою флуориметричних методів на етапі пробопідготовки при використанні наборів типу «Qubit dsDNA Assay», реагенти яких специфічно зв'язуються саме з дволанцюговою ДНК. Це може призводити до суттєво занижених

результатів через зміну конформації молекул [2].

Проблема вилучення таких слідів не обмежується лише руйнуванням ДНК, також мийні засоби залишають на поверхні хімічний матрикс, який переноситься на тампон під час вилучення і потрапляє в екстракційну суміш. Поверхнево-активні речовини (ПАР) та інші компоненти детергентів діють як потужні інгібітори ПЛР. Ще більш критичною є наявність у складі пральних порошків хелатоутворювачів — зокрема етилендіамінтетраоцтової кислоти (ЕДТА). ЕДТА ефективно зв'язує іони магнію, які є необхідним кофактором для роботи ДНК-полімерази, повністю зупиняючи реакцію ампліфікації. Для подолання цих бар’єрів стандартні протоколи екстракції (наприклад, використання іонообмінної смоли Chelex-100) часто виявляються неефективними. Сучасна практика вимагає застосування методів очищення на основі магнітних частинок (силіка-сорбентів), які дозволяють краще відмити ДНК від домішок ПАР, а також додавання до реакційної суміші спеціалізованих буферів для зв'язування інгібіторів.

Дія агресивних побутових хімікатів на сліди біологічного походження є одним із найскладніших викликів під час проведення молекулярно-генетичного аналізу. Виявлення таких слідів вимагає чіткого розуміння кінетики реакцій хемілюмінесценції для уникнення хибних висновків під час огляду місця подій. Під час лабораторного аналізу основну складність становить не повне руйнування ДНК, а її сильна фрагментація (зокрема під дією лугів), зміна просторової конформації, що перешкоджає точній кількісній оцінці, та сумісна екстракція сильних ПЛР-інгібіторів, таких як ЕДТА. Вирішення цих питань потребує розробки вдосконалених екстракційних буферів для вибіркової ізоляції ДНК з агресивних матриксів без ризику подальшого пошкодження матеріалу.

Список використаних джерел:

1. Castelló A., Frances F., Verdú F. Bleach interference in forensic luminol tests on porous surfaces: More clues for the investigator. Journal of Forensic Sciences. 2009. Vol. 54 (№ 4). C. 811–817.

2. Nakayama Y., Yamaguchi H., Einaga N., Esumi M. Pitfalls of DNA Quantification Using DNA-Binding Fluorescent Dyes and Suggested Solutions. PLoS ONE. 2016. Vol. 11 (№ 3). C. e0150528. URL: https://doi.org/10.1371/journal.pone.0150528.

3. Tuccinardi A. Investigating the Efficacy of DNA Damage with Bleach in Forensic Laboratories and at Crime Scenes. Honors Theses. 2020. № 29. URL: https://digitalcommons.newhaven.edu/honorstheses/29.

4. Wykoff A. Qualitative Analysis of Luminol Efficacy on Bleach-Cleaned and Paint-Concealed Blood. Themis: Research Journal of Justice Studies and Forensic Science. 2020. Vol. 8 (Article 1). URL: https://doi.org/10.31979/THEMIS.2020.0801.

Супрунова Ірина Валеріївна,
д.н. держ.упр., доцент, професор кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування, Державний університет «Житомирська політехніка»
Герасимків Юлія Любомирівна,
викладач циклової комісії фінансово-економічних дисциплін, Івано-Франківський фаховий коледж технологій та бізнесу

ДЕТІНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Тіньова економіка є однією з ключових загроз економічній безпеці держави, оскільки підриває фіскальну стійкість, спотворює конкурентне середовище та ослаблює державні інституції. Масштаби цього явища залишаються значними, так за оцінками EY (2025), тіньова економіка у світі становила 11,8% глобального ВВП у 2023 році, а середнє значення для окремих країн сягало 19,3% ВВП [1]. В умовах воєнного стану та необхідності мобілізації внутрішніх ресурсів для відновлення країни детінізація економіки набуває характеру стратегічного національного інтересу України у сфері економічної безпеки. Невирішеність цієї проблеми не лише скорочує дохідну базу бюджету, а й створює системні інституційні ризики, зокрема, формує культуру ухилення, знижує рівень довіри до держави та гальмує залучення іноземних інвестицій.

Поняття «тіньова економіка» охоплює широкий спектр незареєстрованої економічної діяльності: від прихованих операцій зареєстрованих підприємств і неформальної зайнятості до незаконних видів діяльності та натурального господарства. Втрати бюджетних надходжень від тіньової грошової економіки варіюються від 0,2% до 5,1% ВВП залежно від країни, що підтверджує вагомість цієї проблеми для фіскальної стійкості держав з різним рівнем розвитку. Важливо враховувати й структурний вимір: у менш розвинених країнах переважає «зобов'язальна» компонента тіньової економіки, пов'язана зі свідомим ухиленням від оподаткування, тоді як у розвинених домінує «пасивна», яка обумовлена недосконалістю платіжної інфраструктури.

Аналіз чинників тінізації є необхідною передумовою для розробки ефективної державної політики детінізації. Дослідження EY виявило п'ять ключових детермінант: ефективність державного управління, доброчесність

правової системи, рівень податкового навантаження, безробіття та частка сімейного зайнятого населення [1]. При цьому роль окремих факторів суттєво диференціюється залежно від рівня економічного розвитку. У країнах з низьким доходом неефективність державних інститутів зумовлює до 29,1% обсягу тіньової економіки, тоді як у розвинених країнах визначальним чинником є рівень оподаткування до 67,1%. Для України, як країни перехідної економіки в умовах воєнного стану, поєднання інституційних слабкостей, деформацій ринку праці та необхідності підтримання достатньої дохідної бази бюджету формує унікальний та особливо складний контекст детінізації.

Міжнародна практика засвідчує, що результативна детінізація базується на комплексному підході, який охоплює п'ять взаємопов'язаних напрямів:

1. зміцнення довіри між платниками податків і державою, дослідження підтверджують пряму кореляцію між рівнем довіри та добровільним дотриманням податкового законодавства;

2. легалізація бізнесу через спрощення реєстраційних процедур, запровадження єдиних вікон та диференційованих режимів для мікро- та малих підприємств;

3. технологічна модернізація податкового адміністрування: використання електронних фіскальних пристроїв, е-інвойсингу, машинного навчання та аналітики великих даних для виявлення прихованих транзакцій;

4. залучення даних третіх сторін: банківської інформації, електронних платежів, даних онлайн-платформ як інструментів верифікації задекларованих доходів;

5. міжвідомча та міжнародна координація, що передбачає спільне використання даних і синхронізацію контрольних дій на всіх рівнях державного управління.

У контексті забезпечення економічної безпеки України детінізацію слід розглядати не лише як фіскальне завдання, а й як стратегічний пріоритет національної безпеки. По-перше, вона безпосередньо впливає на фінансове забезпечення оборони та відновлення, розширення легальної економічної бази означає збільшення бюджетних ресурсів без підвищення податкових ставок. По-друге, детінізація є передумовою формування доброчесного інституційного середовища, яке підвищує інвестиційну привабливість України та відповідає вимогам євроінтеграційного курсу. По-третє, виведення підприємств із тіні сприяє нормалізації конкуренції та усуненню ринкових деформацій, що позитивно впливає на продуктивність і сталий

економічний розвиток.

Детінізація економіки є комплексним завданням, що потребує синхронізації фіскальної, регуляторної, цифрової та антикорупційної політики держави. Її успішна реалізація можлива лише за умов системного підходу, що поєднує зміцнення довіри до державних інститутів, технологічну модернізацію адміністрування та забезпечення відчутних переваг легальної діяльності перед тіньовою. У сучасних реаліях для України детінізація набуває значення не просто економічного реформування, а повноцінного елемента стратегії забезпечення національної економічної безпеки як передумови стійкості держави під час воєнного стану та основи успішного повоєнного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Economic Analysis Team. Shadow Economy Exposed: Estimates for the World and Policy Paths. EY, March 2025. URL: https://www.ey.com/content/dam/ey-unified-site/ey-com/en-gl/insights/tax/documents/ey-gl-shadow-economy-report-02-2025.pdf

2. Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року: Указ Президента України від 11.08.2021 р. № 347/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text.

Усик Вікторія Олександрівна,
старший судовий експерт, Сумський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України
Хандюк Таїсія Володимирівна,
старший судовий експерт, Сумський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України

ПРОБЛЕМИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ДНК-ПРОФІЛІВ ІЗ ПОЛІАЛЕЛЬНІСТЮ Х-ХРОМОСОМИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ

У сучасних умовах розвитку суспільства та зростання безпекових викликів особливого значення набувають технології точної ідентифікації особи. Системи ДНК-аналізу широко використовуються у криміналістиці, судово-медичній експертизі, встановленні спорідненості та ідентифікації невідомих осіб. В умовах воєнних дій і масових гуманітарних криз питання достовірності генетичної ідентифікації стає важливим елементом

забезпечення національної безпеки держави. Особливої актуальності ця проблема набула у зв'язку зі збройною агресією рф проти України. У таких умовах ідентифікація невпізнаних тіл наших захисників має не лише криміналістичне, а й вагоме гуманітарне та соціальне значення, оскільки дозволяє встановити особу загиблого, забезпечити реалізацію прав родичів та зберегти гідність полеглих.

Одним із перспективних напрямів сучасної молекулярної генетики є дослідження поліморфізму Х-хромосоми. Х-хромосомні маркери мають високу інформативність у випадках складних споріднених зв'язків, а також у ситуаціях, коли використання аутосомних маркерів є недостатнім. Особливість Х-STR-маркерів полягає у специфічному характері успадкування, що робить їх особливо цінними при дослідженні спорідненості за жіночою лінією та у складних випадках дефіциту генетичного матеріалу [2].

Триалельність Х-хромосоми є рідкісним генетичним явищем, при якому в межах одного STR-локусу виявляються три алелі замість одного або двох, характерних для стандартного генетичного профілю. У судово-генетичній практиці такі варіанти мають важливе значення, оскільки можуть впливати на інтерпретацію результатів ДНК-аналізу та ускладнювати процес ідентифікації особи [3]. Під час аналізу ДНК-профілів фіксувались випадки поліалельності за Х-хромосомними маркерами. При цьому аутосомні STR-профілі не містили ознак триалельності та характеризувалися типовою структурою генетичних локусів [1].

Причинами виникнення триалельних варіантів можуть бути хромосомні перебудови, дуплікації окремих ділянок Х-хромосоми, соматичний мозаїцизм тощо. У випадках, коли аутосомні маркери залишаються «чистими», а поліалельність спостерігається лише на Х-хромосомі, це свідчить про локальний характер генетичних змін і потребує особливо уважної інтерпретації результатів.

Основною проблемою при ідентифікації є ризик помилкового трактування триалельних піків як артефактів, контамінації або змішаного біологічного матеріалу. У таких випадках необхідним є повторне дослідження, використання додаткових Х-STR-маркерів та комплексний аналіз усіх генетичних даних [5].

Проблема інтерпретації триалельного профілю полягає не у самій неможливості ідентифікації, а в складності правильного пояснення походження додаткового алеля та його врахування під час статистичної

оцінки спорідненості або встановлення особи. Наявність триалельних локусів може впливати на коректність статистичної оцінки генетичного збігу, а також ускладнювати автоматизовану інтерпретацію результатів під час використання спеціалізованого програмного забезпечення [4].

Водночас триалельність не унеможливлює проведення ідентифікації, а за умови правильного тлумачення результатів і застосування комплексного підходу не знижує достовірність експертного висновку. У випадку, коли триалельність виявляється, до прикладу, у матері, а у сина вона відсутня, це не виключає біологічного споріднення. Дитина успадковує лише один із материнських алелів Х-хромосоми, тому передача всіх трьох алелів є неможливою. Якщо триалельність пов'язана, наприклад, із локальною дуплікацією ділянки Х-хромосоми або соматичним мозаїцизмом, додатковий алель може не передаватися нащадкам. У такому випадку спорідненість оцінюється за сукупністю всіх досліджуваних локусів, а не за одним нестандартним маркером.

Отож, використання сучасних генетичних технологій у системі національної безпеки сприяє підвищенню ефективності криміналістичних досліджень та вдосконаленню методів встановлення особи. У цьому контексті дослідження триалельних варіантів Х-хромосоми має не лише наукове, а й важливе практичне значення для розвитку сучасної судової генетики та практики ДНК-ідентифікації.

Список використаних джерел:

1. Calo L., Gentile F., Baio E., Raschellà C., Capelli C., Marino A. Variability and forensic efficiency of 12 X-STR markers in Namibian populations // International Journal of Legal Medicine. 2024. Vol. 138, No. 6. P. 2289–2298. DOI: 10.1007/s00414-024-03299-9.

2. Gomes I., Pinto N., Antão-Sousa S., Gomes V., Gusmão L., Amorim A. Twenty Years Later: A Comprehensive Review of the X Chromosome Use in Forensic Genetics // Frontiers in Genetics. 2020. Vol. 11. Article 926. DOI: 10.3389/fgene.2020.00926.

3. Ma X., Sun H., Li Q. Research Progresses of Tri-Allelic Patterns in Autosomal STR in Forensic DNA Analysis // Journal of Forensic Medicine. 2023.

4. Picanço J. B., Raimann P. E., Motta C. H. A. S. D., Rodenbusch R., Gusmão L., Alho C. S. Identification of the third/extra allele for forensic application in cases with TPOX tri-allelic pattern // Forensic Science International: Genetics. 2015. Vol. 16. P. 88–93. DOI: 10.1016/j.fsigen.2014.11.016.

5. Sahajpal V., Ambers A. X-chromosome short tandem repeats (X-STRs): Applications for human remains identification // In: Ambers A. (ed.). Forensic Genetic Approaches for Identification of Human Skeletal Remains. Academic Press, 2023. P. 231–246. DOI: 10.1016/B978-0-12-815766-4.00011-X.

Філяніна Людмила Анатоліївна,
доцент кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВО ВЕТО ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СИСТЕМУ КОЛЕКТИВНОЇ БЕЗПЕКИ

Повномасштабна війна російської федерації проти України загострила системні проблеми регіональної та міжнародної безпеки, актуалізувавши питання ефективності Ради Безпеки ООН як центрального органу підтримання міжнародного миру та безпеки. На європейському континенті з часів Другої світової війни ця агресія набула безпрецедентного масштабу, що проявилася у застосуванні зброї невибіркового характеру, ризиків використання зброї масового ураження, подальшій ескалації і розширення конфлікту, а також залученні іноземних військових контингентів. Нездатність Ради Безпеки ООН своєчасно та неупереджено реагувати на сучасні виклики, обмеження її діяльності декларативними заявами, а також відсутність дієвих механізмів впливу на держави, що порушують норми міжнародного права свідчать про системну кризу існуючої моделі колективної безпеки. Однією з основних проблем у контексті прийняття рішень Радою Безпеки ООН є наявність права вето (можливість заблокувати будь-яку суттєву резолюцію), яким наділені її постійні члени: Велика Британія, Китай, російська федерація, Сполучені Штати Америки і Франція. Історично право вето задумувалося як інструмент забезпечення балансу інтересів провідних держав у післявоєнний період але у сучасних умовах воно дедалі частіше використовується як засіб реалізації вузьконаціональних інтересів та призводить до паралічу Ради Безпеки у ситуації скоєння державою-порушницею міжнародних злочинів.

Відповідно до положень ст. 27 Статуту ООН, ухвалення рішень з питань, що не є процедурними, потребує підтримки всіх постійних членів, що фактично надає кожному з них можливість блокувати будь-які рішення органу. Водночас ключове значення має положення частини третьої даної статті, згідно з яким сторона, що бере участь у спорі, повинна утриматися від голосування [1]. Це положення спрямоване на забезпечення неупередженості під час розгляду міжнародних спорів і відображає загальний принцип міжнародного права nemo judex in causa sua, відповідно до якого жодна держава не повинна виступати суддею у власній справі. У науковій доктрині цей принцип традиційно тлумачиться як обов’язок утримання від участі у прийнятті рішень у справах, що безпосередньо стосуються відповідної

держави. Однак практика застосування цього положення свідчить про його обмежену ефективність. У діяльності Ради Безпеки сформувалося своєрідне «звичаєве відхилення» від буквального тлумачення ст. 27(3) Статуту ООН, відповідно до якого участь держави у спорі не перешкоджає її голосуванню. Водночас Тимчасові правила процедури Ради Безпеки регулюють лише порядок участі сторін у засіданнях і не встановлюють жодних обмежень щодо голосування. Необхідно зазначити, що у наукових коментарях до Статуту ООН також підкреслюється, що ця норма фактично застосовується лише в межах процедур, передбачених Главою VI. Натомість у сфері дії Глави VII «Дії щодо загрози миру, порушень миру та актів агресії», право вето постійних членів зберігає повну силу[2].

Особливої критики зазнає практика застосування права вето російською федерацією, яка, будучи стороною міжнародного збройного конфлікту, систематично блокує рішення Ради Безпеки, спрямовані на врегулювання конфліктних ситуацій. Наприклад, блокування ініціатив щодо реагування на незаконну анексію Криму, розгортання миротворчої місії на сході України, а також створення міжнародного трибуналу у справі катастрофи рейсу МН17. У 2022 році Російська Федерація двічі застосувала право вето з метою недопущення ухвалення рішень, пов’язаних із її військовою агресією проти України.

Таким чином, сучасна модель права вето фактично обмежує здатність Ради Безпеки ООН ефективно реагувати у випадках, коли її постійний член є стороною конфлікту. Практика діяльності органу свідчить про звуження застосування принципу неучасті у голосуванні для сторін спору, що розширює дискреційні повноваження постійних членів і підвищує ризик політизації рішень, особливо у питаннях, пов’язаних із підтриманням міжнародного миру та безпеки. У підсумку це підриває засади колективної безпеки, сприяє формуванню атмосфери безкарності та зумовлює необхідність переосмислення ролі й механізмів функціонування Ради Безпеки ООН в умовах сучасних міжнародних відносин.

У цьому контексті обґрунтованою необхідністю є потреба реформування Ради Безпеки ООН із акцентом на підвищення її інституційної спроможності, зокрема шляхом запровадження ефективних інструментів превентивного врегулювання конфліктів і притягнення до відповідальності держав-агресорів.

Список використаних джерел:

1. Статут ООН від 1945 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text

2. Simma B., Khan D., Nolte G. The Charter of the United Nations: A Commentary. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2012.

Черниш Анна Євгеніївна,
д.філол.н., судовий експерт Сумського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА ВІДЕО-, ЗВУКОЗАПИСУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Термін «національна безпека» потрапив у широкий політичний, воєнний та соціально-економічний світовий простір ще на початку ХХ ст. Масштабність вивчення цього поняття залежить від широкого діапазону категорій, що становлять парадигму явища безпеки – національної, державної, політичної, економічної, соціальної, релігійної, культурної, цифрової тощо.

Національну безпеку розуміють як «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» [3]; «сукупність концептуальних установок, соціально-політичних і правових інститутів, а також визначених засобів, методів і форм, що дають змогу державі ефективно реагувати на загрози та небезпеки, спричинені як внутрішніми факторами, так і зовнішніми чинниками» [2, с. 292]; «стан захищеності життєво важливих інтересів людини та громадянина, суспільства й держави» [1, с. 33].

У сучасному науковому та правовому дискурсі національна безпека України визначається як стан захищеності важливих інтересів життєдіяльності людини, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, що досягається шляхом реалізації ефективної державної політики відповідно до положень національного й міжнародного законодавства у різних сферах суспільного життя. Поняття національної безпеки безпосередньо пов’язується із забезпеченням захисту людини, її прав і свобод, життя та здоров’я. Саме громадянин, його безпека, честь, гідність і гарантовані Конституцією України права визнаються ключовими об’єктами національної безпеки демократичної та правової держави. У зв’язку з цим одним із пріоритетних завдань держави є створення ефективного нормативно-правового середовища і належних умов для повноцінного існування особи, забезпечення охорони її здоров’я, права на самореалізацію, недоторканності приватної власності та інших основоположних прав людини.

Окрім нормативно-правового забезпечення, захищеність людини, суспільства та держави досягається завдяки діяльності уповноважених

державних органів і спеціалізованих установ. Їхнє функціонування запобігає виявленню та нейтралізації потенційних загроз національній безпеці. Важливу роль у цій системі відіграють правоохоронні органи, органи сектору безпеки й оборони, а також експертно-криміналістичні установи, діяльність яких сприяє захисту прав громадян та зміцненню безпекового середовища держави.

Наприклад, експертні криміналістичні установи здійснюють дослідження та аналіз доказової інформації, забезпечують науково-технічний супровід досудового розслідування й судового розгляду, а також сприяють протидії злочинності, інформаційним та іншим сучасним загрозам. Така діяльність є важливою складовою реалізації національних інтересів держави, оскільки забезпечує належний рівень захисту прав й інтересів особи, суспільства та держави відповідно до принципів законності, верховенства права та національної безпеки.

Серед суб'єктів забезпечення національної безпеки є експертно-криміналістичні установи, діяльність яких поєднує науково-технічний і доказовий аспекти захисту державних і суспільних інтересів. У сучасних умовах стрімкого розвитку цифрових технологій, поширення інформаційних загроз, дезінформації та зростання кількості правопорушень, пов'язаних із використанням аудіо- та відеоконтенту, суттєво зростає значення судово-експертної діяльності у сфері дослідження відео- та звукозапису.

Фоноскопічні дослідження є важливою складовою механізму забезпечення національної безпеки. Експерти, які володіють спеціальними знаннями, забезпечують супровід, консультацію та аналіз різного роду сигналограм, що містять сліди злочину проти національної безпеки. Результати судових експертиз відео- та звукозапису дозволяють встановлювати достовірність інформації, ідентифікувати осіб за ознаками мовлення та голосу, виявляти факти монтажу чи іншого втручання у цифрові записи, а також забезпечувати належну доказову базу у кримінальному провадженні. У зв'язку з цим судова експертиза відео-, звукозапису набуває особливого значення як інструмент протидії злочинності та захисту інформаційної й національної безпеки держави.

Діяльність експертів-фоноскопістів є важливим елементом механізму протидії загрозам національній безпеці та забезпечення ефективного функціонування системи правосуддя України. Результати фоноскопічних досліджень нерідко мають важливе доказове значення, оскільки підтверджують факт комунікації між учасниками злочинної діяльності, встановлюють належність голосу конкретній особі, спроби імітації голосу з

метою уникнення покарання. Окрім того, фоноскопічні експертизи сприяють встановленню достовірності і цілісності аудіо- та відеоматеріалів.

Судова експертиза відео- та звукозапису відіграє важливу роль у системі забезпечення національної безпеки України, оскільки її можливості дозволяють встановлювати обставини кримінальних правопорушень, пов'язаних із посяганням на державну безпеку, громадський порядок та інформаційну безпеку держави. Особливого значення будь-які судові дослідження набувають в умовах збройної агресії, адже, як стверджує В. Твердохліб, у період воєнного часу вони «забезпечують можливість визначення механізму вчинення злочину, реконструкції події, встановлення способу застосування зброї, характеру руйнувань, причин смерті або травмування, а також ідентифікації осіб, причетних до злочину» [4, с. 289]. Судові експертизи відео-, звукозапису актуалізуються у зв'язку зі збільшенням актів поширення інформаційних загроз і розвитку організованої злочинності, де аудіо- та відеоматеріали нерідко виступають ключовими джерелами доказової інформації,

Скажімо, фоноскопічна експертиза є особливо важливою у випадках необхідності ідентифікації осіб за голосом і мовленням під час документування незаконного обігу зброї, боєприпасів та вибухових речовин, зокрема зброї, що була викрадена, втрачена або перебуває у розшуку. Встановлення належності голосу конкретним особам дає можливість викривати учасників незаконних схем постачання зброї, виявляти канали її збуту та попереджати загрози громадській і державній безпеці.

Важливе значення експертизи відео-, звукозапису мають і під час розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та діяльністю організованих злочинних угруповань. Аналіз телефонних розмов, аудіоповідомлень чи записів прихованого контролю дозволяє встановлювати роль окремих учасників злочинної діяльності, підтверджувати факти координації дій між співучасниками та виявляти організаторів злочинних схем.

Окрему небезпеку для національної безпеки становлять злочини, пов'язані із закликами до насильницької зміни конституційного ладу, організацією масових заворушень, бунтів, сепаратистських проявів чи дій, спрямованих на порушення територіальної цілісності України. У таких випадках фоноскопічна експертиза дозволяє ідентифікувати осіб, які поширюють протиправні заклики через мережу Інтернет, соціальні мережі, месенджери або інші засоби комунікації, в яких об'єктом аналізу є голос і мовлення особи. Разом із тим судові експертизи відео-, звукозапису

дозволяють перевіряти автентичність сигналограм, що використовуються як докази у кримінальному провадженні.

Не менш важливою є роль експертиз відео-, звукозапису у справах, пов'язаних із витоком інформації державного значення, розголошенням державної таємниці, шпигунством або передачею конфіденційної інформації представникам іноземних держав чи організацій. У таких випадках результати експертизи можуть підтверджувати факт комунікації між суб'єктами протиправної діяльності, встановлювати належність голосу конкретній особі та виявляти ознаки монтажу або фальсифікації цифрових записів.

Діяльність експертів-фоноскопістів є важливим елементом системи криміналістичного забезпечення правоохоронної діяльності та ефективного механізму протидії сучасним загрозам. Судова експертиза відео-, звукозапису відіграє важливу роль в організації національної безпеки, оскільки дозволяє ідентифікувати осіб за голосом і мовленням, встановлювати автентичність аудіозаписів та виявляти ознаки їх монтажу чи підробки.

Список використаних джерел:

1. Антонов В. О. Конституційно-правові засади національної безпеки України: монографія / наук. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : ТАЛКОМ, 2017. 576 с.

2. Мотайло О.В. Основні концептуальні підходи до сутності поняття «національна безпека». Право та державне управління. 2019. № 4. С. 288–293.

3. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2469-19.

4. Твердохліб В. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних з воєнною агресією: роль спеціальних знань. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2026. № 112 (1). С. 281–293.

Черніков Владислав Юрійович, аспірант кафедри публічного управління та адміністрування Університету Григорія Сковороди в Переяславі

СТРАТЕГІЧНІ ЗАСАДИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ: ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Стратегічні засади модернізації системи міжнародної безпеки формуються під впливом глибоких трансформацій глобального середовища, що характеризується одночасним посиленням традиційних загроз (військові конфлікти, ядерне стримування) та появою нових викликів (кіберзагрози, кліматичні зміни, транснаціональний тероризм, гібридні війни). У сучасному науковому дискурсі міжнародна безпека розглядається як комплексний стан

міжнародних відносин, за якого виключається застосування сили або створення системних загроз існуванню держав і народів, а також як діяльність міжнародних акторів щодо підтримання такого стану [1]. Відповідно, модернізація цієї системи передбачає не лише інституційні зміни, але й переосмислення базових принципів управління безпекою на глобальному рівні.

Еволюція системи міжнародної безпеки демонструє перехід від класичної реалістичної парадигми, заснованої на балансі сил, до більш складних моделей колективної, кооперативної та людської безпеки. Традиційна модель, що домінувала у період «холодної війни», виходила з пріоритету держави як основного суб'єкта безпеки та покладалася на механізми стримування [2]. Проте сучасні умови глобалізації спричинили розширення кола суб'єктів (міжнародні організації, транснаціональні корпорації, громадянське суспільство) та сфер безпеки (економічна, інформаційна, екологічна, гуманітарна), що зумовлює необхідність комплексного підходу до її забезпечення [3].

З державно-управлінської точки зору модернізація системи міжнародної безпеки передбачає формування нової архітектури глобального врядування, яка базується на принципах багаторівневості, мережевої взаємодії та інституційної гнучкості. Сучасні дослідження підкреслюють, що трансформація міжнародних інституцій безпеки відбувається в умовах формування нового світового порядку, де традиційні механізми вже не забезпечують належного рівня стабільності [4]. У цьому контексті особливого значення набуває реформування таких організацій, як ООН, НАТО, ОБСЄ, з метою підвищення їх ефективності, оперативності реагування та здатності протидіяти новітнім загрозам, зокрема у сфері кібербезпеки та інформаційних операцій [5].

Ключовою стратегічною засадою модернізації є інтеграція принципів сталого розвитку та безпеки, що передбачає взаємозв'язок між економічною стабільністю, соціальною справедливістю та екологічною безпекою. Сучасна система міжнародної безпеки дедалі більше орієнтується на концепцію «людської безпеки», яка акцентує увагу не лише на захисті держав, але й на забезпеченні базових потреб і прав людини. Це відповідає тенденції до гуманізації міжнародних відносин і підвищення ролі немілітарних інструментів впливу.

Важливим напрямом модернізації є цифровізація безпекового середовища, що зумовлює необхідність формування нових механізмів

кібербезпеки, інформаційного суверенітету та захисту критичної інфраструктури. Гібридний характер сучасних конфліктів, який поєднує військові, інформаційні, економічні та політичні інструменти, вимагає від держав нових підходів до стратегічного управління безпекою, включаючи розвиток систем стратегічних комунікацій, аналітичного прогнозування та кризового реагування.

Державно-управлінський аспект модернізації системи міжнародної безпеки також передбачає посилення ролі держав як координаторів і гарантів безпеки у взаємодії з міжнародними та недержавними акторами. При цьому ефективність такої системи залежить від наявності узгодженої політики, інституційної спроможності та ресурсного забезпечення, а також від здатності держав досягати компромісу у питаннях безпеки на основі міжнародного права та взаємної довіри. Водночас сучасні виклики демонструють, що жодна держава не здатна самостійно забезпечити власну безпеку, що обумовлює необхідність розвитку механізмів колективної безпеки та міжнародного співробітництва.

Окрему увагу слід приділити інституційно-правовому забезпеченню модернізації, яке включає адаптацію міжнародного права до нових реалій, розвиток механізмів відповідальності за порушення норм міжнародної безпеки та вдосконалення процедур мирного врегулювання конфліктів. У цьому контексті важливим є також посилення ролі регіональних безпекових структур, які здатні більш оперативно реагувати на локальні загрози.

Таким чином, стратегічні засади модернізації системи міжнародної безпеки у державно-управлінському вимірі полягають у переході від державоцентричної та військово-орієнтованої моделі до комплексної, багаторівневої та інклюзивної системи, що поєднує політичні, економічні, соціальні, технологічні та гуманітарні інструменти. Така трансформація зумовлена необхідністю адекватного реагування на сучасні глобальні виклики та забезпечення стійкого розвитку світового співтовариства.

Список використаних джерел

1. Issues in International Security. International Journal of Latest Technology in Engineering Management & Applied Science. 2024. № 13(8). P. 205-216. DOI: https://doi.org/10.51583/IJLTEMAS.2024.130825

2. Шамраєва В. М. Основні теоретичні підходи до дослідження еволюції концепту міжнародна безпека. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм.2018. Вип. 8. С. 88-94.

3. Кінаш Н. Б. Міжнародна безпека як фактор формування національної безпеки України. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 9. С.562-564. DOI:

https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-9/138

4. Тукаленко Ю. Концептуальне осмислення трансформації міжнародних інституцій безпеки в умовах формування нового світового порядку. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Національна безпека. 2024. № 2(2). С. 41-48. DOI: https://doi.org/10.17721/3041-1912.2024/2-7/11

5. Копійка М.В. Модернізація політики міжнародних організацій у сфері інформаційної безпеки. Політичне життя. 2020. № 1. С. 102-109. DOI: https://doi.org/10.31558/2519-2949.2020.1.15.

СЕКЦІЯ 9.

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ: ПРІОРИТЕТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Sukhonosov Roman,
Ph.D. in Medical Sciences, Associate Professor Department of Human Anatomy, Clinical Anatomy and Operative Surgery Kharkiv National Medical University
Myrhorodskyi Eduard,
Ph.D. in Legal Sciences, Head of the Nemyshlianskyi District Prosecutor's Office of Kharkiv, Kharkiv Region
Ushakova Mariia,
Intern Doctor Municipal Non-Profit Enterprise "Chuhuiv Central District Hospital"
Halycha Mariia,
Student, 2nd Medical Faculty Kharkiv National Medical University

EXAMINATION OF THE CONCEPT OF CONFLICT IN THE STRATEGY OF SOCIETY'S SURVIVAL FROM THE SOCIOLOGICAL POINT OF VIEW

Contradictions encompass all relations between a person and objective reality. However, due to certain reasons, in Ukraine until recently the study of conflicts, including socio-political ones, has received little attention from sociologists and government authorities. Conflicts in society have become a social reality. The aggravation of contradictions in public life in recent years has necessitated a deeper examination of issues related to conflicts, the development of practical measures for managing conflicts, as well as predicting their emergence and possible consequences.

The socio-political history of humanity demonstrates that in conditions of crisis affecting the whole society or its individual spheres, a painful process of searching for measures for its healing takes place, along with an intensified development of a "strategy of survival." The struggle for survival requires new socio-social theories that would take into account the peculiarities of the present day, allow solving emerging contradictions and conflicts, and effectively manage social processes. One of such theories is considered to be the theory of conflicts,

which covers a wide range of issues – this includes the definition of the very concept of "conflict," the disclosure of the nature of conflict as a special social phenomenon, the causes and conditions for the emergence of conflict and conflict situations, as well as the possibilities of their prediction and resolution. Sociologists, political scientists, and psychologists, as part of research groups, analyze the "anatomy" of conflict as a defined system, the driving force of the development of social collisions, as well as issues of typology and classification of conflicts, and the identification of their role in the life of society.

The sources of the emergence of the concept of conflict go back to ancient philosophers who attempted to determine the beginning of the development of the surrounding world. However, until the beginning of the 19th century, thinkers who studied conflict reduced it to the problem of domination and subordination, solving it primarily through the regulatory activities of the state.

The theory of conflicts gained further development at the end of the 19th – beginning of the 20th century, directly within the framework of sociology, which imposed a significant imprint on the content of this science. The establishment of a psychological approach in sociology led to the spread of a socio-psychological view of conflict. Later, sociology came under the strong influence of functionalism, which assigned a negative role to conflicts, and the problems of conflicts receded somewhat into the background.

The dominance of structural-functional analysis, which became established in the middle of the 20th century in Western, especially North American, sociology, became the reason for slowing down the development of a general theory of conflicts. Functional analysis, despite its claims to the status of a general sociological theory, essentially adhered to an "equilibrium" conflict-free model of society.

In contrast to the theories of structural functionalism, which pushed conflicts beyond the boundaries of sociological analysis as something alien to the social system, already from the 1950s onward, special works began to appear devoted to social conflicts as phenomena inherent in the internal life of society. The greatest popularity was gained by the concepts of the "positive-functional conflict" by L. Coser, the "conflict model of society" by R. Dahrendorf, and the "general theory of conflict" by K. Boulding.

Among the key issues of conflict theory, an important place belongs to their typology, which is determined by the need to control and regulate conflict, as well as to predict its consequences. It is quite legitimate to speak of conflicts of a political, economic, ideological, or military nature, and depending on the level of

organization of social life – about conflicts between individuals, social groups, strata, classes, as well as large social systems at the regional or global level.

It is quite obvious that society is preserved as a single whole thanks to the internal conflicts inherent in it. It is precisely the presence of numerous conflicts and their complex interweaving that prevents society from splitting into two camps, which could lead to civil war.

Literature:

1. Boichuk Yu. D. Europe is united by a healthy future. Kharkiv, 2022. pp. 112–138.

2. Hetman A. P., Shevchuk V. M., Demidova Ye. Ye. Criminalistics and forensic medicine in the conditions of modern challenges and global threats. Kharkiv, 2024. pp. 203–229.

3. Kaidalova L. H., Alokhina N. V., Pliaka L. V. Psychology. Kharkiv, 2013. pp. 78–95.

4. Manuylov Ye. M. Philosophy of survival in the system of universal human values. Kharkiv, 1996. pp. 45–67.

Алексанян Зара

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПІДТРИМКИ ЖІНОЧОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ: ІНСТИТУЦІЙНІ ОБМЕЖЕННЯ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

Актуальність дослідження. Сучасний етап соціально-економічного розвитку України характеризується глибокими структурними трансформаціями, зумовленими поєднанням внутрішніх інституційних змін, наслідків повномасштабної війни та стратегічного курсу на європейську інтеграцію. За цих умов особливої актуальності набуває формування ефективної державної політики, спрямованої на мобілізацію внутрішніх ресурсів економічного зростання та забезпечення соціальної стійкості. Одним із таких ресурсів є жіноче підприємництво, яке дедалі частіше розглядається не лише як форма економічної самореалізації жінок, а і як інструмент інклюзивного розвитку, зниження соціальної нерівності та відновлення економіки [1].

Жіноче підприємництво відіграє важливу роль у створенні робочих місць, диверсифікації економічної структури та розвитку локальних ринків, особливо на регіональному та місцевому рівнях. У кризових умовах саме малі та мікропідприємства, значна частка яких заснована жінками, демонструють підвищену адаптивність і здатність до швидкої трансформації бізнес-моделей. Водночас потенціал жіночого підприємництва в Україні залишається реалізованим лише частково, що значною мірою зумовлено інституційними та політико-управлінськими обмеженнями [2].

Незважаючи на наявність законодавчих норм щодо забезпечення гендерної рівності та програм підтримки малого і середнього підприємництва, державна політика у сфері підтримки жіночого підприємництва характеризується фрагментарністю, відсутністю чіткої цільової спрямованості та слабким аналітичним супроводом. У цьому контексті актуальним є аналіз чинної політики з позицій сучасних підходів до публічного управління, а також порівняння її інституційних механізмів із практиками країн Європейського Союзу, де підтримка жіночого підприємництва є складовою системної та результатоорієнтованої політики [1; 2: 3; 5; 7].

Метою дослідження є аналіз інституційних засад і практики реалізації державної політики підтримки жіночого підприємництва в Україні, виявлення ключових проблем та обмежень її ефективності, а також обґрунтування напрямів удосконалення з урахуванням європейського досвіду.

Основний матеріал. У науковій літературі жіноче підприємництво розглядається як складний соціально-економічний феномен, що формується під впливом економічних, соціальних, культурних та інституційних чинників. Дослідники наголошують, що відмінності між жіночим і чоловічим підприємництвом зумовлені не лише індивідуальними характеристиками, а насамперед умовами доступу до ресурсів, фінансових інструментів, освітніх можливостей та мереж підтримки [4].

У країнах Європейського Союзу державна політика підтримки жіночого підприємництва інтегрована у ширший контекст політики гендерної рівності, зайнятості та розвитку малого і середнього бізнесу. Така інтеграція дозволяє забезпечити комплексний підхід, у межах якого поєднуються фінансові стимули, освітні програми, інституційна підтримка та механізми моніторингу результативності [5; 7].

В Україні формування політики підтримки жіночого підприємництва здійснюється переважно опосередковано — через загальні програми розвитку підприємництва, зайнятості та соціальної політики. Відсутність спеціалізованої, чітко структурованої політики призводить до того, що потреби жінок-підприємниць враховуються неповною мірою, а наявні інструменти не забезпечують очікуваного соціально-економічного ефекту.

Аналіз чинної практики реалізації державної політики дозволяє виокремити низку системних проблем. По-перше, спостерігається інституційна розпорошеність, за якої функції підтримки жіночого

підприємництва розподілені між різними органами публічної влади без належної координації та єдиного центру відповідальності. Це ускладнює планування, реалізацію та оцінку політики [6].

По-друге, важливою проблемою залишається обмежений доступ жінок-підприємниць до фінансових ресурсів. Незважаючи на наявність кредитних і грантових програм, вони часто не враховують специфіку жіночого підприємництва, зокрема обмежені стартові ресурси, поєднання підприємницької діяльності з сімейними обов'язками та вищі нефінансові ризики.

По-третє, державна політика характеризується слабкою аналітичною та оціночною складовою. Відсутність системного моніторингу, чітко визначених індикаторів результативності та регулярної оцінки ефективності призводить до формального виконання програмних заходів без коригування їх змісту на основі отриманих результатів.

Європейський досвід демонструє, що ефективна підтримка жіночого підприємництва передбачає використання комплексних інституційних моделей. У країнах ЄС активно застосовуються програми менторства, бізнес-інкубатори, спеціалізовані фінансові інструменти, а також механізми партнерства між державою, бізнесом і громадянським суспільством. Важливою складовою таких моделей є системне використання доказового підходу до формування та реалізації політики.

Порівняльний аналіз дозволяє зробити висновок про наявність в Україні суттєвого «розривів в політиці» (policy gap) між задекларованими цілями підтримки жіночого підприємництва та фактичними результатами реалізації відповідних заходів. Подолання цього розриву потребує переходу від фрагментарних і декларативних рішень до системної, результатоорієнтованої політики, заснованої на чітких інституційних механізмах та аналітичному супроводі [1; 2; 3].

Висновки. Жіноче підприємництво є важливим чинником інклюзивного соціально-економічного розвитку та відновлення економіки України.

Чинна державна політика підтримки жіночого підприємництва характеризується інституційною фрагментарністю, обмеженим доступом до ресурсів та слабкою системою оцінки результативності.

Європейський досвід підтверджує ефективність комплексних моделей підтримки, що поєднують фінансові, освітні та інституційні інструменти.

Удосконалення державної політики в Україні потребує посилення міжінституційної координації, впровадження системного моніторингу та

використання доказового підходу.

Реалізація зазначених напрямів створить передумови для сталого розвитку жіночого підприємництва в контексті євроінтеграційних процесів.

Список використаних джерел

1. Ahl, H. (2006). Why research on women entrepreneurs needs new directions. Entrepreneurship Theory and Practice, 30(5), 595–621.

2. European Commission. (2020). A Union of Equality: Gender Equality Strategy 2020–2025.

3. OECD. (2017). Policy Brief on Women's Entrepreneurship.

4. Verheul, I., van Stel, A., & Thurik, R. (2006). Explaining female and male entrepreneurship. Entrepreneurship & Regional Development, 18(2), 151–183.

5. World Bank. (2022). Supporting Women Entrepreneurs in Fragile and Conflict-Affected Settings.

6. Мінекономіки України. (2021). Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні.

7. UN Women. (2021). Women's Entrepreneurship and Inclusive Growth.

Брильова Анна Сергіївна,
студентка 1 курсу, Державний торговельно-економічний університет

ВИКОРИСТАННЯ CHATGPT У НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ: ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ

ChatGPT дедалі частіше застосовується студентами як інструмент для пояснення складних понять, пошуку ідей, структурування письмових робіт, підготовки до семінарів і самоперевірки знань. Відповідно, у навчальному процесі його користь залежить не від факту використання, а від способу роботи з ним. Коли студент ставить уточнювальні запитання, порівнює відповідь із підручником, перевіряє джерела та формулює власні висновки, ChatGPT може виконувати функцію додаткового навчального помічника. У дослідженні О. Вовк та Д. Кривошия про використання ChatGPT у вищій освіті наголошено, що генеративні моделі впливають на практики викладання й навчання, оскільки допомагають персоналізувати пояснення, підтримувати самостійну роботу та швидше отримувати зворотний зв'язок [1, с. 52]. Для студента перевага полягає в тому, що складна тема може бути подана різними способами: через приклад, коротке визначення, порівняння, план відповіді або тестові запитання. Отже, завдяки цьому студент швидше виявляє прогалини у власному розумінні матеріалу, а викладач може використовувати інструмент для підготовки навчальних кейсів, завдань, дискусійних питань і варіантів перевірки знань.

Натомість, ChatGPT не варто розглядати як повноцінне джерело наукового знання. Модель генерує текст на основі мовних закономірностей, тому відповідь може виглядати переконливо навіть за наявності фактичних помилок, неточних посилань або спрощених висновків. І. Леонтьєва звертає увагу на потребу людського контролю, захисту приватності, етичного використання та вироблення чітких правил у закладах освіти [2, с. 13]. Для студентів ризик полягає в тому, що зручність інструменту може поступово замінити аналітичну роботу: замість читання джерел, зіставлення позицій авторів і формування власної аргументації студент отримує готовий текст і сприймає його як завершений результат. У такому разі погіршується здатність самостійно працювати з інформацією, відрізняти доказ від припущення, бачити слабкі місця в аргументації. Д. Кривошия та інші дослідники серед переваг ChatGPT називають індивідуалізоване навчання, швидкий зворотний зв'язок і доступність пояснень, але серед недоліків виділяють надмірну залежність, технічні обмеження, слабке розуміння емоційного й соціального виміру навчання [1, с. 52].

Найгостріше питання стосується академічної доброчесності. Використання ChatGPT для пошуку ідей, уточнення структури або перевірки логіки тексту може бути допустимим, якщо студент відкрито зазначає межі використання інструменту й не видає згенерований матеріал за власну самостійну роботу. Наступна ситуація виникає, коли студент подає повністю створений штучним інтелектом текст як результат особистого дослідження. Закон України «Про освіту» після змін, внесених Законом України «Про академічну доброчесність», закріплює обов'язок кожного учасника освітнього процесу дотримуватися цінностей, принципів і правил академічної доброчесності; види порушень і заходи реагування визначаються спеціальним законом та внутрішніми актами закладу освіти [4]. Отже, університетам доцільно не обмежуватися заборонами, а фіксувати в силабусах, положеннях і методичних рекомендаціях, у яких випадках використання ChatGPT дозволене, як його потрібно декларувати, які завдання мають виконуватися без допомоги ШІ, а які можуть передбачати критичний аналіз відповіді моделі.

Не менш важливий ризик пов'язаний із персональними даними. Прикладом, студенти можуть вводити в ChatGPT фрагменти власних робіт, дані респондентів, матеріали практики, службову інформацію підприємств або відомості про інших осіб. Закон України «Про захист персональних даних» у статті 6 встановлює, що обробка персональних даних має

здійснюватися відкрито, прозоро, для конкретних і законних цілей, а склад даних повинен бути відповідним, адекватним і ненадмірним щодо мети обробки [3]. Звідси випливає практичне правило для навчання: у запити до ChatGPT не можна без потреби вносити прізвища, адреси, телефони, медичні дані, фінансову інформацію, матеріали з обмеженим доступом або дані, отримані під час практики. Безпечніше працювати з узагальненими прикладами, а реальні документи попередньо знеособлювати. В свою чергу, для закладів освіти це означає потребу в інструкціях щодо конфіденційності, бо цифрова грамотність студента включає не тільки вміння сформулювати запит, а й розуміння правових наслідків передання інформації стороннім сервісам [3].

Таким чином, ChatGPT може підвищити якість навчання, якщо використовується як засіб пояснення, тренування, попереднього аналізу й організації думок. Найкращі результати дає модель роботи, за якої студент не копіює відповідь, а перевіряє її, доповнює джерелами, порівнює з позиціями науковців і формулює власний висновок. Відповідно, ризики виникають там, де інструмент підміняє читання, мислення, письмо й відповідальність за результат, тому належне використання ChatGPT у навчанні потребує трьох умов: прозорих правил академічної доброчесності, навичок критичної перевірки інформації та обережного поводження з персональними даними. За таких умов генеративний штучний інтелект може стати корисним елементом освітньої практики, але не замінником самостійної інтелектуальної роботи студента.

Список використаних джерел:

1. Вовк О. Кривошия Д. Позитивне й негативне у використанні ChatGPT в навчанні академічного письма. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки». 2024. № 3. С 52-60. URL: https://doi.org/10.31651/2524-2660-2024-3-52-60

2. Леонтьєва І. В. ChatGPT в освітньому процесі вищої школи: заборонити не можна використовувати. Освіта та педагогічна наука. 2023. № 1 (182). С. 13–23. DOI: https://doi.org/10.12958/2227-2747-2023-1(182)-13-23.

3. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX // Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2811-20

4. Про академічну доброчесність : Закон України від 18.12.2025 № 4742-IX // Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/4742-20

5. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI // Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2297-17

Гаполова Еліна Юріївна,
здобувач вищої освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільно правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ПЕНСІЙНЕ ПРАВО У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Пенсійне забезпечення спрямоване на матеріальну підтримку різних груп населення, зокрема людей з інвалідністю, ветеранів, дітей, літніх людей та інших вразливих категорій [1, с. 143]. Це право на соціальний захист гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними [2]. Тому воно є однією з ключових складових системи соціального захисту населення в Україні, Право на пенсійне забезпечення закріплене Верховною Радою України у відповідному законодавстві. Система пенсійного забезпечення України включає різні види пенсій, їх відмінність полягає в умовах отримання, підставах призначення, та джерелах фінансування.

Відповідно до Закону України “Про пенсійне забезпечення” в солідарній системі призначаються такі види державних пенсій: за віком; по інвалідності; в разі втрати годувальника; за вислугу років [3]. Кожен із цих видів виконує важливу соціальну функцію та сприяє реалізації принципу соціальної справедливості.

Виключно законами про пенсійне забезпечення визначаються: види пенсійного забезпечення; умови участі в пенсійній системі чи її рівнях; пенсійний вік для чоловіків та жінок, при досягненні якого особа має право на отримання пенсійних виплат; джерела формування коштів, що спрямовуються на пенсійне забезпечення; умови, норми та порядок пенсійного забезпечення; організація та порядок здійснення управління в системі пенсійного забезпечення [4].

Князькова Л. М. визначає, що пенсія за державним соціальним страхуванням — це щомісячна грошова виплата з бюджету Пенсійного фонду України, призначувана громадянам, які мають страховий стаж визначеної тривалості в розмірі, порівняному з колишнім заробітком [5, с.8].

Умови призначення пенсії залежать від багатьох обставин. Наприклад пенсія за віком призначається: чоловікам – після досягнення 60 років і при стажі роботи не менше 25 років а, жінкам – після досягнення 55 років і при стажі роботи не менше 20 років. Також закон визначає пенсію за віком на пільгових умовах. Пенсія по інвалідності призначається в разі настання інвалідності, що спричинила повну або часткову втрату здоров'я незалежно від того, коли настала інвалідність. А от право на пенсію у разі втрати годувальника мають непрацездатні члени сім'ї померлого годувальника, які були на його утриманні(коло яких визначено в законодавстві), а також діти, батьки та чоловік (дружина), які не були на його утриманні, якщо згодом втратили джерело засобів до існування [3].

Отже необхідність розуміння та дослідження сучасного стану пенсійної системи України, особливостей правового регулювання різних видів пенсій та проблем їх реформування в наш час дає можливість краще зрозуміти механізм функціонування системи та оцінити ефективність державної політики у сфері соціального захисту населення.

Список використаних джерел

1. Гороховська В.Ю., Логінова М.В. Міжнародні гуманітарні стандарти надання соціальних послуг та особливості впровадження їх в Україні:Сучасні дослідження в глобалізаційному світі : наука для миру і безпеки : матеріали II Міжнар. форуму молодих учених (м. Дніпро, 12 черв. 2024 р.) / Упоряд. к.і.н. С. М. Цигульський. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ. 2024.

2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

3. Про пенсійне забезпечення: Закон україни від 5 листопада 1991 р. № 1788-XI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text

4. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09 липня 2003 р. № 1058-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#n98

5. Князькова Л. М. Правові питання забезпечення пенсіями за вислугу років працівників органів внутрішніх справ. Харків, 2001

Грязнов Денис Сергійович,
аспірант кафедри публічного управління та адміністрування Маріупольського державного університету (м.Київ)

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ МЕХАНІЗМІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Сталий розвиток малого та середнього підприємництва (МСП) в Україні – це про створення конкурентоспроможної, сучасної економіки, яка здатна вистояти в умовах воєнних викликів та стати органічною частиною

Європейського союзу (ЄС). Державні механізми мають бути не просто контролюючими органами, а сервісними платформами, що допомагають бізнесу перетворювати глобальні виклики на інвестиційні можливості.

Сучасний стан МСП в Україні характеризується поєднанням екстремальної вразливості та безпрецедентної адаптивності. Сектор, який традиційно вважається основою економічної гнучкості, сьогодні виконує роль фундаменту національної стійкості, що за роки війни стало відправною точкою для формування нової державної політики. Стратегічні напрями розвитку державних механізмів МСП не лише відповідають на негайні потреби воєнного часу, але й інтегрують український бізнес у глобальні контексти «зеленого переходу», інклюзивності та цифрового лідерства [1].

Міністерство цифрової трансформації України ставить амбітну ціль: до 2028 року 80% українських МСП повинні стати невід'ємною частиною цифрової економіки. Це передбачає не лише автоматизацію обліку, а й зміну бізнес-моделей, де дані стають ключовим активом для прийняття рішень та підвищення продуктивності. Програма також передбачає масштабні освітні заходи, що інтегруються з платформою «Дія.Бізнес».

Для успішного приєднання до Єдиного цифрового ринку ЄС в Україні доцільним є виконати вимоги за наступними напрямами:

директива про пізні платежі (Late Payment Directive): ЄС вимагає якнайшвидшого впровадження суворих термінів оплати рахунків, що є критичним для ліквідності МСП;

регламент GDPR та NIS2: повна імплементація правил захисту персональних даних та стандартів кібербезпеки мереж. Це передбачає створення незалежного регулятора та введення посад офіцерів із захисту даних (DPO);

штучний інтелект: адаптація національного законодавства до європейських рамок регулювання штучного інтелекту, що дозволить українським розробкам безперешкодно виходити на ринок ЄС;

маркет-нагляд та безпека продукції: усунення значних прогалин у системі нагляду за цифровими товарами, що було відзначено Європейською комісією як сфера, що потребує посилення [2].

Виконання цих вимог дозволить українським МСП інтегруватися в глобальні ланцюги доданої вартості та отримати доступ до фінансування в межах програми Single Market.

Цифровізація МСП в Україні за сучасних умов представляє собою складну багатовекторну систему, яка інтегрує державні сервіси, міжнародну допомогу та приватні ініціативи. Концептуальні засади цього процесу базуються на розумінні цифровізації як інституційної трансформації, що веде

до побудови «плинної економіки» та дозволяє отримати низку можливостей для МСП: стимулювання інновацій і зростання доданої вартості, посилення конкурентоспроможності та підвищення продуктивності бізнесу.

Цифровізація МСП та розвиток соціального підприємництва є нерозривними частинами стратегічного курсу України на сталий розвиток, для досягнення якого необхідним є: забезпечити подальшу гармонізацію цифрового законодавства з нормами ЄС для безперешкодної участі українських підприємств у європейських ланцюгах доданої вартості; розширити доступ до грантових програм типу «єРобота» з акцентом на високотехнологічні та енергоефективні рішення; підтримувати розвиток регіональних цифрових інноваційних хабів для подолання диспропорцій у розвитку територій; впроваджувати механізми страхування кіберризиків та воєнних ризиків для ІТ-інвестицій [3].

Ефективне використання інструментів Ukraine Facility та активна участь у програмах ЄС дозволять Україні не лише відновити втрачені показники, а й здійснити технологічний стрибок, ставши одним із найдинамічніших цифрових середовищ Європи до 2030 року.

Викликами для розвитку МСП залишаються: воєнні ризики руйнування інфраструктури; дефіцит людського капіталу та трансформація ринку праці; регуляторне навантаження та фіскальна нестабільність в країні; бар'єри на шляху до виконання умов євроінтеграції.

Список використаних джерел:

1. Орлова Н. С., Яровой Т. С. Стратегічні підхід у цифровій трансформації публічного управління в Україні та країнах Європейського Союзу. Державне будівництво. 2025. №1(37). С.466-479.

2. Програма цифрової зрілості малого та середнього бізнесу в Україні. Дія.Бізнес. URL: https://business.diia.gov.ua/initiative/national-program-for-digital-maturity

3. Як Україна цифровізує малий та середній бізнес у 2024-2025. The Page. URL: https://thepage.ua/ua/news/yak-ukrayina-cifrovizuye-malij-ta-serednij-biznes-u-20242025

Дзеверіна Каріна Сергіївна,
Полтавський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України
Бойко Тарас Феліксович,
Полтавський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В умовах невизначеності інституційна складова набуває дедалі більшої ваги, оскільки саме вона визначає підвалини соціально-економічних процесів

і може створювати умови для сталого розвитку національної економіки. Водночас ситуація ускладнюється впливом не лише економічних, а й неекономічних чинників, зокрема стереотипів, правил і норм поведінки, якими керуються суб'єкти господарювання у процесі своєї діяльності. За таких умов, сталому розвитку національної економіки сприятиме легітимна взаємодія інститутів держави, влади, права, власності, бізнесу, довіри та конкуренції тобто базових інститутів економіки. Відтак, процес інституційного регулювання взаємодії базових інститутів слід розглядати системно і комплексно з урахуванням не лише економічних, а й соціальних, правових, політичних, духовних, етичних і психологічних відносин. Функціонування базових інститутів економіки детермінується сукупністю інституційних чинників, зокрема політичними орієнтирами владних структур, узгодженістю правової системи, масштабами тіньової економіки, нестабільністю економічних переваг для суб'єктів господарювання, а також рівнем суспільної довіри до державних органів влади.

Д. Норт вважає, що завжди співіснують ефек¬тивні та неефективні інститути. Одні стимулюють інвестиції та інновації, інші – пільги та привілеї, одні сприяють конкуренції, інші – монопо¬лізації, одні розширюють поле взаємовигідного обміну, інші – звужують його [1]. В сучасних умовах, ефективне державне регулювання інституційного середовища вимагає збалансованої взаємодії формальних і неформальних інститутів, з урахуванням морально-етичних норм, соціальної відповідальності та рівня довіри в суспільстві. Реалізувати зазначене, можливо за умов цілеспрямованої державної політики щодо формування формальних і неформальних складових інституційного середовища як таких, що відповідають правилам «чесної гри», поняттям соціальної справедливості та є суспільно визнаними.

За сучасних умов нестабільності й невизначеності особливої ваги набувають інститути держави, влади і права, зокрема йдеться про дії суб'єктів цих інститутів, які формують законодавчу базу і визначають неформальні «правила гри» в суспільстві. Зазначене в свою чергу, вибудовує інституційну спроможність держави, що забезпечує сталий розвиток країни.

Інституційна спроможність можна визначити як здатність регулювати певний тип суспільно-політичних відносин в системі (у випадку інституту держави) на основі нормативно-ціннісних засад (дотримання прав і свобод людини, реформування системи управління за європейськими стандартами та ін.). Водночас вона виступає важливим критерієм оцінювання можливостей

держави щодо залучення зовнішньоекономічної допомоги, що в сучасних умовах є особливо актуальним для України. Разом із тим внутрішньосистемна реалізація інституційної спроможності держави повинна ґрунтуватися на відповідних ціннісних орієнтирах і регуляторах, що унеможливлюють прояви свавілля у процесі здійснення владних повноважень [2].

Серед ознак інституційної дієвості інституту влади виділимо наступне: легітимність (нормативна, електоральна та емпірична), що базується на відповідності дій суб'єктів інституту влади законодавчій базі, здатність забезпечувати дотримання законності, ефективно контролювати дії виконавчої влади та вживати заходів у разі виявлення порушень або недоліків; ефективність через якісне виконання функцій та надання послуг населенню; компетентність, та прозорість, які забезпечать зрозумілість їх дій для громадян; інклюзивність, здатність забезпечувати інституційну стабільність держави, резильєнтність (здатність адаптуватися до змін та криз) [3].

Інститути влади, права, власності та бізнесу тісно переплетаються між собою на різних стадіях і рівнях господарювання, в силу цього формуються формальні і неформальні «правила гри» в суспільстві. В сучасних умовах державна регуляторна політика забезпечує головним чином перерозподіл доходів, а не створення нового багатства. Мотивацією для дій суб'єктів інститутів влади і права є не досягнення реального сталого розвитку національної економіки, а ведення перерозподільчих війн при відсутності рівноправності суб'єктів інституту бізнесу перед законодавством. Обмеженому колу суб'єктів господарювання певні нормативні акти (закони) дають привілеї, які іншим не доступні. В силу цього (відсутності універсальності права) підривається довіра до інститутів влади і права. Формальні норми та правила нестабільні та непередбачувані, оскільки залежать від того, хто виграв «перерозподільчу війну». Внаслідок правової та політичної традиції урядовці отримують абсолютну владу над економічною і соціальною діяльністю, і неможливо уявити будь-які формальні норми (навіть законодавчо прийняті), які суб'єкти влади (в особі чиновників) не здатні свавільно порушити задля власних інтересів. При цьому фактично відсутній механізм ефективного захисту прав більшості громадян від неправомірних дій влади, не діють інститути соціальної відповідальності та соціальної справедливості, що в значній мірі спонукало необхідність легітимності інституційно-правового середовища країни.

Ускладнює ситуацію в Україні пряма залежність інституту права від політичних позицій можновладних осіб, коли їх зміна викликає зміну нормативної бази. Внаслідок цього відсутнє стабільне формальне забезпечення державної політики спрямованої на реалізацію національних і довгострокових проектів, економічно доцільних з урахуванням еколого-соціальних наслідків, незалежно від персоніфікованого впливу представників владних еліт.

Причини криються у значній політизованості економічних процесів і готовності суб'єктів діяти поза законом, що являється результатом раціональної оцінки витрат законопослухання, що викликає Таким чином, одним з чинників зростання тіньової економічної діяльності можна вважати неефективні формальні правила, тобто ситуація, коли підприємство меншою мірою залежить від того, наскільки ефективно і прибутково воно працює, і більшою мірою – від витрат, які вимагає від нього закон. Суб'єкт господарювання, який краще маніпулює цими витратами, виявляється більш успішним, ніж той, хто займається саме виробництвом. Фактично, суб'єкти, що змогли налагодити певні відносини («зв'язки») з урядовими чиновниками, мають можливість за доступними цінами отримати дефіцитні ресурси і гарантії збереження монопольного положення у сфері як виробництва, так і збуту, що забезпечує їм високі та швидкі прибутки. За таких умов у суб'єктів господарювання відсутня мотивація підтримувати соціалізований розвиток економіки, займатися інвестиційно-інноваційною діяльністю, удосконалювати виробничі процеси, нарощувати якісні (з врахуванням екологічних наслідків) показники виробництва тощо.

Зауважимо, що формальні елементи інституційної структури становлять необхідну, проте недостатню основу для забезпечення стабільності та добробуту в соціально-економічній системі. Їхня ефективність значною мірою залежить від підтримки з боку неформальних чинників: моральних імперативів, соціальної відповідальності і рівня довіри. Ці чинники не лише не втрачають актуальності, а навпаки – виступають ключовими детермінантами сталого розвитку. Суспільство функціонує не лише в межах формальних норм і правил, а й на основі культурних настанов, етичних стандартів та моральних зобов'язань, які є інтегрованими у поведінкові установки суб'єктів господарювання [4].

Таким чином, сталий розвиток національної економіки значною мірою залежить від легітимної взаємодії інститутів держави, влади, права, власності, бізнесу, довіри та конкуренції, інституційної спроможності

держави, а також узгодженості формальних і неформальних правил і норм. Важливу роль у цьому процесі відіграють не лише формальні правові механізми, а й неформальні чинники — довіра, соціальна відповідальність і морально-етичні норми суспільна. У зв'язку з цим забезпечення сталого розвитку потребує комплексного удосконалення інституційно-правових засад державного регулювання (легітимного), верховенства права та підвищення рівня суспільної довіри до інститутів держави і влади.

Список використаних джерел:

1. Douglass C. North (1990). Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge. Cambridge University Press.

2. Баштанник О.В. Інституціональна/інституційна спроможність інститутів політичної системи як аналітична категорія та функціональний аспект публічного управління. Держава та регіони. Серія «Публічне управління та адміністрування». 2023. № 2 (80). С. 83-88.

3. Кононенко Н.В. Інституційна спроможність українських урядів. Політичні дослідження. 2024. № 2 (8). С. 53-72.

4. Куриляк В. Довіра в інтегрованій світовій економіці: теорія та парадокси. Журнал європейської економіки. 2010. Т. 9, № 1. С. 19–35.

Дмитренко Олександр Олександрович,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, Національний університет «Київський авіаційний інститут»
Кричкевич Артем Олександрович,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, Національний університет «Київський авіаційний інститут»
Науковий керівник: Дмитренко О.О.,
діловод Вишгородського відділу ДРАЦС

РОЛЬ ДЕОНТОЛОГІЇ В ЕТИЦІ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОЇ АВІАЦІЇ

Деонтологія – це етична наука, яка вивчає проблеми обов'язку людини, вчення про моральні, професійні та юридичні обов'язки й правила поведінки спеціалістів, ставлення до людини, перебуваючи у сфері виробничих і соціальних стосунків цих спеціалістів [1, с. 6]. Вона посідає центральне місце в етичному дискурсі сучасної високотехнологічної авіації, виступаючи фундаментальною нормативною основою для прийняття рішень у галузях, де помилка може призвести до катастрофічних наслідків для людських життів,

довкілля та суспільної довіри.

Як розділ етики, деонтологія акцентує увагу на належній поведінці, моральних обов'язках та професійних стандартах, які людина повинна виконувати, незалежно від наслідків. У контексті авіації, що характеризується високим рівнем технологічної складності, автоматизації, штучного інтелекту та глобальної взаємозалежності систем, деонтологічний підхід забезпечує чіткі етичні орієнтири для професійної діяльності пілотів, диспетчерів повітряного руху, інженерів, техніків, розробників авіаційного програмного забезпечення та менеджерів авіакомпаній, де точність, швидкість і етична відповідальність безпосередньо впливають на безпеку [2, с. 601].

Деонтологія тісно пов'язана з етикою, будучи її нормативним розділом. Якщо загальна етика вивчає природу моральності, походження моральних цінностей, добро і зло, то деонтологія конкретизує це у формі обов'язків, правил і заборон, формуючи професійні етичні кодекси, стандарти поведінки та механізми відповідальності. Деонтологія підкреслює внутрішню мотивацію: дія є моральною, коли вона виконується з почуттям обов'язку, а не через страх покарання чи прагнення вигоди. У філософському сенсі такого роду відповідальність є соціальним поняттям, що відбиває об'єктивно-історичний характер між особистістю і суспільством [3, с. 357].

Зв'язок деонтології з етикою високотехнологічної авіації є багатовимірним, що зумовлений специфікою галузі. Високотехнологічна авіація включає складні соціально-технологічні системи, де людський фактор взаємодіє з автоматизованими системами, алгоритмами штучного інтелекту, супутниковою навігацією, даними великого обсягу та кіберфізичними інфраструктурами. За таких умов етичні рішення не можуть базуватися виключно на розрахунку наслідків, оскільки неповнота інформації, невизначеність ризиків і обмежений час часто унеможливлюють точний прогноз результатів. Водночас деонтологія пропонує стабільну альтернативу: чітке дотримання правил, процедур та принципів безпеки як абсолютного обов'язку.

У практиці авіаційної безпеки деонтологічний підхід проявляється в безумовному пріоритеті дотримання стандартів льотної придатності, процедур радіообміну, правил ешелонування та протоколів реагування на нештатні ситуації. Диспетчер повітряного руху, наприклад, має етичний обов'язок видавати точні та недвозначні вказівки, навіть якщо це призведе до економічних втрат для авіакомпанії через затримки. Пілот зобов'язаний відмовитися від виконання рейсу при виявленні втоми чи технічної

несправності, незалежно від комерційного тиску. Інженери та розробники авіаційного обладнання несуть деонтологічний обов'язок розкривати всі відомі ризики та дефекти, тому як були численні випадки, де приховування інформації порушувало фундаментальні деонтологічні принципи чесності та пріоритету безпеки.

Особливо актуальною деонтологія стає в контексті впровадження автономних систем та штучного інтелекту в авіації. Питання етичного програмування алгоритмів для безпілотних літальних апаратів, систем ухвалення рішень у колізійних ситуаціях чи автопілотів вимагає чітких деонтологічних рамок, які будуть сприяти формуванню професійної культури безпеки, підтримуючи принципи прозорості, чесності у звітності про інциденти та постійного підвищення кваліфікації як професійного обов'язку. У порівнянні з іншими етичними напрямками деонтологія забезпечує жорсткість та передбачуваність, що критично важливо в галузі з нульовим відсотком толерантністю до помилок.

У сучасних умовах глобалізації, зростання інтенсивності повітряного руху, кліматичних викликів та кіберзагроз роль деонтології лише посилюється, слугуючи основою для розробки майбутніх міжнародних і національних кодексів етики авіаційного персоналу, інтеграції етичної освіти в підготовку фахівців та створення механізмів етичного розвитку технологічних інновацій. Дотримання деонтологічних принципів не лише підвищує рівень безпеки, але й зміцнює суспільну довіру до авіаційної галузі як до еталона відповідальності в високотехнологічному світі.

Таким чином, деонтологія є невід'ємною складовою етики високотехнологічної авіації, надаючи їй нормативну стійкість і моральну глибину. Ця етична система перетворює технічні стандарти на етичні імперативи, забезпечуючи, що прогрес в авіації залишається підпорядкованим вищим людським цінностям — безпеці, гідності та відповідальності. У майбутньому інтеграція деонтологічних підходів у дизайн авіаційних систем і професійну підготовку стане ключовим чинником сталого та етично виправданого розвитку галузі.

Список використаних джерел

1. Шевченко Ю.М. Педагогічна деонтологія: навчально-методичний посібник. Мелітополь: Люкс, 2018. 130 с.

2. Стадник Ю.В., Буданова Л.Г. Формування професійної етики майбутніх перекладачів авіаційної галузі у процесі вивчення суспільно-гуманітарних дисциплін. Розвиток сучасної науки: актуальні питання теорії та практики. 2025. С. 601-603.

3. Данильян О.Г. Філософія: підручник. Харків: Право, 2013. 432 с.

Каленіченко Діана Олександрівна,
студентка Державного торговельно-економічного університету

КОНСТИТУЦІЙНІ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах повномасштабного вторгнення дослідження конституційних обмежень прав людини набуває критичної ваги, адже воно окреслює межу між державною безпекою та збереженням демократичних цінностей. Аналіз правових механізмів таких обмежень дозволяє запобігати зловживанням владою та гарантувати, що навіть у надзвичайних обставинах правова держава залишається відданою принципам верховенства права.

Відповідно до ст. 64 Конституції України, окремі обмеження прав і свобод можуть встановлюватися лише в умовах воєнного або надзвичайного стану із зазначенням строку дії цих обмежень, при цьому низка фундаментальних прав, таких як право на життя чи гідність, не можуть бути обмежені за жодних обставин. Законність таких заходів базується на суворій відповідності указам Президента та законам України, що виключає будь-яке свавільне втручання в деякі особисті сфери життя громадян. За критерієм необхідності, обмеження мають бути зумовлені виключно потребами захисту територіальної цілісності та національної безпеки, а принцип пропорційності водночас зобов'язує державу дотримуватися розумного балансу, за якого вжиті заходи є адекватними та не спричиняють більшої шкоди, ніж та, якій вони покликані запобігти.

Важливо згадати концепцію так званого «ядра права», яка передбачає, що кожне конституційне право має свою недоторканну сутність, яку держава не може нівелювати навіть за найбільш критичних обставин [1]. Тобто, хоча держава й може обмежувати обсяг здійснення певного права, вона не має права робити це настільки тотально, щоб сама можливість реалізації цього права була повністю знищена. Наприклад, обмеження свободи слова може стосуватися військової таємниці, але воно не може перетворюватися на повну цензуру будь-якої критики, оскільки це знищить саму суть права на думку. Таким чином, принцип пропорційності діє як запобіжник: будь-яке втручання повинно зупинятися на тій межі, де право ще залишається життєздатним, забезпечуючи «мінімальний стандарт» захисту особистості від поглинання державним апаратом.

Загалом, найбільш відчутними є обмеження свободи пересування (запровадження комендантської години та особливого режиму в'їзду-виїзду),

що прямо передбачено Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [2]. Такі заходи відповідають принципу верховенства права, оскільки вони запроваджені на підставі початкового Указу Президента України № 64/2022 [3] та мають легітимну мету - забезпечення обороноздатності країни. Обмеження приватності, зокрема через посилений контроль за комунікаціями чи огляд особистих речей, узгоджені зі ст. 31 Конституції України лише за умови їхньої нагальної потреби для виявлення загроз національній безпеці. Дотримання верховенства права в цих випадках гарантується тимчасовим характером обмежень та наявністю судового чи парламентського контролю за їх правомірністю.

Однак, безперечно, існують ризики зловживань - надмірне розширення повноважень виконавчої влади та непропорційне втручання у права громадян поза межами, визначеними ст. 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [2, ст. 15]. У цьому контексті ключову роль відіграє судовий контроль, оскільки правосуддя не може бути обмежене навіть під час війни, що дозволяє оскаржувати правомірність дій державних органів. Міжнародні стандарти, зокрема ст. 15 Конвенції про захист прав людини, встановлюють суворий обов'язок держави повідомляти Генерального секретаря Ради Європи про межі відступу від зобов'язань, що є зовнішнім запобіжником проти свавілля. Баланс забезпечується тим, що будь-яке обмеження має бути не лише законним, а й необхідним у демократичному суспільстві, як того вимагає практика Європейського суду з прав людини.

Важливим додатковим аспектом є забезпечення прозорості та належного інформування суспільства про запроваджені обмеження прав і свобод, адже саме відкритість держави формує довіру громадян до її дій. 20 січня 2026 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення деяких гарантій діяльності медіа і журналістів та забезпечення права громадян на доступ до інформації» [4]. Документ спрямований на підвищення прозорості, відкритості та публічного контролю за діяльністю органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також на розширення гарантій доступу громадян і медіа до публічної інформації. У цьому контексті комунікація між державою і громадянами стає не лише інструментом управління, а й гарантією дотримання прав людини навіть за складних часів.

Отже, в умовах воєнного стану конституційні обмеження прав і свобод людини є об’єктивно необхідним інструментом захисту державності, однак їх застосування повинно залишатися чітко врегульованим і підконтрольним. На

мою думку, важливо, щоб навіть в умовах війни держава не втрачала правову природу та забезпечувала пріоритет прав людини як основоположної суспільної цінності. Таким чином, баланс між безпекою і свободою має досягатися не шляхом звуження прав, а через їх розумне й обґрунтоване обмеження.

Список використаних джерел:

1. Козюбра М. І. Принципи верховенства права і правової держави: єдність основних вимог. Наукові записки НаУКМА. 2007. Т. 64 : Юридичні науки. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ee0fef65-20f7-4d0e-8830-e19403bf067d/content (дата звернення: 10.05.2026).

2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015, № 389-VIII : станом на 04.03.2026. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#n100 (дата звернення: 10.05.2026).

3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022, № 64/2022 : станом на 01.05.2026. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text (дата звернення: 10.05.2026).

4. Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення деяких гарантій діяльності медіа і журналістів та забезпечення права громадян на доступ до інформації : Закон України від 14.01.2025, № 4212-IX : станом на 14.01.2025. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4212-20#Text (дата звернення: 10.05.2026).

Маркова Світлана Вікторівна,
доктор економічних наук, професор кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Запорізького національного університету
Головань Ольга Олексіївна
кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Запорізького національного університету

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МАРКЕТИНГУ БІЗНЕСУ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

У сучасній економіці, що характеризується високою динамікою, цифровізацією та посиленням глобальної конкуренції, маркетинг бізнесу зазнає суттєвих трансформацій. Традиційні підходи до аналізу споживачів і формування маркетингових стратегій поступово втрачають ефективність,

поступаючись місцем інноваційним інструментам. У цьому контексті особливого значення набуває штучний інтелект, який забезпечує можливість обробки великих масивів даних, прогнозування поведінки споживачів та персоналізації маркетингових комунікацій.

Застосування технологій штучного інтелекту у маркетингу сприяє підвищенню ефективності бізнес-процесів, оптимізації витрат та формуванню конкурентних переваг підприємств. Інструменти на основі штучного інтелекту дозволяють автоматизувати прийняття рішень, удосконалювати клієнтський досвід і швидко реагувати на зміни ринкового середовища. Це є особливо актуальним в умовах євроінтеграції, коли підприємства повинні відповідати високим стандартам якості, інноваційності та клієнтоорієнтованості.

У межах дослідження ролі штучного інтелекту в інноваційному розвитку маркетингу бізнесу українські науковці акцентують увагу на його стратегічному значенні для трансформації маркетингових комунікацій і підвищення ефективності взаємодії зі споживачами. Так, Д. В. Райко [1] визначає, що використання штучного інтелекту та великих даних у брендовій комунікації дозволяє підприємствам формувати персоналізовані повідомлення, підвищувати рівень довіри споживачів і зміцнювати позиції бренду на глобальному ринку. Водночас І. Пономаренко [2] підкреслює, що штучний інтелект є ключовим драйвером цифрового маркетингу, оскільки забезпечує автоматизацію маркетингових процесів, аналітику поведінки споживачів та оптимізацію прийняття управлінських рішень на основі даних. Своєю чергою, Тетяна Дронова, Вікторія Хурдей та Дмитро Міщенко [3] розглядають штучний інтелект як інструмент підвищення ефективності маркетингових стратегій, зокрема у логістичних компаніях. Вони доводять, що впровадження AI-технологій сприяє покращенню прогнозування попиту, оптимізації логістичних процесів та підвищенню якості обслуговування клієнтів. Узагальнюючи підходи зазначених авторів, можна стверджувати, що штучний інтелект виступає не лише технологічною інновацією, а й важливим фактором формування конкурентних переваг бізнесу в умовах цифрової економіки.

У сучасних умовах розбудова правової держави в Україні відбувається під впливом глибоких трансформацій, пов’язаних із цифровізацією, євроінтеграційними процесами та необхідністю зміцнення демократичних інститутів. У межах нашого дослідження встановлено, що впровадження технологій штучного інтелекту в бізнес-процеси, зокрема у сфері маркетингу,

формує нові виклики для правового регулювання, пов'язані із захистом персональних даних, прозорістю алгоритмів та етичними стандартами використання цифрових інструментів. Це зумовлює необхідність адаптації національного законодавства до європейських норм і стандартів, що є важливим елементом становлення правової держави.

Водночас перспективи розвитку правової держави в Україні та світі значною мірою пов'язані з гармонізацією правового поля у сфері цифрової економіки та інновацій. Результати дослідження свідчать, що ефективне використання штучного інтелекту в маркетинговій діяльності бізнесу можливе лише за умови належного нормативно-правового забезпечення, яке гарантує баланс між інноваційним розвитком і захистом прав громадян. У цьому контексті важливого значення набуває імплементація європейських підходів до регулювання цифрових технологій, що сприятиме підвищенню довіри до бізнесу, забезпеченню конкурентоспроможності та зміцненню принципів верховенства права.

Поєднання принципів правової держави з розвитком штучного інтелекту у маркетингу бізнесу добре простежується на прикладі провідних країн світу. Так, Німеччина демонструє високий рівень правового регулювання цифрової економіки, де впровадження AI у маркетингові стратегії підприємств супроводжується суворим дотриманням General Data Protection Regulation. Це дозволяє бізнесу використовувати персоналізовану рекламу та аналітику великих даних без порушення прав споживачів. У Естонія, яка є одним із лідерів цифрової держави, активно застосовуються AI-рішення в електронному урядуванні та бізнесі, що сприяє прозорості ринку та розвитку інноваційного маркетингу.

Водночас у США та Велика Британія штучний інтелект широко використовується у бізнес-маркетингу для аналізу поведінки споживачів, автоматизації рекламних кампаній і формування індивідуальних пропозицій. При цьому правова держава забезпечує баланс між свободою підприємництва та захистом прав громадян через розвиток регуляторних підходів до AI та цифрових платформ. Для Україна ці приклади є орієнтиром, оскільки впровадження штучного інтелекту в маркетингову діяльність бізнесу має супроводжуватися гармонізацією законодавства з європейськими стандартами, що сприятиме одночасно інноваційному розвитку економіки та зміцненню принципів правової держави. Водночас розвиток цього напряму в Україна супроводжується низкою системних проблем. Насамперед, відсутня комплексна нормативно-правова база, яка б чітко регулювала використання

штучного інтелекту в бізнесі та маркетинговій діяльності, що створює ризики порушення прав споживачів і знижує рівень довіри до цифрових інструментів. Попри орієнтацію на General Data Protection Regulation, механізми імплементації стандартів захисту персональних даних залишаються недостатньо ефективними. Додатковими бар'єрами є низький рівень цифрової грамотності частини населення, обмежені інвестиції в інновації, а також вплив воєнних умов, що стримує розвиток технологій і їх широке впровадження в маркетингову практику. У сукупності ці фактори уповільнюють формування повноцінної правової держави в контексті цифрової економіки та використання штучного інтелекту. Покращення розвитку цього напряму в Україна потребує комплексного підходу, що поєднує правові, інституційні та технологічні зміни. Насамперед необхідно вдосконалити нормативно-правову базу щодо використання штучного інтелекту, гармонізувавши її з європейськими стандартами, зокрема з General Data Protection Regulation та сучасними підходами ЄС до регулювання AI. Важливим є також посилення інституційної спроможності державних органів у сфері цифрової трансформації, розвиток механізмів контролю за використанням персональних даних та забезпечення прозорості алгоритмів у бізнес-процесах.

Не менш значущим є розвиток цифрової освіти та підвищення рівня AI-грамотності як серед підприємців, так і серед споживачів. Це дозволить ефективніше використовувати інструменти штучного інтелекту в маркетингу бізнесу, підвищуючи його інноваційність і конкурентоспроможність. Додатково необхідно стимулювати інвестиції в інноваційні технології, підтримувати стартапи у сфері штучного інтелекту та розширювати державно-приватне партнерство. Реалізація таких заходів сприятиме формуванню ефективної правової держави та розвитку сучасного, технологічно орієнтованого маркетингового середовища.

Отже, розвиток штучного інтелекту як інструменту інноваційного маркетингу бізнесу є важливим елементом сучасної цифрової трансформації економіки та формування правової держави в Україна. Його впровадження забезпечує підвищення ефективності маркетингових стратегій, персоналізацію взаємодії зі споживачами та посилення конкурентоспроможності підприємств на внутрішньому і міжнародному ринках. Водночас цей процес потребує належного правового регулювання, гармонізації з європейськими стандартами, зокрема з General Data Protection Regulation, а також розвитку інституційної та цифрової спроможності

держави. Комплексна реалізація зазначених напрямів дозволить забезпечити збалансований розвиток інноваційної економіки та зміцнення принципів верховенства права.

Список використаних джерел:

1. Райко Д. В. Використання штучного інтелекту та великих даних у побудові брендової комунікації на глобальному ринку. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. пр. 2025. Вип. 2(172). С. 74-81. DOI: https://doi.org/10.36818/2071-4653-2025-2-10

2. ПОНОМАРЕНКО І. Штучний інтелект у цифровому маркетингу. Scientia fructuosa. 2024. 155, 3 (Чер 2024), 58–70. DOI:https://doi.org/10.31617/1.2024(155)04.

3. Тетяна Дронова, Вікторія Хурдей, Дмитро Міщенко. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЯХ ЛОГІСТИЧНИХ КОМПАНІЙ. Економічний простір, 2025. 2025(199) DOI: https://doi.org/10.30838/EP.199.32-38

Несененко Павло Петрович,
д.е.н., доцент, професор кафедри економіки, права та управління бізнесом,
Деньгуб Валентина Василівна,
к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки, права та управління бізнесом,
Заварзіна Світлана Сергіївна,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти ЦЗФН, Одеський національний економічний університет

ЕЛЕКТРОННІ ПЛАТІЖНІ СИСТЕМИ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В УКРАЇНІ

Сучасний розвиток світової економіки визначається прискореною цифровою трансформацією, що охоплює фінансові ринки, платіжну інфраструктуру та електронну комерцію. У цих умовах електронні платіжні системи виступають системоутворюючим елементом цифрової економіки, забезпечуючи інтеграцію суб’єктів господарювання у глобальні фінансові потоки та формуючи нові моделі взаємодії між учасниками ринку. Їхнє функціонування сприяє зниженню транзакційних витрат, усуненню просторово-часових бар’єрів і підвищенню ефективності електронної комерції як одного з ключових сегментів сучасної економіки.

Варто зазначити, що в умовах України актуальність дослідження посилюється процесами євроінтеграції, цифровізації фінансового сектору та активним розвитком онлайн-торгівлі. Електронні платіжні системи відіграють важливу роль у розширенні доступу українських підприємств до міжнародних ринків, підвищенні рівня довіри до цифрових фінансових

сервісів і формуванні нових моделей споживчої поведінки. У цьому контексті особливого значення набуває аналіз впливу електронних платіжних інструментів на розвиток e-commerce, що логічно пов'язує теоретичні положення з практичними аспектами, розглянутими в основній частині дослідження.

Електронні платіжні системи відіграють ключову роль у розвитку електронної комерції, забезпечуючи безпечне та оперативне здійснення фінансових операцій у цифровому середовищі. Поява сучасних платіжних інструментів, таких як PayPal, Revolut, Apple Pay та Google Pay, стала одним із ключових факторів зростання обсягів онлайн-торгівлі, оскільки вони забезпечують проведення платежів у режимі реального часу без використання готівкових розрахунків або традиційної банківської інфраструктури [1]. Це сприяє трансформації споживчої поведінки та підвищенню рівня довіри до електронної комерції як безпечного каналу економічної взаємодії.

Особливої значущості набуває фактор доступності електронних платежів, який забезпечує можливість здійснення фінансових операцій з будь-якого пристрою, підключеного до мережі Інтернет, зокрема смартфона, планшета або ноутбука. Це розширює функціональні можливості електронної комерції, формуючи умови для безперервного доступу споживачів до онлайн-ринку незалежно від часу та місця перебування. Водночас електронні платіжні інструменти скорочують тривалість процесу прийняття рішення щодо покупки, що підвищує загальну ефективність конверсії в e-commerce [2].

Важливим аспектом є також підвищення рівня безпеки та довіри користувачів. Сучасні платіжні системи впроваджують механізми захисту покупця, включаючи процедури повернення коштів у разі недоставки товару або його невідповідності заявленим характеристикам. Це формує додаткові гарантії для споживачів і підвищує їхню схильність до здійснення онлайн-транзакцій. Як наслідок, зростає частка покупок через сервіси, які підтримують відомі платіжні платформи, зокрема PayPal або Apple Pay, що формує більш високі стандарти обслуговування в електронній комерції та посилює конкуренцію між учасниками ринку [3; 4].

Нижче подано узагальнений вплив електронних платіжних систем на розвиток онлайн-торгівлі, який відображає їх комплексну роль як інфраструктурного елементу цифрової економіки та важливого чинника трансформації сучасних бізнес-процесів (табл. 1).

Таблиця 1. Вплив електронних платежів на розвиток онлайн-торгівлі

Позитивний вплив	Результат для e-commerce
Швидкість та зручність оплати	Зростання кількості онлайн-транзакцій
Високий рівень безпеки	Підвищення довіри клієнтів до інтернет-покупок
Мобільність платежів	Активний розвиток мобільної комерції
Підтримка міжнародних розрахунків	Розширення ринків збуту для продавців
Автоматизація фінансових процесів	Зменшення витрат і помилок під час обробки платежів
Бонусні програми та кешбек	Зростання лояльності покупців

Джерело: складено авторами

Підсумовуючи, можна стверджувати, що електронні платіжні системи є важливим інституційним чинником розвитку електронної комерції, оскільки вони забезпечують зниження трансакційних витрат та мінімізацію інформаційної асиметрії між учасниками ринку. Це проявляється у спрощенні процесів укладання та виконання онлайн-угод, що зменшує кількість бар'єрів у взаємодії між продавцем і покупцем. У результаті формуються нові моделі споживчої поведінки, які характеризуються зростанням частоти онлайн-покупок та підвищенням рівня довіри до цифрових каналів продажу в умовах цифрової економіки [1; 2].

Крім того, глобальна інтеграція електронних платіжних систем виступає фактором розширення ринкових можливостей економічних агентів, забезпечуючи їх доступ до міжнародних ринків та посилюючи конкурентний тиск в електронній комерції. Використання сучасних механізмів кіберзахисту, гарантій повернення коштів і процедур захисту споживача зменшує сприйняття ризиків онлайн-транзакцій та підвищує рівень довіри до цифрових фінансових сервісів, що стимулює їх більш інтенсивне використання в діяльності домогосподарств і бізнесу [3; 4].

В умовах цифрової трансформації економіки електронні платіжні інструменти виконують функцію критичної інфраструктури електронної комерції, забезпечуючи прискорення обороту капіталу та підвищення ефективності ринкових транзакцій. Вони формують системні передумови для подальшої інституціоналізації онлайн-торгівлі як базового елементу сучасної економічної системи, що відображає структурні зміни у споживчій і ринковій поведінці [2].

Окремо слід відзначити вплив електронних платіжних систем на рівень конверсії в онлайн-торгівлі (табл. 2), тобто частку користувачів, які завершують покупку після формування кошика. Спрощення платіжного інтерфейсу та скорочення кількості операцій знижує транзакційні втрати часу і підвищує ймовірність завершення покупки. Використання таких сервісів, як

PayPal, Apple Pay або Google Pay, забезпечує реалізацію моделі швидких цифрових платежів без багаторазового введення платіжних даних, що позитивно впливає на ефективність конверсійних процесів у e-commerce [1; 3; 5].

Таблиця 2. Вплив електронних платежів на конверсію та довіру покупців

Елемент впливу	Результат для e-commerce
Спрощення процесу оплати	Менше відмов на етапі оформлення замовлення
Використання відомих платіжних брендів	Зростання довіри покупців
Гарантії повернення коштів	Зменшенняризиківдляспоживачів
Підтримка мобільних платежів	Розвиток M-commerce і повторні покупки
Захист даних і безпека	Покращення репутації інтернет-магазину

Джерело:складено авторами

Важливим аспектом функціонування електронної комерції є рівень довіри користувачів до інтернет-магазинів, який у значній мірі визначається якістю та надійністю платіжної інфраструктури. Відомі міжнародні платіжні платформи виконують роль інституційного гаранта безпеки фінансових транзакцій, знижуючи сприйняття ризику з боку споживача. Наявність інтеграції з такими сервісами, як PayPal або Revolut, виступає сигналом надійності продавця та підвищує ймовірність здійснення покупки, оскільки зменшує інформаційну асиметрію між учасниками ринку. Додаткові механізми захисту споживача, зокрема процедура chargeback (повернення платежу у разі недоставки товару або невідповідності заявленим характеристикам), формують додаткові гарантії безпечності транзакцій і знижують трансакційні ризики [3; 4].

Суттєвим фактором трансформації платіжної поведінки є розвиток мобільних платіжних технологій, що відображає загальну тенденцію до мобілізації споживчих фінансових сервісів. Зростання частки користувачів смартфонів формує стійкий попит на мобільні платіжні рішення, які забезпечують оперативність та безперервність доступу до фінансових операцій. Використання біометричних методів автентифікації (FaceID, відбиток пальця) підвищує рівень кібербезпеки та одночасно знижує когнітивні витрати користувача під час здійснення оплати, що позитивно впливає на задоволеність сервісом та формування повторних транзакцій [1; 5].

Підсумовуючи, впровадження електронних платіжних систем

безпосередньо впливає на рівень конкурентоспроможності суб'єктів електронної комерції та ефективність їх взаємодії зі споживачами через зниження трансакційних витрат і підвищення швидкості обробки платежів. Оптимізація платіжних процедур забезпечує зменшення кількості відмов на етапі завершення покупки (cartabandonment) та підвищує конверсійні показники онлайн-торгівлі. Одночасно високий рівень захисту персональних і фінансових даних формує довгострокову довіру до цифрових сервісів та сприяє закріпленню позитивного іміджу інтернет-торговельних платформ [1; 3; 6].

Довіра до електронних платіжних інструментів виступає ключовим поведінковим детермінантом вибору онлайн-майданчика, оскільки безпосередньо впливає на сприйняття ризику та готовність споживача до здійснення фінансової транзакції. Позитивний користувацький досвід, що характеризується швидкістю, зручністю та безпекою платежів, формує стійку лояльність та підвищує ймовірність повторних покупок. У цьому контексті використання глобально визнаних платіжних сервісів не є опціональним елементом, а структурною умовою ефективного функціонування сучасної екосистеми e-commerce [1; 2; 3].

Електронні платіжні системи виконують подвійну функцію в межах цифрової економіки: з одного боку, забезпечують підвищення швидкості та операційної ефективності фінансових транзакцій, а з іншого — виступають інституційним механізмом мінімізації ризиків та гарантування безпеки учасників ринку. У результаті їхнього функціонування формуються стійкі поведінкові моделі споживачів, що визначають еволюцію електронної комерції та трансформацію глобального онлайн-ринку [1; 2].

Електронні платіжні системи є важливим драйвером процесів глобалізації електронної комерції, оскільки сприяють усуненню просторових, валютних і інституційних бар'єрів у міжнародних економічних взаємодіях. Використання глобальних платіжних платформ, таких як PayPal, Revolut, ApplePay і GooglePay, забезпечує інтеграцію продавців у світову цифрову торговельну систему та розширює доступ споживачів до міжнародних ринків [6]. При цьому знижується складність транскордонних транзакцій, що підвищує загальну ефективність функціонування e-commerce.

Ключовим інституційним елементом міжнародних розрахунків виступає автоматична конвертація валют, яка зменшує транзакційні витрати та усуває необхідність безпосереднього втручання учасників угоди. Це підвищує доступність глобальної електронної комерції для малого та середнього бізнесу, який раніше стикався з високими банківськими комісіями та адміністративними обмеженнями. Додатково електронні платіжні системи

забезпечують прискорення обороту фінансових потоків, що позитивно впливає на ліквідність капіталу та ефективність міжнародних логістичних ланцюгів [3; 4].

Не менш значущим є фактор довіри, який у цифровому середовищі виконує функцію сигналу якості та надійності економічного контрагента. Інтеграція відомих платіжних сервісів у структуру інтернет-магазину знижує інформаційну асиметрію та сприйняття ризику з боку споживача, що особливо важливо для транскордонних онлайн-угод. У результаті навіть маловідомі продавці отримують доступ до ширшої аудиторії, а рівень довіри до цифрових транзакцій зростає, що сприяє подальшому розвитку міжнародної електронної комерції та розширенню глобальних ринків збуту [1; 3; 6].

Отже, підводячи підсумки, зазначимо, що електронні платіжні системи в сучасних умовах цифрової трансформації економіки слід розглядати як системоутворюючий елемент інфраструктури електронної комерції, що забезпечує не лише технічну реалізацію фінансових розрахунків, але й формує нову якість ринкової взаємодії. Їх функціонування сприяє комплексному зниженню трансакційних витрат, мінімізації інформаційної асиметрії між учасниками ринку та підвищенню загального рівня довіри до цифрових економічних середовищ. У результаті формується більш ефективна модель онлайн-торгівлі, яка характеризується високою швидкістю здійснення операцій, зростанням конверсійних показників та розширенням географії економічної взаємодії.

Водночас встановлено, що розвиток електронних платіжних систем безпосередньо впливає на трансформацію споживчої поведінки, формуючи стійкі цифрові практики здійснення покупок, орієнтовані на швидкість, безпеку та зручність транзакцій. Особливого значення набуває їх роль у процесах глобалізації електронної комерції, оскільки вони забезпечують інтеграцію національних ринків у міжнародні цифрові платіжні екосистеми, зменшуючи значення географічних і валютних бар’єрів та розширюючи можливості для малого і середнього бізнесу.

Таким чином, з урахуванням отриманих результатів доцільним є посилення інституційного та технологічного розвитку платіжної інфраструктури в Україні в контексті євроінтеграційних процесів. Зокрема, необхідним є подальше гармонізування національного регулювання електронних платежів із стандартами ЄС, що дозволить підвищити рівень сумісності українських фінансових сервісів із глобальними платіжними системами та зміцнити позиції в міжнародному цифровому просторі.

Крім того, важливим є стимулювання впровадження інноваційних

технологій кіберзахисту, біометричної ідентифікації та багаторівневих систем автентифікації користувачів, що дозволить мінімізувати ризики фінансових операцій і підвищити рівень довіри до електронних платіжних сервісів. Для суб'єктів електронної комерції доцільним є розширення використання мультиплатіжних платформ і інтеграція глобальних платіжних рішень, що сприятиме зростанню конверсії онлайн-продажів, підвищенню конкурентоспроможності та розширенню доступу до міжнародних ринків.

Список використаних джерел

1. European Central Bank. Digital payments and the European financial system: developments and implications. Frankfurt am Main: ECB, 2024. URL: https://www.ecb.europa.eu (датазвернення: 30.04.2026).

2. OECD. OECD Digital Economy Outlook 2023. Paris: OECD Publishing, 2023. URL: https://www.oecd.org/digital/digital-economy-outlook/(датазвернення: 30.04.2026).

3. World Bank Group. Digital Financial Services: Global Practice Overview 2023. Washington, DC: World Bank, 2023. URL: https://www.worldbank.org (датазвернення: 30.04.2026).

4. World Bank. The Global Findex Database 2021: Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience in the Age of COVID-19. Washington, DC: World Bank, 2022. URL: https://www.worldbank.org/en/publication/globalfindex (датазвернення: 30.04.2026).

5. Statista Research Department. Digital Payments – Worldwide Trends and Forecasts. Hamburg: Statista, 2024. URL: https://www.statista.com/topics/2303/digital-payments/(датазвернення: 30.04.2026).

6. Лісовецька Ю. В., Зубенко І. Р., ВарпіотеІ. Особливості менеджменту електронної комерції вУкраїні. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка».2024. №35(63). С. 17–22. DOI: https://doi.org/10.25264/2311-5149-2024-35(63)-17-22.

Овсієнко Євгеній Віталійович,
здобувач вищої освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільно правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ

СОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЯК ЕЛЕМЕНТ ТРУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Соціальні гарантії поліцейських як елемент трудового захисту працівників правоохоронних органів є важливою складовою правового статусу поліцейського, оскільки служба в Національній поліції пов'язана з підвищеним професійним ризиком, ненормованим службовим навантаженням, необхідністю виконання завдань із забезпечення публічної

безпеки, охорони прав і свобод людини, протидії злочинності та підтримання правопорядку. Конституційною основою таких гарантій є статті 43 і 46 Конституції України[1], які закріплюють право кожного на працю, належні умови праці, відпочинок і соціальний захист у разі втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття, старості та в інших випадках, передбачених законом. Отже, соціальні гарантії поліцейських мають не лише відомчий, а й загальноконституційний характер, адже вони спрямовані на забезпечення гідних умов проходження служби та компенсацію особливих ризиків правоохоронної діяльності.

Спеціальним нормативно-правовим актом, який визначає соціальний захист поліцейських, є Закон України «Про Національну поліцію»[2]. У ньому соціальні гарантії розглядаються як частина правового статусу поліцейського та охоплюють грошове забезпечення, медичне забезпечення, право на відпочинок, житлові гарантії, одноразову грошову допомогу у разі загибелі, смерті чи втрати працездатності, а також інші форми державної підтримки. Такий підхід пояснюється тим, що поліцейський не є звичайним найманим працівником у класичному трудовому розумінні: він проходить публічну службу особливого характеру, виконує владні повноваження від імені держави та може бути залучений до виконання службових обов’язків у небезпечних умовах, зокрема під час воєнного стану. Саме тому соціальні гарантії поліцейських мають компенсаторну, захисну та мотиваційну функції.

Важливим елементом трудового захисту поліцейських є грошове забезпечення, яке виконує роль матеріальної гарантії стабільності служби. Воно має відповідати характеру, інтенсивності та ризикам службової діяльності. На відміну від звичайної заробітної плати працівника, грошове забезпечення поліцейського пов’язане не лише з оплатою виконаної роботи, а й із проходженням служби, спеціальним званням, посадою, вислугою років, умовами виконання службових завдань. У цьому аспекті загальні положення Кодексу законів про працю України щодо гарантій і компенсацій мають допоміжне значення, оскільки трудові права поліцейських реалізуються з урахуванням спеціального законодавства про службу в поліції. КЗпП України регулює трудові відносини працівників і містить загальні норми щодо гарантій, компенсацій, охорони праці, робочого часу та часу відпочинку, однак для поліцейських ці положення застосовуються настільки, наскільки вони не суперечать спеціальному статусу служби.

Окреме місце в системі соціальних гарантій займає медичне забезпечення поліцейських. Закон України «Про Національну поліцію» передбачає право поліцейських на безоплатне медичне забезпечення в

закладах охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України. Крім того, у разі відсутності необхідних спеціалістів, обладнання або умов лікування поліцейський може бути направлений на обстеження чи лікування до інших закладів охорони здоров'я. Особливе значення має те, що в період дії воєнного стану поліцейським гарантується безоплатне медичне забезпечення в закладах охорони здоров'я будь-якої форми власності. Це свідчить про розширення державних гарантій у надзвичайних умовах, коли поліцейські можуть виконувати завдання підвищеної небезпеки, пов'язані із захистом населення, підтриманням правопорядку, евакуаційними заходами, документуванням правопорушень та реагуванням на наслідки бойових дій [3, с. 202].

До соціальних гарантій поліцейських також належить житлове забезпечення. Законодавство передбачає можливість виплати компенсації за найм житла поліцейським, які не мають власного житла в населеному пункті, де проходять службу, і винаймають житло на підставі договору житлового найму. Така гарантія має важливе практичне значення, оскільки служба в поліції часто передбачає переміщення, призначення на посади в інших регіонах, несення служби в умовах кадрового дефіциту або в місцевостях, де поліцейський не має власного житла. Житлова компенсація є не лише соціальною пільгою, а й інструментом забезпечення стабільності кадрового складу поліції, адже сприяє закріпленню працівників на службі та зменшує соціально-побутову напругу.

Особливою гарантією є одноразова грошова допомога у разі загибелі, смерті або втрати працездатності поліцейського. Її правова природа полягає в тому, що держава бере на себе обов'язок матеріально підтримати самого поліцейського або членів його сім'ї у випадках, коли шкода життю чи здоров'ю настала у зв'язку з проходженням служби. Така гарантія є проявом підвищеного рівня соціального захисту працівників правоохоронних органів, оскільки їхня професійна діяльність безпосередньо пов'язана з ризиком травмування, поранення, втрати працездатності або загибелі. У цьому контексті соціальний захист поліцейських виконує не лише індивідуальну, а й публічну функцію: він демонструє, що держава визнає особливий характер поліцейської служби та забезпечує правові механізми компенсації службових ризиків.

Соціальні гарантії поліцейських тісно пов'язані із системою загальнообов'язкового державного соціального страхування. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» визначає правові, фінансові та організаційні засади страхового захисту осіб у разі тимчасової втрати працездатності, нещасного випадку, професійного

захворювання та інших соціальних ризиків. Для поліцейських це має значення у випадках тимчасової непрацездатності, отримання травм, проходження лікування чи реабілітації. Разом із тим спеціальний статус поліцейського зумовлює поєднання загальних страхових механізмів із додатковими гарантіями, передбаченими законом про поліцію та підзаконними актами МВС [4, с. 188].

Отже, соціальні гарантії поліцейських є комплексним правовим інститутом, який поєднує норми конституційного, трудового, адміністративного та соціального законодавства. Їх значення полягає в тому, що вони забезпечують не лише матеріальну підтримку поліцейського, а й стабільність функціонування правоохоронної системи загалом. Ефективність діяльності поліції значною мірою залежить від того, наскільки держава гарантує працівникам належне грошове забезпечення, медичне обслуговування, житлову підтримку, соціальне страхування, компенсації у разі втрати працездатності та захист членів сімей поліцейських. Тому соціальні гарантії слід розглядати як один із ключових елементів трудового захисту працівників правоохоронних органів і як необхідну умову професійної незалежності, мотивації та правової захищеності поліцейського.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text

2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text

3. ЛогіноваМ. В. Правові механізми забезпечення гарантій трудових прав та захисту прав працівників Національної поліції України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право 2.92. 2025. С. 201-205.

4. Терехова Г., Логінова М. Правові наслідки припинення трудових правовідносин за ініціативи органу поліції.Молодий вчений. 2024. С. 183-189.

Овсієнко Євгеній Віталійович,
здобувач вищої освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільно правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ТИМЧАСОВА НЕПРАЦЕЗДАТНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО: ПРОБЛЕМАТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ

Тимчасова непрацездатність поліцейського є особливим правовим станом, за якого особа, що проходить службу в Національній поліції України,

тимчасово не може виконувати службові обов'язки через захворювання, травму, медичне лікування або інші обставини, підтверджені належним медичним документом. Специфіка цього питання полягає в тому, що поліцейський не є звичайним працівником у класичному трудовому розумінні, адже проходить публічну службу особливого характеру, пов'язану з виконанням завдань щодо забезпечення публічної безпеки, охорони прав і свобод людини, протидії злочинності та підтримання правопорядку. Закон України «Про Національну поліцію» визначає правовий статус поліцейського, його службові обов'язки, гарантії правового та соціального захисту, а також загальні засади проходження служби в поліції[1].

Важливе значення має документальне підтвердження тимчасової непрацездатності. Для поліцейських передбачена спеціальна форма довідки про тимчасову непрацездатність, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 23 березня 2016 р. № 201. Цей акт прямо стосується поліцейських і військовослужбовців Національної гвардії України та встановлює форму документа, який засвідчує факт тимчасової втрати працездатності [2]. Наявність спеціальної довідки пояснюється особливим статусом поліцейського, адже його відсутність на службі повинна бути належно підтверджена не лише для медичного обліку, а й для вирішення питань службової дисципліни, табелювання, виплати грошового забезпечення та контролю за законністю невиконання службових обов'язків у певний період. Проблематика полягає в тому, що на практиці можуть виникати спори щодо правильності оформлення довідки, строків її подання, відповідності медичного документа вимогам законодавства та визнання періоду відсутності поліцейського поважним.

Окремого аналізу потребує питання матеріального забезпечення поліцейського під час тимчасової непрацездатності. Наказ МВС України від 6 квітня 2016 р. № 260 затверджує Порядок та умови виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції. Цей нормативний акт визначає, що грошове забезпечення поліцейських залежить від посади, спеціального звання, стажу служби, інтенсивності та умов служби, а також інших установлених складових. У контексті тимчасової непрацездатності проблема полягає у співвідношенні службового грошового забезпечення поліцейського та загальних правил соціального страхування. На відміну від звичайних працівників, для яких переважно застосовується механізм допомоги по тимчасовій непрацездатності, поліцейські мають спеціальний службово-правовий режим, тому питання оплати періоду хвороби повинно вирішуватися з урахуванням норм спеціального законодавства МВС і загальних соціальних гарантій [3, с. 246].

Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» визначає загальні засади надання допомоги по тимчасовій непрацездатності застрахованим особам, зокрема компенсацію втрати заробітку або доходу у зв'язку з хворобою чи травмою. Проте застосування цих норм до поліцейських має певні особливості, оскільки їхній правовий статус одночасно поєднує елементи соціального страхування і спеціальної публічної служби. Це створює практичні труднощі: необхідно визначити, які саме виплати зберігаються за поліцейським, хто є відповідальним за їх фінансування, які документи подаються до кадрового підрозділу, а також як враховується період хвороби під час обчислення стажу служби, преміювання чи оцінювання службової діяльності. Особливо актуальними ці питання є в умовах воєнного стану, коли поліцейські виконують підвищено ризиковані завдання, а травми, професійні захворювання та психологічне виснаження можуть безпосередньо впливати на здатність до служби [4, с. 526].

Отже, тимчасова непрацездатність поліцейського є комплексним правовим явищем, яке охоплює медичні, службові, соціальні та фінансові аспекти. Основна проблематика полягає у необхідності чіткого узгодження загального законодавства про соціальне страхування зі спеціальними нормами, що регулюють проходження служби в Національній поліції. Недостатня визначеність окремих процедур може спричиняти конфлікти між поліцейським і органом поліції щодо поважності відсутності, розміру виплат, строків подання документів або правових наслідків тривалої непрацездатності. Для вдосконалення правового регулювання доцільно деталізувати порядок дій кадрових підрозділів, медичних установ і самого поліцейського у випадку хвороби; забезпечити єдину практику оформлення довідок; врегулювати питання виплат у разі службових травм; а також посилити гарантії соціального захисту поліцейських, які втратили працездатність під час виконання службових обов'язків. Саме такий підхід відповідатиме природі поліцейської служби як діяльності підвищеного ризику та забезпечуватиме баланс між інтересами держави, дисципліною служби і правами самого поліцейського.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/580-19

2. Про затвердження форми довідки про тимчасову непрацездатність поліцейського, військовослужбовця Національної гвардії України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 23.03.2016 № 201, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 12.04.2016 за № 535/28665. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/z0535-16

3. Мірошніченко В. Особливості несення служби поліцейськими національної поліції україни на техногенно небезпечних об’єктах.Пріоритетні шляхи розвитку науки і освіти: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції: м. Львів, 29-30 листопада 2023 року.Львів: Львівський науковий форум, 2023.246 с.

4. ЛогіноваМ. В. Ціннісні орієнтації співробітників поліції як фактор плинності кадрів в Національній поліції України. Аналітично-порівняльне правознавство 1.3. 2025. С. 525-529.

Овсієнко Євгеній Віталійович,
здобувач вищої освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Гіденко Євген Сергійович,
старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки ННІ ПФППД НПУ Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ

Сучасний світ постає перед новими викликами, що вимагають від сил сектору безпеки високої готовності та ефективності. Постійно змінюється обстановка, з'являються нові загрози, що вимагають постійного вдосконалення організації та проведення службово-бойової діяльності.

Сучасний геополітичний та соціально-економічний контекст, що характеризується постійними змінами та новими викликами, вимагає від сил сектору безпеки безумовної готовності до реагування на широкий спектр загроз. Від національної безпеки залежить не тільки стабільність країни, але й її здатність протистояти як традиційним, так і нетрадиційним загрозам, таким як тероризм, кіберзлочинність, гібридні війни та інформаційні маніпуляції. Ось чому питання організації та вдосконалення службово-бойової діяльності є важливою складовою частиною правового забезпечення національної безпеки.

Одним із важливих кроків для забезпечення національної безпеки та захисту прав і свобод громадян є посилення інституційних, оборонних та безпекових можливостей органів, які входять до сектору безпеки і оборони. Цього можна досягти шляхом покращення рівня підготовки персоналу, професіоналізації служби в цих органах, підвищення якості і інтенсивності навчання, зміни професійної культури, забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків, покращення кадрового потенціалу, впровадження сучасних

управлінських процедур та стратегічного планування людських ресурсів.

Також важливо оновити підходи до навчання персоналу з урахуванням стандартів НАТО та Європейського Союзу, створити ефективну систему реагування на кризові ситуації [7, С. 620].

Згідно з нормами міжнародного права, зокрема Статутом ООН та іншими міжурядовими угодами, кожна держава зобов'язана забезпечувати ефективну охорону своїх кордонів, територіальної цілісності та захист прав і свобод громадян. Відповідно до цього, організація службово-бойової діяльності в межах сил сектору безпеки повинна бути чітко регламентованою та забезпечувати максимальну ефективність у реагуванні на загрози.

Для посилення національної безпеки необхідно удосконалювати інституційні та оборонні здібності органів сектору безпеки й оборони. Це можливо через підвищення рівня підготовки персоналу, професіоналізацію служби, розвиток культури безпеки та забезпечення рівних можливостей для жінок та чоловіків. Важливим є також оновлення підходів до набору і підготовки особового складу з урахуванням міжнародних стандартів та створення ефективної системи реагування на кризові ситуації. Одним з можливих висновків цієї взаємодії може стати розробка Концепції підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони в Україні [1, с. 40].

Система сектору безпеки і оборони є однією з основних ланок національної безпеки держави, забезпечуючи стабільність і захист її територіальної цілісності, суверенітету та розвитку в умовах постійних глобальних загроз. Однак, для того, щоб вона була ефективною, необхідно постійно вдосконалювати організацію та бойову діяльність сил сектору, орієнтуючись на новітні підходи до підготовки та адаптації під вимоги часу. Особливу увагу слід приділяти реагуванню в межах, наданих законом, повноважень на протиправні дії, пов’язані з посяганням на об’єкт охорони. Оновлення та вдосконалення цих процесів має бути системним і багатоаспектним [5, с. 71].

Одним з перших і найважливіших аспектів у цьому контексті є підвищення рівня підготовки персоналу. Існує потреба в професіоналізації сил сектору безпеки, що передбачає створення висококваліфікованих кадрів, здатних ефективно реагувати на різні типи загроз, в тому числі й новітні, що виникають в умовах гібридних війн. Для цього необхідно впроваджувати сучасні методи навчання, засновані на міжнародних стандартах, а також активно застосовувати технології, які дозволяють тренувати не тільки фізичні, але й тактичні навички. Важливо, щоб навчання було постійним, з

адаптацією до нових викликів, що дозволяє підтримувати високий рівень готовності сил сектору.

Крім того, для забезпечення стійкості та ефективності в умовах складних сучасних реалій, особлива увага повинна приділятися командній роботі та взаємодії між різними підрозділами сил сектору безпеки. Координація між військовими, правоохоронними органами, службами цивільної оборони та іншими державними інституціями має бути бездоганною. Оскільки загрози стають все більш складними та багатовимірними, лише злагоджена взаємодія всіх ланок сектору безпеки дозволяє ефективно реагувати на надзвичайні ситуації. Для цього потрібні не тільки спільні тренування та навчання, але й практичні стратегії взаємодії в кризових умовах, що забезпечують максимальну ефективність і швидкість прийняття рішень. Зокрема, при виконанні обов'язків слід уміти використовувати для необхідності передачі інформації кодові слова, жести та фрази, що є важливим елементом тактичної комунікації в умовах бойових дій або інших екстремальних ситуацій [4, с. 324].

Не менш важливим є питання розвитку лідерських якостей серед офіцерів та керівників, оскільки саме від них залежить стратегічне бачення, прийняття рішень та оперативне управління в бойових умовах. Лідери сектору безпеки повинні володіти не лише технічними знаннями і навичками, а й здатністю до адаптації в умовах високого стресу та нестабільності. Створення програм підготовки лідерів, які б включали психологічну стійкість, кризове управління та інноваційні підходи до вирішення проблем, є необхідною складовою професіоналізації сил сектору [2, с. 42].

Важливим елементом вдосконалення є й розвиток стратегічного мислення серед військових і цивільних кадрів, а також інтеграція державних інститутів в єдину систему національної безпеки. Для цього необхідно зміцнювати міжвідомчу співпрацю, обмін досвідом, знаннями та ресурсами, що дозволяє забезпечити ефективну боротьбу з усіма типами загроз. Наявність стійкого «настрою на виживання» дає змогу мати адекватну професійну самооцінку, емоційно-вольовий настрій і передбачуваний алгоритм поведінки, а також розумне і мотивоване прагнення до ризику, обережність, пильність, ефективність і надійність дії в небезпечних ситуаціях. Окрім цього, впровадження нових механізмів реагування, таких як оперативні штаби для вирішення кризових ситуацій, є ключем до створення швидкої, ефективної і гнучкої системи оборони [6, с. 337].

Загалом, лише інтеграція всіх цих аспектів у загальну стратегію

розвитку сектору безпеки та оборони України дозволить забезпечити його високий рівень ефективності та здатність оперативно реагувати на зміни обстановки. Для цього необхідно постійно адаптувати організацію службово-бойової діяльності до вимог часу, зберігаючи баланс між технічним прогресом, професіоналізацією кадрів та інтеграцією нових підходів до управління. Тільки за таких умов можна створити надійну систему, здатну ефективно забезпечувати національну безпеку країни, гарантуючи її стабільний розвиток та захист від будь-яких загроз [3, с. 111].

І, зрештою, одним з головних аспектів вдосконалення службово-бойової діяльності є створення ефективної системи реагування на кризові ситуації. У сучасному світі, де загрози змінюються швидко і не завжди очевидні, оперативне реагування може бути вирішальним фактором для збереження національної безпеки. Створення механізмів для швидкого і ефективного реагування на різноманітні кризові ситуації, будь то військові чи техногенні катастрофи, дозволяє не тільки зберегти стабільність, але й врятувати життя людей.

Таким чином, забезпечення національної безпеки України в умовах сучасних викликів вимагає постійного вдосконалення організації та бойової діяльності сил сектору безпеки. Для досягнення цієї мети необхідно зосередити увагу на професіоналізації кадрів, інтеграції сучасних технологій, удосконаленні системи підготовки та набору особового складу, а також розвитку лідерських якостей серед керівників. Важливим є також забезпечення ефективної взаємодії між різними підрозділами та створення швидкого та гнучкого механізму реагування на кризові ситуації.

Список використаних джерел:

1. Домченко О.О., Царьова І.В. Підготовка фахівців для сектору безпеки та оборони. Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони. Випуск 3. Матеріали ІІІ Всеукраїнської конференції. Харків. 2024. С. 40-42.

2. Гіденко Є. Проблематика службово-бойової діяльності сил безпеки і оборони України. Актуальні проблеми службово-бойової діяльності сил сектору безпеки та оборони України. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Дніпровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро. 2023. С. 41-42..

3. Пономарьов, С. П. Поняття та зміст публічної безпеки в системі сектору безпеки і оборони. Кримінальне право, кримінальний процес та криміналістика. Випуск № 2. 2017. URL: https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2f152072-469b-4908-83b8-b258143cc047/content

4. Біліченко В. В., Покайчук В. Я., Поливанюк В. Д. Поняття та загальні відомості особистої безпеки в підрозділах Національної поліції України. С. 320-341.

5. Біліченко В. В. Поняття та форми правоохоронної діяльності національної поліції щодо забезпечення публічної безпеки в державі. Адміністративне та фінансове право. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. Випуск №6. Том 2. 2017. С. 69-72.

6. Біліченко В. Тактика поведінки працівників національної поліції з метою

уникнення небезпечних ситуацій. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Випуск №3. 2022. С. 336-340.

7. Біліченко В. Підготовка фахівців для сектору безпеки та оборони. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти. Дніпро. 2024. С. 620

Попова Діана Сергіївна,
студентка Державного торговельно-економічного університету

ПІДПРИЄМНИЦТВО У ВОЄННИЙ ЧАС: АДАПТАЦІЯ, ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА РЕЛОКАЦІЯ БІЗНЕСУ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну внесло корективи в усі сфери життя і економіка не стала винятком. Для багатьох українських підприємців перші місяці 2022 року стали справжнім випробуванням на міцність. Хтось втратив усе, хтось зумів переорієнтуватись, а хтось знайшов нові можливості там, де здавалося б їх не могло бути. У своїх тезах я хочу розглянути три ключові, на мій погляд, складові цього процесу: вимушену адаптацію, пошук безпечного місця через релокацію та активне впровадження цифрових технологій.

Перше з чим зіткнукнулася більшість підприємців – це необхідність швидко змінюватися. Ті бізнес-моделі, які ще вчора працювали, сьогодні стали нежиттєздатними. І це питання не просто прибутку, а самого існування. Якщо говорити про адаптацію, то вона проявляється одразу в кількох площинах. Перш за все, це зміна логістики та розрив старих ланцюгів постачання. Другим важливим фактором є переформатування продукту чи послуги під реалії воєнного часу. І третьою складовою і дуже важливою є пошук нових ринків збуту в тому числі за кордоном. Дослідження показують [1, 2, 3], що чимало підприємств, які займалися, до прикладу легкою промисловістю частково переорієнтувалися на виготовлення військового спорядження, а заклади харчування активно почали співпрацювати з волонтерами. Це не просто бізнес-рішення, це ще й прояв соціальної відповідальності.

Одним з головних інструментів адаптації, який держава запропонувала досить швидко, стала програма релокації, запроваджена Міністерством економіки України. Її основною метою є сприяння переміщенню виробничих можливостей підприємств із територій, що зазнають бойових дій або перебувають під загрозою їх ведення, до більш безпечних регіонів, насамперед до центральних та західних областей країни. Результати реалізації цієї програми свідчать про високу ділову активність. Станом на

початок березня 2024 року зафіксовано 18 944 релокацій бізнесу [3, с.1-2]

Таблиця 1. Найпоширеніші регіони донори та регіони-реципієнти при релокації бізнесів (джерело: [3]

Регіони, звідки переїжджають (Топ-3)	Частка, %	Регіон, куди переїжджають (Топ-3)	Частка, %
м. Київ	33,2%	м. Київ	28,0%
Дніпропетровська обл.	9.6%	Львівська обл.	10%
Київська обл.	8.5%	Закарпатська обл.	8%

Аналізуючи таблицю 1, можна побачити цікаву закономірність. Київ опинився в обох колонках, тобто з одного боку столиця втратила третину свого бізнесу, а з іншого прийняла майже стільки ж нового. Це свідчить про те, що для багатьох підприємців стратегічно важливим центром, незважаючи на всі ризики є столиця України. Основними ж напрямками для переїзду стали західні області, що зумовлено їхнім відносно вищим рівнем безпеки. Загалом, на 626 підприємств, які переїжджали кілька разів, припадає 173 компанії , що повернулися додому.[3]. Це показник того, що рішення є дуже не простими і супроводжується певними супутніми проблемами: пошук приміщення, персонал, логістика, налагодження нових зв'язків.

Окремо варто поговорити про роль держави в цих процесах. У статті дослідників Єршової, Гудіми та Сошникова, опублікованій у Науковому віснику Ужгородського університету, досить детально розбираються правові аспекти [1]. Дійсно, уряд напрацював низку нормативних актів, спрямованих на підтримку. Автори звертають увагу на те, що зараз держава застосовує, по суті, універсальний підхід. Це коли до всіх підприємств незалежно від того, чи це гігантський завод, чи маленька крамничка - застосовуються одні й ті ж самі правила. І хоча це простіше з точки зору адміністрування, на практиці такий підхід не завжди є справедливим. Потреби малого та великого бізнесу кардинально різняться. Тому в науковій статті обґрунтовується необхідність диференційованого регулювання, тобто гнучкіших правил, які враховували б розмір підприємства, його галузь, ступінь критичності для економіки регіону [1]. Я повністю поділяю думку авторів щодо необхідності диференційованого регулювання.

Третім важливим чинником, який я хотіла б відзначити, є цифровізація. Повномасштабна війна стала вагомим каталізатором цифрової трансформації бізнесу та його переходом до онлайн-формату функціонування. Значна

кількість підприємств не змогла б забезпечити свою життєдіяльність без хмарних сервісів, систем електронного документообігу, впровадження дистанційної форми зайнятості та розвитку онлайн-каналів збуту. Малярчук слушно зауважує, що ключові ефекти релокації для малих і середніх підприємств пов'язані зі збереженням операційної діяльності, мінімізацією зовнішніх ризиків і формуванням стійких бізнес-моделей [2, с. 1]. А стійкі моделі сьогодні неможливі без цифровізації. Використання порталу « Дія» та інших цифрових сервісів оптимізувало процеси отримання адміністративних послуг, державної реєстрації підприємств і оформлення дозвільної інформації без необхідності фізичної присутності в державних установах. Це можна розглядати як один із позитивних структурних ефектів повномасштабної війни, що має довгостроковий вплив на трансформацію середовища українського підприємництва. Підприємства, які своєчасно адаптували внутрішні бізнес-процеси до цифрових форматів, отримали суттєві конкурентні переваги.

Підсумовуючи, варто зазначити, що підприємництво в умовах воєнного часу є складною, але водночас надзвичайно актуальною темою. Це приклад стійкості підприємців, їхньої здатності не здаватися та знаходити вихід навіть у кризових ситуаціях. Релокація, адаптація та цифровізація виступають не просто актуальними трендами, а необхідними інструментами для збереження функціонування бізнесу.

Досвід українського бізнесу в умовах повномасштабної агресії РФ проти України можна розглядати як унікальний кейс, що викликає значний інтерес на міжнародному рівні. Водночас залишається потреба у вдосконаленні державної підтримки підприємництва, зокрема через перехід до більш диференційованих механізмів, зменшення бюрократичних бар'єрів у процесі релокації бізнесу та подальший розвиток цифрових сервісів. Це сприятиме підвищенню ефективності адаптації підприємств і зменшенню навантаження на підприємців.

Список використаних джерел:

1. Єршова Ю. О., Гудіма Т. С., Сошников А. О. Релокація бізнесу в умовах воєнного стану: нормативно-правові аспекти диференційованого регулювання. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. № 90 (2). С. 1-10.

2. Малярчук О. Релокація бізнесу як інструмент адаптації суб'єктів підприємництва в умовах економічної нестабільності. Економіка та суспільство. 2025. № 82. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-82-90

3. Релокація бізнесу в умовах війни: у які регіони переїжджають підприємства / Інститут аналітики та адвокації (Програма «Долучайся!», USAID). 2024. URL: https://share.google /8HF6lksrhNYF1Vqmg (дата звернення: 26.04.2026).

Тимирзянова Марія Андріївна,
студентка Державного торговельно-економічного університету
Науковий керівник:
Залізнюк Вікторія Петрівна,
доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування Державний торговельно-економічний університет

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ЗМІНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах розвитку економіки України проблема тіньової економіки залишається важливою, але водночас досить складною для дослідження та однозначної оцінки. Вона існувала і раніше, проте саме в період воєнного стану набула нової гостроти та значення. Економічна система змушена функціонувати в умовах постійної невизначеності, ризиків і швидких змін, що безпосередньо впливає на поведінку як бізнесу, так і населення. Крім того, ця проблема є актуальною ще й тому, що вона безпосередньо впливає на можливості відновлення та розвитку країни в майбутньому.

Тіньова економіка, згідно з визначенням на офіційному порталі законодавства України, є незареєстрована в установленому порядку економічна діяльність суб'єкта господарювання, яка характеризується мінімізацією витрат на виробництво товарів, виконання робіт та надання послуг, ухиленням від сплати податків, зборів, статистичного анкетування та подання статистичної звітності, наслідком якого є порушення законодавчо встановлених норм.[1]

Структуру тіньової економіки становить:

1. неофіційна економіка - діяльність без офіційної реєстрації, яка не враховується статистикою та не оподатковується;
2. прихована економіка - легальна діяльність, з якої частково приховуються доходи з метою ухилення від податків;
3. підпільна економіка - повністю незаконна діяльність, пов’язана з шахрайством, хабарництвом.[2]

Розвиток тіньової економіки зумовлений комплексом економічних та інституційних проблем. Серед головних причин можна назвати недосконале

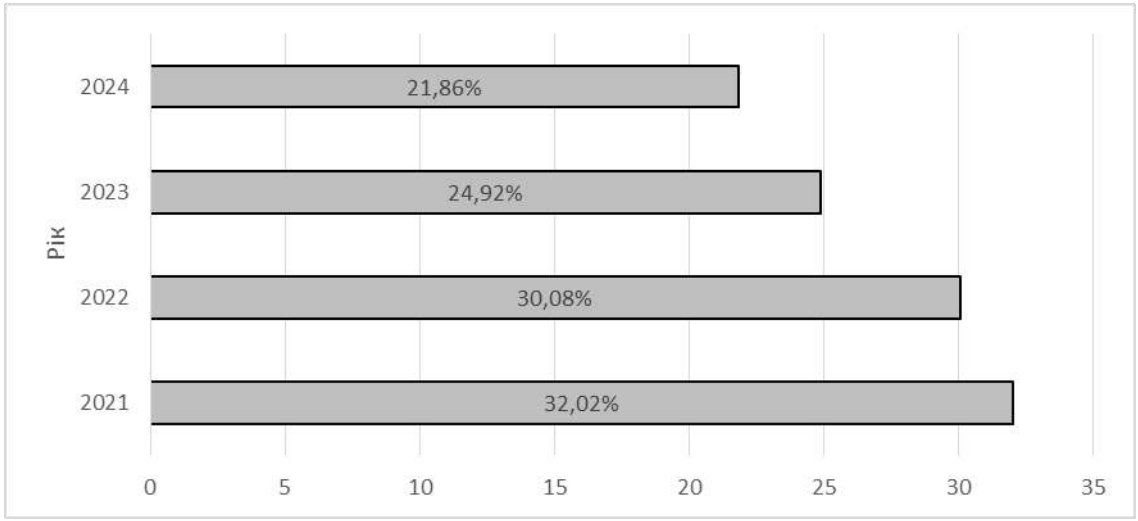
державне регулювання з бюрократією та частими змінами законів, високі та складні податки, що стимулюють приховування доходів, а також поширену неофіційну зайнятість і виплати «в конвертах». Важливу роль відіграє фінансова нестабільність, неефективне використання бюджетних коштів, слабкість судової системи та низький рівень невідворотності від покарання.

Війна спричинила значні економічні зміни, а також поставила нові виклики для фіскальної системи та необхідність адаптації до нових умов. Це суттєво вплинуло на загальну економічну ситуацію в країні та призвело до трансформації структури тіньової економіки. Тіньовий сектор почав пристосовуватися до нових реалій під впливом бойових дій, руйнування інфраструктури, змін внутрішнього попиту та ускладнення доступу до окремих ринків. У результаті зросло значення міжнародної підтримки, а також запровадження податкових пільг і спрощених процедур оподаткування. Це в цілому спричинило зміни у функціонуванні тіньової економіки.(табл.1)[3]

Таблиця 1.Зміни в структурі тіньового сектора під час війни

Зміни	Характерні риси
Розширення неофіційного працевлаштування	Зростання неофіційної зайнятості, бо менше офіційних робочих місць. Часто це будівництво, сільське господарство, послуги.
Збільшення контрабанди	Через проблеми з логістикою та нестачу товарів зростає незаконна торгівля.
Зловживання гуманітарною допомогою	Бувають випадки перепродажу або неправильного використання гуманітарної допомоги.
Перехід бізнесу в тінь	Деякі підприємства працюють неофіційно, щоб уникнути перевірок і податків.
Зміни на ринку нерухомості	Відбуваються незаконні операції з житлом і землею, особливо з евакуйованими об’єктами.
Нелегальні фінансові операції	Частіше використовуються «тіньові» обміни валют, криптовалюта та позики поза банками.

Попри негативний вплив війни, динаміка тіньової економіки є неоднозначною. Посилення державного контролю, цифровізація та зростання безготівкових розрахунків сприяли детінізації економіки.(рис.1) [4]

Обчислення показали, що рівень тіньової економіки за монетарним методом в Україні за досліджуваний період демонструє значне зниження: з 32,02% ВВП у 2021 р. до 21,86% ВВП у 2024 р. Це вказує на позитивні зміни в економічному середовищі країни на тлі введення воєнного стану й обумовлено кількома факторами. Ключовим фактором, що вплинув на зниження рівня тіньової економіки в Україні за цим методом, є зниження економічної спроможності підприємств та поява програм підтримки в умовах війни

Отже, тіньова економіка в Україні в умовах воєнного стану зазнала суттєвих змін і трансформацій. Війна створила як передумови для розширення неформального сектору через економічну нестабільність, втрату робочих місць і порушення господарських зв'язків, так і умови для його часткової детінізації. Зокрема, посилення державного контролю, розвиток цифрових технологій, зростання безготівкових розрахунків та вплив міжнародної фінансової підтримки сприяли підвищенню прозорості економічних процесів. Зниження показника до 21,86% ВВП у 2024 році свідчить про позитивні зміни у зменшенні тіньової економіки, навіть в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня тіньової економіки : наказ Міністерства економіки України від 18.02.2009 № 123. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0123665-09#Text (дата звернення: 17.04.2026).

2. Тіньова економіка в Україні : причини та наслідки. URL: https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/34b1d949 (дата звернення: 17.04.2026).

3. Вплив війни на масштаби тіньової економіки в Україні . URL: https://www.researchgate.net/publication/392671755_VPLIV_VIJNI_NA_MASSTABI_TINOVOI_EKONOMIKI_V_UKRAINITHE_IMPACT_OF_THE_WAR_ON_THE_SHADOW_ECONOMY_IN_UKRAINE (дата звернення: 18.04.2026).

4. Поплюйко Я. В., Мельник М. О. Статистика та економічний аналіз тіньової економіки в Україні // Київський національний університет імені Тараса Шевченка. - С. 17–29.

Ткаченко Єлизавета Володимирівна,
здобувач вищої освіти Дніпровського університету внутрішніх справ,
Науковий керівник:
Жеглінська Тетяна Олегівна, старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпровського університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ В УКРАЇНІ

Функціонування установ виконання покарань в Україні характеризується комплексом взаємопов'язаних проблем, що мають інституційний, інфраструктурний та безпековий характер і суттєво ускладнюють досягнення мети кримінально-виконавчого законодавства. Актуальність теми дослідження зумовлена безпрецедентним загостренням системних суперечностей у сфері виконання кримінальних покарань, що відбувається під впливом одразу кількох різновекторних, але тісно пов'язаних між собою факторів: триваючої збройної агресії, євроінтеграційних зобов'язань держави та внутрішньої інституційної кризи пенітенціарної системи. Ці фактори не лише оголили хронічні недоліки функціонування установ виконання покарань, але й поставили під загрозу саму спроможність держави реалізовувати цілі кримінально-виконавчої політики.

Колб О.Г. та Павлюх О.А. вказують, що жодна з чинних державних програм реформування пенітенціарної системи не адаптована до умов воєнного стану та не містить спеціального розділу про особливості кримінально-виконавчої діяльності в цей період, що підвищує рівень небезпеки для правопорядку в установах виконання покарань і створює загрози національній безпеці [1, с. 47-48]. Справді, відсутність законодавчо визначених механізмів функціонування пенітенціарної системи в екстремальних умовах воєнного часу суттєво звужує можливості для оперативного реагування на виклики, що постають перед установами виконання покарань. Фіксація авторами таких негативних тенденцій, як неточність обліку кількості засуджених, зменшення рівня працевлаштування та щорічне зниження розміру заробітної плати засуджених, свідчить про системну кризу, подолання якої неможливе без перегляду базових підходів до фінансування та організації праці в місцях позбавлення волі. Крім того,

дослідники наголошують на хронічному недофінансуванні системи, що становить лише 40% від потреби, та обґрунтовують потребу законодавчого закріплення обов'язку засуджених працювати в умовах воєнного стану, а також заміни персоналу чоловічої статі, придатного до військової служби, на жінок і пенсіонерів [1, с. 47-48]. Такий підхід видається прагматичним, однак потребує ретельного аналізу щодо його відповідності міжнародним стандартам у сфері праці та прав засуджених, аби не допустити перетворення трудової повинності на примусову працю. Окремо варто підкреслити слушність зауваження авторів про відсутність належного громадського контролю за процесом виконання покарань в умовах воєнного стану, адже без зовнішнього моніторингу ризики катувань, неналежного поводження та системних порушень прав людини зростають багатократно.

На думку Білак Н.І., ключова проблема функціонування територіальних органів виконання покарань полягає у відсутності системності та єдиного розуміння їх правового статусу, що стало наслідком непослідовних інституційних перетворень — ліквідації Державної пенітенціарної служби, створення міжрегіональних управлінь і Департаменту з питань виконання кримінальних покарань, а також вилучення функцій пробації без належної передачі повноважень [2, с. 504]. Така організаційна невизначеність безпосередньо позначається на якості управлінських рішень, ускладнює координацію між різними ланками системи та створює підґрунтя для дублювання функцій або, навпаки, їх неналежного виконання. Позиція дослідниці щодо необхідності відновлення Державної пенітенціарної служби України як єдиного центрального органу виконавчої влади з чітко структурованою системою територіальних органів заслуговує на підтримку, позаяк саме інституційна визначеність і розмежування повноважень є передумовою для ефективного реформування всієї пенітенціарної сфери.

Колб О.Г. та Третяк Є.А. обґрунтовують, що процес реформування сфери виконання покарань і пробації неналежним чином забезпечується науковим супроводом, а чинне законодавство не закріплює принцип науковості, що призводить до ігнорування розроблених ученими доктринальних моделей і зниження ефективності реформ [3, с. 297-299]. Із цим важко не погодитися, адже саме наука здатна запропонувати виважені, теоретично обґрунтовані шляхи модернізації пенітенціарної системи, тоді як відсутність постійного наукового діалогу між дослідниками та практичними працівниками неминуче веде до ситуативних і безсистемних змін. Не менш важливим є й підняте авторами питання запобіжної діяльності, яка має стати невід'ємним елементом роботи всіх суб'єктів кримінального процесу, позаяк

без належної профілактики правопорушень в установах виконання покарань досягнення мети виправлення та ресоціалізації засуджених видається малоймовірним [3, с. 299]. Окремої уваги заслуговує й теза дослідників про необхідність вирішення на доктринальному рівні проблеми виконання покарання у виді довічного позбавлення волі, оскільки відсутність єдиного наукового підходу до цього питання породжує суперечливу практику та ускладнює формування адекватної державної політики щодо цієї категорії засуджених.

Отже, сучасний стан функціонування установ виконання покарань в Україні характеризується поєднанням інституційної невизначеності, хронічного недофінансування, відсутності адаптованого до умов воєнного стану законодавства та послаблення громадського контролю. Зазначені проблеми у своїй сукупності унеможливлюють досягнення цілей кримінально-виконавчої політики, передусім у частині виправлення та ресоціалізації засуджених. Подолання цих викликів вимагає системного підходу, що включає відновлення інституційної спроможності пенітенціарної системи через створення єдиного центрального органу виконавчої влади, розробку та законодавче закріплення особливостей кримінально-виконавчої діяльності в умовах воєнного стану, а також запровадження дієвих механізмів громадського моніторингу, без яких будь-які реформи ризикують залишитися суто декларативними.

Список використаних джерел

1. Колб О. Г., Павлюх О. А. Особливості проведення реформ у сфері виконання покарання і пробації України в умовах воєнного стану. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство», 2025. № 5. Частина 3. С. 45–49.

2. Білак Н. І. Проблеми функціонування територіальних органів виконання покарань. Право та державне управління, 2024. № 2. С. 502–509.

3. Колб О. Г., Третяк Є. А. Сучасні проблеми розвитку Державної кримінально-виконавчої служби України та деякі шляхи їх вирішення. Юридичний науковий електронний журнал, 2024. № 9. С. 296–299.

Філатов Віктор Вікторович,
професор кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів, доктор юридичних наук, професор

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПОСТКОНФЛІКТНИХ ДЕРЖАВ В КОНТЕКСТІ НАПРЯМІВ ПЕРЕХІДНОГО ПРАВОСУДДЯ

Після завершення збройного конфлікту перед владою постане проблема подолання його наслідків для забезпечення миру та сталого розвитку.

Вирішення цієї проблеми вимагає застосування напрямів перехідного правосуддя, які допомагають перехідним суспільствам відновити зруйновані або деформовані інституційні межі. В рамках постконфліктного відновлення важливою є соціально-економічна сфера, яка вимагає особливої уваги з боку держави та міжнародних акторів, які будуть залучені до перехідних процесів. Виклики, які виникають в цій сфері дуже часто залишаються недооціненими, що затягує перехідний період та гальмує інституційні реформи. З цього приводу відомий теоретик перехідного правосуддя Дастін Н. Шарп зазначає, що соціально-економічна нерівність на перехідних етапах дуже часто стає маргіналізованим аспектом. Це негативно позначається на сприйнятті суспільством ідей перехідного правосуддя [1, с. 156].

Отже, соціально-економічна трансформація має бути обов'язковим елементом стратегії перехідного періоду, яка за своєю природою стане своєрідною дорожньою картою для постконфліктної України. Зауважимо, що термін «соціально-економічна трансформація» стосується більш фундаментальних змін у перехідному суспільстві. Тобто, це нормативний процес зміни структурованої нерівності та владних відносин у суспільстві, що зменшує вагу морально нерелевантних обставин, таких як соціально-економічний клас, раса, релігія [2, с. 25]. Влада не повинна переносити соціально-економічні аспекти розвитку перехідного суспільства на периферію, вони мають бути в центрі діапазону стратегії постконфліктного відновлення.

Соціально-економічні перетворення мають інституційно посилити суспільство та підвищити рівень його довіри до української влади. Слід також врахувати, що акцентування уваги під час перехідних періодів на громадянських і політичних правах автоматично актуалізує соціально-економічні аспекти життя перехідних суспільств. За таких умов держава повинна відігравати вирішальну роль у забезпеченні соціально-економічної справедливості під час перехідних періодів [3, с. 97]. Йдеться про фундаментальні зв'язки між правами людини та їхніми соціально-економічними гарантіями. Забезпечення останніх має відбуватися через інституційні реформи, пошук правди, репараційні механізми та формування національної пам'яті.

У своїй науковій праці Дж. Р. Куінн зазначає, що на сучасному етапі ідея перехідного правосуддя дещо трансформувалася, на що вплинули три основні аспекти. Перший пов'язаний з розумінням репарацій як елементу розвитку постконфліктної або поставторитарної держави. Другий аспект

передбачає включення до теорії перехідного правосуддя соціально-економічних і культурних прав людини, а також злочинів, якими ці права порушуються. Третій це включення до перехідного правосуддя практик постконфліктної реконструкції (роззброєння, гуманітарна допомога тощо) [4, с. 32]. Більшість науковців вважають, що три вищевказані аспекти реалізуються в довгостроковій перспективі.

Серед таких науковців Б. Ваньковська, яка наголошує, що перехідний період є лише початком тривалого процесу соціально-економічного та політичного перетворення, у тому числі створення нових звичок, політичної культури, структури влади. Тобто розбудова демократії можлива за досить короткий проміжок часу через юридичні та інституційні реформи [5, с. 262]. Вбачається, що окремі компоненти соціально-економічної трансформації вимагатимуть від влади довгострокових рішень, реалізація яких не можлива без узгодження інституційних реформ з позицією громадянського суспільства. Зарубіжний досвід вказує, що соціально-економічна складова перехідного періоду може мати вирішальне значення для подолання наслідків збройних конфліктів.

Так, механізми перехідного правосуддя потенційно можуть мати значення для забезпечення соціальних та економічних перетворень. Вдалим прикладом є Тимчасова Конституція Непалу 2007 року, яка включає різноманітні економічні та соціальні права та механізми їх забезпечення [6, с. 57]. Позитивним також є досвід Боснії, в якій на постконфліктному етапі значна увага була надана відновленню соціальних та економічних аспектів життя. Постконфліктний контекст Боснії вказує, що соціальні та економічні проблеми зазвичай применшуються як корінні причини конфліктів. Тоді, на перехідних етапах розвитку вони можуть надто загостритися [7, с. 375].

Таким чином соціально-економічні питання мають стати основою стратегії перехідного періоду в Україні. Їхня визначальна роль на етапі постконфліктного розвитку зумовлене інституційними зв’язками з політичними, культурними та безпековими аспектами. Соціально-економічна трансформація повинна стати фундаментом майбутнього сталого розвитку держави, і забезпечити неповторення конфлікту у майбутньому. Окрім цього, у поєднанні зі створенням безпекових умов для громадян, соціально-економічна трансформація має забезпечити повернення українців, які сьогодні вимушено перебувають за кордоном. Важливо не допустити політизації процесів соціально-економічного розвитку постконфліктної України, оскільки це негативно вплине на їхню ефективність.

Список використаних джерел:

1. Dustin N. Sharp Interrogating the Peripheries: The Preoccupations of Fourth Generation Transitional Justice. Harvard Human Rights Journal. 2013. Vol. 26. Pp. 149–178.

2. Friederike Mieth Transitional Justice and Social Transformation. Reflections from Sierra Leone and South Africa. Swisspeace. 2018. № 4. Pp. 3–36.

3. Buckley-Zistel, Susanne Teresa Koloma Beck, Christian Braun, Friederike Mieth, Transitional Justice Theories, London: Routledge. 2014. 228 p.

4. Joanna R. Quinn. The development of transitional justice. Research handbook on transitional justice. UK : University Belfast, 2017. 578 p.

5. Vankovska B. Transitional justice: a concept with various facets. Faculté de Philosophie Skopje. 2020. Vol. 5. Pp. 260–273.

6. Transitional justice and economic, social and cultural rights. HR/PUB/13/5. United Nations Publication. 2014. 60 p.

7. Lai Daniela Transitional justice and its discontents: socioeconomic justice in Bosnia and Herzegovina and the limits of international intervention. Journal of Intervention and Statebuilding, 2016. № 10 (3). Pp. 361-381.

Наукове видання

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Том 1.

Матеріали
IX Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Суми, 29-30 травня 2026 року)

Відповідальний за випуск Ольга Кудріна

Комп'ютерний набір Андрій Кучук

Підписано до друку 21.05.2026 р.
Формат 60×84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 13,37.
Ум. фарб.-відб. 13,37. Обл.-вид. арк. 13,57.
Тираж 100 пр. Вид. № 21.

Видавець і виготовлювач:
Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка
40002. м. Суми, вул. Роменська, 87
Свідоцтво ДК № 231 від 02.11.2000 р.